Euroopa Liidu
Nõukogu

Brüssel, 25. veebruar 2019
(OR. en)

6167/19

SOC 81
EMPL 58
EDUC 55
ECOFIN 128

MÄRKUS

Saatja:	Nõukogu peasekretariaat
Saaja:	Alaliste esindajate komitee / nõukogu
Teema:	2019. aasta ühine tööhõivearuanne – Vastuvõtmine

Delegatsioonidele edastatakse lisas ühise tööhõivearuande kavand tööhõivekomitee poolt viimistletud kujul.

Alaliste esindajate komiteel palutakse edastada ühise tööhõivearuande kavand tööhõive, sotsiaalpoliitika, tervise- ja tarbijakaitseküsimuste nõukogule vastuvõtmiseks.

SISUKORD

EESSÕNA 2
PÕHISÕNUMID 3
1. EUROOPA LIIDU TÖÖTURU JA SOTSIAALVALDKONNA SUUNDUMUSTE NING PROBLEEMIDE ÜLEVAADE 15
1.1 Tööturu suundumused 15
1.2 Sotsiaalsed suundumused 21
2. SOTSIAALVALDKONNA TULEMUSTABELI LÜHIÜLEVAADE 25
2.1 Sotsiaalvaldkonna tulemustabeli selgitus 26
2.2 Sotsiaalvaldkonna tulemustabelist saadud tõendusmaterjal 29
3. TÖÖHÕIVE- JA SOTSIAALREFORMID – LIIKMESRIIKIDE TULEMUSED JA MEETMED 37
3.1 Suunis 5. Tööjõunõudluse suurendamine 38
3.1.1 Põhinäitajad 39
3.1.2 Poliitikameetmed 57
3.2. Suunis 6. Tööjõupakkumise edendamine ning tööhõivele, oskustele ja pädevustele juurdepääsu parandamine 65
3.2.1 Põhinäitajad 65
3.2.2 Poliitikameetmed 102
3.3. Suunis 7. Tööjõuturgude toimimise ja sotsiaaldialoogi tõhususe parandamine . 122
3.3.1 Põhinäitajad 123
3.3.2 Poliitikameetmed 156
3.4. Suunis 8. Kõigi jaoks võrdsete võimaluste edendamine, sotsiaalse kaasatuse toetamine ja vaesuse vastu võitlemine 173
3.4.1 Põhinäitajad 174
3.4.2 Poliitikameetmed 204
LISAD 212

EESSÕNA

Euroopa Liidu toimimise lepingu artikliga 148 on Euroopa Komisjonile ja nõukogule antud ülesanne koostada ühine tööhõivearuanne. Euroopa Komisjoni koostatud käesoleva aruande esialgne ettepanek on osa sügispaketist, mille juurde kuulub iga-aastane majanduskasvu analüüs, millega avatakse Euroopa poolaasta tsükkel. Ühises tööhõivearuandes esitatakse aastakokkuvõte Euroopa tööhõive ja sotsiaalarengu peamistest suundumustest ning liikmesriikides kooskõlas tööhõivepoliitika suunistega läbi viidud reformidest[1]. Aruandes on nende reformide kajastamise aluseks suuniste struktuur: tööjõunõudluse suurendamine (suunis 5), tööjõupakkumise edendamine ning tööhõivele, oskustele ja pädevustele juurdepääsu parandamine (suunis 6), tööjõuturgude toimimise ja sotsiaaldialoogi tõhususe parandamine (suunis 7) ning kõigi võrdsete võimaluste edendamine, sotsiaalse kaasatuse toetamine ja vaesuse vastu võitlemine (suunis 8).

Lisaks jälgitakse ühises tööhõivearuandes liikmesriikide tulemusi, võrreldes neid Euroopa sotsiaalõiguste samba raames loodud sotsiaalvaldkonna tulemustabeli näitajatega. Euroopa sotsiaalõiguste samba rajasid institutsioonide ühise teadaandega Euroopa Parlament, nõukogu ja komisjon 17. novembril 2017. Selles on kindlaks määratud põhimõtted ja õigused kolmes valdkonnas: i) võrdsed võimalused ja juurdepääs tööturule, ii) õiglased töötingimused ning iii) sotsiaalkaitse ja sotsiaalne kaasatus. Neis valdkondades toimuva arengu jälgimiseks on vaja teha samba juurde kuuluva sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhjalik analüüs.

[1] Euroopa Liidu Nõukogu võttis 2018. aasta juulis vastu tööhõivepoliitika muudetud suunised, mis on viidu kooskõlla Euroopa sotsiaalõiguste sambaga (nõukogu 16. juuli 2018. aasta otsus (EL) 2018/1215 liikmesriikide tööhõivepoliitika suuniste kohta).

Ühise tööhõivearuande struktuur on järgmine. Sissejuhatuses (punkt 1) kirjeldatakse Euroopa Liidu tööturu ja sotsiaalvaldkonna peamisi suundumusi, et anda olukorrast ülevaade. Punktis 2 tutvustatakse Euroopa sotsiaalõiguste samba juurde kuuluva sotsiaalvaldkonna tulemustabeli analüüsi peamisi järeldusi. Punktis 3 esitatakse kõiki riike võrdlev põhinäitajate (sh sotsiaalvaldkonna tulemustabelist) põhjalik kirjeldus ning antakse ülevaade sellest, kuidas liikmesriikide võetud meetmed aitavad järgida tööhõivepoliitika suuniseid.

PÕHISÕNUMID

Euroopas tehakse Euroopa sotsiaalõiguste samba juurde kuuluva sotsiaalvaldkonna tulemustabeli näitajate osas edusamme. *ELis keskmiselt paranesid möödunud aastal tänu tööturu olukorra paranemisele ja vaesuse vähenemisele sotsiaalvaldkonna tulemustabeli kõik 14 põhinäitajat. Ometi ei ole kõik kodanikud ja riigid majanduse elavnemisest veel ühtviisi kasu saanud, mida võib näha ka tööhõive olukorra jälgimise vahendis ja sotsiaalkaitse olukorra jälgimise vahendis sisalduvast analüüsist. Enamikus liikmesriikides esineb probleeme seoses samba mõne põhimõttega. Praegune majanduse elavnemine annab võimaluse kiirendada reforme, mille eesmärk on parandada tööturgude ja sotsiaalkaitsesüsteemide kaasavust, vastupidavust ja õiglust, ning edendada seeläbi paremate elu- ja töötingimuste alast lähenemist ELis. Nagu selgub iga-aastasest majanduskasvu analüüsist, esineb siiski ka majanduse elavnemist ohustavaid tegureid, mille tõttu on liikmesriikide jaoks ülimalt oluline praegust olukorda ära kasutada.*

Hoogne uute töökohtade loomine jätkub ja tööhõive ELis on rekordilisel tasemel. *2018. aasta kolmandas kvartalis oli ELis tööga hõivatud 239,3 miljonit inimest, st umbes 15 miljonit inimest rohkem kui kriisi kõrgpunkti ajal 2013. aasta keskel, mil tööhõive tase oli madalaim. 20–64aastaste inimeste tööhõive määr kasvas samal ajavahemikul 73,2 %-ni: praeguse suundumuse jätkudes on ELil head võimalused saavutada strateegias „Euroopa 2020" püstitatud eesmärk jõuda 2020. aastal 75 % tööhõive määrani (ning kaheksa ELi liikmesriiki saavutasidki strateegia „Euroopa 2020" riiklikud eesmärgid juba 2017. aastal). Tööhõive kasv 2017. aastal ja 2018. aasta kolmes esimeses kvartalis jagunes kõigi peamiste demograafiliste rühmade vahel ning kõige rohkem kasvas vanemaealiste (55–64aastaste) töötajate tööhõive, nagu ka varasematel aastatel. Olulised erinevused ELi tööhõive määrades näitavad siiski, et arenguruumi jagub, eelkõige nendes liikmesriikides, kes on strateegia „Euroopa 2020" riiklike eesmärkide saavutamisest veel kaugel.*

Töötus on langenud kriisieelsele tasemele, kuid on paljudes liikmesriikides endiselt suur. *Tänu stabiilsele tööturu elavnemisele vähenes töötuse määr 2017. aastal jätkuvalt ja langes 2018. aasta kolmandas kvartalis 6,8 % tasemele. See on viimase kümne aasta madalaim tase, mis jääb rohkem kui neli protsendipunkti allapoole 2013. aasta kõrgtaset. Euroalal on 2018. aasta teise kvartali töötuse määr 8,1 %, mis on peaaegu protsendipunkti võrra kõrgem kui 2008. aastal registreeritud madalaim tase. Mõnes liikmesriigis on töötuse määr on endiselt väga kõrge.*

Tööhõive kasv väljendub jätkuvalt rohkem tööga hõivatud inimeste arvu kasvus kui töötundide arvu kasvus. *Töötundide koguarv kasvas ELis 2017. aastal jätkuvalt (kuigi aeglasemalt kui kogutööhõive), kuid ei ole veel jõudnud 2008. aasta tasemele. Mittevabatahtlike osalise tööajaga töötajate (st töötajad, kes töötavad osalise tööajaga, kuid sooviksid töötada rohkem) suur hulk (ikka veel 1,3 miljonit inimest rohkem kui 2008. aastal) osutab tööturu jätkuvale loidusele. Töötundide arvu vähenemine inimese kohta on siiski osa struktuursest suundumusest, mis algas juba 2000. aastate alguses.*

Üldiselt suureneb leibkondade sissetulek jätkuvalt peaaegu kõigis liikmesriikides. *Leibkonna tegelik kasutada olev tulu elaniku kohta kasvas rohkem liiduga hiljuti ühinenud liikmesriikides ning see toetab ülespoole suunatud lähenemise protsessi. Ent mitmes riigis jääb tegelik kasutada olev kogutulu elaniku kohta oluliselt allapoole kriisieelset taset ja mõnes riigis jäi leibkonna mediaansissetulek samaks. Leibkondade kogusissetulek suurenes aeglasemalt kui SKP, mis tähendab, et majanduse elavnemisest tulenev tulu kasv on leibkondadeni jõudnud vaid teataval määral, mistõttu tekib küsimus, kas viimase aja majanduskasv on olnud kaasav.*

Tänu majanduse ja tööturu hoogsale elavnemisele vähenes vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga inimeste osakaal 2017. aastal märkimisväärselt. *Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskist väljus rohkem kui viis miljonit inimest, mis on selle näitaja suurim langus alates majanduse elavnemisest. See muutus tulenes peamiselt (peaaegu) tööta ja/või suurt materiaalset puudust kannatavates leibkondades elavate inimeste arvu vähenemisest (need näitajad vähenesid võrreldes kõrgtaseme aegsete näitajatega vastavalt umbes 7 ja 16 miljoni võrra). Kuid olukord ei ole paranenud kõigi kodanike jaoks ega kõigis riikides ühtemoodi, mistõttu vaesusriski määr väheneb aeglaselt. Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate inimeste koguarv, mis 2017. aastal oli 113 miljonit inimest ehk 22,4 % kogurahvastikust, on nüüd allpool kriisieelset taset. Prognoosid näitavad, et see trend jätkub ka järgmisel aastal. Strateegias „Euroopa 2020“ seatud vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vähendamise eesmärgi saavutamiseni on siiski veel pikk tee. Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse risk on jätkuvalt probleemiks selliste rühmade puhul nagu lapsed, puuetega inimesed ja rändetaustaga inimesed.*

Reaalpalkade kasv 2017. aastal aeglustus, kuid on 2018. aastal kiirenenud. *Kokkuvõttes jääb palgakasv häid tööturu- ja majandustulemusi arvesse võttes oodatust väiksemaks. Viimaste aastate tagasihoidliku palgadünaamika põhjused võivad olla tootlikkuse vähene kasv, ikka veel madalad inflatsioonioootused ja vaba tööjõu reservid tööturul. Keskmine reaalpalk jääb paljudes liikmesriikides ikka veel allapoole kriisieelset taset ja selle kasv oli 2017. aastal väiksem tootlikkuse kasvust. See on osa pikaajalisest suundumusest: aastatel 2000–2017 kasvas ELis reaalne lisaväärtus töötaja kohta 15,6 %, samas kui reaalne töötasu töötaja kohta suurenes vaid 11,2 %. Vaatamata nendele suundumustele on tõendeid selle kohta, et töötasu tasemete osas toimub lähenemine, ehkki liikmesriikide vahel ja sees esineb jätkuvalt suuri erinevusi.*

Palgakujundusraamistikud (sealhulgas miinimumpalgad) on hakanud reageerima tööturu tingimuste paranemisele. *Eelkõige tõsteti mitmes riigis ametlikku miinimumpalka, kaasates sellesse protsessi sotsiaalpartnerid. See arengusuund on oluline seepärast, et mitmes liikmesriigis on palgavaesusriskis elavate inimeste osakaal jätkuvalt kõrge, ning see eeldab meetmete võtmist ka maksusüsteemi ja hüvitiste piisavuse valdkondades. Selle taustal on oluline, et miinimumpalga tasemete kohandamisel järgitaks läbipaistvaid ja prognoositavaid eeskirju, võttes arvesse nende mõju konkurentsivõimele, töökohtade loomisele ja palgavaesusriskile.*

Kuigi töökohti on pidevalt juurde loodud, ei ole mõned rühmad majanduse elavnemisest veel kasu saanud. *Tööhõive suurenemine 2017. aastal langes peamiselt naiste, vanemaealiste töötajate ja kõrge kvalifikatsiooniga inimeste arvele. Teisalt on madala kvalifikatsiooniga töötajate tööhõive määr endiselt allpool kriisieelset taset ja püsib peaaegu 30 protsendipunkti madalamal kui kõrge kvalifikatsiooniga töötajatel. Noorte tööhõive määr on vaatamata tõusule madalam kui 2008. aastal (2,7 protsendipunkti võrra). Positiivne on see, et mittetöötavate ja mitteõppivate noorte osakaal 10,9 % on jõudnud kriisieelsele tasemele. Tööalase konkurentsivõime probleemidega seisavad silmitsi rändetaustaga inimesed: väljaspool ELi ja mõnes ELi liikmesriigis sündinud töötajate tööhõive määra erinevus oli 2017. aastal 10 protsendipunkti (2008. aastal 4,5 protsendipunkti). Eriti suur oli see erinevus naissoost rändajate puhul. Ka puuetega inimesed osalevad tööturul üldiselt vähem; nende annete rakendamise potentsiaal on seni suures osas kasutamata.*

Naiste osalus tööturul kasvab jätkuvalt kiires tempos. *Naiste tööhõive määr oli 2017. aastal 66,5 %, mis on peaaegu viis protsendipunkti kõrgem kui 2008. aastal. Sooline lõhe tööhõive määras on siiski endiselt märkimisväärne ja olulisi erinevusi esineb ka liikmesriikide vahel. Ehkki naistel on kolmanda taseme hariduse omandamise osakaalu arvestades üldiselt kõrgemad kvalifikatsioonitasemed kui meestel, on sooline palgalõhe suur ja see väheneb vaid vähehaaval. Naised on üleesindatud madalama palgaga sektorites ja kutsealadel ning töötavad sagedamini töökohtadel, kus nõutakse nende oskuste tasemest madalamat kvalifikatsiooni. Madalama tööhõive määra peamiseks põhjuseks on jätkuvalt lapsevanemaks olemine ja hoolduskohustused ning tööl püsimise või tööle naasmise põhitakistuseks on teenuste puudumine või nende piiratud kättesaadavus. Lisaks seisavad mitteametlikud hooldajad, kellest enamik on naised, tihti silmitsi karjäärikatkestustega, mille tulemusel võivad neil tekkida väiksemad pensioniõigused. Mitmed liikmesriigid võtavad meetmeid, et pakkuda taskukohast ja võrdset juurdepääsu kvaliteetsetele lapsehoiu- ja pikaajalise hoolduse teenustele, kuid olulised probleemid püsivad. Tuleks soodustada tasustatud perepuhkuse tasakaalustatumat jaotamist naiste ja meeste vahel. Mõned liikmesriigid kohandavad oma maksu- ja hüvitissüsteeme, et kõrvaldada asjaolud, mis takistavad leibkonna teise palgasaaja töötamist. Konkreetsed meetmed soolise palgalõhe vähendamiseks on olemas vaid mõnes riigis.*

Vanemaealiste töötajate tööhõive määr on viimase kümne aasta jooksul oluliselt tõusnud. *55–64aastaste vanuserühmas tõusis see 45,5 %-lt 2008. aastal 57,1 %-ni 2017. aastal. Eakamad töötajad olid majanduslanguse eest suhteliselt rohkem kaitstud ja nende tööhõive määr kasvas kriisi ajal jätkuvalt ning muutus seejärel oluliseks töökohtade taastamise mootoriks. Tööelu kestuse pikenemine tuleneb mitmest tegurist, sealhulgas seadusjärgse pensioniea ja ennetähtaegselt pensionile jäämise ea tõstmine, hooldusteenuste parem kättesaadavus, paindliku töökorralduse võimalused ja aktiivsena vananemise strateegiad. Mitu liikmesriiki teevad vanemaealiste töötajate tööturul osalemise edendamiseks lisapingutusi, sealhulgas toetades paindlikku pensionile siirdumist ning pakkudes rahalisi stiimuleid nii töötajatele kui ka tööandjatele.*

Noorte olukord tööturul paraneb jätkuvalt, kuid mitmes liikmesriigis on noorte töötus endiselt suur. *Kuigi noorte (15–24aastaste vanuserühm) töötuse määr langeb stabiilselt ja on jõudnud tagasi 2008. aasta tasemele, on riikide vahel suuri erinevusi ja mõnes riigis on see määr väga kõrge. ELis oli 2017. aastal kokku peaaegu kuus miljonit 15–24aastast mittetöötavat ja mitteõppivat noort (NEET-noored). Noorte pikaaegsel tööturult eemalejäämisel võivad olla negatiivsed tagajärjed sotsiaalsele sidususele ja majanduskasvu potentsiaalile ning halb mõju asjaomastele isikutele – näiteks võivad nende oskused halveneda ning neil võib hilisemas elus olla suurem vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse risk. Olukorda aitavad eelkõige parandada liikmesriikide võetavad meetmed, mis on kooskõlas nõukogu 2013. aasta soovitusega noortegarantii loomise kohta.*

Kvaliteetse ja kaasava hariduse ja koolituse kättesaadavus annab noorematele põlvkondadele võimaluse saada pühendunud ja aktiivseteks kodanikeks, sest see aitab neil integreeruda tööturule ja ühiskonda. *Euroopas tehakse edusamme, et saavutada 2020. aasta peamine eesmärk jõuda madala haridustasemega noorte osakaalus 10 %-ni, ja peaaegu on saavutatud kõrghariduse omandanute osakaalu 40 % eesmärk. Liikmesriigiti ja elanikkonnarühmade vahel püsivad siiski suured erinevused (näiteks naiste ja meeste vahel ning ELis ja EList väljaspool sündinute vahel). Muret tekitav on väheste põhioskustega isikute suur osakaal ning haridustaseme tugev seos sotsiaal-majandusliku seisundi ja tööturutulemustega. Liikmesriigid on astunud samme oma haridussüsteemi parandamiseks, eelkõige selleks, et vähendada koolist väljalangevust, edendada võrdset juurdepääsu ja parandada ebasoodsas olukorras olevate õppijate õpitulemusi. Mõnes liikmesriigis on prioriteediks haridus- ja koolitussüsteemidesse tehtavate investeeringute suurendamine (ja tõhustamine). Samuti peavad liikmesriigid poliitiliselt oluliseks kõrghariduse kvaliteedi parandamist ning selle vastavusse viimist tööturu vajadustega, eriti seoses kolmanda taseme hariduse omandanute osakaalu suurenemisega.*

Tehnoloogiliste muutuste ja nendega seotud muutuste tõttu tööturul on väga vaja tööealise elanikkonna oskuste täiendamist ja ümberõpet. *Töötajate jaoks on üha olulisem omada tööturunõudlusele vastavat kvalifikatsiooni, mis aitab kiiresti muutuvas keskkonnas kohaneda. ELis on madala kvalifikatsiooniga täiskasvanute ja madalat kvalifikatsiooni eeldavate töökohtade arvu suhe keskmiselt kolm ühele. Ometi osalevad madala kvalifikatsiooniga ja eakamad inimesed täiskasvanuhariduse programmides keskmisest palju väiksema tõenäosusega. Märkimisväärseid puudujääke esineb digioskustes: ELi täiskasvanutest ei ole elementaarseid digioskusi rohkem kui 40 %-l, kusjuures mõnes liikmesriigis on see osakaal lausa 70 %. See tähendab, et märkimisväärsele osale elanikkonnast ei ole suur hulk eri teenuseid kättesaadavad, ning sellel on negatiivne mõju kaasatusele ja tootlikkusele.*

Liikmesriigid kohandavad oma oskuste arendamise süsteeme ja töötavad välja strateegiaid, mille abil parandada koolituse vastavust tööturu vajadustele, et hõlbustada õppijate sisenemist tööturule ja liikuvust tööturul. *Selle raames muudetakse oskused ja kvalifikatsioonid kogu Euroopas lihtsamini mõistetavaks ja tunnustatavaks ning võetakse arvesse väljaspool institutsioonilist keskkonda toimuvat õppimist. Vaadatakse läbi ja ajakohastatakse kutseharidus- ja õppesüsteeme, et parandada nende vastavust tööturu vajadustele ja kättesaadavust, kuid neis valdkondades probleeme veel jagub. Olulised poliitikavahendid paremate tulemuste saavutamiseks on pakkuda ebasoodsas olukorras olevatele rühmadele stiimuleid ja muud tuge täiskasvanuhariduses osalemiseks ja piisavat juhendamist ning ettevõtjatele rahalist toetust töötajate koolitamiseks. Liikmesriigid suurendavad väheste oskustega täiskasvanutele õppe- ja kvalifikatsiooni omandamise võimaluste pakkumist kooskõlas oskuste täiendamise meetmete algatusega. Samuti on liikmesriikide haridus- ja oskusalaste prioriteetide seas tähtis koht digioskuste arengu edendamisel.*

Ebatüüpiliste töövormide levik on ELis enam-vähem stabiilne, kuid paljudes liikmesriikides on probleemiks tööturu suur killustatus. *Kõigi ajutise lepingu alusel töötajate osakaal ei ole viimastel aastatel oluliselt muutunud, püsides keskmiselt umbes 14 % juures. Üldiselt on rohkem kui pooled ajutistest töötajatest selles staatuses mittevabatahtlikult ja 12 liikmesriigis on nende osakaal 70 % või üle selle. Mitmes riigis iseloomustab ajutiste lepingute suur osakaal ja alalistele lepingutele ülemineku madal määr tööturu duaalsust. Lisaks kuulub Eurofoundi 2017. aasta aruande järgi umbes veerand kõigist füüsilisest isikust ettevõtjatest ELis ühte kahest suurima riskitasemega rühma. 2018. aastal 14 liikmesriigis tehtud uuringu tulemused viitavad ka sellele, et nende inimeste osakaal, kes saavad rohkem kui poole oma sissetulekust platvormitööst, võib nüüd (2017) olla umbes 2 %. See on muret tekitav, sest ebatüüpiliste lepingutega töötajate töökoha kvaliteet on halvem ja nad on suuremas palgavaesuse ohus. See osakaal eeldatavasti kasvab, ja seetõttu on väga oluline sellele arengusuunale rohkem poliitilist tähelepanu osutada. Mõnes liikmesriigis tehakse reforme töökaitsealaste õigusaktide valdkonnas, et saavutada parem tasakaal paindlikkuse ja kindlustunde vahel ning vältida killustatust. Need reformid hõlmavad mõnel juhul rangemaid tingimusi ajutiste lepingute kasutamiseks või kollektiivläbirääkimiste suuremat ulatust selliste lepingute raamistiku kindlaksmääramiseks. Mõnes liikmesriigis on algatatud uusi töövorme, sh platvormitöötajaid ja üksikettevõtjaid käsitlevad regulatsioonid.*

Selleks et toetada tööotsijaid üleminekuperioodil, on väga oluline, et töötushüvitiste suurus oleks adekvaatne ja nende kestus mõistlik, et hüvitised oleksid kõigile töötajatele kättesaadavad ja nendega kaasneksid tõhusad aktiveerimismeetmed. *Kõnealuste süsteemide ülesehitus erineb liikmesriigiti olulisel määral kõigis mõõtmetes. Selles valdkonnas hiljuti tehtud reformide keskmes on olnud hüvitisi saavate tööotsijate jaoks ettenähtud aktiveerimisnõuete tugevdamine, näiteks seeläbi, et suurendatakse tööotsimiskohustusi ja karmistatakse uue töökoha vastuvõtmise tingimusi. Endiselt põhjustab muret see, et ebatüüpiliste lepingutega töötajatel ei ole sotsiaalkaitsesüsteemile sageli täielikku juurdepääsu ja süsteem ei hõlma füüsilisest isikust ettevõtjaid või hõlmab neid vähesel määral. Neid küsimusi on rõhutatud komisjoni ettepanekus nõukogu soovituse kohta, milles käsitletakse töötajate ja füüsilisest isikust ettevõtjate juurdepääsu sotsiaalkaitsele.*

Hästi toimiva ja kaasava tööturu tagamisel mängivad äärmiselt olulist rolli tõhus aktiivne tööturupoliitika ja avalikud tööturuasutused. *Aktiivse tööturupoliitikaga paraneb pakkumise ja nõudluse sobitamine tööjõuturul ning suurenevad tööotsijate võimalused uue töökoha leidmiseks. Eriti oluline osa on sellel poliitikal pikaajaliste töötute tööturule integreerimisel. Avalikud tööturuasutused on peamised asutused, kes vastutavad töötute tööotsingute toetamise ja nende aktiveerimismeetmete juurde suunamise eest. Ometi on osalemine aktiivses tööturupoliitikas ja sellesse investeerimine ELis väga erineval tasemel ning avalike tööturuasutuste tõhusus tööotsingutel toe pakkumises on eri liikmesriikides ja mõnikord ka liikmesriikide sees väga erinev. Kuigi enamikus liikmesriikides on võetud olulisi meetmeid, mille keskmes on individuaalsete teenuste osutamine, on mitmes liikmesriigis vaja aktiivse tööturupoliitika süsteemi tugevdada. Liikmesriigid tegid edusamme, et rakendada nõukogu 2016. aasta soovitust pikaajaliste töötute tööturule integreerimise kohta, kuid vaja on täiendavaid meetmeid, et edendada eri osalejate koostööd ja parandada tööturult eemale jäänud inimesteni jõudmist. Liikmesriigid jätkavad avalike tööturuasutuste reformimist. Liikmesriikide avalikud tööturuasutused teevad Euroopa avalike tööturuasutuste võrgustiku raames koostööd. Kuigi mõned liikmesriigid võtsid täiendavaid meetmeid rändajate tööturule integreerimiseks (pöörates eritähelepanu pagulastele), puudub süsteemne lähenemisviis ning rohkem on vaja investeerida oskuste täiendamisse, oskuste ja kvalifikatsioonide tunnustamisse, tõhusasse tööturupoliitikasse ja avalike tööturuasutuste pakutavatesse tugiteenustesse.*

2017. aastal vähenes esimest korda pärast majanduskriisi veidi sissetulekute ebavõrdsus *tänu väiksema sissetulekuga leibkondade sissetulekute kiiremale kasvule. See näitab, et majanduse elavnemise mõju hakkab jõudma kõige haavatavamate rühmadeni. Olemasolevate hinnangute põhjal jätkub see positiivne suundumus enamikus liikmesriikides. Siiski oli rahvastiku rikkaima viiendiku kasutada olev tulu 2017. aastal 5,1 korda suurem kui ELi rahvastiku vaeseimal viiendikul (2016. aastal oli see näitaja 5,2), kusjuures liikmesriikide vahel on suured erinevused. Sissetulekute ebavõrdsus on mõnes riigis suurem kui kriisieelsel ajal ning on sageli seotud ebavõrdsete võimalustega juurdepääsul haridusele, koolitusele ja sotsiaalkaitsele; samuti on see korrelatsioonis kehvade tööturutulemustega. Mõned liikmesriigid võtavad ebavõrdsuse vähendamise meetmeid, eelkõige miinimumpalga kujundamisel ning maksu- ja sotsiaalkindlustussüsteemides. Selleks et katkestada ebavõrdsuse edasikandumine ühest põlvkonnast teise, võivad liikmesriigid võtta täiendavaid meetmeid eri valdkondades, näiteks edendada võrdseid võimalusi hariduses ja koolituses, tagada taskukohase ja kvaliteetse eluaseme ning taskukohaste ja kvaliteetsete tervishoiu-, lapsehoiu- ja muude esmaste teenuste kättesaadavus, edendada soolist võrdõiguslikkust ning pöörata tähelepanu piirkondlikele erinevustele. Selleks et vähendada laste vaesust ja anda eri põlvkondadele võrdsemad võimalused, on vaja integreeritud strateegiaid, kus varane ennetamine on ühendatud piisava sissetulekutoetusega ja kvaliteetsete teenuste kättesaadavusega, ning edendada tööhõivevõimalusi.*

Sotsiaalsiirete (v.a pensionid) mõõdetud mõju vaesuse vähendamisele kasvas 2017. aastal veidi. *Sotsiaalsiirete mõju vaesuse vähendamisele nõrgenes peamiselt kauaaegsetes ELi liikmesriikides; samas suurenes see mõju hiljuti ühinenud riikides. Üldtulemus sõltub paranenud tööturutingimustest (ning sellega seotud automaatsetest tasakaalustusmehhanismidest ja muutustest vaesusriskiga isikuid käsitlevates näitajates) ning hüvitiste piisavuse ja katvuse muutustest, sealhulgas asjaolu, et hüvitised jäävad mõnikord maha üldiselt suurenevatest sissetulekutest. Miinimumsissetuleku toetuse piisavus on liikmesriikide lõikes väga erinev, nagu näitavad vastava võrdlusanalüüsi tulemused.*

Liikmesriigid võtavad jätkuvalt meetmeid, et ajakohastada sotsiaalkaitsesüsteeme ning suurendada hüvitiste ja teenustega kaetust ja nende piisavust. *Astutakse samme, et parandada juurdepääsu sotsiaalkaitsele, eelkõige füüsilisest isikust ettevõtjate ja ebatüüpiliste lepingutega töötajate ning nende perede jaoks, sest nende juurdepääsus esineb endiselt märkimisväärseid puudujääke. Kasutusele võetakse innovatiivseid meetmeid seoses uute töövormidega. Jätkatakse tööd hüvitiste piisavuse parandamiseks, kuigi mitmel juhul on ette tulnud viivitusi. Mitu liikmesriiki parandab oma miinimumsissetulekusüsteemi, ühendades adekvaatse toetuste taseme kaupadele ja teenustele juurdepääsu ning tööturul osalemise stiimulitega, kasutades aktiivse kaasamise meetodit. Mõned liikmesriigid suurendavad teenuste integreeritud osutamist (näiteks sotsiaalabi, tööhõive- ja muud sotsiaalteenused). Olukorras, kus eluasemega seotud kulutused moodustavad märkimisväärse osa paljude leibkondade sissetulekust ja kodutute arv kasvab, on mõned liikmesriigid viinud ellu reforme, et parandada taskukohase eluaseme kättesaadavust, kasutades kas stiimuleid või ennetavaid meetmeid.*

Demograafiliste muutuste ja oodatava eluea pikenemise tingimustes on selge, et kohandada on vaja pensioni-, tervishoiu- ja pikaajalise hoolduse süsteeme. *Nõudlus pikaajalise hoolduse ja tervishoiuteenuste järele kasvab ning rahvastiku vananedes vajadused muutuvad. Järgmise 50 aasta jooksul üle 80aastaste eurooplaste arv eeldatavasti kahekordistub. Aastaks 2050 on iga üle 65aastase inimese kohta vaid kaks tööeas (15–64) inimest, võrreldes praeguse kolmega; see suhtarv on juba praegu kahanemas. Kuigi paljudes liikmesriikides on ikka veel teravalt päevakorral rahalise jätkusuutlikkuse parandamise meetmed, muutub järjest olulisemaks ka pensionide piisavuse tagamine. Pensionide suutlikkus asendada sissetulekuid ja ära hoida vaesust erineb liikmesriigiti märkimisväärselt. Liikmesriigid võtavad üha enam meetmeid piisavate pensionide tagamiseks miinimumgarantiide ja hüvitiste indekseerimise abil, edendavad paindlikku pensionile jäämist, kohandavad pensioniõigusi konkreetsetele töötajate kategooriatele ja suurendavad täiendavate pensionide rolli.*

Liikmesriikide reformide juhtpõhimõtteks on parandada kvaliteetsete tervishoiuteenuste ja pikaajalise hoolduse kättesaadavust ning suurendada nende tõhusust. *Mõnel pool Euroopas on tervishoiuteenustele juurdepääsu oluliseks takistuseks jätkuvalt maksumus ja ooteajad. Seetõttu on mitme liikmesriigi tervishoiusüsteemi reformid suunatud tervishoiusüsteemi tõhususe parandamisele eelkõige sotsiaalteenustega parema kooskõlastamise kaudu ning seeläbi, et pööratakse suuremat tähelepanu esmatasandi tervishoiuteenustele ja ennetusmeetmetele. Võetakse meetmeid tervishoiutöötajate koolitus- ja töötingimuste parandamiseks. Enamjaolt pakuvad pikaajalist hooldust jätkuvalt pereliikmed, kuna enamikus liikmesriikides puudub eakate hooldusvajadusi kattev terviklik süsteem. Käimasolevate reformide eesmärk on ühendada avaliku sektori asutuste poolne mitteametlike ja pereliikmest hooldajate toetamise süsteem ning kogukonnapõhiste ja institutsiooniliste teenuste võrgustik, pöörates demograafilisi probleeme arvesse võttes tähelepanu jätkusuutlikkusele.*

Euroopa sotsiaalse turumajanduse oluline element on hästitoimiv sotsiaaldialoog. *See aitab tugevdada sotsiaalset sidusust ja vähendada ühiskonnas konflikte ning toob vastastikust kasu töötajatele, tööandjatele ja valitsustele. Sotsiaalpartnerite kaasamine reformide ettevalmistamisse võib parandada reformide kavandamist ja elluviimist, nende omaksvõttu kodanike seas ning lõpuks viia paremate sotsiaal-majanduslike tulemusteni. Kuid sotsiaalpartnerite kaasamise määr ja nende mõju erineb liikmesriigiti märkimisväärselt ja on mitmel juhul väike. Kuigi sotsiaaldialoogi tavade puhul ei ole olemas kõigile ühtviisi sobivat mudelit, on mõnel liikmesriigil palju arenguruumi, et parandada sotsiaalpartnerite suutlikkust ning luua neile sobiv raamistik prognoositava ja õigeaegse konsulteerimise jaoks, sealhulgas Euroopa poolaasta kõigis olulistes etappides. Samuti võib olla ja on oluline roll kodanikuühiskonna organisatsioonidel tagamaks, et reforme kavandatakse ja viiakse ellu tõhusalt. Ometi on liikmesriigiti suuri erinevusi ühiskondlike sidusrühmade kaasamise määras ja mõnes riigis on probleemiks nende ebapiisavad võimalused aktiivselt poliitilises arutelus osaleda.*

1. EUROOPA LIIDU TÖÖTURU JA SOTSIAALVALDKONNA SUUNDUMUSTE NING PROBLEEMIDE ÜLEVAADE

Selles punktis antakse ülevaade Euroopa Liidu tööturu ja sotsiaalvaldkonna suundumustest ja probleemidest ning esitatakse peamiste tööhõive- ja sotsiaalpoliitika valdkondade üksikasjalik analüüs.

1.1 Tööturu suundumused

Tööturutingimused paranevad jätkuvalt ja tööhõive ELis on rekordilisel tasemel. Tänu tugevale majanduskasvule (2,4 %) kasvas tööga hõivatud inimeste arv ELis 2017. aastal 1,6 %, mis on kõige suurem aastane kasvumäär alates majanduse elavnemise algusest. Kogutööhõive kasvas 2018. aasta kolmes esimeses kvartalis jätkuvalt ja jõudis 239,3 miljonini[2]. See on umbes 3 miljonit töökohta rohkem kui aasta tagasi ja läbi aegade kõrgeim tööhõive tase Euroopa Liidus. Alates sellest, kui tööhõive hakkas 2013. aasta keskel taastuma, on loodud umbes 15 miljonit täiendavat töökohta.

Tööhõive määr (20–64aastaste seas) kasvab stabiilselt ja on jõudmas lähemale strateegia „Euroopa 2020“ eesmärgile. See määr kasvas 2017. aastal veidi kiiremini kui 2016. aastal, st 1,1 protsendipunkti võrra, jõudes 72,2 %-ni, ja kasv jätkus ka 2018. aasta kolmes esimeses kvartalis, jõudes 73,2 %-ni (joonis 1). Kui positiivne areng jätkub samas tempos, on ELil hea võimalus jõuda strateegias „Euroopa 2020“ püstitatud eesmärgini, st 75 % tööhõivemäärani. Olukord paraneb jätkuvalt ka euroalal, kus tööhõivemäär saavutas 2018. aasta kolmandas kvartalis kõrgeima taseme (72 %). Neid positiivseid suundumusi toetab tööturul osalemise jätkuv kasvutendents. 2018. aasta kolmandas kvartalis jõudis tööjõus osalemise määr (15–64aastased) rekordtasemele 73,8 % (euroalal 73,5 %). See määr on ELis kasvanud ühtlase kiirusega isegi kriisi ajal ja lõhe USAga on kadunud. 2017. aastal kasvas tööturul osalemise määr jätkuvalt tänu eelkõige vanemaealistele töötajatele ja naistele.

---

[2] Kogutööhõive näitajad pärinevad rahvamajanduse arvepidamisest (riigi territooriumi järgi), muud näitajad tööjõu-uuringu andmetest. Käesolevas punktis on läbivalt kasutatud hooajaliselt kohandatud kvartaliandmeid.

Töötuse määr on langenud tagasi kriisieelsele tasemele. Tänu pidevale töökohtade loomise tendentsile langes töötuse määr 2018. aasta kolmandas kvartalis 6,8 %-le. Nii madal määr registreeriti ELis viimati 2008. aasta esimeses kvartalis ja see on rohkem kui neli protsendipunkti madalam kui 2013. aasta kõrgtase. Tulemused on vähem paranenud euroalal, kus töötuse määr, mis 2018. aasta kolmandas kvartalis oli 8,1 %, on 0,8 protsendipunkti võrra kõrgem kui 2008. aastal registreeritud madalaim määr. Need positiivsed suundumused on seotud pikaajalise töötuse määra (st vähemalt aasta tööta olnud töötute osakaal aktiivsest elanikkonnast) jätkuva vähenemisega. See määr ELis langes 2018. aasta kolmandas kvartalis võrreldes aastataguse ajaga 0,5 protsendipunkti 2,9 % tasemele (euroalal 3,7 %). Ehkki töötus (sh pikaajaline töötus) vähenes viimase aasta jooksul kõigis liikmesriikides, on töötuse määrade erinevus jätkuvalt märkimisväärne (nagu on näidatud punktis 3.1.1), kusjuures mõned riigid on endiselt kaugel kriisieelsest miinimumtasemest.

- **Joonis 1. Tööhõive ja töötuse määrad ELis ja euroalal**

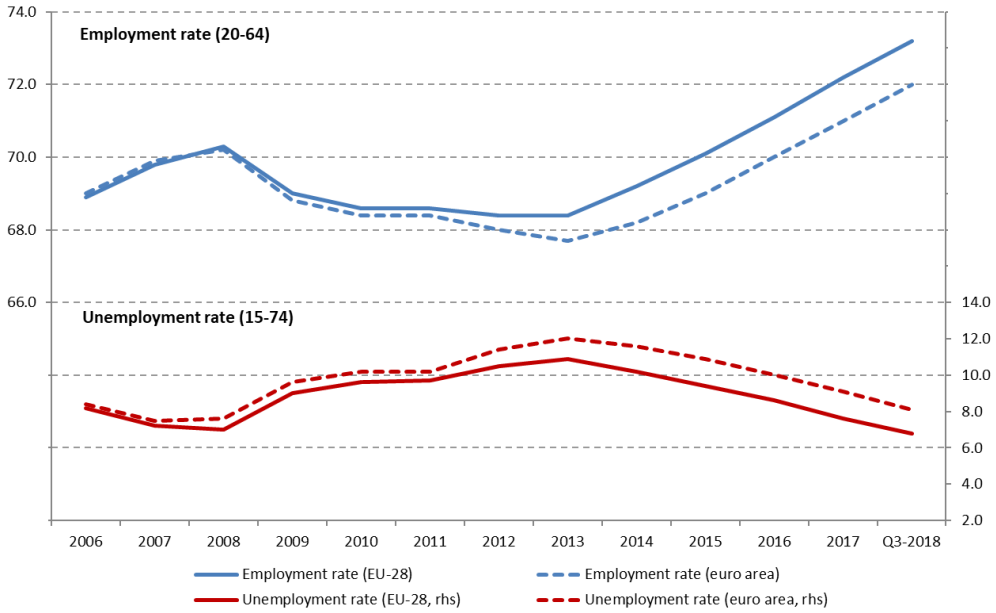

Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring. Märkus: 2018. aasta kolmanda kvartali kohta on esitatud hooajaliselt kohandatud andmed.

Ka noorte töötus väheneb jätkuvalt kiiresti, olles 2018. aasta kolmandas kvartalis langenud eelmise aastaga võrreldes 1,4 protsendipunkti 15,2 % tasemele (euroalal 17 %). See määr vastab vahetult enne kriisi algust (2008. aasta teine kvartal) registreeritud miinimumtasemele ja on nüüd peaaegu üheksa protsendipunkti allpool 2013. aasta kõrgtaset. Mõnes liikmesriigis on noorte töötus siiski jätkuvalt suur – selle määr on üle 30 % Hispaanias, Itaalias ja Kreekas (vt punkt 3.2.1). Paranemist on täheldatud 15–24aastaste mittetöötavate ja mitteõppivate noorte (NEET-noored) puhul, kelle osakaal vähenes 2017. aastal 0,6 protsendipunkti võrra 10,9 % tasemele, mis on sarnane 2008. aasta tasemega.

Noorte töötuse vähenemine peegeldab samaaegset noorte haridustaseme tõusu: madala haridustasemega noorte (18–24aastased) osakaal, mis on viimase kümnendi jooksul stabiilselt vähenenud (viimati registreeritud vähenemine 0,1 protsendipunkti), langes 2017. aastal 10,6 %-le. See on väga lähedal strateegias „Euroopa 2020“ eesmärgiks seatud 10 %-le, kuid arenguruumi veel on[3]. Kolmanda taseme hariduse omandanute osakaal vanuserühmas 30–34 on pidevalt suurenenud ja jõudis 2017. aastal 39,9 % tasemele, mis vastab peaaegu strateegias „Euroopa 2020“ seatud eesmärgile 40 %.

Majanduse elavnemine väljendub jätkuvalt rohkem tööga hõivatud inimeste arvu kasvus kui töötundide arvu kasvus. ELis töötatud tundide koguarv suurenes 2017. aastal 1,2 %, jätkates 2015. aastal alanud positiivset suundumust. See kasv jääb siiski alla kogutööhõivele (mis kasvas 1,6 %, vt eespool) ning osutab sellele, et töötundide arv elaniku kohta vähenes.

[3] 14. novembri 2017. aasta teatises „Euroopa identiteedi tugevdamine hariduse ja kultuuri kaudu“ (COM(2017) 673 final) seab komisjon eesmärgiks alandada haridussüsteemist varakult lahkumise sihttaset 2025. aastaks 5 %-le.

Töötundide koguarv ei ole veel jõudnud tagasi 2008. aasta tipptasemele. See asjaolu ja ka muud näitajad tõendavad tööturu jätkuvat loidust. 2017. aastal oli ELis peaaegu üheksa miljonit mittevabatahtlikku osaajaga töötajat (st töötajad, kes töötavad osalise tööajaga, kuid sooviksid töötada rohkem), mis on vähem kui 2013. aasta kõrgtase 10,3 miljonit töötajat, kuid jääb siiski 1,3 miljoni võrra 2008. aasta tasemest kõrgemale. Pikemas perspektiivis on töötundide mõõdukas dünaamika osa struktuursest nihkest, mis on seotud osalise tööajaga töötamise osakaalu suurenemisega viimase 15 aasta jooksul ja töötajate muutuvate eelistustega tööaja korralduse osas. Selle tulemusena on töötundide arv inimese kohta alates 2000. aastast järk-järgult vähenenud[4].

Tööhõive suurenes 2017. aastal kõigis peamistes demograafilistes rühmades. Nagu varasematelgi aastatel, täheldati kõige suuremat kasvu vanemaealiste töötajate (55–64aastased) seas (joonis 2): tööga hõivatud isikute arv selles rühmas suurenes 2017. aastal 4,3 % võrra, tänu millele tõusis vastav tööhõive määr kõigi aegade kõrgeimale tasemele 57,1 % (peaaegu 12 protsendipunkti rohkem kui 2008. aastal). Töötavate noorte arv (vanuses 15–24) suurenes pisut kiiremini kui 2016. aastal (1,6 % vs. 1,3 %). Noorte tööhõive määr ei ole pärast kriisi veel täielikult taastunud – 2017. aastal registreeritud 34,7 % jääb 2,7 protsendipunkti allapoole 2008. aasta taset. Kuna tööjõus osalemise määr oli stabiilne (2016. aastal 41,6 % ja 2017. aastal 41,7 %), väljendus tööhõive kasv selles vanuserühmas töötuse jätkuva vähenemisena. Naiste tööhõive kasvas 2017. aastal pisut kiiremini kui meeste oma (1,5 % vs. 1,3 %). Erinevus meeste ja naiste tööhõives püsib siiski peaaegu muutumatuna 11,5 protsendipunkti juures, mis on 0,1 protsendipunkti vähem kui 2016. aastal (ehkki märkimisväärselt väiksem kriisieelsest näitajast 15 protsendipunkti 2008. aastal). Kuigi väljaspool ELi sündinud 20–64aastaste tööhõive määr kasvas 2017. aastal 1,7 protsendipunkti 63 % tasemele, on see jätkuvalt 10 protsendipunkti madalam kui ELis sündinutel. Erinevus on suurem naistel puhul (ligikaudu 14 protsendipunkti).

[4] Vt täpsemalt Euroopa Komisjon (2018), „Employment and Social Developments in Europe. Annual Review 2018“ (Euroopa tööhõive ja sotsiaalarengu 2018. aasta aruanne).

Joonis 2. Tööhõive määrad ja tööhõive kasv ELis eri rühmade lõikes

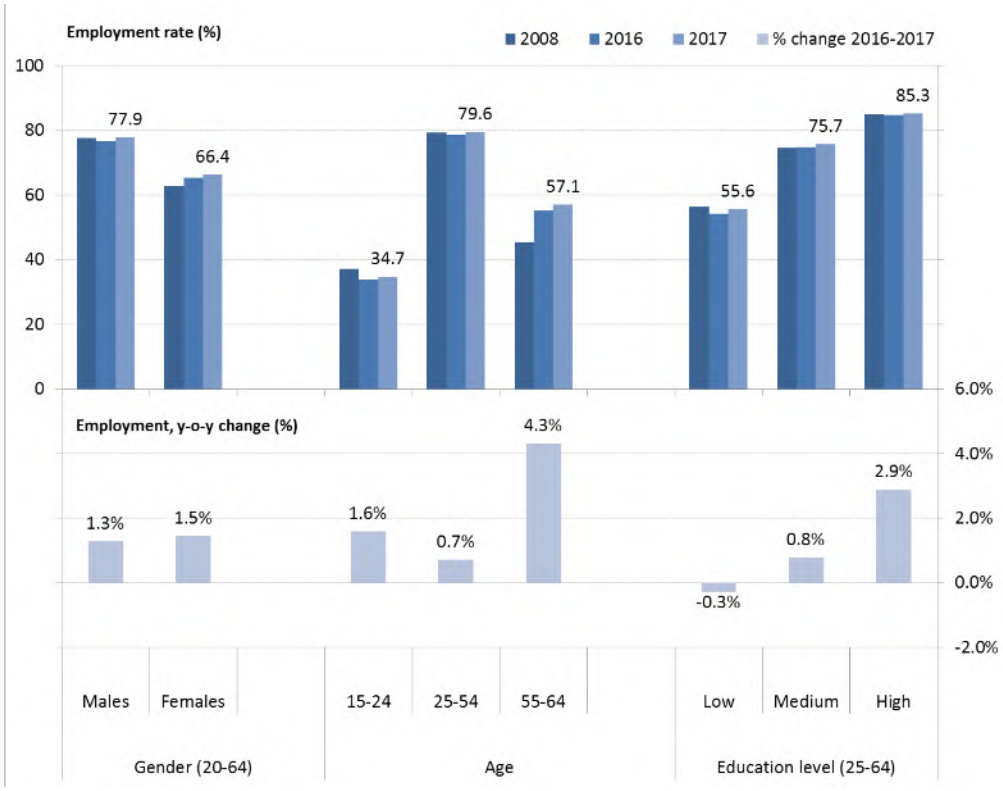

Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring.

Tänu majanduse elavnemisele suureneb jätkuvalt kõrge kvalifikatsiooniga töötajate arv majanduses. Kõrgharidusega töötajate tööhõive kasvas 2017. aastal 2,9 % (25–64aastaste vanuserühm), samas kui keskmise kvalifikatsiooniga (st keskharidusega) töötajate puhul oli kasv mõõdukas – 0,8 %. Madala kvalifikatsiooniga (st põhiharidusega või sellest madalama haridustasemega) töötajate arv vähenes aga 0,3 %. Kuna 25–64aastaste hulgas on madala kvalifikatsiooniga töötajate hulk vähenemas (2016. aastaga võrreldes vähenes see 2,7 %) – mis peegeldab rahvastiku vananemist ja nooremate põlvkondade kõrgemat haridustaset –, tõusis kõnealuse rühma tööhõive määr 2016. aasta 54,3 %-lt 2017. aastal 55,6 %-ni. Madala ja kõrge kvalifikatsiooniga töötajate tööhõive määrade erinevus veidi vähenes (2016. aasta 30,5 protsendipunktilt 29,7 protsendipunktile 2017. aastal), kuid on endiselt väga suur ning osutab sellele, et madala haridustasemega inimeste tööalast konkurentsivõimet tuleks suurendada. Neid suundumusi kirjeldatakse liikmesriikide kaupa üksikasjalikult aruande järgmistes punktides.

Ajutise töö osakaal kogutööhõivest jäi 2017. aastal peaaegu muutumatuks ja osalise tööajaga töötamine vähenes pisut. Sarnaselt viimaste aastate suundumustega soodustab majanduse elavnemine nii tähtajatute kui ka tähtajaliste lepingutega töökohtade loomist. Nende arv kasvas 2017. aastal vastavalt umbes 2,7 miljoni ja 0,8 miljoni võrra (mis tähendab 1,7 % ja 2,9 % kasvu). Ajutiste töötajate osakaal kogutööhõives jäi siiski peaaegu samaks, suurenedes veidi, st 0,1 protsendipunkti võrra 14,3 %-ni (vanuserühm 15–64). Osalise tööajaga töötajate (vanuserühm 15–64) osakaal vähenes teist aastat järjest veidi (2017. aastal 0,1 % võrra tasemeni 19,4 %), jäädes peaaegu kaks protsendipunkti kõrgemale 2008. aasta tasemest. Positiivse suundumusena, nagu ka eespool mainitud, on mittevabatahtliku osalise tööajaga töötajate osakaal oluliselt vähenenud (21,1 %-lt 2016. aastal 19,8 %-le 2017. aastal), ehkki see on jätkuvalt suur. Füüsilisest isikust ettevõtjate (vanuserühm 15–64) osakaal kogutööhõives vähenes jätkuvalt tasapisi, jõudes 2017. aastal 13,7 %-ni (2016. aastal 14,0 % ja 2013. aastal 14,4 %).

Sektorite lõikes jätkus tööhõive kasv teenuste valdkonnas. Kooskõlas viimaste aastate suundumusega loodi kõige rohkem töökohti teenindussektoris[5] (2017. aastal töötas seal 2016. aastaga võrreldes 2,8 miljonit inimest rohkem (+1,6 %); andmed põhinevad rahvamajanduse arvepidamisel). Aastatel 2008–2017 kasvas teenindussektori tööhõive osakaal ELis pidevalt – 70,1 %-lt 73,9 %-ni. Suurim tööhõive kasv pärast majanduslangust (st 2 %) registreeriti ehitussektoris ja see kinnitab 2015. aastal alanud majanduse elavnemist; töötajate arv aga on ikka veel peaaegu 15 % väiksem kui 2008. aastal. Tugevat kasvu näitas ka tööstus (1,5 %, mis on kõrgeim kasvumäär alates 2007. aastast). 2017. aastal suurenes pärast pikka langust pisut (0,3 %) põllumajandussektori tööhõive.

[5] Teenindussektoris täheldati suurimat protsentuaalset kasvu info- ja kommunikatsioonivaldkonnas, millele järgnesid kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus ning haldus- ja tugiteenused (2017. aastal vastavalt 3,4 % ja 2,9 %). Finants- ja kindlustusteenuste puhul seevastu registreeriti 0,7 % langus.

1.2 Sotsiaalsed suundumused

Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga (*at risk of poverty or social exclusion* – AROPE[6])[7] inimeste arv vähenes 2017. aastal oluliselt ja on praegu allpool kriisieelset taset. Selle näitaja langustrend jätkus 2017. aastal viiendat aastat järjest, jõudes 113 miljoni inimeseni (22,4 % kogurahvastikust), ning see on kooskõlas tööhõive taastumise ja kasutada oleva tulu kasvuga. Selle tulemusena oli ELis 2017. aastal üle nelja miljoni vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga inimest vähem kui enne kriisi (2008. aastal) ning võrreldes 2012. aasta kõrgtasemega on selliste inimeste arv vähenenud ligikaudu 11 miljoni võrra. Kriisist põhjustatud tagasilanguse tõttu aga ollakse strateegia „Euroopa 2020“ peamise eesmärgi (20 miljonit vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga inimest vähem kui 2008. aastal) saavutamisest veel kaugel. Näitaja praegune üldine langus on tingitud peaaegu tööta ja suurt materiaalset puudust kannatavates leibkondades elavate inimeste arvu vähenemisest ning vähemal määral vaesusriski näitajast (vt allpool ja joonis 3).

---

6 Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga (*at risk of poverty or social exclusion* – AROPE) inimesed on need, kes on vaesusriskiga (*at risk of poverty* –AROP) ja/või kannatavad suurt materiaalset puudust (*severe material deprivation* – SMD) ja/või kes elavad (peaaegu) tööta, st väga madala tööhõivega (*very low work intensity* – VLWI) leibkonnas.
Vaesusriskiga inimesed on need, kes elavad leibkonnas, mille ekvivalentnetosissetulek on alla 60 % riigi ekvivalentsest mediaansissetulekust (see näitaja on seega rahalise vaesuse näitaja).
Inimesed kannatavad suurt materiaalset puudust, kui nad elavad leibkonnas, kes ei saa endale lubada vähemalt nelja elementi järgmisest loetelust: 1) maksta õigeaegselt üüri-, hüpoteegi- või kommunaalarveid; 2) kütta oma kodu piisavalt; 3) katta ootamatuid kulusid; 4) süüa ülepäeviti liha, kala või samaväärseid valgurikkaid tooteid; 5) käia kord aastas ühe nädala pikkusel puhkusel väljaspool elukohta; 6) omada autot isiklikuks kasutamiseks; 7) omada pesumasinat; 8) omada värviteleviisorit ja 9) omada telefoni.
(Peaaegu) tööta leibkondades elavad inimesed on need 0–59aastased, kes elavad leibkondades, kus tööealised täiskasvanud (vanuses 18–59) töötasid viimase aasta jooksul, st sissetuleku võrdlusaastal alla 20 % võimalikust tööajast.

7 Sissetulekuid ja elamistingimusi käsitleva ELi statistika sissetulekuandmed käivad eelmise sissetulekuaasta kohta, v.a Ühendkuningriigi ja Iirimaa puhul, kus andmed on saadud vastavalt uuringuaasta ja uuringule eelneva 12 kuu sissetulekute põhjal).

- **Joonis 3. Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga (AROPE) inimeste protsent elanikkonnast ja selle näitaja alakomponendid (2005–2017)**

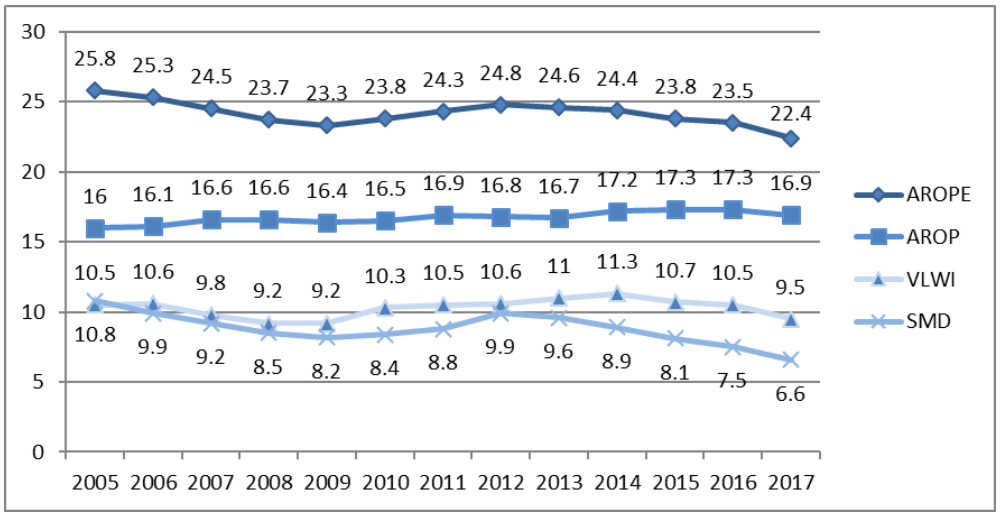

Allikas: Eurostat, sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika. Märkus: selgitused on esitatud joonealuses märkuses 6.

Tänu suurt materiaalset puudust (*severe material deprivation* – SMD) kannatavate inimeste arvu järsule vähenemisele on see näitaja viimase aja madalaimal tasemel, peegeldades elatustaseme tõusu. Suurest materiaalsest puudusest väljus 2017. aastal enam kui neli miljonit inimest, mille tulemusena vähenes selliste inimeste koguarv 33,1 miljonini ehk 6,6 %-ni ELi elanikkonnast (0,9 protsendipunkti vähem kui 2017. aastal ja alla 2008. aasta taseme). See vähenemine tähendab, et näitaja on viiendat aastat järjest oluliselt paranenud ja et leibkondade materiaalne olukord on parem. Vaatamata neile positiivsetele suundumustele, on liikmesriikide vahel jätkuvalt suured erinevused (vt punkt 3.4).

Tööhõive määrade rekordiline kasv aitas vähendada peaaegu tööta leibkondades elavate inimeste arvu 2017. aastal 3,8 miljoni võrra. See tähendab, et selliste inimeste osakaal 0–59aastaste seas vähenes 10,5 %-lt 2016. aastal 9,5 %-le 2017. aastal ja on alates 2009. aastast esimest korda alla 10 %. Sellest hoolimata on peaaegu tööta leibkondades elavate inimeste osakaal ja arv endiselt suurem kui enne kriisi.

Vaesusriskiga elanike protsent on hakanud pärast kriisi esimest korda tasapisi vähenema. Vaesusriskiga inimeste arv suurenes kuni 2014. aastani ja jäi järgmisel kahel aastal samaks. 2017. aastal nende inimeste osakaal vähenes 0,4 protsendipunkti (st nende arv vähenes peaaegu kahe miljoni võrra), jõudes 16,9 %-ni. Tegemist oli esimese kriisijärgse aastaga, mil vaeste leibkondade sissetulekud kasvasid kiiremini kui mediaansissetulekud. Eurostati kiirhinnangute[8] viimaste andmete põhjal eeldatakse, et rahalise vaesuse määra vähenemine jätkub.

(Peaaegu) tööta leibkondades leibkondades elavate inimeste vaesusriski määr on neljandat aastat järjest tõusnud ja jõudnud rekordilisele tasemele 60,8 %. See näitab, et mitmes riigis on hüvitiste piisavuse osas püsivad puudujäägid, ja sotsiaalkaitsekomitee on liigitanud selle suundumuse tähelepanu vajavaks[9].

Palgavaesuse risk on jätkuvalt suur. 2017. aastal jäi 9,4 % töötavate inimeste leibkonna sissetulek alla 60 % riigi mediaanist. See näitaja oli 2016. aastaga (9,6 %) võrreldes vaid veidi langenud ja püsib endiselt palju suuremana kui 2008. aasta näitaja 8,5 %. Senine palgavaesuse kasv hõlmab nii osalise ajaga kui ka täisajaga töötajaid, kuid esimeste vaesusrisk on jätkuvalt palju suurem (15,6 % vs. 7,7 %). Kõnealune suundumus on mõjutanud eriti nooremaid (alla 30aastaseid) töötajaid, kelle vaesusrisk on võrreldes 30aastaste ja vanemate töötajatega suurem ja kasvab. Sotsiaalkaitsekomitee on liigitanud palgavaesuse nii lühi- kui ka pikaajaliselt jälgimist vajavaks suundumuseks[10].

---

8 Sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika hõlmab enamikus liikmesriikides aasta varem registreeritud sissetulekuid (st 2017. aasta statistika põhineb 2016. aasta andmetel, vt ka joonealune märkus 7). Eurostati avaldatud kiirhinnangu statistika näitab, et vaesusriski näitaja (ja ka sissetulekukvintiilide suhte kordaja) paranemist on enamikus liikmesriikides oodata ka 2017. aastal registreeritud sissetulekute (st 2018. aastal avaldatud näitajate) puhul.

9 Sotsiaalkaitsekomitee 2018. aasta aruanne.

10 Sotsiaalkaitsekomitee 2018. aasta aruanne.

Kõige haavatavamate inimeste rahalise vaesuse näitajad osutavad olukorra mõõdukale paranemisele ja on hakanud võrreldes varasemate suundumustega liikuma vastupidises suunas. Rahalise vaesuse süvik, mis näitab, kui kaugel on vaesusriskiga inimesed vaesuspiirist (ehk seda, kui vaene on vaene), hakkas 2017. aastal kahanema. See näitaja vähenes pisut, st 25 %-lt 24,1 %-le, kuid jääb ikka veel palju kõrgemale kui kriisieelne tase. See tähendab, et kõige haavatavamate isikute suhteline sissetulek on pisut suurenenud. Töötute vaesusrisk on pärast kriisi esimest korda vähenenud, kuid on 2017. aastal 48,1 % juures ikka veel rekordtaseme (2016. aasta 48,7 %) lähedal.

Vaatamata üldisele paranemisele on vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse risk laste seas endiselt suur. Suhtelise vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr laste seas (0–17aastased) väheneb jätkuvalt, olles langenud 26,4 %-lt (2016) 24,9 %-le (2017), ja jääb tunduvalt allapoole kriisieelset taset. Ometi seisab vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga silmitsi 62,8 % madala kvalifikatsiooniga vanemate lastest, kuid kõrge kvalifikatsiooniga vanemate laste puhul on see risk vaid 9,4 %. Väljaspool ELi sündinud inimeste laste puhul on vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga laste osakaal kogu kriisijärgsel perioodil suurenenud, ulatudes 2017. aastal 34,5 %-ni, mis on üle kahe korra suurem kui ELis sündinud vanemate laste puhul. Üksikvanemaga leibkondade laste vaesusriski määr on kaks korda suurem kui kõigi laste puhul keskmiselt ning see lõhe suureneb jätkuvalt.

Leibkondade kogusissetulekutes jätkub kasvutendents, kuid aeglasemalt kui majanduses tervikuna. Kuigi leibkondade kasutada olev kogutulu (*gross disposable income of households* – GDHI) suurenes 2017. aastal neljandat aastat järjest ja see on nüüd tunduvalt üle 2008. taseme, jääb aastane kasv siiski maha SKP kasvust (GDHI kasvas 2017. aastal alla 1 %, kuid reaalne SKP elaniku kohta suurenes samal ajavahemikul 2,2 %). See näitab, et leibkondade sissetulekute kasv jääb maha majanduse tulude üldisest kasvust. Nagu on näidatud punktis 3.4, jääb leibkonna kasutada olev tegelik kogutulu elaniku kohta mitmes liikmesriigis allapoole kriisieelset taset.

Sissetulekute ebavõrdsuse suurenemise suundumus kriisijärgsetel aastatel hakkas 2017. aastal pöörduma, kuid see ei veel ebavõrdsuse varasemat kasvu korvanud. Liikmesriikides on kõige jõukamate leibkondade viiendiku sissetulek vaesemate leibkondade viiendiku sissetulekust keskmiselt üle viie korra suurem. Sissetulekukvintiilide suhte kordaja kasvas 2008.–2016. aastal 5,0-lt 5,2-ni ning see oli tingitud ka viletsatest tööturutingimustest ja muutumatule tasemele jäänud sissetulekutest, eriti kõige alumises kvintiilis. 2017. aastal on see kordaja hakanud kahanema, jõudes ELis keskmiselt tasemele 5,1. Eurostati viimaste kiirhinnangute põhjal võib eeldada, et kahanemistendents jätkub.

2. SOTSIAALVALDKONNA TULEMUSTABELI LÜHIÜLEVAADE

Euroopa sotsiaalõiguste sambas, mille kuulutasid 17. novembril 2017 ühiselt välja Euroopa Parlament, nõukogu ja komisjon, on kindlaks määratud mitu olulist põhimõtet ja õigust, millega toetatakse õiglaseid ja hästi toimivaid tööturge ja sotsiaalhoolekande süsteeme. Sammas on kavandatud uuendatud lähenemisprotsessi suunanäitajana, et parandada liikmesriikides valitsevaid sotsiaal-majanduslikke tingimusi.

Euroopa sotsiaalõiguste samba juurde kuulub ka sotsiaalvaldkonna tulemustabel, mille alusel jälgitakse liikmesriikide tulemusi ja suundumusi[11]. Tulemustabelis on esitatud mitu näitajat (põhinäitajad ja teisesed näitajad), mille abil jälgitakse liikmesriikide tööhõive- ja sotsiaalvaldkonna tulemusi teatavate näitajate põhjal, mis hõlmavad sotsiaalõiguste sambas kindlaks määratud kolme laiemat mõõdet: i) võrdsed võimalused ja juurdepääs tööturule, ii) dünaamilised tööturud ja õiglased töötingimused ning iii) avaliku sektori toetus / sotsiaalkaitse ja sotsiaalne kaasatus. Alates 2018. aastast lisatakse ühisesse tööhõivearuandesse sotsiaalvaldkonna tulemustabel, milles sisalduvad tulemused (põhinäitajate osas) esitatakse kokkuvõtlikult käesolevas punktis. Analüüs on asetatud punktis 3 kirjeldatud laiemasse reformide konteksti.

[11] SWD(2017) 200 final, mis on lisatud 26. aprilli 2017. aasta teatisele COM(2017) 250 final.

2.1 Sotsiaalvaldkonna tulemustabeli selgitus

Sotsiaalvaldkonna tulemustabel on peamine vahend, mille abil jälgitakse tööhõive- ja sotsiaalvaldkonna toimimist ning paremate elu- ja töötingimuste osas toimuvat lähenemist. Eelkõige aitab tulemustabel jälgida liikmesriikide olukorda samba hinnatavate mõõtmete puhul ning see täiendab olemasolevaid jälgimisvahendeid, eelkõige tööhõive olukorra jälgimise vahendit ja sotsiaalkaitse olukorra jälgimise vahendit[12]. Tulemustabel koosneb nimelt 14 põhinäitajast, mille alusel hinnatakse üldisemalt tööhõive- ja sotsiaalvaldkonna suundumusi[13]:

- *võrdsed võimalused ja juurdepääs tööturule:*
    - 18–24aastaste madala haridustasemega noorte osakaal;
    - 20–64aastaste sooline tööhõivelõhe;
    - sissetulekute ebavõrdsus sissetulekukvintiilide suhte kordajana (S80/S20);
    - vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr (AROPE);
    - 15–24aastaste mittetöötavate ja -õppivate noorte (NEET-noored) osakaal;

[12] Tööhõive olukorra jälgimise vahend ja sotsiaalkaitse olukorra jälgimise vahend on iga-aastased aruanded, mille koostavad vastavalt tööhõivekomitee ja sotsiaalkaitsekomitee. Nende abil selgitatakse välja jälgimist vajavad suundumused ja liikmesriikide peamised tööhõive- ja sotsiaalprobleemid ning jälgitakse liikmesriikide edusamme strateegias „Euroopa 2020“ püstitatud tööhõive- ja vaesuse vähendamise eesmärkide saavutamisel.

[13] 2018. aasta ühisesse tööhõivearuandesse ei lisatud tööhõivekomitee ja sotsiaalkaitsekomitee (ning näitajatega tegelevate allüksuste) palvel valdkonna „dünaamilised tööturud ja õiglased töötingimused“ ülevaatlikku tabelisse kaht põhinäitajat („aktiivses tööturupoliitikas osalejad 100 töötada sooviva inimese kohta“ ja „hüvitised töötajatele töötatud tunni kohta eurodes“) ja neid ei esitatud järgnenud analüüsis tulemustabeli põhinäitajatena, sest tekkisid tehnilised probleemid. Pärast arutelusid leppisid komiteed 2018. aasta septembris kokku, et need näitajad asendatakse teiste näitajatega (vastavalt „pikaajalise töötuse määr“ ja „netosissetulek täiskohaga vallalise töötaja kohta, kellel ei ole lapsi ja kes teenib keskmist palka“). Käesoleva ühise tööhõivearuande analüüsis kasutatakse kõnealuseid näitajaid, mis on seotud eelkõige sotsiaalõiguste sambas esitatud tööhõive aktiivse toetamise ja töötasu põhimõtetega.

- *dünaamilised tööturud ja õiglased töötingimused:*
    - tööhõivemäär (vanuserühm 20–64);
    - töötuse määr (vanuserühm 15–74);
    - pikaajalise töötuse määr (vanuserühm 15–74);
    - leibkonna kasutada olev tegelik kogutulu inimese kohta[14];
    - netosissetulek täiskohaga vallalise töötaja kohta, kellel ei ole lapsi ja kes teenib keskmist palka[15];

- *avaliku sektori toetused / sotsiaalkaitse ja sotsiaalne kaasatus:*
    - sotsiaalsiirete (v.a pensionid) mõju vaesuse vähendamisele[16];
    - lastehoiuasutustes käivate kuni 3aastaste laste osakaal;
    - rahuldamata vajadus arstiabi järele inimeste endi hinnangul[17];
    - selliste isikute osakaal rahvastikus, kellel on algtaseme või sellest kõrgema taseme üldised digioskused.

---

14 Komiteede nõudmisel mõõdeti seda näitajat korrigeerimata sissetuleku põhjal (st võtmata arvesse mitterahalisi sotsiaalsiirdeid) ja jäeti välja viide ostujõustandardi ühikute kasutamisele.

15 Selle näitaja tasemeid väljendatakse ostujõu standardina, muutusi aga omavääringus reaalväärtusena. Lühiajaliste kõikumiste tasandamiseks kasutatakse nii tasemete kui ka muutuste puhul kolme aasta keskmisi näitajaid. Seda näitajat tuleks mõista ja tõlgendada koostoimes muude näitajatega, nagu palgavaesuse määr, palgajaotuse viienda ja esimese detsiili suhe (D5/D1) ning tööhõive olukorra jälgimise vahendi, sotsiaalkaitse olukorra jälgimise vahendi ja ühise hindamisraamistiku muud asjakohased näitajad.

16 Seda mõõdetakse nende inimeste osakaalu vahena kogurahvastikust, kes on (rahalise) vaesuse riskiga enne ja pärast sotsiaalsiirdeid.

17 Rahuldamata vajadus arstiabi järele inimeste endi hinnangul kajastab inimeste subjektiivset hinnangut selle kohta, kas nad vajasid läbivaatust või ravi konkreetses tervishoiuteenuste valdkonnas ning kas neil jäi see saamata või nad ei otsinud abi kolmel järgmisel põhjusel: rahalised põhjused, ootejärjekord või liiga pikk vahemaa. „Arstiabi“ tähendab arstide või riiklikes tervishoiusüsteemides nendega võrdsustatud erialade esindajate poolt või nende otsese järelevalve all osutatavaid individuaalseid tervishoiuteenuseid (arstlik läbivaatus või muu ravi, v.a hambaravi) (Eurostati määratlus). Inimeste teatatud probleemid haiguse korral ravi saamisel võivad näidata, et ravile juurdepääsul esineb takistusi.

Põhinäitajaid analüüsitakse tööhõivekomitees ja sotsiaalkaitsekomitees kokku lepitud ühtse metoodika abil (vt täpsemalt 3. lisa). Metoodika abil hinnatakse liikmesriikide olukorda ja suundumusi, võttes aluseks sotsiaalvaldkonna tulemustabelis esitatud kõigi põhinäitajate tasemed ja nende aastase muutuse[18]. Need tasemed ja tasemete muutused on liigitatud vastavalt nende kaugusele vastavast (kaalumata) ELi keskmisest. Liikmesriikide tulemused nimetatud tasemete ja taseme muutuste osas seotakse (eelnevalt kindlaks määratud maatriksi abil) seejärel nii, et igale liikmesriigile määratakse üks seitsmest kategooriast („väga tubli“, „keskmisest parem“, „hea, kuid vajab jälgimist“, „keskmine / neutraalne“, „kehv, kuid paranemas“, „tähelepanu vajav“ ja „kriitilises olukorras“). Selle põhjal esitatakse tabelis 1 tulemustabeli näitajate kokkuvõte iga näitaja kohta saadaolevate uusimate andmete alusel.

Tabelit tuleb lugeda väga hoolikalt, vältides mehhaanilist lugemist. Selleks on punktis 3 esitatud 14 näitaja, sh pikaajaliste suundumuste ja lisanäitajate üksikasjalik analüüs. Lisaks esitatakse edaspidi esitatavates riigiaruannetes ka kõigi kategooriasse „kriitilises olukorras“ kuuluvate näitajate süvaanalüüs ning kajastatakse nende näitajate sotsiaal-majanduslikku ja poliitilist tausta; nii saab riigipõhiseid probleeme Euroopa poolaasta taustal paremini hinnata. Koos tööhõive olukorra jälgimise vahendis ja sotsiaalkaitse olukorra jälgimise vahendis sisalduva täiendava analüüsiga annab see vajaduse korral analüütilise aluse komisjoni edasistele ettepanekutele riigipõhiste soovituste kohta.

[18] Erandiks on leibkonna kasutada olev kogutulu, mida mõõdetakse indeksarvuna (2008=100, mis väljendab muutust võrreldes kriisieelse olukorraga), ja selle viimase aasta muutus ning netosissetulek täiskohaga vallalise töötaja kohta, kellel ei ole lapsi ja kes teenib keskmist palka, mille puhul kasutatakse kokkuleppes tööhõivekomitee ja sotsiaalkaitsekomiteega kolme aasta keskmist näitajat.

2.2 Sotsiaalvaldkonna tulemustabelist saadud tõendusmaterjal

Tulemustabeli analüüs osutab tööturu ja sotsiaalvaldkonna olukorra jätkuvale paranemisele ELis tervikuna[19]. Viimasel aastal, mille kohta andmed on kättesaadavad (st 2017. või 2016. aasta), täheldati ELis keskmiselt[20] kõigi 14 põhinäitaja paranemist. Kõige paremad olid tulemused (üldise ja pikaajalise) töötuse määra puhul, mis vähenes 2017. aastal kõikides liikmesriikides, ja esile tõsteti vaid ühe riigi kriitiline olukord. Kogu tulemustabeli lõikes olid positiivsed ka tööhõive määra ja vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määra suundumused, sest enamikus liikmesriikides olid tulemused paremad kui aasta varem.

Enamikul liikmesriikidel on probleeme vähemalt ühe põhinäitajaga, kuid nende üldarv on võrreldes eelmise aastaga vähenenud. Kõik liikmesriigid, välja arvatud Soome, Prantsusmaa, Madalmaad ja Rootsi, on vähemalt üks kord märgistatud ühega kolmest problemaatilisemast kategooriast – „kriitilises olukorras“, „tähelepanu vajav“ ja „kehv, kuid paranemas“.

---

19 Sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitajate väljavõtte tegemise tähtaeg oli 29. jaanuar 2019.

20 Nendes andmetes kasutatakse ELi kaalutud keskmisi näitajaid, v.a näitaja „netosissetulek täiskohaga vallalise töötaja kohta, kellel ei ole lapsi ja kes teenib keskmist palka“, mille puhul kasutatakse kaalumata keskmisi näitajaid.

Ainuüksi hinnangu „kriitilises olukorras“ (st näitajad on keskmisest palju halvemad ja kas ei parane piisavalt kiiresti või halvenevad veelgi) on saanud 14 liikmesriiki, nii nagu ka 2018. aasta ühises tööhõivearuandes (ehkki 2018. aasta aruandes oli vähem näitajaid), kusjuures Eesti ja Malta enam sellesse rühma ei kuulu, kuid lisandunud on Ungari ja Läti. Probleemide üldarv näitab, et kogu tulemustabeli näitajad on paranenud. 14 hinnatud valdkonnas anti hinnang „kriitilises olukorras“, „tähelepanu vajav“ või „kehv, kuid paranemas“ kokku 118 korda. See moodustab kõigist hinnangutest ligikaudu 31 % (2018. aasta ühises tööhõivearuandes 33 %). Olukorda hinnati kriitiliseks 41 korral, mis moodustab kõigist hinnangutest 10,6 % (2018. aasta ühises tööhõivearuandes 13 %)[21].

Tulemustabelis kajastamist leidnud kolme laiema mõõtme lõikes esineb problemaatilisust tähistavat märgistust sarnaselt 2018. aasta ühise tööhõivearuandega sagedamini valdkonnas „**avaliku sektori toetus / sotsiaalkaitse ja sotsiaalne kaasatus**“, kus seda kategooriat esines keskmiselt 9,8 korda (neist kordadest 3,5 korda oli tegemist „kriitilise olukorraga“) näitaja kohta. Enim hoiatusmärke esineb näitaja „**lastehoiuasutustes käivate kuni 3aastaste laste osakaal**“ puhul – hoiatusmärk pandi 12 liikmesriigile (neist neljale kõige madalamas kategoorias).

Sellele järgnevad mõõtmed „**võrdsed võimalused ja juurdepääs tööturule**“ ning „**dünaamilised tööturud ja õiglased töötingimused**“, kus ühe näitaja kohta tuleb keskmiselt ligikaudu 9 ja 6,8 hoiatusmärki (3,4 ja 2 „kriitilist olukorda“). Esimeses valdkonnas esineb kõige rohkem hoiatusmärke näitajate „**madala haridustasemega noored**“ ja „**sissetulekukvintiilide suhte kordaja**“ puhul (10 korda). Viimases valdkonnas on kõige problemaatilisem näitaja „**netosissetulek täiskohaga vallalise töötaja kohta, kellel ei ole lapsi ja kes teenib keskmist palka**“ (12 hoiatusmärki).

[21] Paranemistendents leiab kinnitust, kui jätta üldarvust välja kaks uut näitajat („pikaajalise töötuse määr“ ja „netosissetulek täiskohaga vallalise töötaja kohta, kellel ei ole lapsi ja kes teenib keskmist palka“), et oleks võimalik võrrelda samu näitajaid. Kategooriasse „kriitilises olukorras“, „tähelepanu vajav“ või „kehv, kuid paranemas“ liigitatud juhtude osakaal kõigi hinnangutes seas on endiselt 31 %, juhtumite „kriitilises olukorras“ protsent aga pisut suurenes, jõudes 11 %-ni.

Sarnaselt eelmise aastaga on liikmesriikide olukord ja vastavate probleemide raskusaste väga erinevad. Kreeka, Rumeenia ja Itaalia said taas hinnangu „kriitilises olukorras“, „tähelepanu vajav“ või „kehv, kuid paranemas“ kümne või enama näitaja puhul, kusjuures kriitilise olukorra hoiatusmärgiga tähistati neis vastavalt 6, 4 ja 7 näitajat (vt tabel 1). Nende riikide puhul on probleemid ühtlaselt jaotunud kõigi kolme valdkonna vahel (kuid Kreeka ja Itaalia on ühel korral saanud ka hinnangu „keskmisest parem“, vastavalt näitajate „madala haridustasemega noorte osakaal“ ja „rahuldamata vajadus arstiabi järele inimeste endi hinnangul“ puhul, ning Rumeenial on keskmisest parem näitaja „töötuse määr“ puhul ja väga tubli näitaja „leibkondade kasutada olev kogutulu elaniku kohta“ puhul). Kokkuvõttes järgnevad Horvaatia ja Hispaania (kummalgi 9 probleemi), Bulgaaria (8 probleemi) ja Läti (6 probleemi). Vastukaaluks liigitub Rootsi kategooriasse „väga tubli“ või „keskmisest parem“ 11 põhinäitaja osas, seejärel tulevad Tšehhi Vabariik ja Madalmaad (kumbki 10 näitaja osas) ning Austria, Saksamaa, Sloveenia ja Taani (kõik 8 näitaja osas).

Kui võtta vaatluse alla **võrdsed võimalused ja juurdepääs tööturule**, paranesid keskmiselt kõige rohkem näitajad „vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr“ ja „NEET-noorte osakaal“, vähem edusamme aga on tehtud madala haridustasemega noorte osakaalu, soolise tööhõivelõhe ja sissetulekute ebavõrdsuse osas (viimane näitaja siiski vähenes esimest korda pärast kriisi). Näitajate kaupa vaadates on olukord järgmine.

- Madala haridustasemega noorte osas on olukord kriitiline Hispaanias, Itaalias ja Rumeenias, väga tublid on seevastu Horvaatia, Iirimaa, Poola ja Sloveenia.
- Soolise tööhõivelõhe osas on olukord kriitiline Kreekas, Itaalias ja Rumeenias, väga tublid aga on Soome, Leedu ja Rootsi.
- Sissetulekute ebavõrdsuse osas on olukord kriitiline Bulgaarias, Hispaanias, Lätis ja Leedus, parimad näitajad aga on Tšehhi Vabariigil, Soomel, Sloveenial ja Slovakkial.

- Vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse riski määraga seonduv olukord on kriitiline Bulgaarias, Kreekas ja Leedus, kõige tublimad aga on Tšehhi Vabariik ja Soome.
- NEET-noorte osakaalu vaadates on olukord kriitiline Küprosel, Horvaatias, Kreekas ja Itaalias, esirinnas on siin aga Austria, Tšehhi Vabariik, Saksamaa, Madalmaad, Sloveenia ja Rootsi.

Rääkides **dünaamilistest tööturgudest ja õiglastest töötingimustest ELis**, paranesid eelmise aastaga võrreldes keskmiselt kõik näitajad, eelkõige tööhõive määr ja (nii üldine kui ka pikaajalise) töötuse määr, leibkonna kasutada olev kogutulu (GDHI) elaniku kohta ja netosissetulek täiskohaga vallalise töötaja kohta, kellel ei ole lapsi ja kes teenib keskmist palka. Näitajate kaupa vaadates on olukord järgmine.

- Tööhõive määrade osas on olukord endiselt kriitiline Horvaatias, Kreekas, Itaalias ja Hispaanias, väga tublid olid Tšehhi Vabariik, Eesti, Saksamaa, Madalmaad, Rootsi ja Ühendkuningriik.
- Töötuse määra olukord ei ole kriitiline üheski riigis (Küprose, Horvaatia, Kreeka ja Hispaania puhul on märgitud „kehv, kuid paranemas“, Itaalia puhul aga „tähelepanu vajav“); parimad näitajad on Tšehhi Vabariigil.
- Itaalia näitajad on kriitilised pikaajalise töötuse määra puhul (metoodikaga ei hinnatud ühtki riiki väga tubliks, kuid 14 riiki said hinnangu „keskmisest parem“).
- Leibkondade kasutada oleva kogutulu (elaniku kohta) kasvu näitajad liigituvad kategooriasse „kriitilises olukorras“ Kreekas, Küprosel ja Itaalias, samas on selles osas väga tublid Bulgaaria, Leedu ja Rumeenia.
- Näitajat „netosissetulek täiskohaga vallalise töötaja kohta, kellel ei ole lapsi ja kes teenib keskmist palka“ hinnatakse kriitiliseks Ungaris ja Slovakkias, väga tublid aga on siin Austria, Saksamaa, Luksemburg, Madalmaad ja Ühendkuningriik.

Mis puudutab valdkonda „**avaliku sektori toetused / sotsiaalkaitse ja sotsiaalne kaasatus**“, siis on olukord eelmise aastaga võrreldes paranenud lapsehoiu kättesaadavuse, inimeste endi hinnangute kohaselt rahuldamata arstiabivajaduse, digioskuste ja näitaja „sotsiaalsiirete mõju vaesuse vähendamisele“ puhul. Näitajate kaupa vaadates on olukord järgmine.

- Bulgaaria, Kreeka, Itaalia, Läti, Portugal ja Rumeenia on silmitsi kriitilise olukorraga selles osas, mis puudutab nende võimekust teha sotsiaalsiirdeid vaesusriski vähendamise huvides. Parimaid tulemusi näitavad siin Taani, Soome, Ungari ja Iirimaa.
- Lastehoiuasutustes käivate kuni 3aastaste laste osakaalu näitaja on kriitiline Bulgaarias, Tšehhi Vabariigis, Kreekas, Poolas ja Slovakkias, väga tublid aga on Prantsusmaa, Luksemburg, Madalmaad ja Portugal.
- Lätis on kategooriasse „kriitilises olukorras“ liigitatud näitaja „rahuldamata vajadus arstiabi järele inimeste endi hinnangul“ (metoodikaga ei hinnatud ühtki riiki väga tubliks, kuid 12 riiki said hinnangu „keskmisest parem“).
- Bulgaarias, Horvaatias ja Rumeenias on olukord kriitiline digioskuste osas, samas on parimad näitajad Soomel, Luksemburgil, Madalmaadel ja Rootsil.

Tabel 1. Sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitajate kokkuvõte

	Equal opportunities and access to the labour market					Dynamic labour markets and fair working conditions					Public support / Social protection and inclusion			
	Early leavers from education and training	Gender employment gap	Income quintile ratio	At risk of poverty or social exclusion rate	Youth NEET rate	Employment rate	Unemployment rate	Long-term unemployment rate	GDHI per capita growth	Net earnings of a full-time single worker earning AW	Impact of social transfers on poverty reduction	Children aged less than 3 years in formal childcare	Self-reported unmet need for medical care	Individuals' level of digital skills
Year	2017	2017	2017	2017	2017	2017	2017	2017	2017	2016	2017	2017	2017	2017
Best performers	HR, IE, PL, SI	FI, LT, SE	CZ, FI, SI, SK	CZ, FI	AT, CZ, DE, NL, SE, SI	CZ, DE, EE, NL, SE, UK	CZ		BG, LT, RO	UK, NL, LU, AT, DE	DK, FI, HU, IE	BE, DK, LU, NL, SE		FI, LU, NL, SE
Better than average	AT, CZ, EL, LT, LV, NL	DK, EE, LU, PT, SI, SK	BE, CY, DK, HU, MT, NL, SE	CY, DE, FR, MT, PL, SE, SI, SK	IE	AT, BG, LT, PT, SI	AT, DE, HU, LU, MT, NL, PL, PT, RO, UK	AT, DE, CY, CZ, DK, EE, HR, HU, MT, NL, PL, PT, SE, UK	DK, EE, HU, SE	BE, FR, SE, DK, IE, FI	CZ, FR, PL, SE, SI, UK	ES, FR, MT, SI	AT, CZ, DE, DK, ES, FR, HU, IT, LU, MT, NL, PL	AT, CZ, DE, MT, UK
On average	BE, DE, EE, FI, FR, SE, UK	AT, BE, BG, CY, DE, ES, FR, IE, NL, UK	DE, EE, FR, HR, LU, PL	BE, EE, HU, IE, PT, UK	BE, FI, FR, HU, LT, LV, MT, PL, PT, SK, UK	CY, FI, FR, HU, IE, LU, LV, MT, PL, SK	BE, BG, DK, EE, FI, FR, IE, LT, LV, SE, SI, SK	BE, BG, FI, FR, IE, LT, LU, LV, RO, SI	CZ, DE, IE, FI, FR, LU, LV, NL, PT, SI, SK	MT, IT, EL, ES	BE, CY, DE, MT, NL, SK	CY, FI, IE, LV, UK	BE, BG, CY FI, HR, IE, LT, PT, SE, SK	BE, EE, ES, FR, LT, SI, SK
Good but to monitor	LU	LV	AT	AT, DK, NL	DK, LU	DK					AT	PT		DK
Weak but improving	BG, MT, PT	MT	EL, IT, RO	RO	BG, RO	RO	CY, EL, ES, HR	EL, ES		LT, EE, RO, BG, LV		EL	EE, EL	CY
To watch	CY, DK, HU, SK	CZ, HR, HU, PL	IE, PT, UK	ES, HR, IT, LU, LV	EE, ES	BE	IT	SK	AT, BE, ES, UK	PT, PL, CZ, HR, SI	EE, ES, HR, LT, LU	AT, DE, EE, HR, IT, LT, RO	RO, SI, UK	EL, HU, IE, LV, PL, PT
Critical situations	ES, IT, RO	EL, IT, RO	BG, ES, LT, LV	BG, EL, LT	CY, EL, HR, IT	EL, ES, HR, IT		IT	CY, EL, IT	HU, SK	BG, EL, IT, LV, PT, RO	BG, CZ, PL, SK	LV	BG, HR, RO

Märkus: ajakohastatud 29. jaanuaril 2019. Horvaatia, Malta ja Poola kohta puudusid andmed, kuidas kasvas leibkonna kasutada olev kogutulu (GDHI) elaniku kohta; Küprose kohta puudusid andmed seoses netosissetulekuga täiskohaga vallalise töötaja kohta, kellel ei ole lapsi ja kes teenib keskmist palka; Itaalia puhul ei olnud kättesaadavad inimeste digioskuste taset käsitlevad andmed; Ungari puhul ei peeta usaldusväärseks andmeid lastehoiuasutustes käivate kuni 3aastaste laste osakaalu kohta. Katkestused aegridades ja muud statistilised märked on esitatud 1. ja 2. lisas.

Tekstikast 1.

Liikmesriikide võrdlus – ülevaade olukorrast

Võrdlusanalüüsi tähtsust vahendina, millega toetada struktuurireforme ning edendada ülespoole suunatud majanduslikku ja sotsiaalset lähenemist tööhõives ja sotsiaalvaldkonnas, tunnustati 2015. aasta juuni viie juhi aruandes[22] ja seda on täiendavalt rõhutatud 2017. aasta mai aruteludokumendis majandus- ja rahaliidu süvendamise kohta[23]. 26. aprilli 2017. aasta teatises Euroopa sotsiaalõiguste samba loomise kohta[24] on võrdlusanalüüsi nimetatud oluliseks vahendiks, millega toetada samba rakendamist Euroopa poolaasta raames. Sellest ajast alates on võrdlusanalüüsid välja töötatud mitmes valdkonnas ja neid liikmesriikidega arutatud.

Tööhõivekomitee (EMCO) ja sotsiaalkaitsekomitee (SPC) leppisid nimelt kokku ühise kolmeastmelise lähenemisviisi: 1) põhiprobleemide kindlakstegemine ja vaadeldava poliitikavaldkonna jaoks oluliste kõrgetasemeliste tulemusnäitajate kogum; 2) tulemusnäitajad, mis võimaldavad tulemusi võrrelda; 3) poliitikavahendite kindlaksmääramine ja poliitikasuuniste üldpõhimõtete väljatöötamine ning, kui võimalik, konkreetsete näitajate lisamine. Praeguses etapis ei ole poliitikavahendite jaoks võrdlusväärtusi kehtestatud, sest eesmärk on võimaldada liikmesriikide tulemuste võrdlemist.

---

22 „Euroopa majandus- ja rahaliidu loomise lõpuleviimine“, Jean-Claude Junckeri 22. juuni 2015. aasta aruanne tihedas koostöös Donald Tuski, Jeroen Dijsselbloemi, Mario Draghi ja Martin Schulziga.

23 COM(2017) 291 final.

24 COM(2017) 250 final.

2018. aasta Euroopa poolaasta raames kasutati esimest korda töötushüvitiste ja aktiivse tööturupoliitika võrdlusraamistikku. Sellega seoses lisati 2018. aasta ühisesse tööhõivearuandesse ja riigiaruannetesse võrdlev analüüs, milles käsitleti töötushüvitissüsteemide konkreetseid elemente ja selle toimimist eelkõige seoses hüvitise andmise tingimuste ja hüvitiste piisavuse aspektidega. Pärast tööhõivekomitee poolset kinnitamist on raamistiku elemendid, mis on seotud töötushüvitissüsteemide aktiveerimiskomponendi (nt töövalmiduse nõuete lisamine töötushüvitise saamise tingimustesse) ja tööotsijaid toetavate tööturuteenustega, nüüd lõimitud 2019. aasta Euroopa poolaasta protsessi ja esitatud käesolevas aruandes.

Pärast sotsiaalkaitsekomitee poolset kinnitamist lõimitakse 2019. aasta Euroopa poolaasta protsessi täielikult ka miinimumsissetulekutoetuste võrdlusraamistik, mis hõlmab miinimumsissetulekusüsteemide piisavust, katvust ja aktiveerimiskomponente, sealhulgas nende seost mitterahaliste teenustega (tervishoid, haridus ja eluase).

Käesolevas Euroopa poolaasta tsüklis kasutatakse esmakordselt täiskasvanute oskuste ja täiskasvanuhariduse võrdlusraamistiku tulemusi. Selles raamistikus lepiti tööhõivekomiteega kokku 2018. aasta oktoobris. Praegu käib asjaomastes komiteedes töö võimalike muude (näiteks pensionide piisavuse) võrdlusraamistike loomiseks, et kasutada neid edasistes Euroopa poolaasta tsüklites.

3. TÖÖHÕIVE- JA SOTSIAALREFORMID – LIIKMESRIIKIDE TULEMUSED JA MEETMED

Selles punktis antakse ülevaade liikmesriikide tööhõive- ja sotsiaalvaldkonna uusimatest põhinäitajatest ning liikmesriikides hiljuti võetud meetmetest neis eelisvaldkondades, mis on välja toodud nõukogus 2018. aastal vastuvõetud ELi tööhõivesuunistes[25]. Iga suunise puhul tutvustatakse välja valitud põhinäitajate osas hiljuti toimunud arenguid, samuti liikmesriikide poolt võetud meetmeid. Nende meetmete puhul tuginetakse käesolevas punktis liikmesriikide 2018. aasta riiklikele reformikavadele ja Euroopa Komisjoni allikatele[26]. Kui ei ole märgitud teisiti, kajastatakse aruandes üksnes pärast 2017. aasta juunit rakendatud poliitikameetmeid. Hiljutiste tööturusuundumuste põhjalik analüüs on esitatud tööturu- ja palgasuundumuste 2018. aasta aruandes[27] ning Euroopa tööhõive ja sotsiaalarengu 2018. aasta aruandes[28].

---

25 Nõukogu 16. juuli 2018. aasta otsus (EL) 2018/1215 liikmesriikide tööhõivepoliitika suuniste kohta.

26 Sh andmebaas LABREF aadressil http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1143&intPageId=3193.

27 Euroopa Komisjon (2018), „Labour Market and Wage Developments in Europe. Annual review 2018“, Luxembourg, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus. Kättesaadav aadressil http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8139&furtherPubs=yes

28 Euroopa Komisjon (2018), „Employment and Social Developments in Europe. Annual review 2018“, Luxembourg, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus. Kättesaadav aadressil http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8110&furtherPubs=yes

3.1 Suunis 5. Tööjõunõudluse suurendamine

Selles punktis vaadeldakse, kuidas on rakendatud tööhõivesuunist nr 5, milles soovitatakse liikmesriikidel luua tingimused tööjõunõudluse suurendamiseks ja töökohtade loomiseks. Kõigepealt esitatakse ülevaade liikmesriikide töötuse ja tööhõive määradest; see täiendab punktis 1 esitatud ELi tasandi analüüsi ning aitab rõhutada seda, kui tähtis ülesanne on töökohtade loomine liikmesriikides. Seejärel võetakse vaatluse alla füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemise dünaamika; FIEna tegutsemine on ettevõtluse asendusvorm ja sellisena tööhõive kasvu allikas (FIEna tegutsemise aspekte, mis on seotud uute töövormidega, käsitletakse punktis 3.3). Samuti uuritakse palga ja maksukiilu suundumusi kui värbamisotsuste peamisi makromajanduslikke mõjutegureid. Punktis 3.1.2 antakse ülevaade liikmesriikides neis valdkondades tööjõunõudluse suurendamiseks rakendatud poliitilistest meetmetest, sh värbamistoetustest.

3.1.1 Põhinäitajad

Töötus vähenes 2017. aastal kiiremini. Töötuse määr vähenes esimest korda pärast kriisi kõigis ELi liikmesriikides. Keskmisest kiirem vähenemine ilmnes nimelt neis liikmesriikides, kus töötuse määr oli väga kõrge (Kreeka, Hispaania, Horvaatia ja Portugal, vähenemismäär kõigis kaks protsendipunkti või rohkem), ning see osutab selgele lähenemistendentsile[29] madalama töötuse taseme suunas. Samas toimus tugev langus ka mõnes madala töötuse määraga riigis – Tšehhi Vabariigis, Madalmaades ja Poolas üle ühe protsendipunkti. Nagu näha joonisel 4 (milles vaadeldakse sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitajate hindamiseks kokkulepitud metoodika alusel üheaegselt nii töötuse taset kui ka selle muutust[30]), on töötuse määrade erinevus 2017. aastal endiselt suur ning ulatub ligikaudu 3 %-st Tšehhi Vabariigis 21,5 %-ni Kreekas. Töötuse määr on jätkuvalt kõrge ka Itaalias ja võrreldes 2016. aastaga on olukord paranenud vähe. Vaatamata alates 2013. aastast toimunud pidevale vähenemisele, on töötuse määr paljudes liikmesriikides endiselt palju kõrgem kui 2008. aastal (joonis 5), eelkõige Horvaatias, Kreekas, Küprosel, Itaalias ja Hispaanias. Seevastu Saksamaal, Ungaris ja Poolas oli töötuse määr 2017. aastal rohkem kui kaks protsendipunkti madalam kui enne kriisi.

---

29 Kui vaadata sotsiaalvaldkonna tulemustabeli näitajaid ühise metoodika alusel, on aruandes kasutatud tasemete lähenemisel põhinevat kontseptsiooni (nn beeta-konvergents). See viitab olukorrale, kus halvemate näitajatega riikide näitajad paranevad kiiremini kui heade näitajatega riikide omad. Seda saab hinnata tasemeid ja muutusi kujutaval diagrammil asuva regressioonisirge kalde järgi.

30 Vt täpsemalt punkt 2 ja 2. lisa.

Joonis 4. Töötuse määr (15–74aastased) ja selle aastane muutus (sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

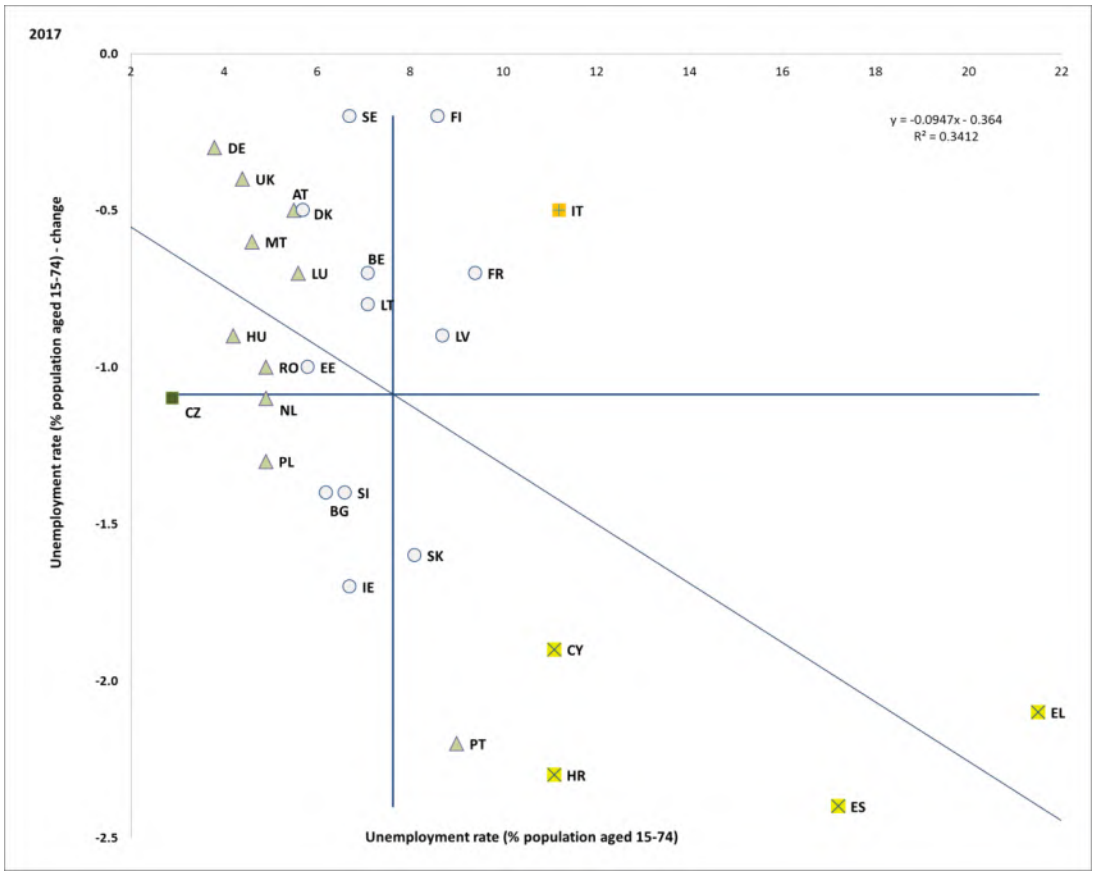

Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring. Ajavahemik: 2017. aasta tasemed ja muutused võrreldes 2016. aastaga. Märkus: telgede ristumispunktiks on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas.

Joonis 5. Töötuse määr (15–74aastased), võrdlus aastate lõikes

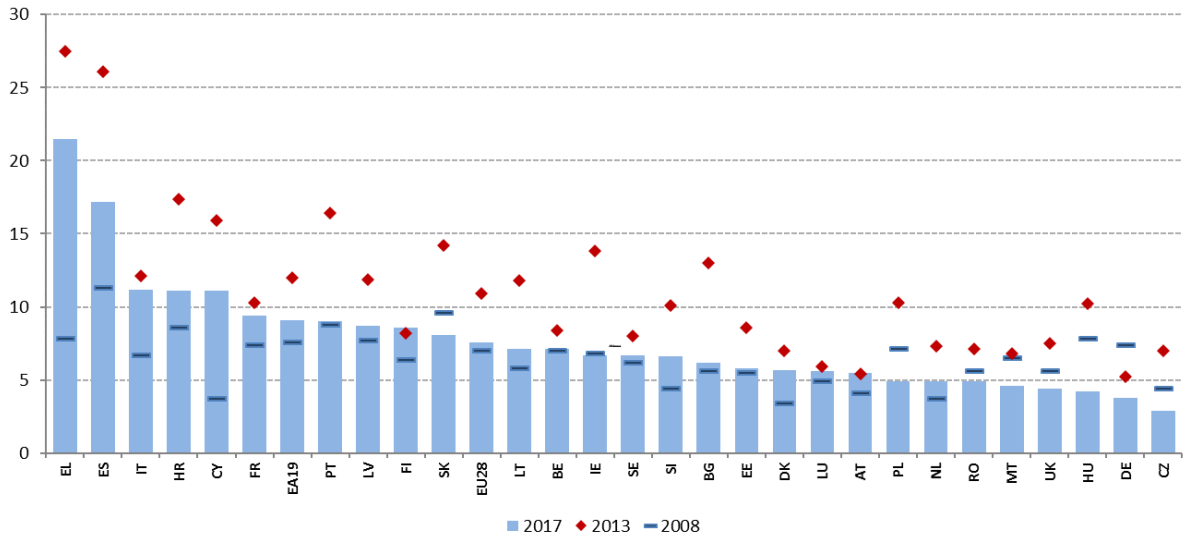

Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring.

Kuigi registreeritud tööhõive määr kasvas oluliselt, esineb endiselt suuri erinevusi. Kasvu täheldati 27 liikmesriigis[31]. Nagu on näha joonisel 6, lähenevad tööhõivemäärad vaid osaliselt: madalama tööhõive määraga liikmesriikides on selle määra kasv tavaliselt keskmisest veidi kiirem, kuid samas on olukord endiselt kirju. Tööhõive määrad (vanuserühm 20–64aastased) on väga erinevad ja ulatusid 2017. aastal Kreeka 57,8 %-st Rootsi 81,8 %-ni. Kehvemate näitajate poolel jääb tööhõive määr ELi keskmisest palju allapoole mõnes riigis, mida kriis tabas kõige rängemini, nimelt Kreekas, Horvaatias, Itaalias ja Hispaanias (liigitatud kategooriasse „kriitilises olukorras“). Üheksa riiki on juba ületanud 75 % sihttaseme ning kuus parimate tulemustega riiki (Rootsi, Saksamaa, Eesti, Tšehhi Vabariik, Ühendkuningriik ja Madalmaad) on lähedal 78 % tasemele või selle ületanud.

31 Taanis vähenes tööhõive määr 0,5 protsendipunkti. Seda vähenemist tuleks tõlgendada ettevaatlikult, kuna Taani tööhõivestatistikas esineb 2017. ja 2016. aastal aegrea katkestus (vt ka 1. ja 2. lisa). Aegrea katkestus on 2017. aastal märgitud ka Belgia puhul.

Joonis 6. Tööhõive määr (20–64aastased) ja selle aastane muutus (sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

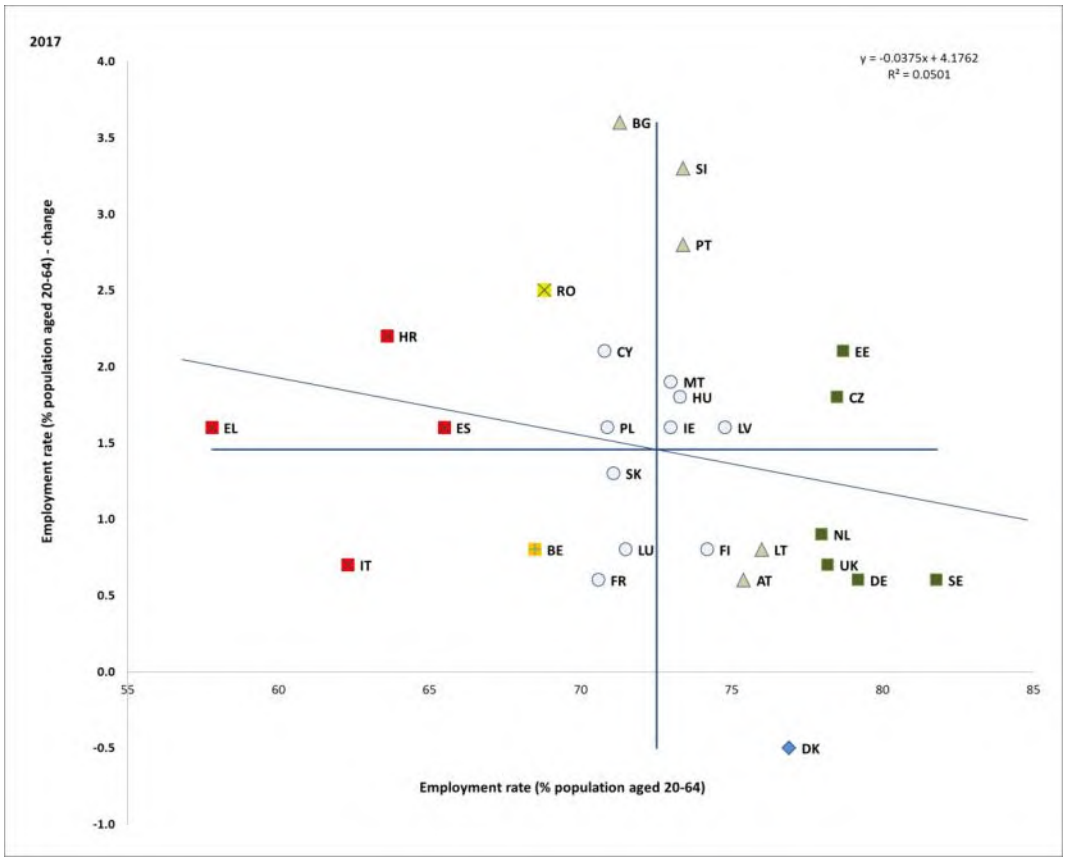

Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring. Ajavahemik: 2017. aasta tasemed ja muutused võrreldes 2016. aastaga. Märkus: telgede ristumispunktiks on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas.

Keskmised tööhõive määrad ELis on alates 2013. aastast pidevalt tõusnud ja on nüüd tunduvalt üle kriisieelse kõrgtaseme. Ungaris ja Maltal, kus tööhõive määr oli 2008. aastal ELi madalaim, on toimunud suurim pikaajaline kasv (2017. aastal vastavalt +11,8 protsendipunkti ja +13,8 protsendipunkti) ning praegu on nende näitajad veidi üle ELi keskmise. Samas on riikidevahelised erinevused endiselt suured. Samamoodi nagu töötuse määra puhul, jäi 2017. aastal registreeritud tööhõive määr allapoole 2008. aasta taset kriisist enim mõjutatud riikides, nagu Kreeka, Itaalia, Horvaatia, Hispaania, Küpros ja Iirimaa (joonis 7).

Joonis 7. Tööhõive määr (20–64aastased), võrdlus aastate lõikes

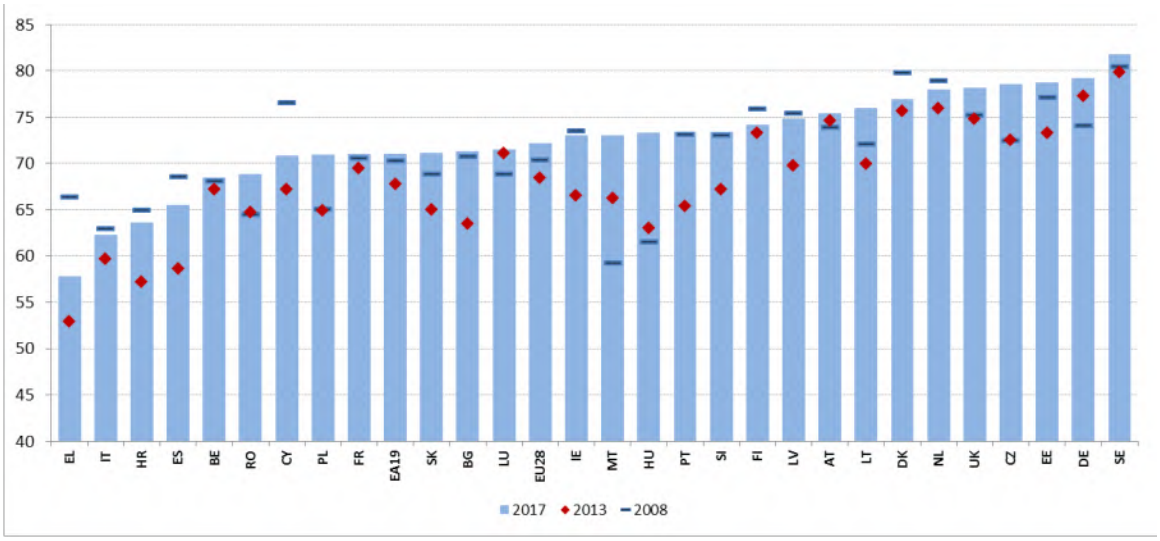

Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring.

Jätkuv töökohtade arvu kasv ei mõjutanud pikaajalist langustendentsi füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemises. Absoluutarvudes vähenes füüsilisest isikust ettevõtjate osakaal 2017. aastal 0,5 % (pärast väikest suurenemist 2016. aastal[32]). Langus jätkus ka suhtelises arvestuses – FIEd moodustasid 2017. aastal kogutööhõives 13,7 % (2016. aastal 14,0 % ja 2013. aastal 14,4 %). FIEdena tegutsevate meeste osakaal kõigist meestöötajatest (17,2 %) on endiselt palju suurem kui naiste puhul (9,7 %). FIEna tegutsemise suundumused on vähem negatiivsed, kui jätta välja primaarsektor ja tootmissektor. Eelkõige on FIEna tegutsemine viimase kümne aasta jooksul pidevalt kasvanud enamikus teenustega seotud sektorites.

[32] Eurostat, tööjõu-uuring.

Üldised näitajad väljendavad liikmesriikide, sektorite ja allrühmade erinevaid suundumusi. Siiski ei näi FIEna tegutsemise suundumused olevat seotud tööhõivenäitajatega liikmesriigi või sektori tasandil. Vanuse ja haridustaseme alusel liigitatud rühmades aset leidvad suundumused peegeldavad suurel määral tööjõu muutuvat koosseisu: FIEna tegutsemine vähenes jätkuvalt 15–49aastaste inimeste seas ning suurenes märkimisväärselt 50–64aastaste ja 65aastaste ja vanemate inimeste seas (vastavalt +1,2 % ja +4,0 %). Haridustase on samuti oluline tegur, sest kuni põhiharidusega FIEde arv vähenes 2017. aastal 3,2 % ja kolmanda taseme haridusega FIEde arv kasvas 1 %. Täheldatud on ka FIEdena tegutsevate väljaspool ELi sündinud inimeste arvu kasvu. FIEna tegutsemise kui ebatüüpilise töövormiga seotud aspekte käsitletakse üksikasjalikumalt punktis 3.3.

Palgakasv jääb enamikus liikmesriikides tagasihoidlikuks. Nominaalpalga kasv ELis jäi majanduse elavnemise ajal tagasihoidlikuks, kuid hakkas kiirenema 2017. aastal, mil tasu töötaja kohta kasvas 2,1 %, ning 2018. aastal kasvas see (komisjoni 2018. aasta sügisprognoosi kohaselt) 2,7 %. Riikidevahelised erinevused on märkimisväärsed, kusjuures palgad kasvavad üldiselt kiiremini madalama palgatasemega liikmesriikides ja riikides, mis ei ole euroala liikmed. Nominaalse töötasu kasv töötaja kohta 2017. aastal oli suurim Rumeenias (16,0 %), Leedus (9,1 %), Ungaris (7,9 %), Lätis (7,9 %) ja Bulgaarias (7,5 %) ning see osutab palgatasemete lähenemisele Ida- ja Lääne-Euroopa vahel. Kehvemate näitajate poolel vähenesid nominaalpalgad Soomes (–1,1 %) ja Horvaatias (–1,1 %) ning püsisid muutumatuna Hispaanias, Itaalias ja Kreekas.

Reaalpalkade kasv aeglustus 2017. aastal võrreldes 2016. aastaga, kuid kiirenes pisut 2018. aastal. Vastavalt tarbijahindade muutusele korrigeeritud reaalpalgad kasvasid ELis 2017. aastal 0,5 %, mis on vähem kui 2016. aasta 1,2 %. Euroalal jäid reaalpalgad peaaegu samaks (+0,2 %). Vähenemine registreeriti kaheksas riigis: Hispaanias, Itaalias, Kreekas, Horvaatias, Portugalis, Madalmaades, Austrias ja Soomes. Kasvu aeglustumine võrreldes 2016. aastaga oli osaliselt tingitud tarbijahindade tõusust, millele palgatõus järele ei tulnud. Isegi kui vaadelda reaalpalku tootmise etapis (korrigeeritud vastavalt SKP deflaatorile), jäi olukord peaaegu muutumatuks – reaalpalgad kasvasid ELis 2017. aastal väga vähe (0,7 %) ja kümnes riigis registreeriti vähenemine (joonis 8). 2018. aastal kiirenes reaalpalkade kasv pisut, nii et reaalpalgad kasvasid (komisjoni 2018. aasta sügisprognoosi kohaselt) 1 %.

Joonis 8. Reaalne töötasu töötaja kohta, ühtlustatud tarbijahinnaindeks ja SKP deflaator, 2017. aasta aastase muutuse %

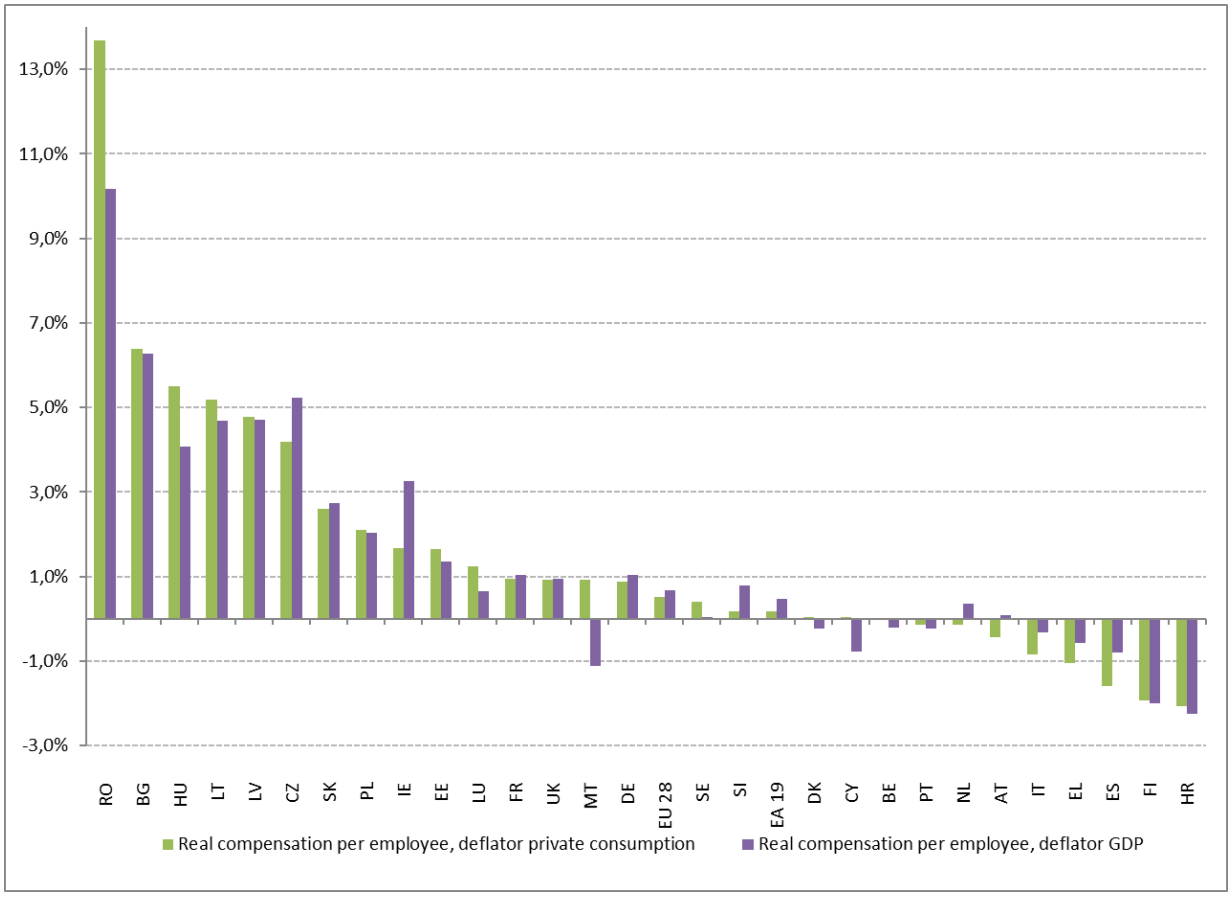

Allikas: Euroopa Komisjon, AMECO andmebaas.

2017. aastal jäi reaalpalga kasv enamikus liikmesriikides alla tootlikkuse kasvule. See suundumus on kestnud ka kolmeaastase ajavahemiku jooksul (joonis 9) ja pikema aja jooksul (joonis 10). Reaalpalga kasv oli aastatel 2015–2017 negatiivne üheksas riigis (Belgia, Küpros, Horvaatia, Soome, Kreeka, Itaalia, Madalmaad, Portugal ja Hispaania). Ka pikema perioodi jooksul (2000–2017) oli reaalpalga keskmine kasv väiksem kui tootlikkuse kasv. Portugalis ja Itaalias on reaalpalgad ikka veel allpool 2000. aasta taset. Viimane suundumus on vastupidine enamikus Kesk- ja Ida-Euroopa liikmesriikides, kus viimase kolme aasta jooksul ületas reaalpalga kasv (deflateeritud SKP deflaatoriga) tootlikkuse kasvu, mis osaliselt tulenes suurema sissetulekuga riikidele järelejõudmise protsessist. 2017. aastal täheldati suurimat reaalpalkade kasvu üle tootlikkuse kasvu Balti riikides, Bulgaarias ja Slovakkias.

Joonis 9. Reaalne töötasu töötaja kohta ja tootlikkus, keskmised kasvumäärad 2015., 2016. ja 2017. aastal

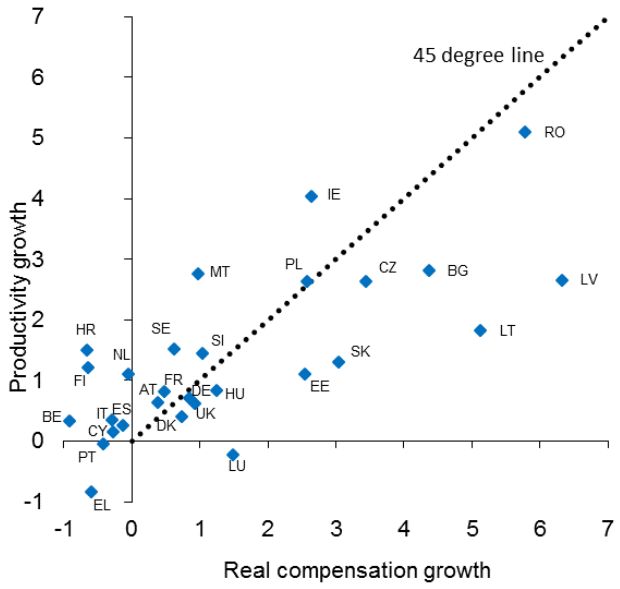

Allikas: Eurostat, rahvamajanduse arvepidamine (omaarvutused, aruandest „Labour Market and Wage Developments in Europe. Annual review 2018“).

Joonis 10. Palkade ja tootlikkuse areng, aastatel 2000–2017 toimunud keskmine protsentuaalne muutus

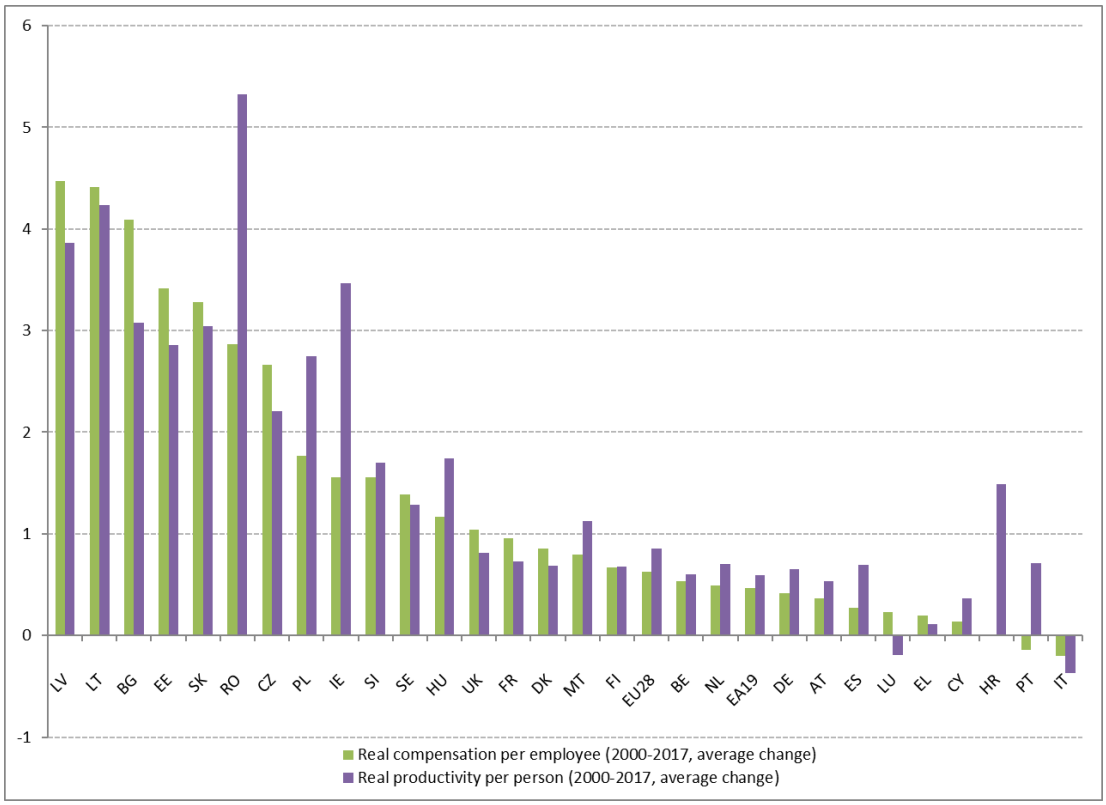

Allikas: Eurostat, rahvamajanduse arvepidamine (omaarvutused).

Palgakasv jääb allapoole taset, mida võiks eeldada praeguse tööpuuduse taseme põhjal. Majanduse elavnemise perioodil on palkade kasv üldiselt olnud tagasihoidlik ja ei ole ilmselt käinud kaasas töötuse määra vähenemisega, nagu varasemates majandustsüklites. Selle nähtuse kohta on öeldud, et palku kajastav Phillipsi kõver (st palgakasvu ja töötuse vaheline suhe) on muutunud laugemaks. Nagu on näidatud joonisel 11 euroala kohta, on palgad vähem reageerinud majanduse üldisele töötuse määrale.

Joonis 11. Phillipsi kõver euroalal – töötasu (töötaja kohta) kasvumäär, 2000–2017

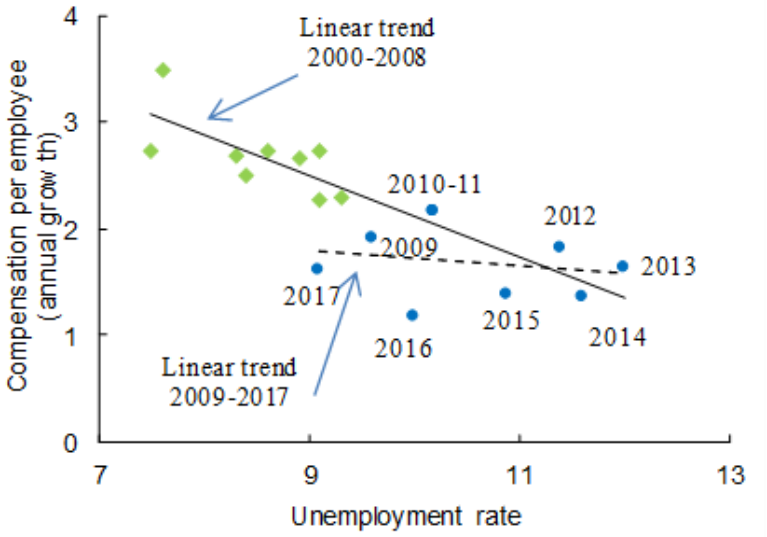

Allikas: Majandus- ja rahandusküsimuste peadirektoraadi AMECO andmebaas ja Eurostati tööjõu-uuring (omaarvutused, aruandest „Labour Market and Wage Developments in Europe. Annual review 2018“).

Nominaalpalga tagasihoidlikku kasvu majanduse elavnemise perioodil saab seletada madala inflatsiooni, tootlikkuse vähese kasvu, teatavate tööturureformide mõju ja tööturul allesjäänud tööjõureservidega. Suurt osa nominaalpalkade vähesest kasvust saab seletada madala inflatsiooniga (majanduse elavnemise perioodil aastatel 2010–2017 keskmiselt 1,5 %, aastatel 2000–2007 aga 2,2 %). Reaalne tootlikkus samal ajal mõnevõrra kasvas (ajavahemikus 2010–2017 keskmiselt 0,7 %, võrreldes 0,4 %ga enne kriisi), kuid töötuse määr oli samas tunduvalt kõrgem (kriisijärgsel ajal 11,7 %, võrreldes 8,7 %ga enne kriisi). Kokkuvõttes näitavad hiljutised hinnangud, et viimase aja tagasihoidlikku palgakasvu saab suures osas seletada inflatsiooni, tootlikkuse ja tööturu reservidega (IMF 2017;[33] Euroopa Komisjon 2018[34]). Mõnes madala töötuse määraga liikmesriigis võivad vähesele palgatõusule kaasa aidata varjatud tööturureservid, eelkõige alahõivatud osaajaga töötajate osakaalu suurenemine.

33 IMF, World Economic Outlook, oktoober 2017.

34 Euroopa Komisjon (2018). „Labour Market and Wage Developments in Europe. Annual review 2018“, Luxembourg, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus.

Netosissetulek on Euroopas ühtlustumas, see kasvab kiiresti Kesk- ja Ida-Euroopas ning aeglaselt Lääne- ja Lõuna-Euroopas, eriti kriisist kõige enam mõjutatud riikides. Töötajate töötasu tasemete lähenemine on oluline, et tagada igaühele ELis rahuldav elatustase vastavalt Euroopa sotsiaalõiguste sambas soovitatule. Tõendid näitavad, et see lähenemine on toimumas, ehkki aeglases tempos, kuna liikmesriikide vahel on endiselt suured erinevused. Kui võtta aluseks lastetu keskmist palka teeniv vallaline palgasaaja, kasvasid netosissetulekud[35] kolme aasta jooksul (2013–2016) enim mõnes kõige kehvemate näitajatega riigis. Sel põhjusel on Bulgaaria, Rumeenia, Läti, Leedu ja Eesti liigitatud kategooriasse „kehv, kuid paranemas“. Kuigi Slovakkias ja Ungaris kasvasid netosissetulekud keskmisest rohkem, on neile sotsiaalvaldkonna tulemustabelis antud hinnang „kriitilises olukorras“, sest kasv on olnud aeglasem. Spektri teises otsas oli netosissetulekute kasv tagasihoidlik (vahemikus 0,7 % – 2,1 %) kõigis hinde „väga tubli“ saanud riikides (Luksemburg, Ühendkuningriik, Madalmaad, Saksamaa ja Austria). Netosissetulekud vähenesid või ei kasvanud Portugalis, Kreekas ja Belgias.

[35] Netosissetuleku tasemeid mõõdetakse ostujõu standardi järgi, et võimaldada sisulist võrdlust liikmesriikide vahel. Muutusi mõõdetakse omavääringus ja reaalväärtuses. Seda näitajat tuleks mõista ja tõlgendada koostoimes muude näitajatega, nagu palgavaesusriski määr, palgajaotuse viienda ja esimese detsiili suhe (D5/D1) ning tööhõive olukorra jälgimise vahendi, sotsiaalkaitse olukorra jälgimise vahendi ja ühise hindamisraamistiku muud asjakohased näitajad.

Joonis 12. Netosissetulek ja selle aastane muutus – kolme aasta keskmine (sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

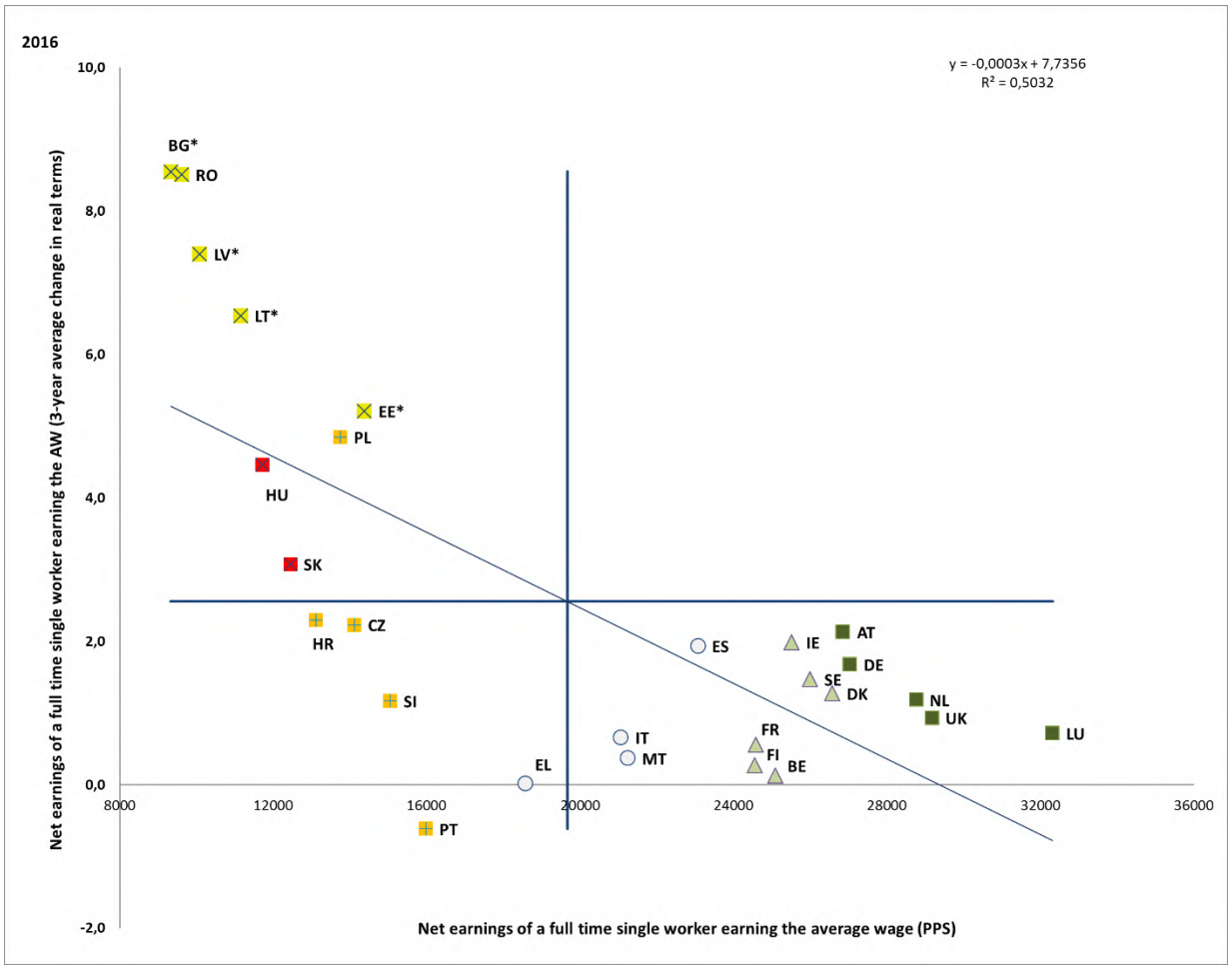

Allikas: OECD (omaarvutused). Ajavahemik: 2016. aasta tasemed (kolme aasta keskmine) ja keskmine aastane muutus 2013–2016. Märkus: telgede ristumispunktiks on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas. Tärniga on tähistatud liikmesriigid, kus nominaalne tööjõu ühikukulu ületas makromajandusliku tasakaalustamatuse menetlusega kehtestatud künnise. Makromajandusliku tasakaalustamatuse menetluse tulemustabeli näitaja on nominaalse tööjõu ühikukulu kolme aasta protsentuaalne muutus. Künnis on euroala riikide puhul 9 % ja euroalaväliste riikide puhul 12 %. Küprose kohta andmed puuduvad.

Palgavaesusrisk jääb endiselt kriisieelsest tasemest oluliselt kõrgemale ja see väheneb aeglaselt. Nende töötavate inimeste osakaal, kelle ekvivalentnetosissetulek jääb allapoole vaesusriski piiri, kasvas 8,6 %-lt 2008. aastal 9,0 %-ni 2013. aastal ja 9,4 %-ni 2017. aastal. Suurim osakaal registreeriti Rumeenias (17,4 %), millele järgnesid Luksemburg, Hispaania, Kreeka ja Itaalia – kõigis üle 12 %. Soomes, Tšehhi Vabariigis ja Iirimaal aga oli palgavaesusriski määr alla 5 %. Palgavaesusrisk suurenes 2017. aastal mitmes liikmesriigis, sealhulgas (rohkem kui 0,5 protsendipunkti) Ungaris, Itaalias, Lätis, Sloveenias, Belgias ja Madalmaades (vt ka punkt 3.4).

Joonis 13. Tööga hõivatute vaesusriski määr, võrdlus aastate lõikes

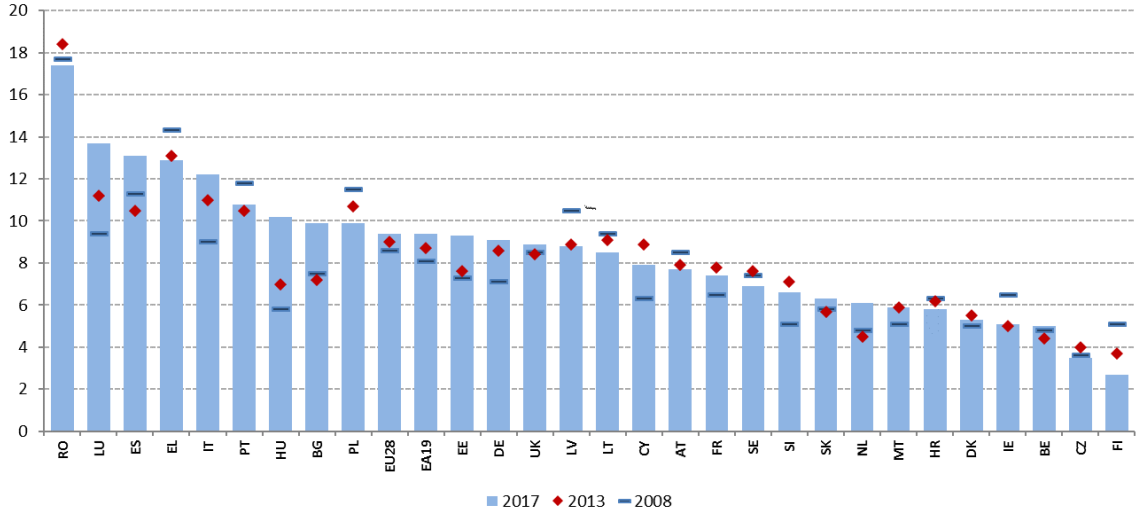

Allikas: Eurostat Märkus: Horvaatia puhul on 2008. aasta andmete asemel kasutatud 2010. aasta andmeid.

Palgaerinevused näivad olevat Euroopas üldiselt stabiilsed. Palkade kasv, eelkõige palgaskaala alumises osas, etendab olulist rolli sissetulekute ebavõrdsuse ja palgavaesusriski vähenemisel. Viienda ja esimese detsiili suhtarvuna (D5/D1) mõõdetav brutotulu erinevus ulatus 2016. aastal 1,43st Soomes 1,90ni Tšehhi Vabariigis. Palgaerinevustele võivad mõju avaldada palga kujundamise institutsioonid. Eelkõige seostatakse väiksema sissetulekute ebavõrdsusega tavaliselt tugevamaid kollektiivläbirääkimisi (Euroopa Komisjon, 2018[36]). Kollektiivläbirääkimistega kaetus on Euroopas väga erinev ning see näitab riikide erinevaid tavasid ja institutsioone. 2015. aastal ulatus kollektiivläbirääkimiste õigust omavate töötajate osakaal OECD arvutuste kohaselt 98 %-st Austrias 7,1 %-ni Leedus.

[36] Euroopa Komisjon (2018). „Labour Market and Wage Developments in Europe. Annual review 2018“, Luxembourg, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus.

Enamikus liikmesriikides on ametliku miinimumpalgaga kehtestatud palgajaotuse alampiir. Miinimumpalk võib suurendada teatavate rühmade osalust tööturul ja toetada kogunõudlust, suurendades suurema tarbimiskalduvusega madalapalgaliste perekondade sissetulekut. Samal ajal suurendab miinimumpalk madalapalgaliste töötajate palkamise kulusid ja võib seeläbi kahjustada nende rühmade tööhõivevõimalusi, kes teenivad tavaliselt vähe (nt noored ja madala kvalifikatsiooniga töötajad), sõltuvalt majanduse struktuurist ning makromajanduslikust olukorrast. Riigi tasandil kehtestatud ametlik miinimumpalk on olemas enamikus liikmesriikides, välja arvatud Austrias, Küprosel, Taanis, Soomes, Itaalias ja Rootsis. Miinimumpalga absoluuttase ei ole rahvusvahelisteks võrdlusteks väga otstarbekas, sest selles ei võeta arvesse riikidevahelisi erinevusi tööjõu tootlikkuses ja hindades. Seetõttu on kasulikum vaadelda miinimumpalka seoses riigi keskmise või mediaanpalgaga. Joonisel 14 on näidatud miinimumpalk protsendina mediaanpalgast ELi liikmesriikides vastavalt OECD arvutustele. Kõrgeim on miinimumpalk osakaaluna mediaanpalgast Prantsusmaal, Sloveenias, Portugalis, Rumeenias ja Luksemburgis. Madalaim on see näitaja Hispaanias, Tšehhi Vabariigis, Eestis, Madalmaades ja Iirimaal. Kuna võimalik mõju nii tööhõive- kui ka elamistingimustele on suurem, kui miinimumpalka saab suur osa töötajatest, tuleks seda näitajat riigi tasandi poliitiliste valikute üle arutamisel arvesse võtta. Samuti tuleks kaaluda sihipäraseid meetmeid palgavaesusriski vähendamiseks, näiteks madalapalgaliste toetusi.

Joonis 14. **Miinimumpalk võrreldes täistööajaga töötajate mediaanpalga ja keskmise töötasuga (2017)**

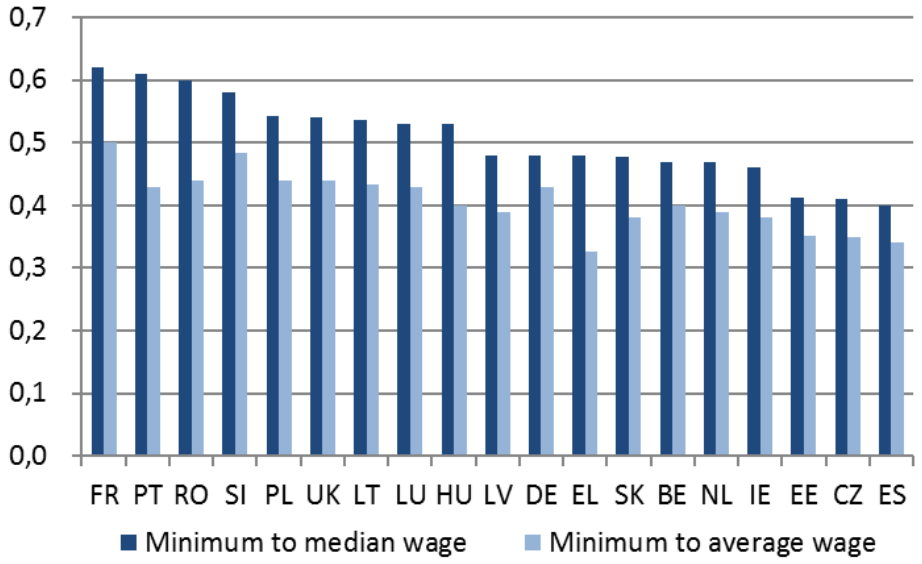

Allikas: OECD. Märkus: Austrias, Küprosel, Taanis, Soomes, Itaalias ja Rootsis ei ole riigi tasandil kehtestatud ametlikku miinimumpalka. Bulgaaria, Horvaatia ja Malta kohta OECD-l teave puudub. Eurostati andmetest nähtub, et 2017. aastal moodustas miinimumkuupalk kuupalga aritmeetilisest keskmisest Bulgaarias 47,8 %, Horvaatias 40,6 % ja Maltal 43,6 % (tööstus, ehitus ja teenused; ei ole OECD andmetega võrreldavad).

Tööjõu maksukoormus on Euroopas viimastel aastatel järk-järgult vähenenud, kuid liikmesriikide vahel on jätkuvalt suuri erinevusi. 2017. aastal ulatus vallalise keskmist palka teeniva töötaja maksukiil vähem kui 30 %-st Iirimaal ja Maltal umbes 50 %-ni Belgias, Saksamaal, Itaalias, Prantsusmaal, Austrias ja Ungaris. Väiksema sissetulekuga töötajate (need, kes teenivad 67 % keskmisest palgast) maksukiil ulatus ligikaudu 20 %-st Maltal ja Iirimaal rohkem kui 45 %-ni Belgias, Ungaris ja Saksamaal. Maksumäära progressiivsuse ja maksusüsteemi ümberjaotava mõju osas on riikide mudelid erinevad (vt punkt 3.4). 2017. aastal vähenes vallalise keskmist palka teeniva töötaja maksukiil kõige rohkem Ungaris (–2,1 protsendipunkti), Luksemburgis (–1,8 protsendipunkti) ja Soomes (–1,2 protsendipunkti), kõige rohkem kasvas see aga Bulgaarias (+0,6 protsendipunkti). Ajavahemikus 2013–2017 vähenes kaalumata keskmine maksukiil ELis 0,5 protsendipunkti (väikese sissetulekuga töötajate puhul 0,8 protsendipunkti, kusjuures oluline vähenemine toimus Itaalias, Ungaris, Prantsusmaal, Belgias, Rumeenias ja Madalmaades). Samal ajavahemikul toimus maksukiilu tasemes mõningane lähenemine – keskmise palga puhul vähenes kõrgeima ja madalaima maksukiilu erinevus 2,1 protsendipunkti võrra ning väiksema sissetulekuga töötajate puhul 2,9 protsendipunkti. See on peamiselt tingitud oluliselt maksukiilu vähenemisest teatavates riikides, kus see oli kõige suurem (Belgia, Austria, Ungari ning ka Itaalia ja Prantsusmaa, kuid ainult väiksema sissetulekuga töötajate puhul). Maksukiil vähenes tuntavalt ka Rumeenias ja Madalmaades. Tšehhi Vabariigis, Sloveenias ja Portugalis oli maksukiilu suurenemine samal perioodil vähem märgatav, kuid mõjutas eelkõige väiksema sissetulekuga töötajaid[37].

[37] Rohkem teavet viimaste suundumuste kohta, sh jagunemine erinevate sissetulekutega rühmade kaupa, leiab Euroopa Komisjoni (DG TAXUD) 2018. aasta uuringust „Tax Policies in the European Union“.

Joonis 15. Tööjõu maksukiil, 2017. aasta tase ja muutus 2013/2017

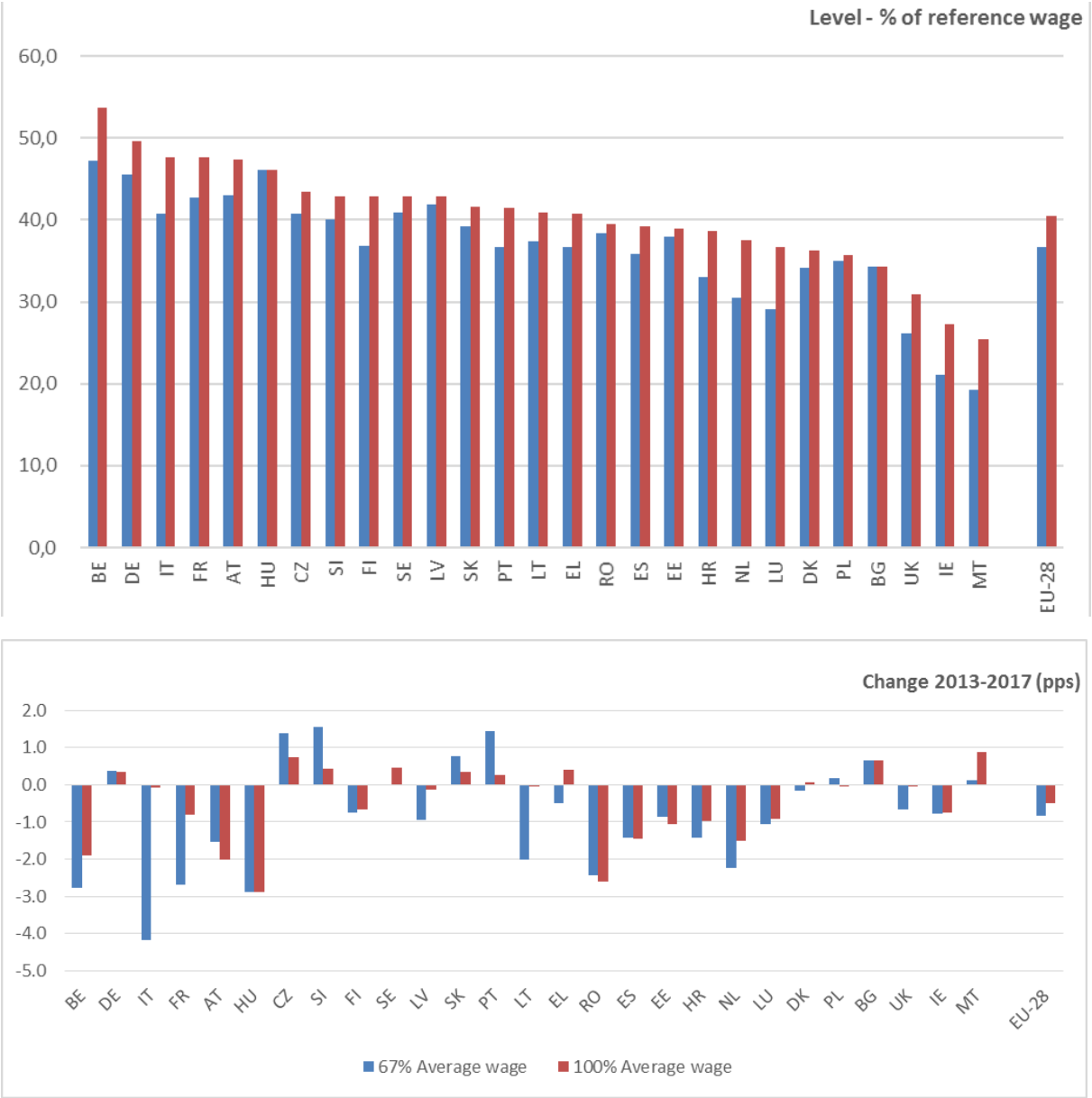

Allikas: maksude ja hüvitiste andmebaas, Euroopa Komisjon/OECD. Märkus: andmed ühe palgasaajaga (lasteta) leibkonna kohta. Küprose kohta värsked andmed puuduvad. Andmeid ajakohastati 11. aprillil 2018.

3.1.2 Poliitikameetmed

Mitmes liikmesriigis kasutati töökohtade loomiseks värbamistoetusi, kuigi tööturutingimuste paranedes on see vähenenud. Enamik selle valdkonna meetmeid on suunatud konkreetsetele rühmadele, kellel on probleeme tööturule integreerumisel (nt noored, vanemaealised, pikaajalised töötud, rändajad jt), ning nende meetmete sisuks on rahalised soodustused tööandjatele, kes võtavad tööle vastavasse sihtrühma kuuluvaid isikuid. Mitmes liikmesriigis võeti kasutusele või kinnitati suunatud värbamistoetused (vt täpsemalt punkt 3.2). Mõni liikmesriik võttis kasutusele ka laiemale üldsusele suunatud värbamistoetused, mille puhul toetuskõlblikkuse tingimused on vabamad või puuduvad, tavaliselt selleks, et soodustada tähtajatute töölepingute sõlmimist. Kreekas algatati 2017. ja 2018. aastal täiendavad avaliku sektori tööde programmid, et aidata töötusest enim mõjutatud inimesi ning parandada nende oskusi, pakkudes neile nõustamist, koolitust ja kutsehindamist. Sihtrühm hõlmab pagulasi ja varjupaigataotlejaid. Lisaks käivitati 2018. aasta mais uus programm metsatulekahjude eest kaitsmise valdkonnas. Lisaprogrammide keskmes on ülikoolilõpetajate värbamine avaliku sektori teenistusse, erasektori tööandjatele toetuste maksmine FIEde palkamiseks sõltumatu teenuseosutamise lepingute alusel tegutsevate töötajatena ja samuti eri vanuserühmadesse kuuluvate (tihti kõrge kvalifikatsiooniga) töötute palkamiseks. Prantsusmaal vähenes subsideeritavate lepingute arv 2018. aastal veelgi – 310 000-lt 200 000-le – ja on nüüd piiratud vaid kõige haavatavamate inimestega kolmandas sektoris, sealhulgas noored ja pikaajalised töötud. 2018. aastal vaadati olemasolevad subsideeritavate lepingute kavad läbi ja nimetati need ümber nimega *Parcours Emploi Compétence*, suurendades nende nõustamis- ja koolitusmõõdet.

Sellega seoses katsetatakse alates 2018. aasta aprillist kümnes piirkonnas sihipärast värbamistoetust *Emplois francs*, mille abil palgata tööotsijaid kõige mahajäänumatest linnapiirkondadest (*Quartiers politique de la ville*), kusjuures ainuke tingimus on see, et tööotsija peab olema vastava piirkonna elanik. Lisaks sellele on uue vaesusega võitlemise kava raames otsustatud võtta kasutusele täiendavaid meetmeid, mille abil integreerida tööturule sotsiaalsete ja tööhõiveprobleemidega inimesi (*Insertion par l'activité économique*). Itaalias viidi sisse maksete struktuurne vähendamine tööandjate puhul, kes võtavad noori või pikaajalisi töötuid püsivale tööle või pakuvad neile praktikavõimalusi. Portugalis seati sisse rahalised soodustused tähtajatute töölepingute sõlmimiseks. Nende soodustuste sisu on osaline vabastamine sotsiaalkindlustusmaksetest haavatavate elanikkonnarühmade (noored, pikaajalised töötud, vanemaealised) puhul. Samuti algatati programm, mis käsitleb ebakindlate töölepingute erakorralist korrigeerimist avalikus teenistuses (avalik haldus). Ungaris kasutatakse Euroopa Sotsiaalfondi vahendeid selleks, et suurendada sotsiaalsete ettevõtete tööhõivepotentsiaali töökohtade loomise stiimulite ja toetuste abil.

Mõnes liikmesriigis on võetud meetmeid, millega arendatakse ettevõtlust ja idufirmade asutamist. Kreekas makstakse toetust noortele (st kuni 35-aastastele) FIEdele või noorte juhitavatele ettevõtetele esmakordseks töötajate palkamiseks. Lisaks toetab selle sektori üksuste arengut sotsiaal- ja solidaarsusmajandust käsitlev õigusraamistik. Lätis on uues seaduses sätestatud sotsiaalsete ettevõtete peamised põhimõtted ja töökorraldus. Toetust antakse ligikaudu 200 sotsiaalsele ettevõttele. Lisaks vähendati mikroettevõtja maksu maksvate ettevõtete käibe künnist 100 000 eurolt 40 000 eurole ja kehtestati ühtne määr 15 %, millest 80 % suunatakse riikliku kindlustuse kohustuslikesse sissemaksetesse. Ungaris pakutakse alates 2017. aasta sügisest laenu (mida saab kombineerida mitme muu toetusvahendiga), et toetada ettevõtjaks hakkavaid üksikisikuid või sotsiaalseid ettevõtteid, kes soovivad laiendada oma turutegevust. Poolas võttis valitsus vastu seaduseelnõu, et vähendada väikeettevõtete omanike sotsiaalmakseid (nn ZUS-maksed). Slovakkias võeti vastu uus õigusakt sotsiaalmajandusele ja sotsiaalsetele ettevõtetele riikliku toetuse andmise tingimuste kohta. Bulgaarias võeti vastu uus õigusakt, mis käsitleb sotsiaal- ja solidaarsusmajanduse ettevõtteid. Eesmärk on suurendada haavatavate rühmade tööhõivet ja sotsiaalset kaasatust riigi ja kohalike omavalitsuste poolt pakutavate stiimulite abil. Soomes on alates 2018. aastast võimalik saada töötushüvitisi ka uue ettevõtte loomise toetusena ning juhul, kui isik tegutseb osaajaga ettevõtjana. Lisaks on seal arutlusel see, kuidas töötud saaksid lihtsamini ettevõtteid asutada. Paljud liikmesriigid on võtnud ka meetmeid, millega tagatakse, et FIEdel oleksid sotsiaalvaldkonnas piisavad õigused (vt punkt 3.3 tööturu killustatuse kohta).

Mõnes liikmesriigis vähendati tööjõukulusid maksukiilu vähendamise meetmetega, mis olid sageli suunatud kõige väiksema sissetulekuga isikutele. Maksukiilu vähendati peamiselt väikse sissetulekuga inimeste puhul. Selleks on tehtud üksikisiku tulumaksu reguleerivaid reforme, millega sageli suurendatakse maksukompensatsiooni (st maksuvaba tulu) või muudetakse kogu süsteem progressiivseks. Näiteks Leedus võeti vastu oluline reform, millega muudeti üksikisiku tulumaksu seadust ning võeti varasema kindla maksumäära asemel kasutusele progressiivne tulumaks ja suurendati maksuvaba tulu summat. Ka Läti ulatusliku maksureformi raames asendati üksikisiku 23 % tulumaksumäär astmelise süsteemiga. Samuti suurendati maksuvabu toetusi. Maksuvabad toetused võeti kasutusele ka Eestis. Madalmaad teatasid, et viivad aastatel 2019–2020 ellu üksikisiku tulumaksu reformi. See hõlmab maksuastmete arvu vähendamist neljalt kahele ning üldise maksusoodustuse ja töise tulu maksusoodustuse suurendamist. Reform peaks vähendama tööjõu üldist maksukoormust, eelkõige keskmise ja kõrge sissetulekutaseme puhul. Rumeenias vähendati üksikisiku tulumaksu määra 2018. aastast 16 %-lt 10 %-le ja tehti olulisi muudatusi sotsiaalmaksete ülesehituses. Portugal viis ellu üksikisiku tulumaksu reformid, mille eesmärk oli vähendada väikese kuni keskmise sissetulekuga inimeste maksukoormust, suurendades sealhulgas maksuastmete arvu. Muudes liikmesriikides tehti väiksema ulatusega reforme. Näiteks Maltal võeti vastu 40–68 euro suurune mahaarvamine palgatulu tulumaksust inimeste puhul, kes teenivad alla 60 000 euro aastas, nii et kõige suurema maksutagastuse saavad vähim teenivad inimesed. Ühendkuningriigis suurenes aastane maksuvaba tulu 11 850 naelani (13 400 eurot) ja kõrgema maksumäära piir on nüüd 45 000 naela (umbes 50 850 euro) asemel 46 350 naela (umbes 52 400 eurot). Taanis tugevdatakse 2018. aasta maksukokkuleppega stiimuleid töötada täistööajaga, pöörates eelkõige tähelepanu töötutele ja osaajaga töötajatele. Küprosel suurendab 2018. aasta jaanuarist jõustunud lapsetoetuste seaduse muudatus lapsetoetuse saajate sissetuleku künnist vastavalt pere suurusele. Ühe ülalpeetava lapse puhul on ülempiiriks seatud 49 000 eurot, kahe lapse puhul 59 000 ning iga järgmise lapse puhul tõuseb see veel 5000 euro võrra.

Mõnes liikmesriigis kasutati maksukiilu vähendamiseks sotsiaalmaksete vähendamist. Prantsusmaal muudetakse 2019. aastal tööhõive ja konkurentsivõime maksuvähendus sotsiaalmaksete otseseks 6 protsendipunkti suuruseks kärpeks kuni 2,5 kordse miinimumpalga puhul (seda täiendab väiksemate palkade puhul ettenähtud 4 protsendipunkti suurune maksuvähendus, mis lükkub edasi 2019. aasta oktoobrisse). Horvaatias vähendati tööandjate makstavate sotsiaalmaksete arvutamise alust 50 % võrra nende töötajate puhul, kes on töötanud rohkem kui 12 kuud miinimumpalgaga. Belgia võttis vastu sotsiaalmaksete vähendamise teatavat liiki vahetustega töö puhul ehitussektoris. Üldisemalt on kasumiosaluse süsteem erasektoris asendatud uue maksega (teatav summa või protsent palgast), mis ei tohi ületada 30 % kogu brutopalgast. Tööandja on nende maksete osas sotsiaalmaksetest vabastatud, töötaja aga peab maksma solidaarsusmaksu 13,07 %. Saksamaal kehtivad madalapalgaliste jaoks alates 2019. aasta jaanuarist vähendatud sotsiaalmaksed. 450–1300 euro (varem 850 euro) suuruse kuusissetuleku saajad saavad kasutada laiendatud „koridori“, mis tähendab väiksemaid sotsiaalmakseid. Väiksemad sissemaksed pensioniskeemi ei too enam kaasa madalamaid pensione. Reformist peaksid võitma kuni 3,5 miljonit töötajat. Ungaris vähenes sotsiaalmaksete summa 2018. aastal 2,5 protsendipunkti (22 %-lt 19,5 %-le) osana 2016. aastal sotsiaalpartnerite ja valitsuse vahel tehtud miinimumpalka käsitlevast kokkuleppest.

Viimastel aastatel on toimunud olulised palgakujundusraamistike reformid. Kreekas taaskehtestati pärast Euroopa stabiilsusmehhanismi programmi lõpetamist 2018. aasta augustis kaks 2011. aastal kõrvale jäetud kollektiivläbirääkimiste põhimõtet: võimalus laiendada sektorisiseseid kokkuleppeid halduslikult osalistele, kes ei ole neile alla kirjutanud, ja soodsamate tingimuste põhimõte (vastuolus olevate kollektiivlepingute korral (nt sektori ja ettevõtte tasandil) on ülimuslik see, mis on soodsam töötajale). Horvaatias on avalike teenistujate palkade seaduse ettepaneku eelnõus kindlaks määratud palgaklasside süsteem ja palgaastmete ning töötõhususe hindamise raamistik. Prantsusmaal määrati varasematele reformidele tuginedes täpsemalt kindlaks iga tasandi kollektiivläbirääkimiste ulatus. Edaspidi on sektori tasandi läbirääkimised Prantsusmaal ülimuslikud riigi tööõiguse suhtes olukorras, kus määratakse kindlaks tähtajaliste ja projektipõhiste lepingute kasutamise ning katseaja raamistikku ja tingimusi (vt ka punkt 3.3). Ettevõtja tasandi leping võib olla vähem soodne kui sektori tasandi oma, välja arvatud 13 kindlaksmääratud läbirääkimisvaldkonna puhul (sealhulgas sektoripõhised miinimumpalgad), sektori tasandi lepingut aga kohaldatakse juhul, kui ettevõtja tasandil ei jõuta kokkuleppele. Lisaks hõlmavad töökohtade säilitamiseks sõlmitud ettevõtja tasandi enamuse kokkulepped (*accords de competitivité*) nüüd peale tööaja tingimuste ka tasustamist ning võimaldavad ettevõtjatel vallandada tegelikel ja olulistel põhjustel ka töötajaid, kes sellistest kokkulepetest keelduvad. Itaalias sillutas 2018. aasta märtsi kokkulepe peamiste ametiühingute ja tööandjate organisatsioonide vahel teed kollektiivläbirääkimiste tugevdamisele, sest selles määrati kindlaks kriteeriumid, mille alusel mõõta sotsiaalpartnerite ühenduste esindatust. Küprosel jõustus 2018. aastal uus elukallidusega kohandamise indeksit käsitlev kokkulepe, mis tõi kaasa väikse palgatõusu ning milles määrati kindlaks perioodiliste kohandamiste sagedust ja laadi puudutavad kriteeriumid.

Lätis kehtestati sotsiaalpartnereid kaasates uued ületunnitasu tingimused ning peeti läbirääkimisi sektoripõhiste miinimumpalkade üle. Portugalis lepiti sotsiaalpartneritega kokku hulk meetmeid (praegu arutatakse neid parlamendis), et suurendada kollektiivläbirääkimiste ulatust. Eelkõige ei lepita enam individuaalselt kokku nn tööaja pangas, vaid seda tehakse kollektiivläbirääkimiste osana või rühmakokkulepete raames, mis saavutatakse pärast töötajatega konsulteerimist (vt ka punkt 3.3). Hispaanias jõudsid sotsiaalpartnerid 2018. aasta juulis 2018.–2020. aasta kohta esialgse palgakokkuleppeni üldise 2 % palgatõusu kohta (st veidi suurem kui oodatav inflatsioonimäär), millele lisandub veel 1 % tõus sõltuvalt ettevõtte/sektori tulemustest, tootlikkusest ja töölt puudumise määradest. Rumeenias muudeti palgaläbirääkimised kõigile ettevõtjatele kohustuslikuks. Iirimaal on teatava kategooria FIEdel nüüd olemas kollektiivläbirääkimiste võimalus; Slovakkias taastati võimalus teatavatel tingimustel laiendada kõrgema tasandi kollektiivlepinguid neis mitteosalevatele tööandjatele ilma nende nõusolekuta.

Tööturutingimuste paranedes on miinimumpalk mitmes riigis kasvanud; samas võetakse ka meetmeid miinimumpalga kujundamise raamistike prognoositavuse suurendamiseks. Ametlik miinimumpalk tõusis kõigis riikides, kus toimusid aastatel 2017–2018 muudatused, välja arvatud Saksamaal, Kreekas, Luksemburgis ja Belgias, kus leidis aset reaalne vähenemine[38]. Viimastel aastatel on üha rohkemates riikides, sealhulgas Saksamaal ja Iirimaal, kaasatud miinimumpalga kujundamisse ekspertide rühmad. Maltas luuakse selline rühm 2018. aastal ning ekspertide võimalikku kaasamist on arutatud Bulgaarias ja Rumeenias. Eestis võeti vastu otsus tõsta miinimumpalka 2018. aastal 500 euroni ja 2019. aastal 540 euroni ning seoti edasiste palgatõusude valem tööviljakuse ja majanduskasvu ametlike prognoosidega. Iirimaal tõsteti madala palga komisjoni soovitusel riiklikku miinimumtunnitasu 30 sendi võrra 9,55 euroni, võttes arvesse ka konkurentsivõime arengut ja mõju tööhõivele.

[38] Eurofound (2018), 2018. aasta ametlikud miinimumpalgad.

Hispaanias tõsteti miinimumpalka seadusega (kokkuleppel sotsiaalpartneritega) 2018. aastal võrreldes 2017. aastaga 4 %. 2019. aastal toimub miinimumpalga täiendav 22,3 % tõus, mis tõstab selle 900 euroni. Horvaatias tõsteti miinimumpalga taset ja vähendati tööandjate makstavaid tervisekindlustusmakseid ning nähti uue määrusega ette, et lisasissetulekud (ületunnitöö, öötöö või töö pühade ajal) jäetakse miinimumpalga määratlusest välja. Lätis kehtib alates 2018. aastast 380 euro asemel 430 euro suurune miinimumpalk. Ungaris tõsteti miinimumpalka 2018. aastal 8 % võrra 127 500 Ungari forintini (ligikaudu 407 eurot) ning kõrge kvalifikatsiooniga töötajate puhul 12 % võrra 138 000 Ungari forintini (ligikaudu 440 eurot). Slovakkias tõuseb miinimumpalk alates 2019. aasta 1. jaanuarist 480 eurolt 520 euroni. Tšehhi Vabariik tõstis 2018. ja 2019. aastal taas miinimumpalka (12 200 Tšehhi kroonilt 13 350 Tšehhi kroonile, st umbes 476 eurolt 520 euroni). Ühendkuningriik tõstis 2018. aasta aprillis riigi tasandil kehtivat äraelamist võimaldavat töötasu (7,83 naelani, st umbes 6,9 euroni tunnis), samuti noorte töötajate riiklikku miinimumpalka. Noorte töötajate miinimumpalka tõsteti ka Madalmaades, Saksamaal aga kehtestati miinimumpalk renditöötajatele. Bulgaaria võttis vastu seaduse ILO konventsiooni nr 131 ratifitseerimise kohta, et saavutada sotsiaalpartneritega konsensus miinimumpalga kehtestamise läbipaistva mehhanismi väljatöötamise osas.

3.2. Suunis 6. Tööjõupakkumise edendamine ning tööhõivele, oskustele ja pädevustele juurdepääsu parandamine

Selles punktis vaadatakse, kuidas on rakendatud tööhõivesuunist nr 6, milles soovitatakse liikmesriikidel luua tingimused tööjõupakkumise, oskuste ja pädevuste edendamiseks. Siin esitatakse näitajad haridus- ja koolitustaseme, tulemuste ning mõju kohta töötajate oskuste arendamisele ja tööalasele konkurentsivõimele. Seejärel vaadeldakse tööturutulemusi tööturul alaesindatud eri rühmade kaupa (nt noored, vanemaealised töötajad, naised, rändetaustaga inimesed ja puuetega inimesed). Punktis 3.2.2 antakse ülevaade liikmesriikides neis valdkondades võetud poliitikameetmetest ja nimetatud rühmadele suunatud meetmetest.

3.2.1 Põhinäitajad

Madala haridustasemega noorte osakaal on aastate jooksul järjest vähenenud, kuid see suundumus on viimasel ajal aeglustunud ja liikmesriikide vahel on endiselt suuri erinevusi. Üldiselt on madala haridustasemega noorte keskmine osakaal ELis vähenenud: kui 2008. aastal oli see 14,7 %, siis 2013. aastal 11,9 % ja 2017. aastal juba 10,6 %. Olukord ei ole aasta varasema ajaga võrreldes peaaegu muutunud – siis oli ELi keskmine 10,7 %. ELi sihtnäitaja (< 10 %) on saavutanud 18 liikmesriiki ning sellele on väga lähedal Saksamaa (10,1 %), Ühendkuningriik (10,6 %) ja Eesti (10,8 %). Viimase aja suundumustes on 2017. aastal näha teatavat lähenemist liikmesriikide vahel (joonis 16), kusjuures märkimisväärselt (üle ühe protsendipunkti) on madala haridustasemega noorte osakaal vähenenud Portugalis, Maltal ja Bulgaarias (kõik said hinnangu „kehv, kuid paranemas“), kuid oluliselt suurenes see Slovakkias (+1,9 protsendipunkti), Luksemburgis (+1,8 protsendipunkti) ja Küprosel (+1 protsendipunkt)[39]. Sotsiaalvaldkonna tulemustabeli liigituse kohaselt on olukord vaatamata mõningasele paranemisele jätkuvalt kriitiline Hispaanias (18,3 %) ja Rumeenias (18,1 %) ning ka Itaalias (14 %), kus kõnealune osakaal on veidi suurenenud.

[39] Ka Taanis suurenes see osakaal 1,6 protsendipunkti. Seda tuleks tõlgendada ettevaatlikult, kuna 2017. ja 2016. aastal esines aegrea katkestus (vt ka 1. ja 2. lisa). Aegrea katkestused on 2017. aastal märgitud ka Belgia ja Malta puhul.

Joonis 16. Madala haridustasemega noored (% 18–24aastastest) ja nende osakaalu aastane muutus (sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

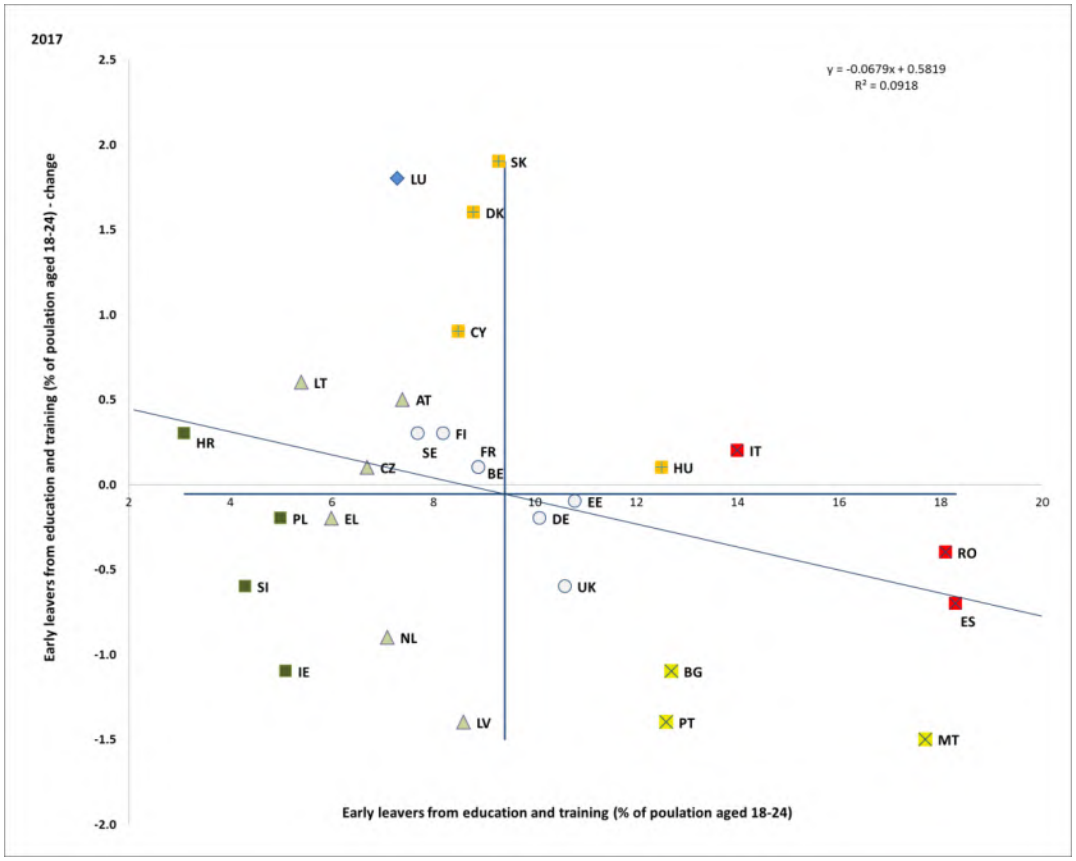

Allikas: Eurostat. Ajavahemik: 2017. aasta tasemed ja muutused võrreldes 2016. aastaga. Märkus: telgede ristumispunktiks on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas.

Olukorra tähelepanuväärset pikaajalist paranemist on täheldatud enamikus ELi liikmesriikides, eelkõige neis, kus madala haridustasemega noorte osakaal oli eriti suur. Ajavahemikul 2008–2017 õnnestus madala haridustasemega noorte osakaalu märkimisväärselt vähendada nii Iirimaal kui ka Kreekas (vastavalt 6,6 ja 8,4 protsendipunkti) ning neis riikides on see näitaja praegu tublisti allpool ELi sihtväärtust.

Ka Hispaanias (18,3 %) ja Portugalis (12,6 %) on madala haridustasemega noorte osakaalu alates 2008. aastast tuntavalt vähendatud (vastavalt 13,4 ja 22,3 protsendipunkti võrra), kuid sihttasemeni ei ole veel jõutud. Madala haridustasemega noorte suure osakaaluga riikidest ei ole aastate jooksul olulist arengut toimunud vaid Rumeenias; samas on Slovakkias see osakaal olulisel määral suurenenud (3,3 protsendipunkti võrra), kuid 2017. aastal oli see siiski veel allpool ELi sihttaset (joonis 17).

Joonis 17. Madala haridustasemega noored, 2008–2017 (%)

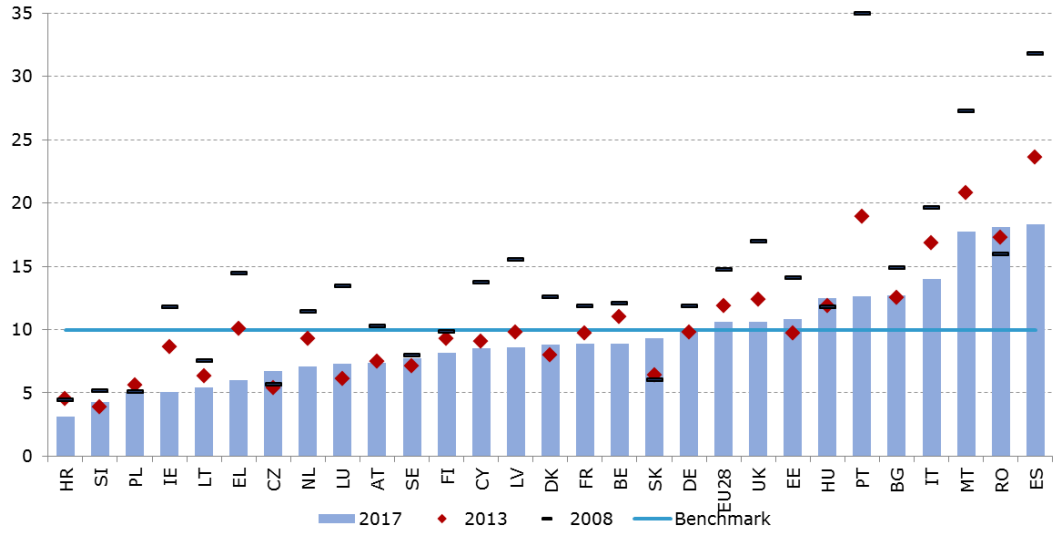

Allikas: Eurostat, andmekood veebilehel: [edat_lfse_14].

Madala haridustasemega noorte osakaalus on ikka veel suuri erinevusi meeste ja naiste vahel ning ELis ja väljaspool ELi sündinute vahel. Kui madala haridustasemega noorte naiste osakaal oli 2017. aastal ELis keskmiselt 8,9 %, siis meeste puhul 12,1 %. Selline sooline erinevus on eriti märgatav Taanis, Luksemburgis, Itaalias, Portugalis, Maltal, Eestis, Lätis ja Hispaanias (üle viie protsendipunkti), kuid Bulgaaria, Ungari ja Slovakkia on ainsad liikmesriigid, kus madala haridustasemega noorte meeste osakaal on naiste omast väiksem. Samal ajal on madala haridustasemega noorte osakaal väljaspool ELi sündinud õpilaste seas palju suurem kui ELis sündinute puhul. Selliste ELis sündinud noorte osakaal oli 2017. aastal ELis keskmiselt 9,6 %, kuid väljaspool ELi sündinute puhul kaks korda suurem.

Madala haridustasemega noorte osakaal väljaspool ELi sündinute seas oli eriti väike Iirimaal, Luksemburgis ja Madalmaades – kõigi nende näitajad on tublisti allpool 10 % sihttaset –, kuid erakordselt suur on see osakaal Hispaanias (31,9 %) ja Itaalias (30,1 %).

Pärast mitu aastat kestnud olukorra stabiilset paranemist on suurenemas madala põhioskuste tasemega isikute[40] osakaal 15aastaste seas. OECD rahvusvahelise õpilaste hindamise programmi (PISA) 2015. aasta tulemused näitavad, et ELis on nende õpilaste osakaal, kelle tulemused jäävad allapoole baastaset, keskmiselt ligikaudu 20 %, sh lugemises 22,2 %, matemaatikas 19,7 % ja loodusteadustes 20,6 %. Võrreldes varasema PISA vooruga 2012. aastal,[41] on olukord halvenenud kõigis kolmes valdkonnas: 1,9 protsendipunkti lugemises, 0,1 protsendipunkti matemaatikas ja 4 protsendipunkti loodusteadustes. Madala õppeedukusega noortele tasub osutada täiendavat abi, sest just neil on suurem risk jääda tulevikus töötuks ja kogeda hilisemas elus sotsiaalset tõrjutust. 2015. aastal oli matemaatikas kehvade tulemustega õpilaste osakaal ELis 22,2 %, kusjuures liikmesriikide vahel esines silmatorkavaid erinevusi. Kui Eestis, Soomes, Taanis ja Iirimaal oli kehvade matemaatikatulemustega õpilasi alla 15 %, siis Küprosel, Bulgaarias, Rumeenias, Kreekas ja Horvaatias oli neid õpilasi, kes ei suutnud omandada matemaatika põhioskusi, üle 30 % (joonis 18).

---

40 PISA programmis määratletakse „kehvade õpitulemustega“ õpilasteks neid 15aastasi, kelle põhioskused jäävad allapoole baastaset, mis on vajalik tänapäeva ühiskonnas täielikuks osalemiseks (st 2. tase).

41 OECD rahvusvahelise õpilaste hindamise programmi (PISA) 15aastaste põhioskuste uuringuid tehakse iga kolme aasta tagant.

Joonis 18. Kehvade matemaatikatulemustega õpilaste osakaal, 2015

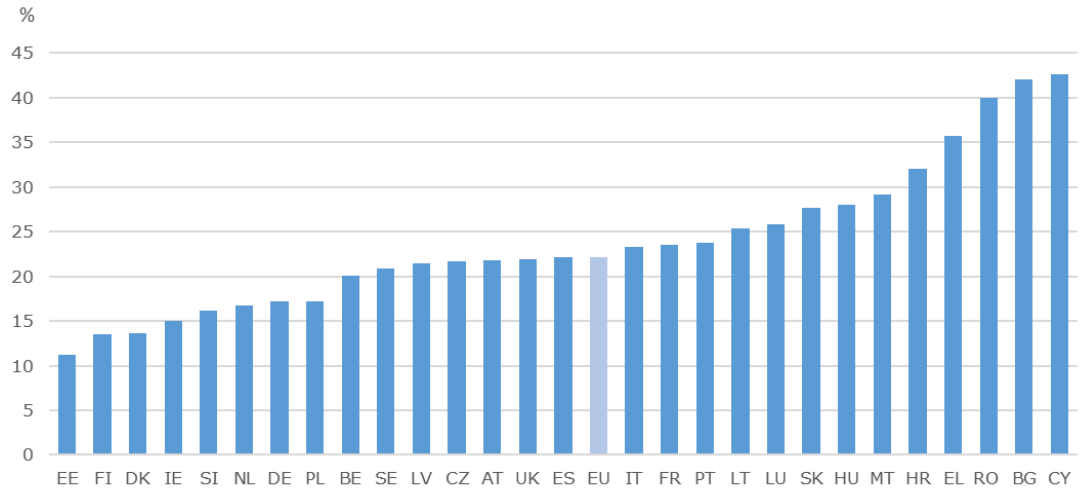

Allikas: OECD. Märkus: Riigid on järjestatud kehvade matemaatikatulemustega õpilaste osakaalu järgi väikseimast osakaalust suurimani. Hariduse ja kultuuri peadirektoraadi arvutatud ELi kaalutud keskmine.

Haridustulemusi mõjutab tugevalt õpilaste sotsiaal-majanduslik seisund ja rändetaust. Madalama sotsiaal-majandusliku seisundiga või rändetaustaga õpilased on kehvade tulemustega õpilaste rühmas üleesindatud ning neil on raskusi kõigi kolme valdkonna baastaseme oskuste saavutamisega. Kõigis kolmes valdkonnas baastaseme oskused saavutanud õpilaste ja ebasoodsatest oludest pärit õpilaste lähem analüüs näitab, et ELis ja väljaspool ELi sündinud õpilaste õpitulemuste erinevus on ELis keskmiselt 23 protsendipunkti, kusjuures ELis sündinud õpilaste tulemused on paremad kõikides liikmesriikides, välja arvatud Maltal (nagu näidatud joonisel 19). Väga suuri erinevusi on täheldatud Soomes, Rootsis, Austrias, Saksamaal ja Prantsusmaal (35–40 protsendipunkti); samas Küprosel, Ühendkuningriigis ja Portugalis on õpitulemuste erinevus alla 15 protsendipunkti. Madal haridustase ja sotsiaal-majandusliku taustaga seotud ebavõrdsus on olulised takistused inimkapitali arendamisel ning need võivad hiljem mõjutada oskuste taset.

Romade kaasamine hariduse omandamisse on jätkuvalt probleemne mitmel põhjusel, sealhulgas segregatsioon koolides, mittekaasav õpetamine ja suurest vaesusest või eluasemega seotud segregatsioonist tingitud tõkked. Hoolimata jõupingutustest suurendada osalemise määra ja vähendada koolist väljalangemist, on mitmerahvuseliste koolide ja segregatsiooni vähendamise meetmete edendamisel jätkuvalt suuri probleeme. Lisaks tuleb märkida, et märkimisväärne hulk roma lapsi elab Ungaris, Bulgaarias, Rumeenias ja Slovaki Vabariigis sügavas vaesuses ja neil puudub juurdepääs põhilistele avalikele teenustele.

Joonis 19. **Baastaseme oskused omandanud õpilaste protsent rändetausta alusel, 2015**

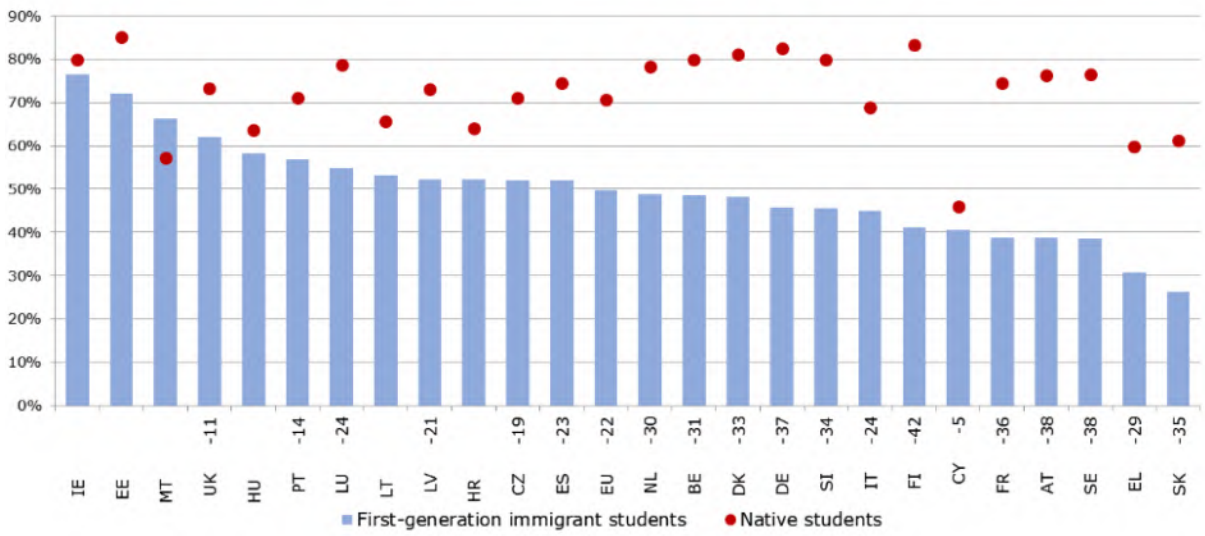

Allikas: OECD (2018), *The Resilience of Students with an Immigrant Background: Factors that Shape Well-Being, Figure 3.7.*
Märkus: Statistiliselt olulised erinevused on näidatud riigi/majanduse nime kõrval. Näidatud on vaid riigid, kus on sisserändajatest õpilaste kohta olemas usaldusväärsed andmed. ELi keskmine viitab üksnes neile riikidele/majandustele, kus on olemas usaldusväärne teave mõlema õpilaste rühma kohta. Baastaseme akadeemilised teadmised omandanuiks loetakse õpilasi, kes saavutavad vähemalt PISA teise oskustaseme kõigis kolmes PISA põhivaldkonnas – matemaatika, lugemine ja loodusteadused. Riigid ja majandused on järjestatud alanevas järjekorras nende esimese põlvkonna sisserändajatest õpilaste osakaalu järgi, kes on saavutanud PISA põhivaldkondades baastaseme oskused.

Edukalt kolmanda taseme hariduse omandanud 30–34aastaste inimeste osakaal suureneb ELis jätkuvalt ja peamine eesmärk 40 % on juba peaaegu saavutatud. 2017. aastal oli ELis 30–34aastastest inimestest kõrgharidus 39,9 %-l, mis on selle osakaalu viimastel aastatel toimunud järkjärgulise suurenemise tulemus. Kolmanda taseme hariduse omandanute osakaal kasvas aastatel 2013–2017 enamikus liikmesriikides. Kolmanda taseme haridusega elanike osakaal vähenes samal perioodil üksnes Hispaanias (–1,1 protsendipunkti) ning väiksemal määral ka Soomes (–0,5 protsendipunkti) ja Ungaris (–0,2 protsendipunkti). Seevastu Slovakkias, Kreekas ja Tšehhi Vabariigis toimus märkimisväärne kasv (vastavalt 7,4, 6,5 ja 6 protsendipunkti). Nendest riikidest, kus kolmanda taseme hariduse omandanute osakaal on alla 40 %, ei ole 30 % tasemeni jõudnud üksnes Rumeenia, Itaalia ja Horvaatia (joonis 20). Kokkuvõttes saavutas oma riikliku eesmärgi 2017. aastal 15 liikmesriiki 28st.

Joonis 20. Kolmanda taseme hariduse omandanute osakaal 2008., 2013. ja 2017. aastal ning ELi 2020. aasta eesmärk

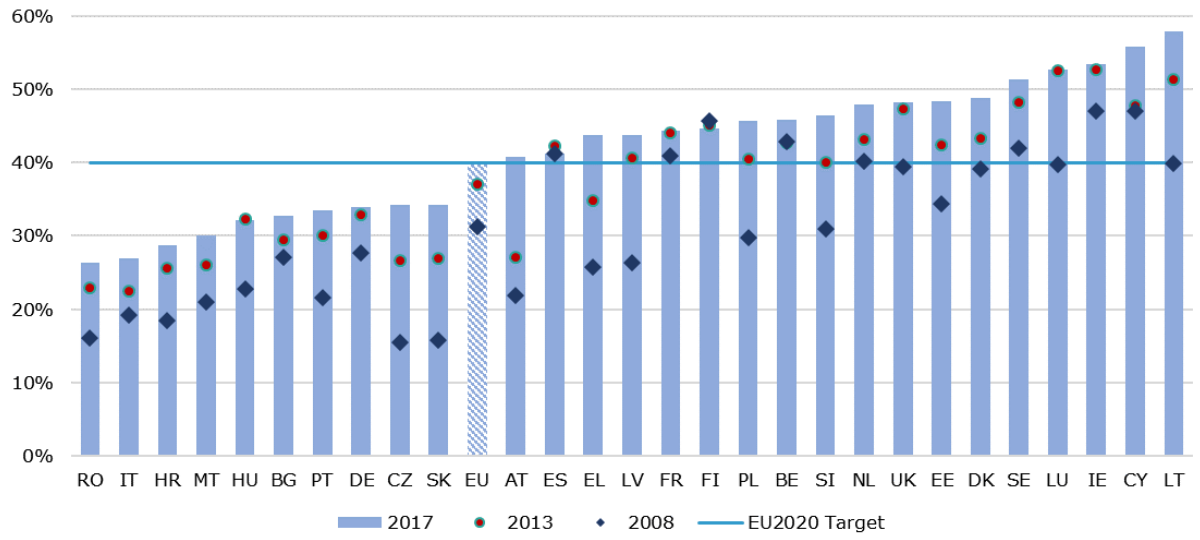

Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring [edat_lfse_03]. Näitajad väljendavad nende inimeste osakaalu kõigist 30–34aastastest, kes on edukalt omandanud kolmanda taseme hariduse (ISCED 5–8). Aegrea katkemine 2014. aastal on tingitud uue ISCEDi kasutuselevõtust; Luksemburgi 2017. aasta andmed ei ole usaldusväärsed valimi väiksuse tõttu.

Kõrghariduse omandanud naiste osakaal on meestega võrreldes suurem ning olulist erinevust võib näha ELis ja väljaspool ELi sündinud inimeste puhul. 2017. aastal omas kõrgharidust 44,9 % naistest vanuses 30–34, meestest aga 34,9 %. See vahe on viimase 15 aasta jooksul kasvanud ning on eriti suur Lätis, Leedus ja Sloveenias, kus kõrgharidusega naiste osakaal on üle 20 protsendipunkti suurem kui selliste meeste osakaal. Samal ajal on liikmesriigis või ELis sündinud kõrgharidusega inimeste osakaal peaaegu kõikides liikmesriikides suurem kui väljaspool ELi sündinud kõrgharidusega inimeste oma. See vahe on keskmiselt ligikaudu 5,5 protsendipunkti, mis osutab püsivatele probleemidele seoses kõrghariduse võrdsete võimaluste, sellele juurdepääsu ja selle sotsiaalse mõõtmega.

Umbes kolmandikul noortest täiskasvanutest ELis on kutsehariduse ja -õppega seotud kvalifikatsioon. 2016. aastal omas kutsekeskharidust 33 % noortest täiskasvanutest vanuserühmas 30–34. Nagu on näidatud joonisel 21, oli see osakaal suurem kui 40 % sellistes riikides nagu Slovakkia, Ungari, Austria, Rumeenia, Saksamaa, Tšehhi Vabariik ja Horvaatia, kus hariduse omandamiselt tööturule ülemineku mudel on tugevalt seotud kutseharidussüsteemiga. Kõnealune osakaal oli seevastu suhteliselt väiksem (alla 20 %) neis riikides, kus nimetatud mudel on rohkem seotud kolmanda taseme haridusega (nt Leedu, Rootsi, Küpros ja Iirimaa), või riikides, kus on üldjoontes suhteliselt vähem levinud tööturul otseselt vajalike kvalifikatsioonide omandamine (nt Malta, Portugal, Hispaania, Luksemburg ja Kreeka).

Joonis 21. Hariduse omandamiselt tööturule ülemineku võimalused ja süsteemid, 2016

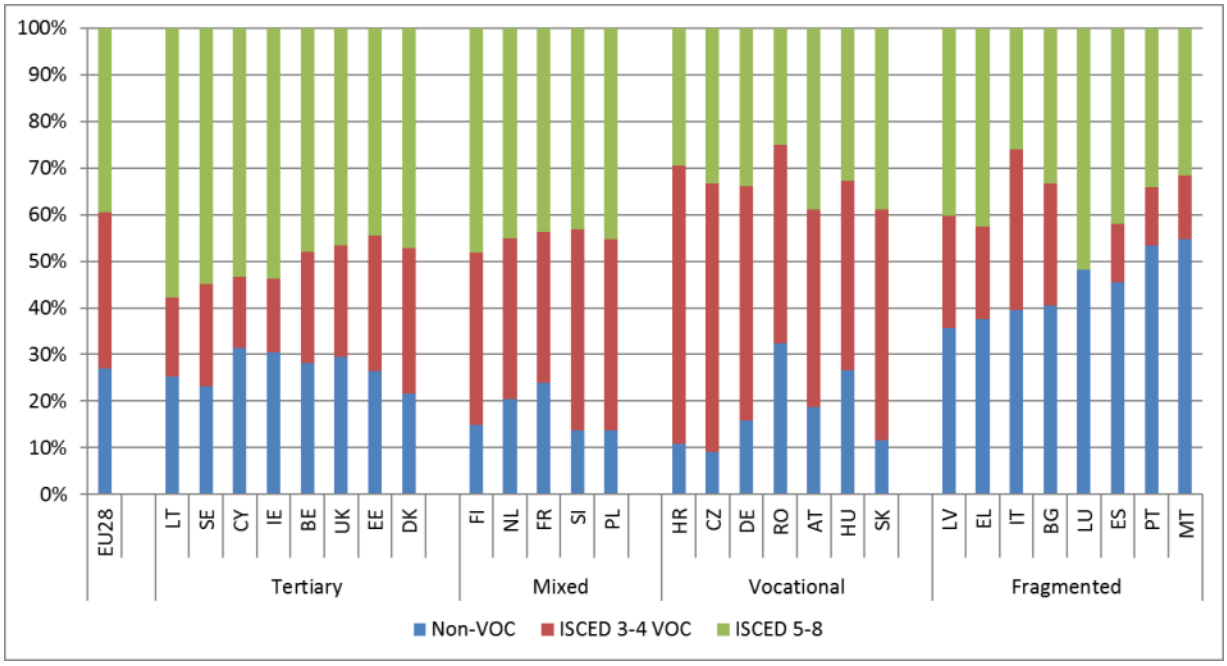

Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring. Andmekood veebilehel: [lfso_16feduc].
Märkus: „Non-VOC“ hõlmab ISCEDi tasemete 0–2 kvalifikatsioone või üldise suunitlusega keskmise taseme kvalifikatsiooni (ISCED 3–4); „ISCED 3–4 VOC“ hõlmab kutsesuunitlusega keskmise taseme (ISCED 3–4 VOC) kvalifikatsioone; „ISCED 5–8“ hõlmab kõrgharidustaseme kvalifikatsioone.

Mitte kõigil ei ole võrdselt teistega võimalik omandada tööturul hinnas olevaid oskusi ja kvalifikatsioone. Mõnes riigis ei ole rohkem kui pooltel 30–34aastastel noortel (kas siis kutsealast või akadeemilist) kvalifikatsiooni, mis oleks selgelt tööturuga seotud. See avaldab mõju nende tööturule integreerimisele. Näiteks (nagu on näidatud joonisel 22) saavutavad kutse- või kõrghariduse omandanud ligikaudu 80 % või kõrgema tööhõive määra, kuid üldise suunitlusega keskhariduse omandanud üle 25aastastest on tööga hõivatud vähem kui 70 %. Veelgi ebasoodsamas olukorras on need üle 25aastased, kel puudub keskharidus – nendest leiab tööd vähem kui 60 %.

Tööturul asjakohase (kas akadeemilise või kutsealase) kvalifikatsiooni omamine on üha olulisem, et kohaneda kiiresti muutuva majandusega ja vastata nõudlusele kõrge kvalifikatsiooniga tööjõu järele. Hiljuti kõrgkooli lõpetanute tööhõive määr oli 2017. aastal 84,9 %, mis on 0,9 protsendipunkti kõrgem kui sama haridustasemega tööealiste täiskasvanute üldine tööhõive määr. Vaid mõnes liikmesriigis (Itaalia, Kreeka, Horvaatia, Küpros, Sloveenia ja Hispaania) on hiljuti kõrgkooli lõpetanud ikka veel ebasoodsas olukorras, kuigi seis on kõigis neis riikides (välja arvatud Horvaatias) paranenud. Palju madalam ei ole ka hiljuti keskmise taseme kutseõppe lõpetanute tööhõive määr 76,6 %. See on 5,7 protsendipunkti kõrgem kui keskmise haridustasemega tööealiste täiskasvanute üldine tööhõive määr ning näitab, et hiljuti kutseõppe läbinutel on töö saamisel eeliseid. Seevastu nende tööhõive määr, kellel on vaid üldine keskmise taseme haridus, oli 64,1 %. Veel ebasoodsamas olukorras olid tööturul madala kvalifikatsiooniga noored täiskasvanud, kelle tööhõive määr oli 2017. aastal 56,4 %.

Joonis 22. Hiljuti õpingud lõpetanute tööhõive määr haridustaseme põhjal, 2017

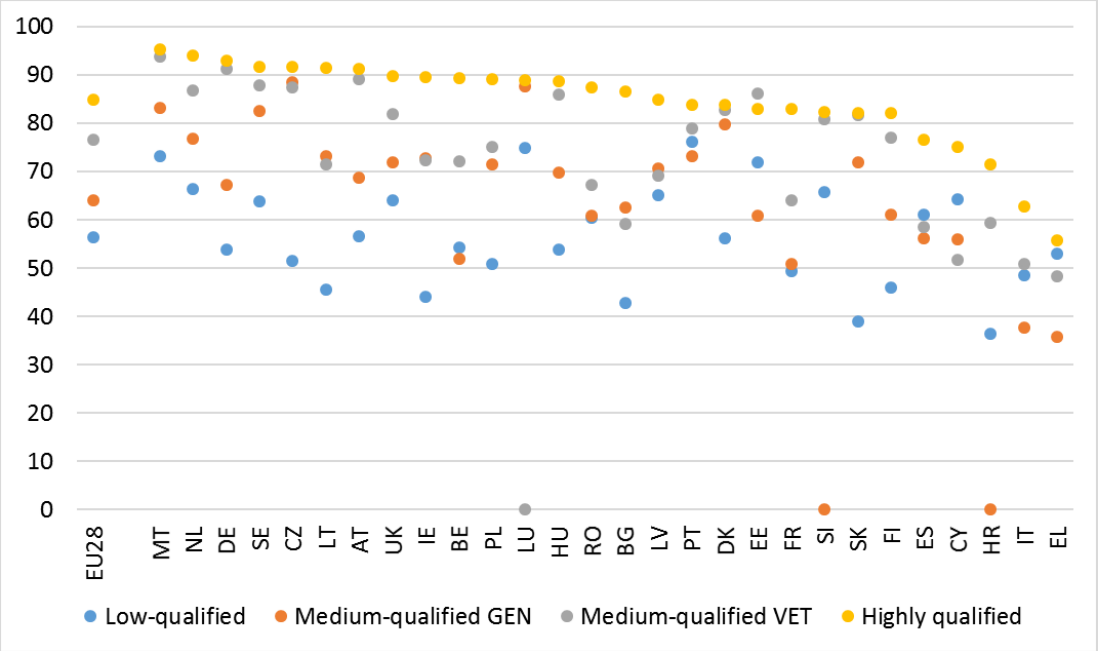

Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring. Märkus: 20–34aastased noored täiskasvanud. Madalat kvalifikatsiooni puudutavad andmed hõlmavad kõiki noori täiskasvanuid, kes ei omanda haridust ega osale koolitusel, olenemata sellest, kui kaua aega tagasi nad õpingud lõpetasid. Keskmist ja kõrget kvalifikatsiooni puudutavad andmed hõlmavad üksnes isikuid, kes lõpetasid õpingud 1–3 aastat enne uuringut.

Üks võimalus parandada noorte tulemusi tööturul on anda neile võimalus puututada kokku reaalse töökeskkonnaga kas ettevõttes toimuva väljaõppe või õpipoisiõppe kaudu, mis on seotud nende õppekavaga. Need, kes on õpingute ajal sellise kogemuse omandanud, on võimalik lihtsamini tööd leida ja neile võib isegi avaneda võimalus kandideerida kõrgemale kohale. Nagu on näidatud joonisel 23, on õpingute ajal sellise kogemuse saanud siiski vähem kui 50 % kutsehariduse omandanutest. Veelgi väiksem on nende osakaal, kes said olulise töökohal toimuva väljaõppe kogemuse õpipoisiõppe kaudu. Suurim (üle 90 %) on töökohal toimuvat väljaõpet saanud kutseõppurite osakaal Ungaris, Madalmaades, Soomes ja Rootsis.

Joonis 23. Juurdepääs töölõppimisele ja õpipoisiõppele kutsehariduses, 2016

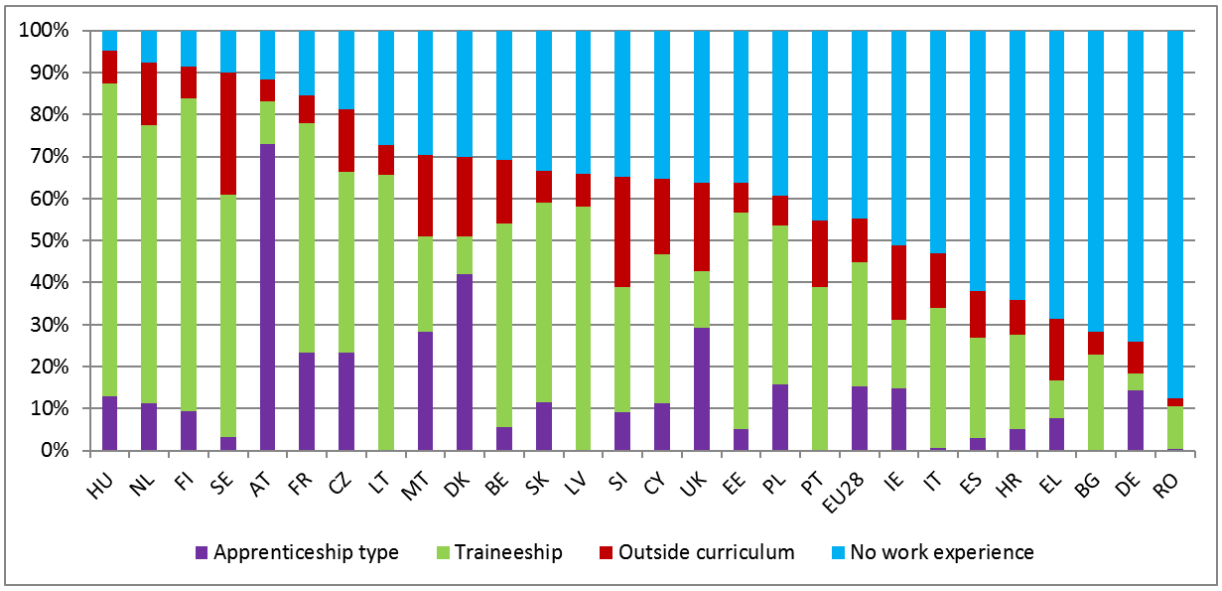

Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring. Andmekood veebilehel: [lfso_16feduc]. Märkus: 15–34aastased noored täiskasvanud, kellel on kutsekeskharidus või keskhariduse baasil omandatud kutseharidus. Luksemburgi andmed puuduvad. Puuduvad Bulgaaria, Läti, Leedu ja Portugali andmed õpipoisiõppe kohta. Saksamaa andmed ei pruugi suure vastamiskao tõttu olla esinduslikud.

Samuti on madala kvalifikatsiooniga täiskasvanud tööturul sageli palju ebasoodsamas olukorras kui täiskasvanud, kelle haridustee on olnud pikem. ELis on madala kvalifikatsiooniga täiskasvanute ja madalat kvalifikatsiooni eeldavate töökohtade arvu suhe keskmiselt kolm ühele (tabel 2). Teisisõnu on madala kvalifikatsiooniga täiskasvanuid kolm korda rohkem kui madalat kvalifikatsiooni nõudvaid töökohti. Probleem näib olevat tõsisem sellistes riikides nagu Malta, Portugal, Kreeka, Itaalia ja Hispaania, kus see suhtarv on suurem kui neli. See võib lõpuks kaasa tuua nõrgema seotuse tööturuga, ebakindlama töö, suure töötuse ja tööturult täielikult eemale jäämise riski.

Tabel 2. Madala kvalifikatsiooniga täiskasvanute ja madalat kvalifikatsiooni nõudvate töökohtade arv ELis

	Madala kvalifikatsiooniga 25–64aastaseid kokku (tuhandetes)	Lihttöökohad kokku (tuhandetes)	Suhtarv
EL 28	61 353,0	20 210,6	3,0
Malta	125,8	17,6	7,1
Portugal	2897,3	490,0	5,9
Kreeka	1583,2	268,0	5,9
Itaalia	12 834,9	2517,8	5,1
Hispaania	10 654,1	2409,0	4,4
Rootsi	751,0	231,1	3,2
Rumeenia	2417,4	776,4	3,1
Belgia	1386,0	449,6	3,1
Horvaatia	366,5	119,4	3,1
Prantsusmaa	7200,6	2692,9	2,7
Luksemburg	64,8	24,6	2,6
Madalmaad	1902,2	742,0	2,6
Ühendkuningriik	6744,3	2641,3	2,6
Iirimaa	443,0	176,3	2,5
Soome	329,0	148,3	2,2
Austria	728,4	337,3	2,2
Sloveenia	140,7	67,5	2,1
Bulgaaria	677,2	333,0	2,0
Saksamaa	6116,8	3154,2	1,9
Ungari	857,9	460,4	1,9
Taani	527,3	302,3	1,7
Küpros	88,1	53,5	1,6
Eesti	80,4	51,5	1,6
Poola	1617,0	1041,6	1,6
Tšehhi Vabariik	367,2	266,3	1,4
Slovakkia	272,2	217,3	1,3
Läti	100,7	106,7	0,9
Leedu	79,4	115,1	0,7

Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring, 2017.

Madala kvalifikatsiooniga ja eakamad inimesed osalevad täiskasvanuhariduse programmides palju väiksema tõenäosusega. 2017. aastal oli madala kvalifikatsiooniga ja eakamate inimeste täiskasvanuhariduses osalemise määr ELis kaks korda väiksem kui üldine osalusmäär 10,9 % (joonis 24). Isegi töötud, kes peaksid olema ümberõppeks eriti asjakohane sihtrühm, osalevad õppetegevuses väiksema tõenäosusega kui keskmine töötaja. See suundumus on nähtav ka riikides, kus üldine täiskasvanuhariduses osalemine on ELi keskmise lähedal või üle selle.

Joonis 24. Täiskasvanuhariduses osalemine demograafiliste rühmade kaupa

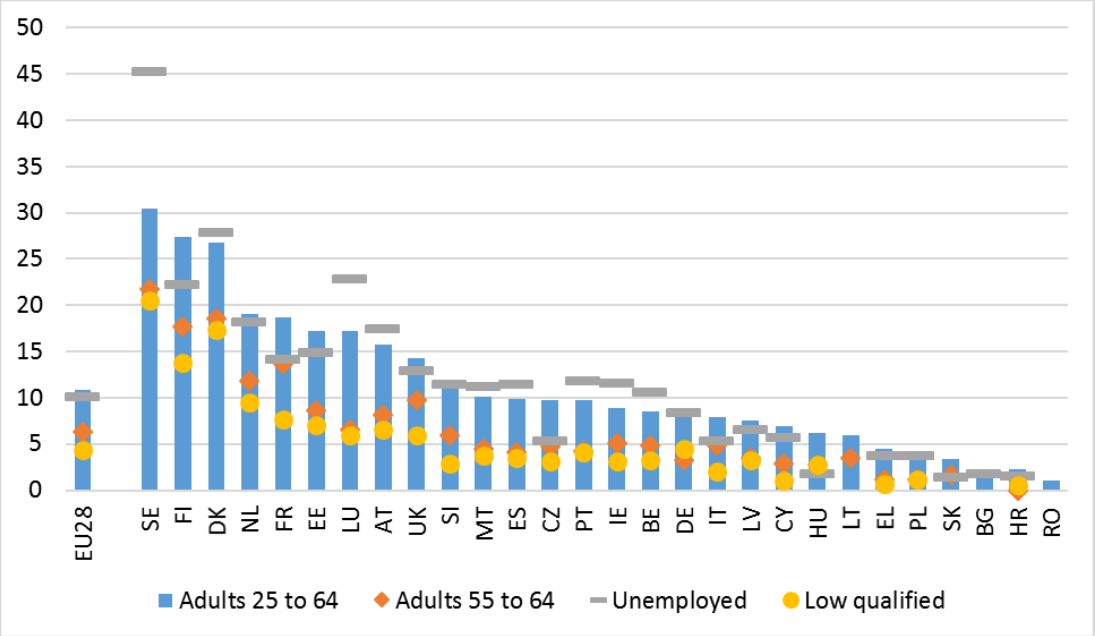

Allikas: ELi tööjõu-uuring 2017.

Digioskuste tase kasvab aeglaselt ning püsiv tipp- ja algtaseme vahe viitab sellele, et digitaalne Euroopa liigub kahel erineval kiirusel. ELi keskmisena oli 2017. aastal 57 %-l elanikkonnast (16–64aastased) vähemalt algtasemel digioskused. Vähesed digioskused võivad avaldada mõju tootlikkusele ja kasvupotentsiaalile, ent ka suure osa rahvastiku sotsiaalse tõrjutuse süvenemisele, sest teenuste kasutamise vahendid on muutunud ja tehnoloogia mõjutab ka töömaailma.

Digioskuste tase on eriti madal Bulgaarias, Rumeenias ja Horvaatias (kategooria „kriitilises olukorras“). Veel kuues riigis (Kreeka, Poola, Portugal, Läti, Iirimaa, Ungari, kes kuuluvad kategooriasse „tähelepanu vajav“) on tase küll märgatavalt kõrgem (umbes 50 %), kuid keskmisega võrreldes ikkagi madal. Parimad näitajad on Luksemburgis, Madalmaades, Rootsis ja Soomes, kus näitajate tase on üle 75 %.

Joonis 25. Algtasemel või sellest paremal tasemel üldiste digioskustega elanikkonna osakaal ja selle aastane muutus (sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

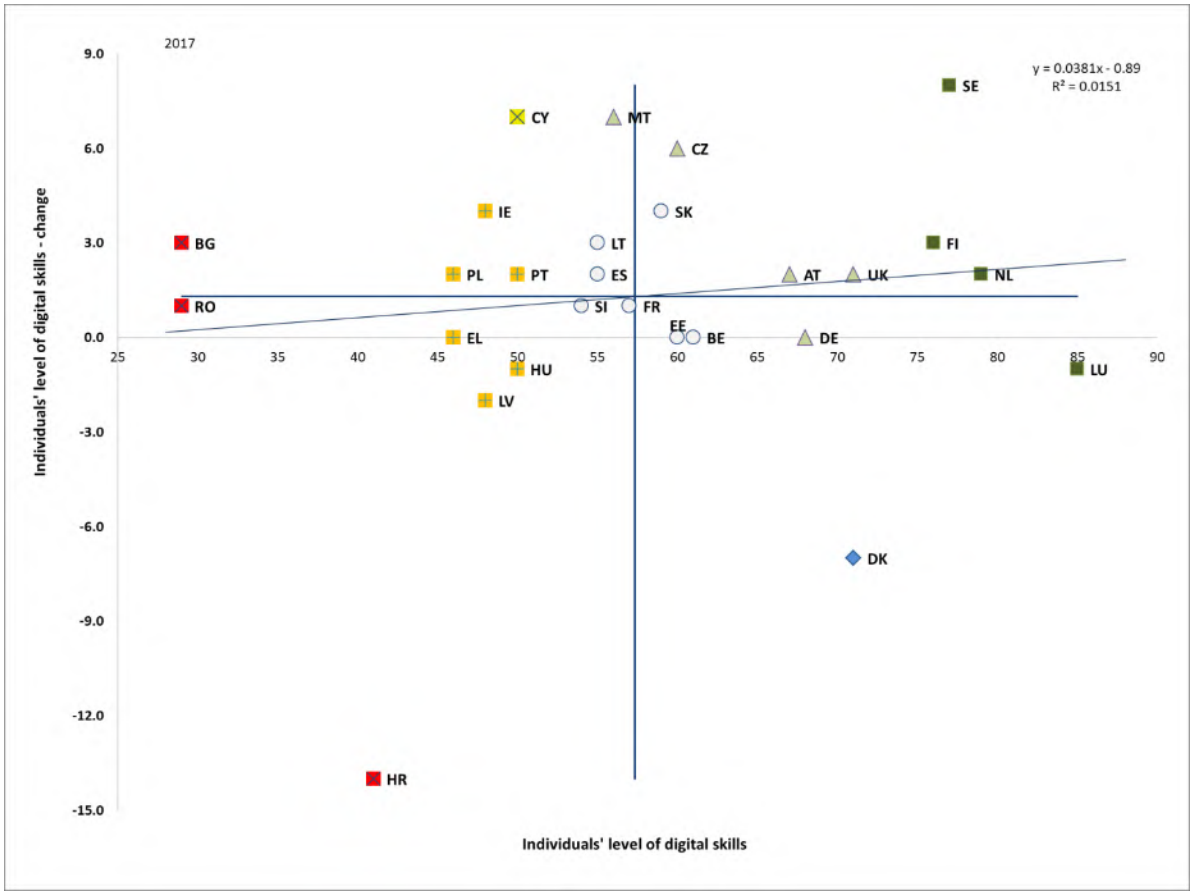

Allikas: Eurostat. Ajavahemik: 2017. aasta tasemed ja muutused võrreldes 2016. aastaga. Märkus: telgede ristumispunktiks on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas. Itaalia kohta andmed puuduvad.

Õppimisvõimaluste alane nõustamine võib aidata suurendada inimeste huvi õppimise vastu ja nende õppetöös osalemist. Täiskasvanute oskusi ja täiskasvanuharidust kajastavate näitajate võrdlemise raamistikus[42] on osutatud õppimisvõimaluste alasele nõustamisele kui kõige tähtsamale poliitilisele hoovale, millega julgustada täiskasvanuhariduses osalemist. Täiskasvanuharidust käsitlevas uuringus[43] esitatud õppimisalaste nõustamisteenuste kättesaadavust käsitlevate värskeimate (s.o 2016. aasta) andmete kohaselt on nõustamisel osalenud täiskasvanute (25–64aastased) osakaalu ja tegelikult täiskasvanuhariduses osalejate osakaalu[44] vahel tugev positiivne seos. Avaliku sektori pakutavad nõustamisteenused kuuluvad enamikus liikmesriikides tavapäraste poliitikavahendite hulka, kuid nendega kaetuse ulatus on riigiti väga erinev. Nimelt, ja nagu on näidatud joonisel 26, ulatus 2016. aastal nende täiskasvanute osakaal, kes said asutustelt või organisatsioonidelt viimase 12 kuu jooksul õppimisvõimaluste kohta tasuta teavet või kes osalesid nende pakutaval tasuta nõustamisel, 1,5 %-st Rumeenias peaaegu 56 %-ni Rootsis (ELi keskmine: 24,3 %).

---

42 Tööhõive, sotsiaalküsimuste ja sotsiaalse kaasatuse peadirektoraat (DG EMPL) koos liikmesriikidega ning konsulteerides hariduse ja kultuuri peadirektoraadiga (DG EAC) on välja töötanud põhjaliku raamistiku täiskasvanute oskuste ja täiskasvanuhariduse süsteemide võrdlemiseks ELi riikide vahel. Raamistik on üles ehitatud kolmeetapilisena ning selle kinnitasid tööhõivekomitee (EMCO) ja sotsiaalkaitsekomitee (SPC) 2017. aasta juunis. Kõigepealt arutatakse läbi täiskasvanute oskuste ja täiskasvanuhariduse valdkonnas esinevad üldised põhiprobleemid ja määratakse kindlaks oluliste tulemusnäitajate komplekt (tööhõivemäär, tootlikkus ning oskuste mittevastavus tööturu vajadustele). Teise sammuna määratakse kindlaks selliste tulemuslikkuse näitajate komplekt, kuhu kuuluvad keskmise ja kõrge kvalifikatsiooniga täiskasvanute osakaal, täiskasvanuhariduses osalemine, digioskused ning keskmist ja kõrget kvalifikatsiooni nõudvate töökohtade osakaal. Kolmandana hakatakse lähenema teemade kaupa, et määrata kindlaks peamised poliitilised meetmed, mis aitavad parandada täiskasvanute oskuste taset ja täiskasvanuharidussüsteemide toimimist: õppimisvõimaluste alase nõustamise pakkumine, algatused, mis on loodud ebasoodsas olukorras olevate rühmade, näiteks töötute ja madala kvalifikatsiooniga inimeste õppima kaasamiseks, meetmed, millega toetatakse/motiveeritakse ettevõtjaid, et nad oma töötajaid koolitaksid. Selles osas kirjeldatakse just viimatinimetatud näitajaid.

43 Andmed hõlmavad mitmesuguseid teenuseid (näiteks teavitamine, hindamine, karjääri juhtimise oskused, tööturul orienteerumine ja karjäärinõustamine), millega aidatakse õppijatel ja/või potentsiaalsetel õppijatel teha valikuid hariduse ja koolitusega seotud võimaluste vahel.

44 Euroopa Komisjon (2015) „An in-depth analysis of adult learning policies and their effectiveness in Europe“ (Euroopa täiskasvanuhariduse meetmete ja nende tõhususe süvaanalüüs).

Bulgaarias, Kreekas, Leedus ja Itaalias oli vähem kui 10 %-l täiskasvanutel võimalik kasutada seda liiki tasuta teenuseid, kusjuures täiskasvanuhariduses osalemine samal vaatlusperioodil oli neis riikides samuti suhteliselt väike (29 % võrreldes ELi keskmise 43 %-ga). Samas aga Rootsis, Austrias, Madalmaades, Luksemburgis ja Taanis osales rohkem kui 40 % täiskasvanutest õppimisvõimaluste alases nõustamises. Seda võib pidada nende riikide puhul täiskasvanuhariduses osalemise suhteliselt kõrge määra üheks olulisemaks mõjutajaks (57 % võrreldes ELi keskmise 43 %-ga).

Joonis 26. Selliste täiskasvanute osakaal, kes on osalenud täiskasvanuhariduse võimaluste alases nõustamises (2016)

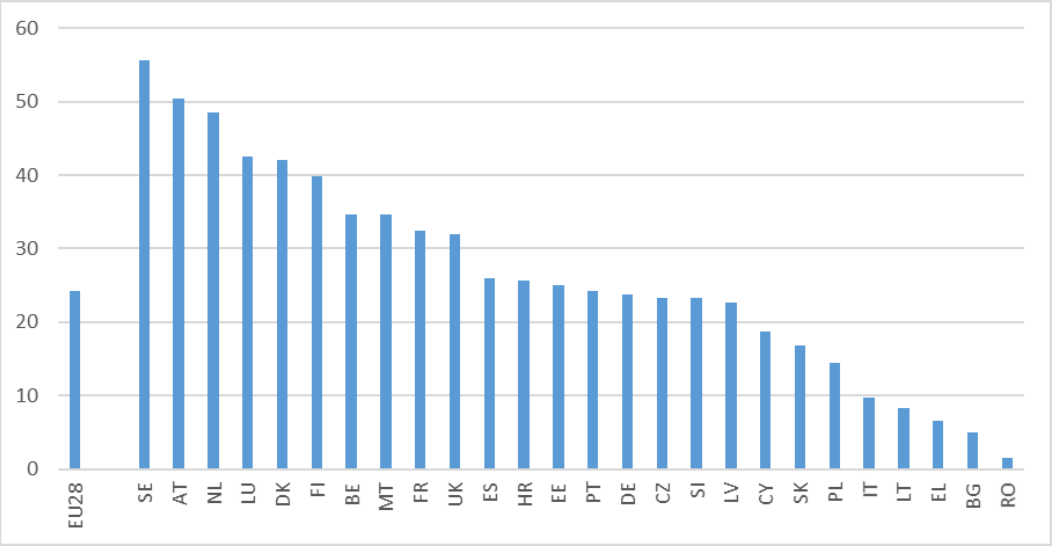

Allikas: Eurostat, täiskasvanuhariduse uuring. Andmed on 2016. aasta kohta. Iirimaa ja Ungari kohta andmed puuduvad.

Ebasoodsas olukorras olevate inimeste kaasamiseks mõeldud koolitusmeetmed on eriti olulised. Need meetmed võivad olla erinevad ning nende hulka võivad kuuluda formaalse või mitteformaalse kutsehariduse meetmed või põhioskuste arendamise programmid[45]. Madala kvalifikatsiooniga täiskasvanutel või töötutel on õppima asumisel eriti suured probleemid. Tööjõu-uuringu kohaselt oli 2017. aastal selliste täiskasvanud töötute osakaal, kes osalesid uuringule eelnenud nelja nädala jooksul koolitusel (kõigi täiskasvanud töötute arvestuses) vahemikus peaaegu 1,5 % (Slovakkias) kuni ligemale 45 % (Rootsis) (ELi keskmine: 10,1 %) (joonis 27). Slovakkiale lisaks tegeles õppimisega alla 10 % töötutest täiskasvanutest ka sellistes riikides nagu Horvaatia, Ungari, Bulgaaria, Poola, Kreeka, Itaalia, Tšehhi Vabariik, Küpros, Läti ja Saksamaa. Vastupidine on olukord aga Taanis, Luksemburgis ja Soomes, kus täiskasvanuhariduses osalejate määr ületab 20 %. Selliste madala kvalifikatsiooniga[46] täiskasvanute osakaalus, kes osalesid uuringule eelnenud nelja nädala jooksul koolitusel (kõigi madala kvalifikatsiooniga täiskasvanute arvestuses), on liikmesriikide vahel samuti erinevused väga suured (joonis 28). Alla 1 % madala kvalifikatsiooniga täiskasvanutest tegeles õppimisega Küprosel, Kreekas ja Horvaatias, samas aga tegeles sellega Rootsis, Taanis ja Soomes neist 10 % (ELi keskmine: 4,3 %).

---

45 Vt näiteks: ESRI (2012) *Literacy, Numeracy and Activation among the Unemployed;* Shaw, N., Armistead, C. (2002) „Evaluation of the Union Learning Fund Year 4“, London: Department for Education and Skills; Casey, H. et al (2006) „You wouldn’t expect a maths teacher to teach plastering: Embedding literacy, language and numeracy in post-16 vocational programmes – the impact on learning and achievement“, NRDC.

46 Madala kvalifikatsiooniga isikute all peetakse silmas põhihariduse või sellest madalama haridustasemega isikuid (ISCED liigituse tasemed 0–2).

Joonis 27. Õppimisega tegelevate täiskasvanud töötute osakaal (kõigi täiskasvanud töötute arvestuses), 2017

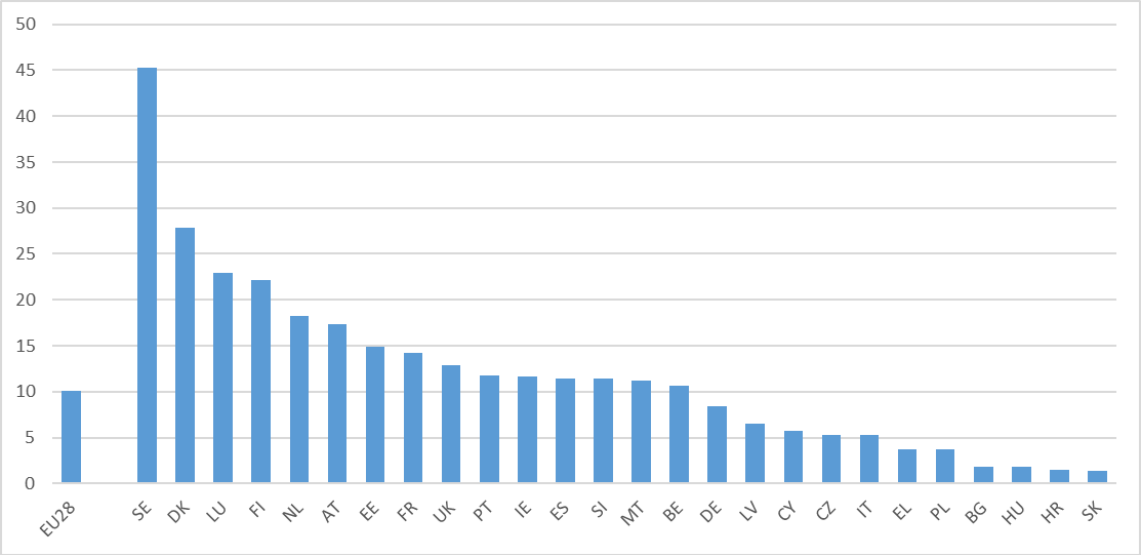

Allikas: ELi tööjõu uuring. Andmed on 2017. aasta kohta. Läti ja Rumeenia kohta andmed puuduvad.

Joonis 28. Õppimisega tegelevate madala kvalifikatsiooniga täiskasvanute osakaal (kõigi madala kvalifikatsiooniga täiskasvanute arvestuses), 2017

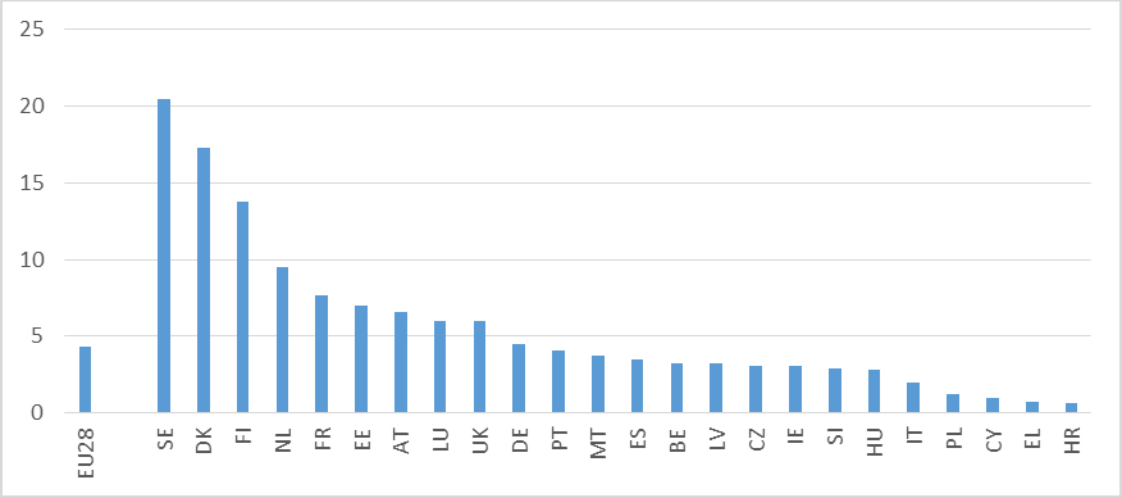

Allikas: ELi tööjõu uuring. Andmed on 2017. aasta kohta. Rumeenia, Bulgaaria, Läti ja Slovakkia kohta andmed puuduvad.

Tööandjatele pakutavad rahalised stiimulid võivad soodustada nendepoolseid investeeringuid töötajate koolitusse. Enamikul juhtudel on tööandjad need, kes pakuvad töötajatele täiskasvanuhariduses osalemise võimalusi ja kes seda ka rahastavad (nemad rahastavad üle kahe kolmandiku kõigi täiskasvanute tööalasest koolitusest). Tööandjatele suunatud riiklikud rahastamisvahendid kuuluvad hoolimata oma väikesest üldisest kaetusest liikmesriikide tavapäraste poliitikavahendite hulka. Laias laastus võidakse stiimulitena kasutada makse (maksukrediit või maksusoodustus), koolituste korraldamiseks mõeldud otsetoetusi (sh ELi toetus) või maksupõhiseid rahastamisskeeme (koolitusfondid). On tõendeid ka selle kohta, et muud liiki rahaliste stiimulitega võrreldes võivad ettevõtjatele antud otsetoetused (nt rahalised toetused) olla tõhusamad vahendid töötajate õppimises osalemise suurendamisel. Koolituse jaoks mõeldud rahalise toetuse õige suunamine on oluline, näiteks kui keskendutakse ettevõtjatele, kellel on rahalisi takistusi või kelle suutlikkus on piiratud, eelkõige VKEdele, välditakse tühimõju (st selliste investeeringute rahastamist, mis tehtaks niikuinii). Tõepoolest on tõendeid sellest, et pigem mõjutab täiskasvanuhariduses osalemist positiivselt rahalise toetusega kaetus kui toetuse suurus. Kutsealase täiendõppe uuringuga[47] kogutud viimased andmed (2015) rahalise toetuse kohta näitavad, et selliste ettevõtjate osakaal, kes kinnitasid, et on viimase 12 kuu jooksul saanud koolitusmeetmete jaoks mis tahes liiki riiklikke kaasrahastamisvahendeid (mis näitab rahalise toetusega kaetust), ulatub 0,1 %-lt Rumeenias peaaegu 64 %-ni Hispaanias (joonis 29). Lisaks Rumeeniale on seda liiki rahalist toetust saavate ettevõtjate osakaal alla 1 % ka Portugalis, Slovakkias ja Bulgaarias. Seevastu on Küprosel, Belgias, Prantsusmaal ja Hispaanias see osakaal üle 20 %.

[47] Need andmed on osa Euroopa elukestva õppe statistikast ning katavad rahaliste stiimulite kõiki kolme liiki, nimelt koolituse otsest subsideerimist, maksusoodustusi ja maksupõhistest koolitusfondidest toetuste saamist. Muu hulgas kogutakse uuringuga andmeid selle kohta, kuivõrd ettevõtjad on kutsealase täiendkoolituse korraldamiseks kasutanud kollektiivseid, vastastikuseid või muud liiki koolitusfonde ning avaliku sektori pakutavaid muud liiki rahalisi toetusi.

Joonis 29. Ettevõtjatele koolituse korraldamiseks antud rahaline toetus, 2015

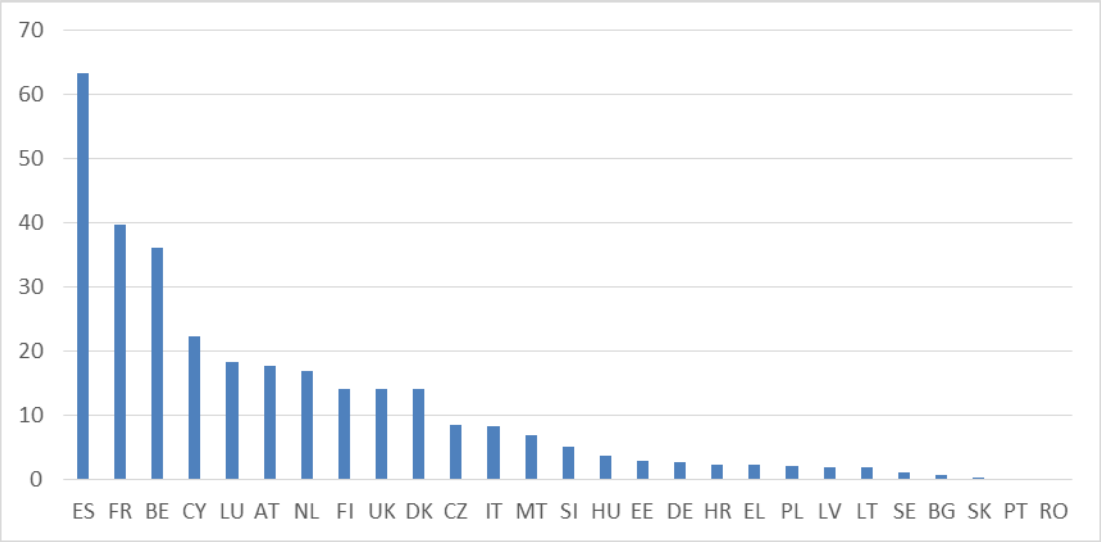

Allikas: Kutsealase täiendõppe uuring. Andmed on 2015. aasta kohta ja näitavad, kui suur osa kümne või enama töötajaga ettevõtetest on kinnitanud, et on saanud vaatlusaasta (2015) jooksul riigilt rahalist toetust koolituse korraldamiseks. Iirimaa kohta andmed puuduvad.

Noorte olukord tööturul paraneb jätkuvalt kooskõlas makromajandusliku keskkonna tugevnemisega. ELis vähenes noorte töötuse määr 2013. aastal registreeritud maksimumilt (23,7 %) 2017. aastal registreeritud 16,8 %-le. See näitaja on siiski suurem kui 2008. aastal ning mõnes liikmesriigis (Itaalia, Hispaania ja Kreeka) ikka veel üle 30 %. Noorte töötuse määra leviala on aja jooksul vähenenud (vt joonis 30) ja see vähenemine on suurem riikides, kus töötuse määr on olnud kõrgem, kuid on ka erandeid (Itaalia, Prantsusmaa, Belgia), kus noorte töötuse vähenemine on üsna aeglane. Spektrumi teises otsas võis täheldada märkimisväärset töötuse määra vähenemist Tšehhi Vabariigis, Ungaris, Sloveenias, Bulgaarias, Iirimaal ja Poolas, kelle puhul need näitajad jäid 2017. aastal kõvasti alla ELi keskmise. Noorte meeste ja naiste töötuse määrad on sarnasel tasemel ja sarnaste suundumustega (2017. aastal oli see näitaja naistel 16,1 % ja meestel 17,4 %).

Tööhõive näitajate taastumine ei ole alati tõlgendatav kvaliteetsete töökohtade loomisega, sest noored töötavad sagedamini mittestandardse või ebakindla töölepingu alusel, sh teevad ajutist tööd, mittevabatahtlikku osaajatööd või madalapalgalist tööd. 2017. aastal töötas 43,9 % noortest (42,2 % 2013. aastal) tähtajalise lepinguga (25–54aastaste hulgas tegi seda vaid 12,2 %) ning Sloveenias ja Hispaanias tegi seda seitse noort kümnest.

Joonis 30. Noorte töötuse määr (15–24aastased), võrdlus aastate kaupa

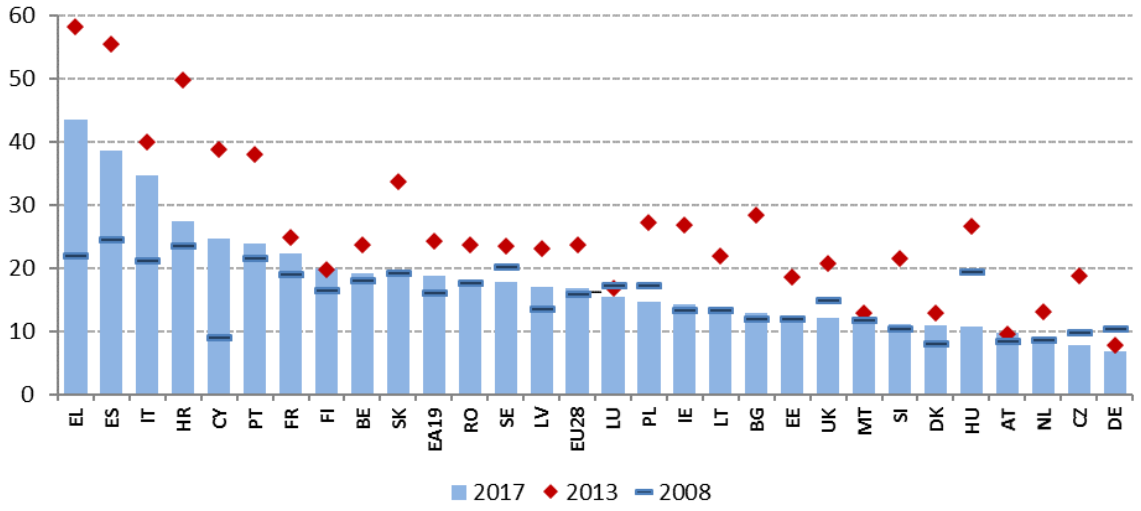

Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring.

Lisaks töötavatele ja tööd otsivatele noortele on palju neid 15–24aastaseid noori, kes on majanduslikult mitteaktiivsed. ELis oli 2017. aastal peaaegu 6 miljonit 15–24aastast mittetöötavat ja mitteõppivat noort (NEET-noored). See moodustab 10,9 % sellesse vanuserühma kuuluvatest isikutest; see näitaja on madalam 2012. aasta haripunktist (13,2 %) ning võrdne 2008. aasta näitajaga (10,9 %). Vähenemine toimus peamiselt tänu töötute NEET-noorte tööle minemisele. Nagu on näidatud joonisel 31, on NEET-noorte osakaal endiselt üle 15 % mitmes riigis (Itaalia, Küpros, Bulgaaria, Horvaatia, Kreeka ja Rumeenia). NEET-noorte arv kasvab Luksemburgis ja Eestis ning veelgi enam muret tekitavamana ka kahes kõrgeima määraga riigis (Küpros ja Itaalia, kes mõlemad on liigitatud kategooriasse „kriitilises olukorras“)[48]. Seepärast on nende näitajate lähenemine vaid osaline, nagu näitab ka regressioonisirge õrnalt märgatav langus. Positiivsema poole pealt on selle näitaja märkimisväärset vähenemist täheldatud Bulgaarias ja Rumeenias (mõlemad kuuluvad kategooriasse „kehv, kuid paranemas“), kus noorte töötuse näitajad olid alguses väga kõrged.

[48] Ka Taanis on see näitaja tõusnud. Seda tuleks tõlgendada ettevaatlikult, kuna 2017. ja 2016. aastal esines aegrea katkestus (vt ka 1. ja 2. lisa). 2017. aastal on aegridade katkestused märgitud ka Belgia, Iirimaa ja Malta puhul.

Joonis 31. NEET-noorte määr (15–24aastased) ja selle aastane muutus (sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

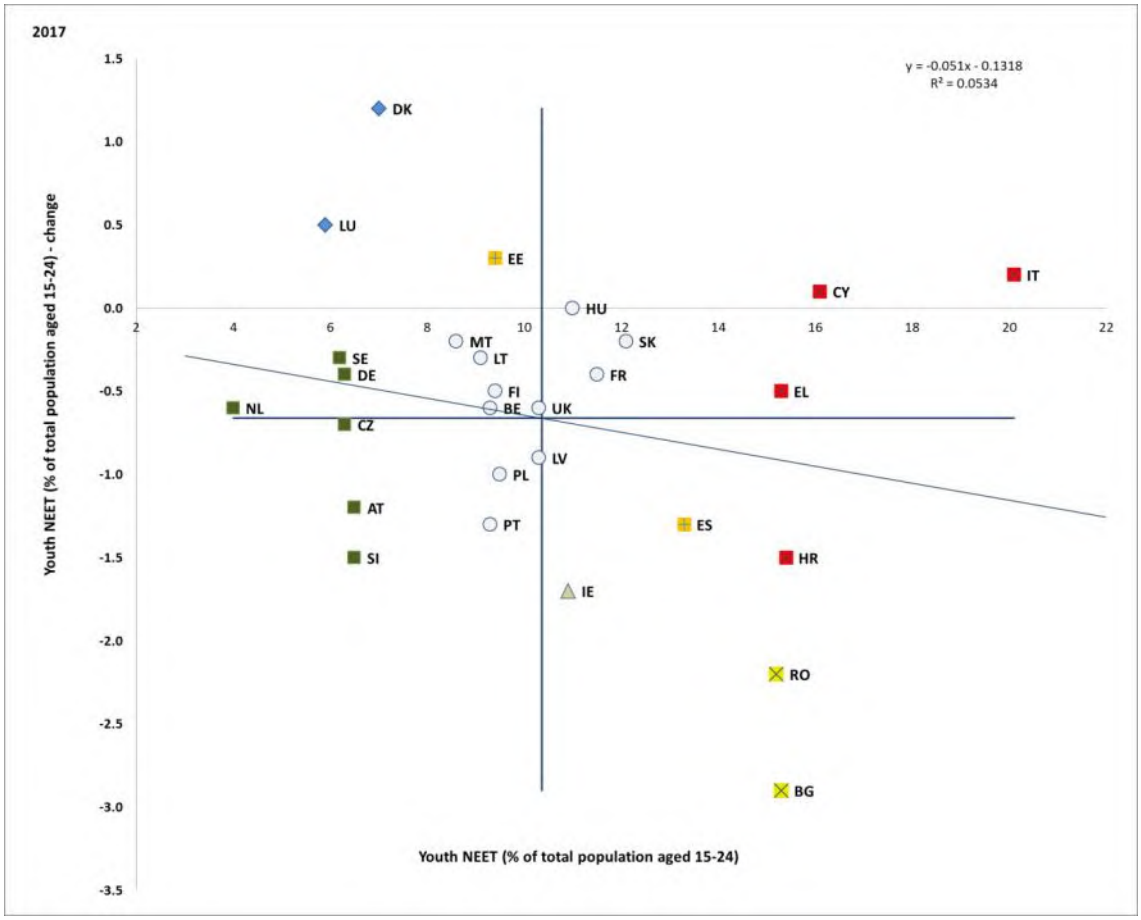

Allikas: Eurostat. Ajavahemik: 2017. aasta tasemed ja muutused võrreldes 2016. aastaga. Märkus: telgede ristumispunktiks on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas.

Noorte töötus on vähenenud ja enamik NEET-noori on seega mitteaktiivsed, kuigi liikmesriikide vahel on suuri erinevusi. Mitteaktiivsuse määr on väga kõrge Bulgaarias, Rumeenias ja Itaalias, samas töötuse määra probleem on suurem Hispaanias, Horvaatias ja Kreekas. Peamiseks riskiteguriks NEET-noorte hulka sattumisel on märgitud madalat haridustaset[49]. Naissoost NEET-noorte hulgas on mitteaktiivsus sagedasem kui töötus, samas on meeste puhul olukord vastupidine.

[49] Eurofound (2016), „Exploring the Diversity of NEETs“. Luksemburg: Euroopa Liidu Väljaannete Talitus.

Eakate töötajate tööhõive määr on viimase kümne aasta jooksul oluliselt suurenenud. Eakad töötajad (55–64aastased) on kriisiga suhteliselt paremini toime tulnud kui ülejäänud vanuserühmad ning kriisist taastumise ajal on olulisel kohal olnud just neile loodud töökohad (2013. aasta teise kvartali ja 2018. aasta teise kvartali vahemikus on tööd saanud ligemale seitse miljonit inimest). Üldisemalt ja nagu 1. osas juba näidatud, on viimase kümne aasta üldine tööhõivemäär suurenenud just tänu 55–64aastaste vanuserühmale. 2017. aastal oli 55–64aastaste tööhõive määr 55,3 %, mis on 1,8 protsendipunkti võrra suurem kui eelmisel aastal, ning prognoosi kohaselt peaks stabiilne kasv demograafilist muutust arvestades jätkuma. Eakate töötajate tööhõive määr on liikmesriigiti väga erinev, ulatudes 76,4 %-st Rootsis 38,3 %-ni Kreekas, kusjuures Hispaanias, Belgias, Poolas ja Maltal on see määr alla 50 % või selle lähedal. 55–64aastaste naiste tööhõive määr kasvab kiiremini kui meeste oma ning 2016. aastal oli see 50,9 %.

2008. aastast alates on keskmine tööelu kestus pikenenud peaaegu kõigis liikmesriikides, kõige rohkem Eestis, Leedus, Tšehhi Vabariigis, Maltal, Ungaris, Poolas ja Luksemburgis (rohkem kui kahe aasta võrra). Tööelu kestuse näitaja puhul on sooline lõhe kahanemas, ent siiani märkimisväärne – naised osalevad tööturul keskmiselt 4,9 aastat vähem kui mehed (2017. aasta näitaja põhjal osalesid naised tööturul 33,4 ja mehed 38,3 aastat). Tööelu kestuse keskmine näitaja on liikmesriikide suurte erinevuste tulemus ning selle põhjuseks on mitmed tegurid, näiteks hooldusteenuste ebapiisav kättesaadavus ja naiste madalam pensioniiga mõnes liikmesriigis.

Joonis 32. Keskmine tööelu kestus, 2008. ja 2017. aasta võrdlus

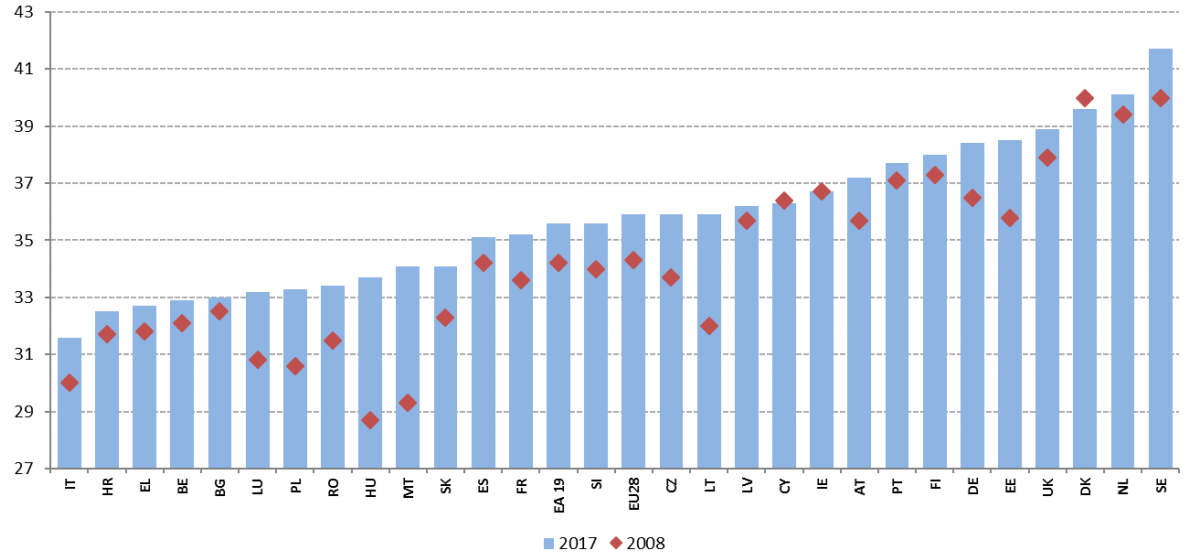

Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring.

2017. aastal jätkus naiste tööhõive määra pidev kasv. Võrreldes eelmise aasta 65,3 %-ga jõudis see 66,5 %-ni. Naiste tööhõive määr paranes kõigis liikmesriikides, erandiks on Taani[50] (kus see näitaja on sellegipoolest väga kõrge). See ulatub 79,9 %-lt Rootsis 48,0 %-ni Kreekas, madal naiste tööhõive määr (alla 60 %) on registreeritud ka Hispaanias, Maltal, Horvaatias ja Itaalias. Kõigis liikmesriikides on edusammudest hoolimata naised jätkuvalt tööturul vähem esindatud kui mehed. Sooline tööhõivelõhe – sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja – on endiselt suur (11,5 protsendipunkti). Arvestades eelmise aastaga võrreldes toimunud väheseid muutusi on liikmesriikide vaheline lähenemine olnud väike. Itaalia, Kreeka ja Rumeenia on liigitatud kategooriasse „kriitiline olukord“, samas kui Malta, kus sooline tööhõivelõhe on endiselt suur, on teinud 2017. aastal läbi märgatava paranemise. Selle näitaja oluline kasv (1 protsendipunkti võrra või rohkem) registreeriti Lätis, Ungaris ja Horvaatias, ent isegi kui neis liikmesriikides kasvas tööhõivemäär mõlema soo puhul, kasvas see meeste puhul palju kiiremini kui naiste puhul. Lätis, Leedus, Soomes ja Rootsis on sooline tööhõivelõhe kõige väiksem.

50 Kuid aegrea katkestuste tõttu tuleks seda arengut tõlgendada ettevaatlikult.

Joonis 33. Sooline tööhõivelõhe ja selle aastane muutus (sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

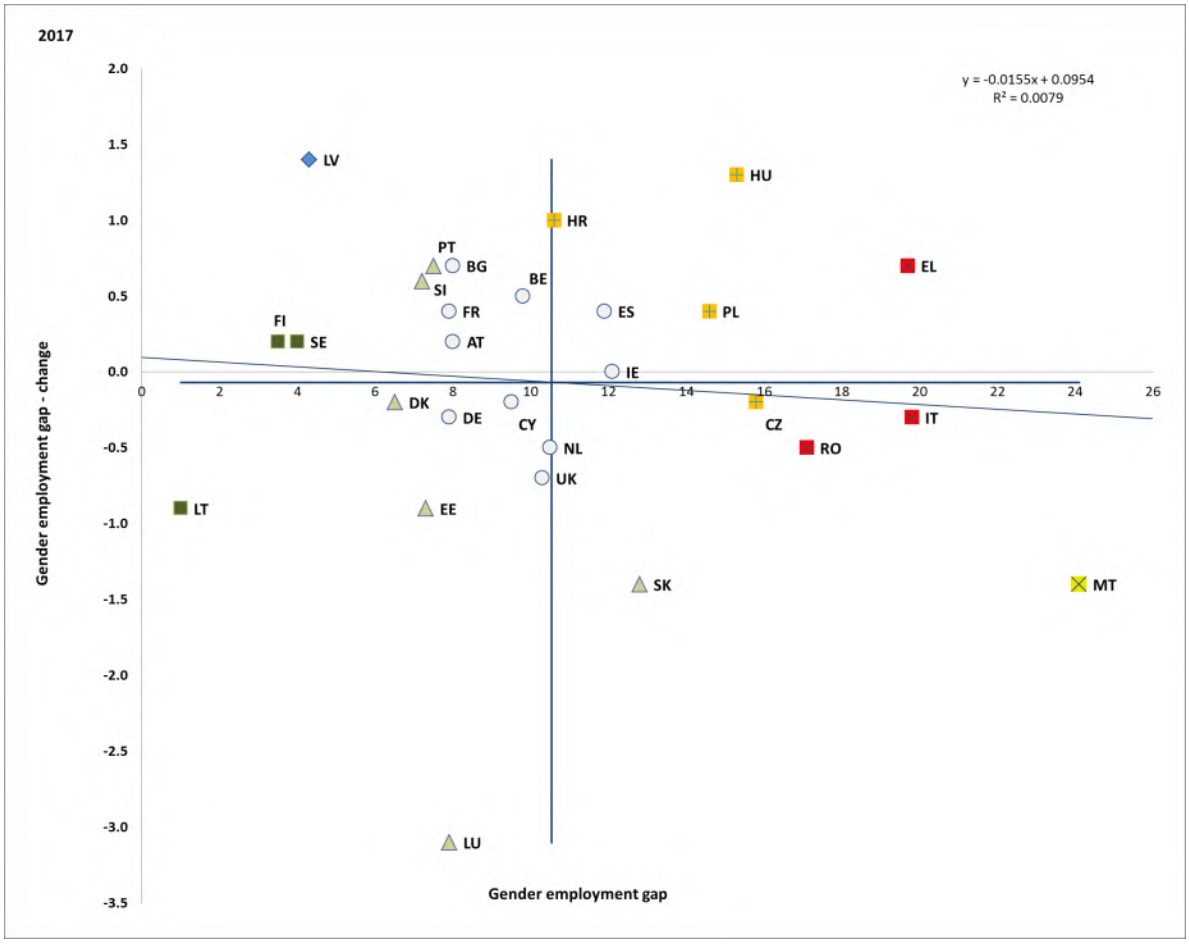

Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring. Ajavahemik: 2017. aasta tasemed ja muutused võrreldes 2016. aastaga. Märkus: telgede ristumispunktiks on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas.

Sooline tööhõivelõhe on suurem täistööaja ekvivalendi arvestuses, sest naiste puhul on registreeritud suurem osaajatöö määr. Keskmine sooline tööhõivelõhe osaajatöö puhul vähenes 2016. aastaga võrreldes vaid veidi ja oli 2017. aastal 23 protsendipunkti. Kokkuvõttes töötas 2017. aastal ELis osalise tööajaga 31,1 % naistest ning vaid 8,2 % meestest. Samas on liikmesriikide vahel suured erinevused. Kui enamikus Ida-Euroopa liikmesriikides on osalise tööajaga töötavate naiste osakaal ikka veel traditsiooniliselt madal (Bulgaarias, Horvaatias, Leedus, Ungaris, Poolas, Rumeenias ja Lätis alla 10 %), ulatub see Madalmaades 74,1 %-ni (meeste puhul 22,6 %-ni), Austrias 49,9 %-ni (meeste puhul 10,5 %-ni) ja Saksamaal 46,8 %-ni (meeste puhul 9,3 %-ni). Osaajatöö kättesaadavus on oluline tegur, mis aitab naistel tööturuga seotuks jääda just olukorras, kus neil on lapsed. Samas võib pikemat aega kestev vähendatud töötundide arv suurendada soolist lõhet palkade ja pensionide puhul, sest osaline tööaeg tähendab tavaliselt ka väiksemat tunnitasu ja madalamaid sotsiaalkindlustusmakse. Kuigi kahanemas, oli 2017. aastal naiste osaajatööst 22,5 % mittevabatahtlik.

Lisaks madalamale tööhõivemäärale on naiste olukord raskem ka suure palgalõhe tõttu. Hoolimata sellest, et naised on üldjuhul parema kvalifikatsiooniga kui mehed,[51] oli sooline palgalõhe 2016. aastal jätkuvalt 16,2 %,[52] tehes 2013. aasta näitajaga (16,8 %) võrreldes läbi vaid väikese languse. Naised kipuvad olema üleesindatud madalama palgaga sektorites ja kutsealadel ning töötama sagedamini töökohtadel, kus nõutakse nende oskuste tasemest madalamat kvalifikatsiooni. Siiski jääb osa palgalõhest alles ka siis, kui arvatakse maha sellised tegurid nagu kogemuste erinevus, haridustase, lepingu liik jne.

---

51 ELis oli 2017. aastal kolmanda taseme haridus 44,9 %-l 30–34aastastest naistest (meestel 34,9 %) (vt ka eespool selles punktis). Kõigis liikmesriikides on kolmanda taseme hariduse omandamise määr naiste puhul kõrgem kui meestel.

52 Sotsiaalvaldkonna tulemustabeli võrdlusnäitaja on korrigeerimata sooline palgalõhe (st et näitajat ei ole korrigeeritud selliste konkreetsete karakteristikute järgi, mis võivad teatud määral palgaerinevusi selgitada), mis peaks andma üldpildi palkade maksmisel esinevast soolisest ebavõrdsusest. Uuringud näitavad, et suurem osa soolisest palgalõhest püsib isegi siis, kui arvestada erinevusi haridustasemes, töökoha valikul, töötundide arvus ja muudes jälgitavates karakteristikutes (vt. http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/gender_pay_gap/2016_factors_gpg_en.pdf).

Erinevused riikide vahel on märkimisväärsed. Sooline palgalõhe on jätkuvalt üle 20 % Eestis, Tšehhi Vabariigis, Saksamaal, Ühendkuningriigis ja Austrias, samas kui selle väikseimad näitajad (veidi üle 5 %) on registreeritud Rumeenias, Itaalias ja Luksemburgis. Pärast 2013. aastat on olukord märgatavalt paranenud Eestis, Ungaris ja Hispaanias, samas kui Portugalis ja Leedus on sooline palgalõhe suurenenud rohkem kui 2 protsendipunkti. Sooline palgalõhe tähendab sageli ka naiste ja meeste pensionide erinevust, mis 2016. aastal oli 37,2 % (võrreldes 2015. aastaga on see langenud 1,1 protsendipunkti). Sooline pensionilõhe oli suurim Küprosel, Madalmaades ja Maltal (üle 44 %), kõige väiksem lõhe (alla 10 %) registreeriti aga Eestis, Taanis ja Slovakkias.

Joonis 34. Korrigeerimata sooline palgalõhe 2013. ja 2016. aastal

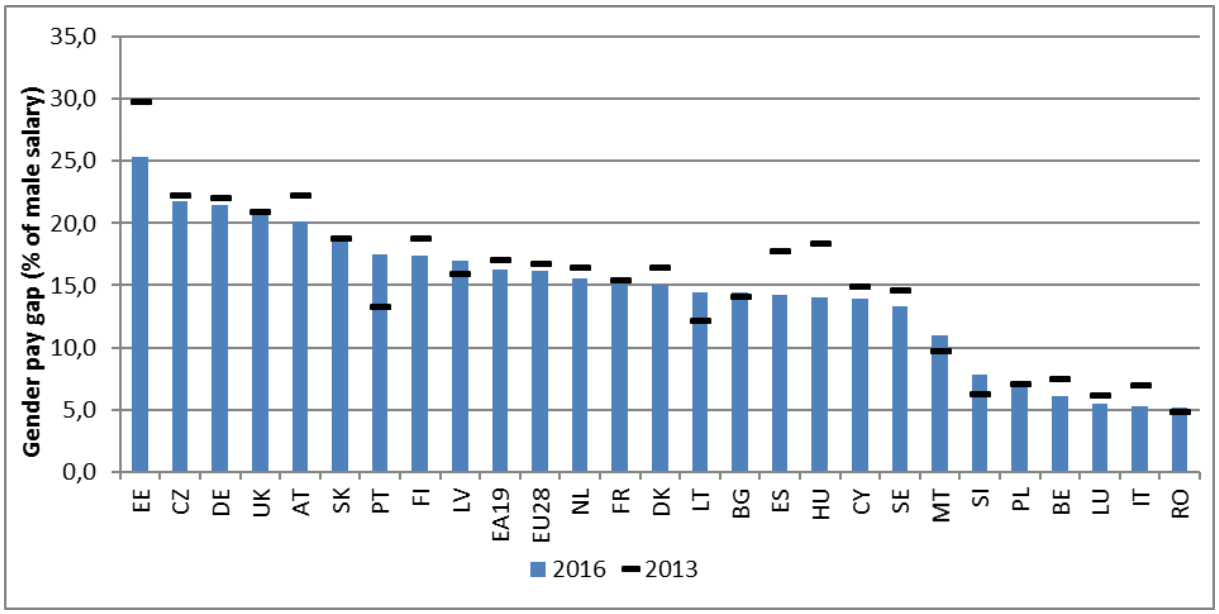

Allikas: Eurostat. Märkus: korrigeerimata soolise palgalõhe mõõtmisel võetakse aluseks erinevus mees- ja naissoost palgatöötajatele makstava keskmise brutotunnitasu vahel ning seda väljendatakse protsendina meessoost palgatöötajate keskmisest brutotunnitasust. Horvaatia, Kreeka ja Iirimaa kohta uuemad andmed puuduvad.

Tööhõivelõhe kaldub olema suurem hoolduskohustustega naiste puhul. Näiteks on lapsevanemaks olemine üks peamisi tegureid, mis takistab naiste täielikku tööturul osalemist. Kui võtta arvesse vanemakohustuste täitmist, on kõigis liikmesriikides sooline tööhõivelõhe palju ulatuslikum. 2017. aasta keskmise näitajana oli selliste (20–49aastaste) naiste tööhõive määr, kellel on alla kuueaastane laps, 9,2 protsendipunkti võrra madalam kui lasteta naistel. Tšehhi Vabariigis, Ungaris ja Slovakkias on lapsevanemaks olemise negatiivne mõju eriti suur (üle 40 protsendipunkti), samal ajal kui mõju on positiivne, kuid väiksem kui meeste puhul, Portugalis, Luksemburgis, Rootsis ja Horvaatias. Teisest küljest on aga lapsevanemaks olemisel meeste tööturul osalemisele positiivne mõju kõigis ELi liikmesriikides (keskmiselt +12,4 protsendipunkti).

Joonis 35. Meeste ja naiste (20–49aastased) lapsevanemaks olemise mõju tööhõivele 2017. aastal

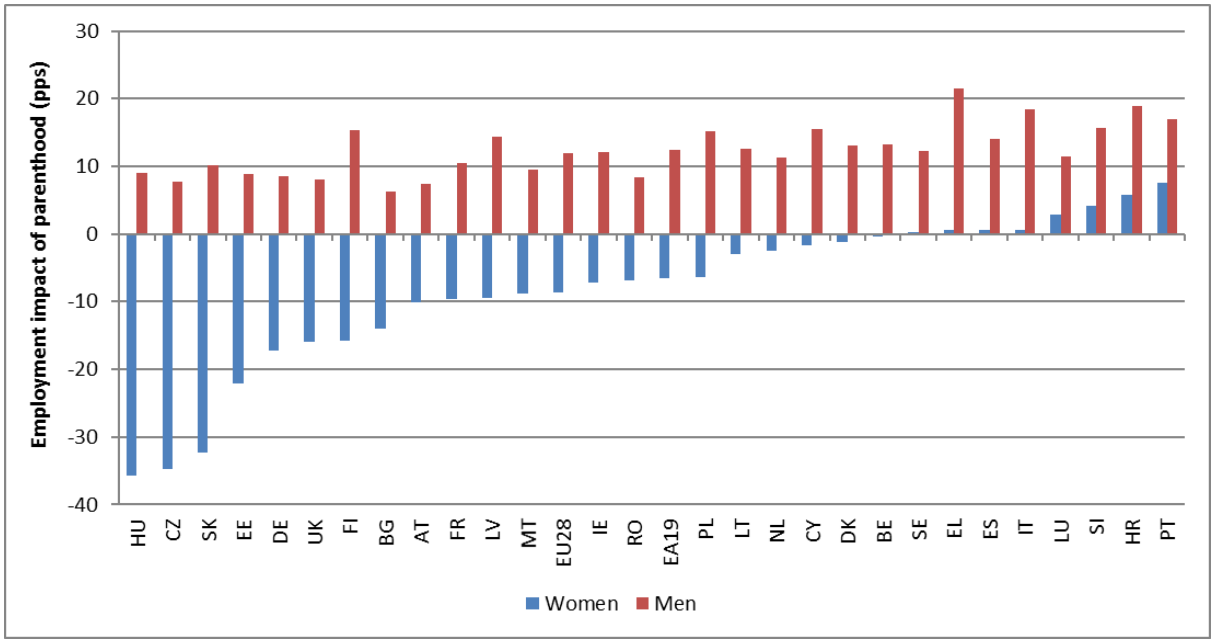

Allikas: Eurostat. Märkus: lapsevanemaks olemise mõju tööhõivele mõõdetakse vähemalt ühe alla kuueaastase lapsega naiste (meeste) tööhõive määra ja lasteta naiste (meeste) tööhõive määra vahena (protsendipunktides).

Kvaliteetsete ja taskukohaste lapsehoiu- ja pikaajalise hoolduse teenuste ebavõrdne kättesaadavus suurendab lapsevanemaks olemise negatiivset mõju naiste tööhõivele. Kui vaadata sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitajat ametliku lapsehoiuteenuse kasutamise kohta, oli 2017. aastal 34 % kuni kolmeaastastest lastest registreeritud ametliku lapsehoiuteenuse kasutajaks. See tähendab, et Barcelona ülemkogul püstitatud eesmärk (kvaliteetsete ja taskukohaste) lapsehoiuasutuste olemasolu kohta selles vanuserühmas laste jaoks on teoreetiliselt saavutatud. Samas on liikmesriikide vahel ikka veel suuri erinevusi. Kui Taanis oli ametliku lapsehoiuteenuse kasutajaks registreerimise määr üle 70 % ning Luksemburgis ja Madalmaades üle 60 %, siis Slovakkias, Tšehhi Vabariigis ja Bulgaarias oli see näitaja alla 10 % (viimati nimetatud riigid koos Poolaga on liigitatud kategooriasse „kriitilises olukorras“). Neis liikmesriikides avaldub ametlike lapsehoiuteenuste puudumine ka kehvades naiste tööturul osalemise näitajates (enamikus nendest riikidest on sooline tööhõivelõhe ELi keskmisest suurem ja lapsevanemaks olemine avaldab tööhõivemäärale negatiivset mõju). 2017. aastal olid 21,6 % hoolduskohustustega naistest ELis kas mitteaktiivsed või töötasid osalise tööajaga, sest lapsehoiu- või pikaajalise hoolduse teenuseid ei osutatud. Kreekas, Hispaanias, Horvaatias ja Küprosel oli see osakaal tugevasti üle 50 %, rekordiliselt kõrgele tõusis see näitaja Rumeenias ja Lätis (üle 89 %).

Joonis 36. Ametlikku lapsehoiuteenust kasutavate kuni kolmeaastaste laste osakaal ja selle aastane muutus (sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

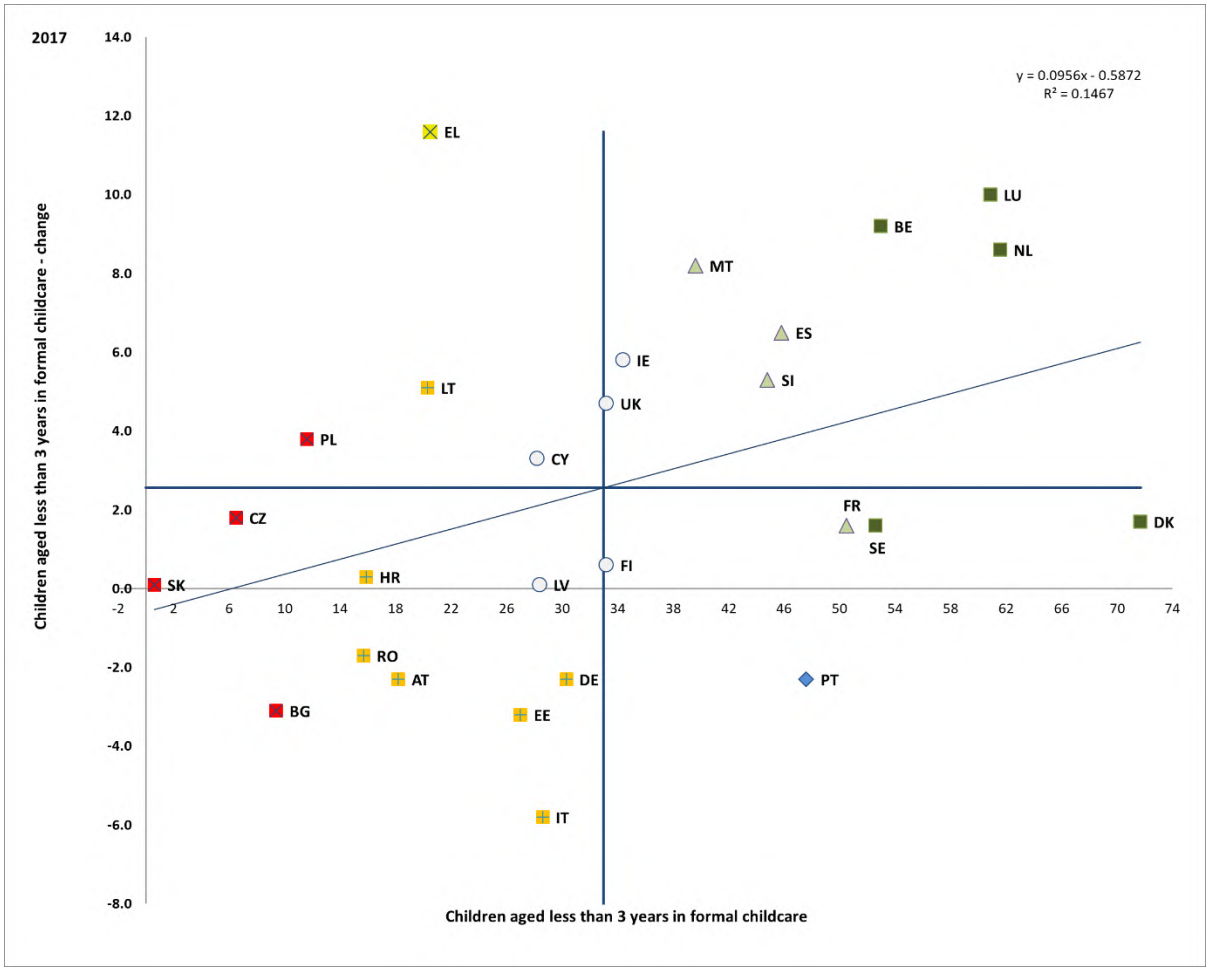

Allikas: Eurostat, sissetulekut ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (EU-SILC). Ajavahemik: 2017. aasta tasemed ja muutused võrreldes 2016. aastaga. Märkus: telgede ristumispunktiks on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas.

Mitmes liikmesriigis on jätkuvalt probleemiks ametlikult osutatavate kvaliteetsete ja kestlike pikaajalise hoolduse teenuste pakkumine. Pikaajalise hoolduse teenuste vähesus võib olla naiste jaoks suur tööl käimist takistav tegur, sest mitteametlik hooldus on paljude perede jaoks sageli ainus võimalus. Demograafiline muutus vaid süvendab seda probleemi, sest hooldust vajavate eakate inimeste arv kasvab ajavahemikus 2016–2070 hinnanguliselt 13 miljoni võrra[53]. Lisaks on mitteametlikud hooldajad, kellest enamik on naised, suuremas ohus selle poolest, et võivad kogeda vaesust ja rahalist sõltuvust, seda eriti juhul, kui nad on mõne oma sugulase hooldamise pärast sunnitud tööaega vähendama või töölt lahkuma, vähendades seega oma sissetulekut ja pensioniõigusi.

Naiste jaoks kaldub tööturule minek või soov rohkem töötada olema rahaliselt küllaltki kahjulik. Täpsemalt, kui tulumaksu arvestatakse pigem leibkonna kui üksikisiku sissetuleku pealt, võib tööturul osalemine või rohkemate töötundidega töötamine olla mittetöötavate partnerite ja leibkonna teise palga saajate (sageli naiste) jaoks rahaliselt ebasoodsam. Ka muud maksu- ja hüvitiste süsteemi elemendid (sh perepõhised, ülalpeetava abikaasaga seotud ja ülekantavad mahaarvamised) võivad tööle minekut takistada. Pere teise sissetuleku teenijate puhul oli mitteaktiivsuse lõksu sattumise näitaja 2016. aastal eriti suur Taanis, Saksamaal, Belgias ja Prantsusmaal, samal ajal oli madala palga lõksu kirjeldav näitaja kõrge Belgias, Saksamaal ja Luksemburgis[54]. Hooldusteenuste kõrge hind suurendab mitteaktiivsuse lõksu, see toimib tööleminekut või töötundide arvu suurendamist takistava tegurina.

---

53 Euroopa Komisjon (2018), „Ageing Report 2018“ (2018. aasta aruanne rahvastiku vananemise kohta), *European Economy Institutional Paper 079*.

54 Teise sissetuleku teenija mitteaktiivsuse lõks näitab tegelikku piirmaksumäära teise pereliikme töösissetuleku puhul, juhul kui pereliige hakkab sotsiaaltoetuse asemel palka saama. Madala palga lõksu arvutatakse lasteta paari pealt ja see väljendab olukorda, kus pere teise sissetuleku teenija suurendab sissetulekut 33–67 % ulatuses keskmise palga suhtes ning kus põhisissetuleku teenija teenib 100 % keskmisest palgast (Euroopa Komisjoni maksude ja hüvitiste andmebaas).

Rändetaustaga inimesed saavad tööturutingimuste üldisest paranemisest kasu vaid osaliselt. Kuigi väljaspool ELi sündinute osakaal on ELi rahvastikus aina suurem (7,2 % 2017. aastal, 6,6 % 2014. aastal), käivad nad tööl vähem tõenäoliselt kui ELis sündinud. 2017. aastal töötas 63 % väljaspool ELi sündinud tööealistest inimestest (20–64aastased), see näitaja on kriisieelsest tasemest (2008. aastal 66,2 %) palju madalam. Tööhõivelõhe nende kahe rühma vahel oli 2017. aastal 10 protsendipunkti, see näitaja on pisut parem kui 2016. aastal (10,5 protsendipunkti), kuid palju kehvem kui 2008. aastal (4,5 protsendipunkti). Mõnes liikmesriigis (Soome, Rootsi, Madalmaad ja Belgia) oli see näitaja 2017. aastal ligikaudu 20 protsendipunkti. Olukord on veelgi keerulisem väljaspool ELi sündinud naiste puhul. Nende tööhõive määr oli 2017. aastal 54,1 %, erinevus ELis sündinud naistega oli 13,6 %. Lisaks on väljaspool ELi sündinud inimeste hulgas tõenäoliselt rohkem palgavaesusriskiga inimesi kui ELis sündinute hulgas.

Joonis 37. Väljaspool ELi sündinute tööhõive määr, võrdlus aastate kaupa

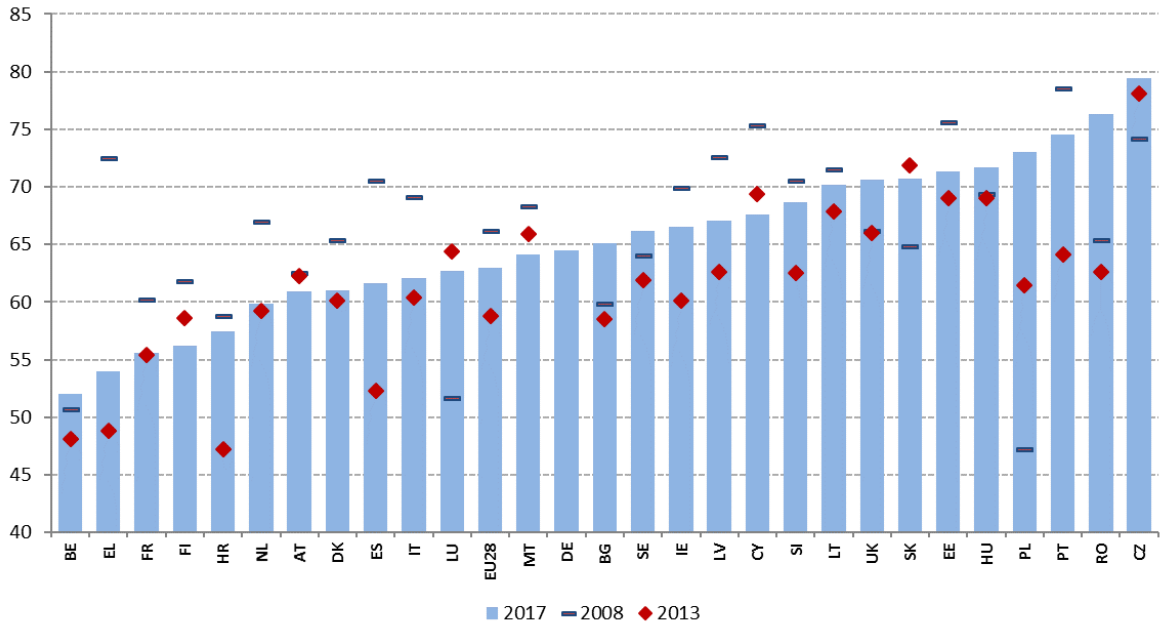

Allikas: Eurostat. Märkus: Saksamaa kohta puuduvad 2008. ja 2013. aasta andmed.

Joonis 38. 20–64aastaste tööhõive määr sünniriigi kaupa 2017. aastal

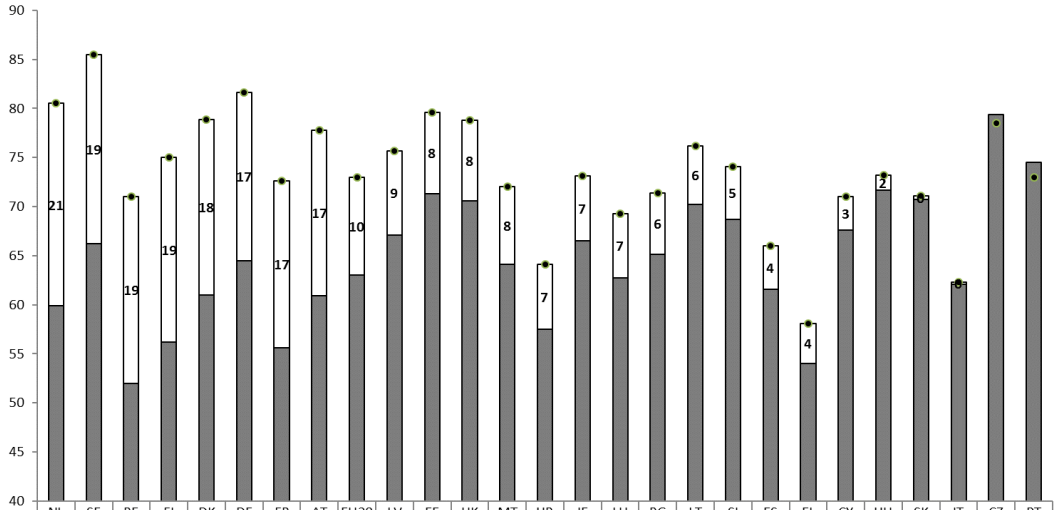

	NL	SE	BE	FI	DK	DE	FR	AT	EU28	LV	EE	UK	MT	HR	IE	LU	BG	LT	SI	ES	EL	CY	HU	SK	IT	CZ	PT
Gap non-EU to native	20,6	19,3	19,0	18,8	17,9	17,1	17,0	16,9	10,0	8,6	8,3	8,2	7,9	6,6	6,6	6,6	6,3	6,0	5,4	4,4	4,1	3,4	1,5	0,4	0,2	-0,9	-1,5
Non-EU born	59,9	66,2	52,0	56,2	61,0	64,5	55,6	60,9	63,0	67,1	71,3	70,6	64,1	57,5	66,5	62,7	65,1	70,2	68,7	61,6	54,0	67,6	71,7	70,7	62,1	79,4	74,5
Native born	80,5	85,5	71,0	75,0	78,9	81,6	72,6	77,8	73,0	75,7	79,6	78,8	72,0	64,1	73,1	69,3	71,4	76,2	74,1	66,0	58,1	71,0	73,2	71,1	62,3	78,5	73,0

Allikas: Eurostat.

Rändetaustaga inimeste probleemid kanduvad tihtipeale põlvest põlve edasi. Rändetaustaga isikute, eriti noorte osakaal kasvab[55] ja on tõendeid, et väljaspool ELi sündinud vanemate siin sündinud laste tööhõive määr on madalam kui nende kohaliku taustaga eakaaslaste oma[56]. See omakorda suurendab töötute määra ebasoodsas olukorras olevate noorte mõnes rühmas. Tööturu näitajad on ka rände põhjuste kaupa väga erinevad[57]. Kuigi rändajate madalam tööhõivemäär on osaliselt tingitud madalama haridustasemega isikute suuremast osakaalust nende hulgas, ei aita parem haridustase[58] neil tööturul paremini toime tulla ning rändajate oskused ja kutsealane võimekus on olulisel määral kasutamata[59].

---

55 ELis oli 2014. aastal umbes 20 % 15–29aastastest noortest rändetaustaga – kas väljaspool ELi sündinud või siis ELis sündinud ja vähemalt ühe väljaspool ELi sündinud vanemaga. Allikas: Eurostat.

56 OECD (2017), *Catching Up? Intergenerational Mobility and Children of Immigrants.*

57 Väljaspool ELi sündinute tööhõive määr oli kõrgem nende puhul, kes saabusid siia õppima või tööle (2014. aastal 71 %, mis on isegi suurem kui siin sündinud inimestel), ja madalam neil, kes on tulnud perekondlikel põhjustel või pagulasena. Väljaspool ELi sündinute hulgas oli 2014. aastal perekondlikel põhjustel sisserändajate osakaal kõige suurem (52 %). Nende tööhõive määr oli 2014. aastal 53 %, see on madalam isegi pagulaste omast (56 %).

58 Hariduse omandamise arvestuses olid kolmandate riikide kodanikud (25–54aastased) 2017. aastal tõenäolisemalt madalama haridustasemega (43,6 %) kui vastuvõtva riigi kodanikud (21,2 %) ning omandasid vähem tõenäoliselt kolmanda taseme haridust (vastavalt 26,3 % ja 31,6 %).

59 Väljaspool ELi sündinute ja ELis sündinute tööhõive määrade vahe on kõige selgem nende hulgas, kel on kolmanda taseme haridus, mis näitab, et rändajatel on kohalike elanikega võrreldes haridusest vähem kasu (vt ka „Employment and Social Developments in Europe“, 2015). 2017. aastal oli umbes 42 % kolmandate riikide kodanikest, kes omasid kõrgharidust, ülekvalifitseeritud, st nad töötasid kas väheseid või keskmisel tasemel oskusi nõudvatel töökohtadel, samas vastuvõtva riigi kodanike hulgas tegi seda umbes 20 %. Erinevus nende kahe rühma vahel viimastel aastatel küll vähenes (2012. aasta 25 protsendipunktilt 20 protsendipunktile 2017. aastal).

Puuetega inimeste tööhõive määra erinevus osutab kasutamata oskuste potentsiaalile. 2016. aastal oli ELis tööhõivelõhe[60] puudega inimeste ja ülejäänute vahel suur (see näitaja oli 48,1 % puudega inimestel vs. 73,9 % ülejäänutel). See lõhe on aga liikmesriigiti küllaltki erinev[61] alates 14,7 protsendipunktist Itaalias kuni 45 protsendipunktini Iirimaal. Vaid 59,7 % puudega inimestest ELis on majanduslikult aktiivsed, ülejäänute puhul on see näitaja 82,2 %, mis võimaldab oletada, et puudega isikutel on üsna keeruline tööturule pääseda[62]. Selliste riikide vahel, kus puudeta inimeste aktiivsuse määrad on sarnased, võivad puudega inimeste aktiivsuse määrad olla väga erinevad. Töö kvaliteet on samuti oluline küsimus, sest 2016. aastal võisid puudega inimesed kogeda ELis palgavaesusriski suurema tõenäosusega kui muu osa rahvastikust[63]. Soo järgi oli puudega naiste tööhõive määr (45,9 %) vaid veidi madalam puudega meeste omast (50,6 %), kuigi mõnes liikmesriigis oli see erinevus vastupidine. Puudega inimeste üldise elukvaliteedi kohta leidis Eurofound,[64] et see, mil määral nad tunnevad end ühiskonnast väljajäetuna, varieerub suuresti sõltuvalt sellest, kas nad töötavad või mitte. Need, kellel on töökoht, märgivad palju harvemini, et tunnevad end ühiskonnast välja jäetuna, kui need vastajad, kes on pikaajalised töötud või kes oma puude tõttu ei saa töötada.

---

60 Sissetulekut ja elamistingimusi käsitleva ELi statistika 2015. aasta andmed, mida analüüsis Puuetega Inimeste Ekspertide Akadeemiline Võrgustik (ANED).

61 Ka puude esinemise sagedus erineb liikmesriigiti olulisel määral. Iirimaa puhul on see ELi keskmisega (17 %) võrreldes suhteliselt madal ehk 12,9 % (16–64aastaste vanuserühmas).

62 *Ibid*.

63 Sissetulekut ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (2017). Suhtelise palgavaesuse määr aktiivsuse piiratuse, soo ja vanuse järgi (hlth_dpe050).

64 Eurofound (2018): *The social and employment situation of people with disabilities* (Puudega inimeste sotsiaal- ja tööhõivealane olukord), Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, Luxembourg, ilmumas.

3.2.2 Poliitikameetmed

Et vähendada koolist väljalangenute osakaalu, ennetada sotsiaalse tõrjutuse kujunemist ja aidata noortel haridussüsteemist tööturule liikuda, on vaja põhjalikke strateegiaid, milles keskendutakse haridussüsteemist varakult lahkumise algpõhjustele. Mitu liikmesriiki on hiljuti kasutusele võtnud meetmed, millega haridussüsteemist varakult lahkunute arvu vähendada, näiteks alates õppekeelest erineva emakeelega õpilastele keeletoe pakkumise meetmetest kuni haridus- ja karjäärialase nõustamiseni koolis, samuti on loodud meetmeid, millega toetatakse haridussüsteemist varakult lahkunute haridus- ja koolitussüsteemi tagasipöördumist. Näiteks rahastatakse Bulgaarias projektiga „Sinu klass“ täiendavat pedagoogilist tuge õpilastele, keda ohustab koolist väljalangemine; selleks on olemas vahendid keeleõppeks, lisatundideks, et kõrvaldada teadmiste omandamisel tekkinud lünki, või õppekavaväliseks tegevuseks, et parandada õpilaste motivatsiooni. Rootsis toetatakse koole rahaliselt vastavalt kooli õpilaste sotsiaalmajanduslikule taustale, et soodustada tasakaalustatud sotsiaalset kooslust ja ennetada haridussüsteemist varakult lahkumist. Hispaania kavaga „Proeducar“ soodustatakse meetmeid, millega suurendatakse haridussüsteemi kvaliteeti ja võrdseid võimalusi ning toetatakse nn teise võimaluse haridusprogramme.

Kvaliteetse ja taskukohase hariduse kättesaadavuse tagamine, samuti õpetajate kutsealase täiendõppe toetamine on õpilaste õpitulemuste parandamisel ülimalt oluline. Iirimaa hariduse tegevuskavas (*Action Plan for Education*) keskendutakse kvaliteedi, tipptaseme ja innovatsiooni edendamisele ja soodustamisele, oluliste oskuste nappuse vähendamisele, peamise progressi võimaldava tehnoloogia hoogsale kasutuselevõtule ning kaasamise esikohale seadmisele. Luksemburgi keskharidussüsteemi hiljutise reformiga tahetakse kohandada haridust vastavalt õpilaste vajadustele; reform võimaldab koolidel vastavalt valitud profiilile iseseisvamalt õppekava koostada ja õpitavate keelte valikut mitmekesistada ning sellega võetakse kasutusele kooli kolmeaastased arengukavad, millega kaetakse sellised valdkonnad nagu nõustamine, õpiedukus, kooliväline tegevus, psühholoogilised ja sotsiaalsed tugiteenused ning digioskuste parandamine. Horvaatias on algatusega „Kool kogu eluks“ (*School for Life*) kasutusele võetud uued õppekavad, mille aluseks on õpiväljundid ning millega tõstetakse õpilaste kogemused klassiruumi keskmesse, tunnustatakse õpetaja ettevalmistuse tähtsust ja võetakse õppekavva põhioskuste (nt ettevõtlusoskuste, õpioskuste või kodanikuhariduse) aineülene õpetamine. „Koostöö parima võimaliku kooli heaks“ (*Samverkan för bästa skola*) on Rootsi algatus ebavõrdsuse kõrvaldamiseks. Selle algatusega osutatakse vajaduste kohaseid tugiteenuseid, millel on praktiline suunitlus ning millega kaasneb õpetajate täiendõpe koolides, kus probleemid kvaliteetse õppetöö tagamisel on kõige suuremad ja kus suur osa õpilastest oma haridustee katkestavad. Küprosel rakendatakse õpetajatele mõeldud uut õpperaamistikku, et täiendõpet paremaks muuta, seal on alustatud ka koolieelse õppekava ajakohastamist edu- ja asjakohasusnäitajate põhjal. Leedu uues õpetajakoolituse määruses on sätestatud õppekavade ja õpetajate õppepraktika kvaliteedi nõuded. Samuti on seal täpsustatud, millised võimalused on õpetajaks õppimisel ja õpetajate kutsealaseks täiendõppeks ning määratud kindlaks riiklikele õpetajate täiendkoolituskeskustele esitatavad nõuded.

Tõhus seadusmuudatuste jõustamine romade kaasamisel haridusse on jätkuvalt oluline. Bulgaarias on roma õpilastele mõeldud praegu kehtivate meetmete hulgas õpitoetused ja koolivälise tegevuse pakkumine, Bulgaaria keele lisatunnid ja muu tegevus, kuhu on kaasatud õpilaste vanemad. Ungari muutis 2017. aasta juulis oma võrdse kohtlemise ja riikliku hariduse seadust, et tagada segregatsiooni keelamine. Samuti valiti 2017. aastal välja koolid, kus õpitulemused on kehvad, kus on suur väljalangevuse määr ja segregatsiooni oht ning kes saavad seega toetust koolituseks ja kompleksset arengutoetust diferentseeritud õpetamismeetodite rakendamiseks. Hariduspiirkondades luuakse antisegregatsiooni ametniku ametikohti ja töörühmi. Rumeenias laiendati kooliinspektsioonide ja kvaliteeditagamisasutuse (ARACIP) vastutusalasse kuuluvaid segregatsiooni jälgimise ülesandeid. Slovakkia valitsuse poolt 2017. aasta veebruaris heakskiidetud romade integreerimise läbivaadatud tegevuskava rakendatakse, kuid tulemused ei ole veel teada. Slovaki Vabariik võttis vastu riikliku hariduse kümne aasta arengukava, milles tegeldakse ka kaasatuse küsimuste ja hariduse kvaliteediga, samuti roma lastega. Portugalis sisaldab roma kogukondi käsitlev läbivaadatud riiklik integratsioonistrateegia (2013–2020) selliseid prioriteete nagu juurdepääs haridusele, õpiedu ning elukestev õpe.

Väga tähtis on tõsta kõrghariduse kvaliteeti, seda eriti kolmanda tasandi hariduse omandamise määra pideva suurendamise kontekstis. Komisjoni 2017. aasta teatises ELi uue kõrghariduse tegevuskava kohta[65] rõhutatakse nende meetmete olulisust, mis on mõeldud kõrghariduses osalemise laiendamiseks, diplomini jõudmise määra suurendamiseks, üliõpilastele tööturul nõutavate oskuste ja pädevuste õpetamiseks või kõrgharidussüsteemi rahastamise süsteemi tõhustamiseks. Mitu liikmesriiki on teatanud neid põhimõtteid järgivatest reformidest. Prantsusmaa võttis hiljuti vastu seaduse, millega toetatakse üliõpilaste edukust kõrghariduse omandamisel nimelt nii, et pakutakse sisseastumisel rohkem nõustamist ja õpingute ajal tuge, samuti antakse välja infolehti pädevuste kohta, mida erinevatele erialadele kandideerijatelt võidakse oodata. Austria ja Tšehhi Vabariik on hiljuti kasutusele võtnud uued kõrghariduse rahastamise süsteemid, millega soodustatakse mitmekesistumist ja kvaliteedi tõstmist. Poolas hiljuti vastuvõetud kõrghariduse ja teaduse seadus (*Ustawa 2.0*) näitab suurt tahet ajakohastada kõrgharidussektorit ja parandada selle kvaliteeti. Portugal on võtnud meetmeid, mille abil suurendada kõrgkooli astumist, näiteks ebasoodsa taustaga üliõpilastele pakutavate sotsiaaltoetusmehhanismide tugevdamine stipendiumide olulise suurendamise kaudu, sotsiaalskeem õppemaksude tasumiseks mitmes etapis ning läbivaadatud programmi „+Superior“ rakendamine, et edendada ja toetada kõrgkooli astumist hõredamalt asustatud ja väiksema nõudlusega piirkondades.

Liikmesriigid jätkavad tööd, et muuta oskused ja kvalifikatsioonid kõikjal Euroopas lihtsamini mõistetavaks. Kõik liikmesriigid on oma riiklikes kvalifikatsiooniraamistikes lähtunud õpiväljundite põhimõttest. Peaaegu kõik liikmesriigid (27) on oma raamistikes kasutatavad kvalifikatsioonide tasemed seostanud Euroopa kvalifikatsiooniraamistiku tasemetega ja 20 liikmesriiki (Belgia, Tšehhi Vabariik, Taani, Saksamaa, Eesti, Kreeka, Soome, Prantsusmaa, Iirimaa, Itaalia, Läti, Leedu, Luksemburg, Ungari, Malta, Madalmaad, Austria, Portugal, Sloveenia ja Ühendkuningriik) on oma raamistikes ära märkinud ka Euroopa kvalifikatsiooniraamistiku tasemed, muutes seega need raamistikud selgemaks ja paremini võrreldavateks.

---

65 COM(2017) 247 final.

Üha rohkem liikmesriike võtab arvesse õppimist väljaspool institutsionaalset haridus- ja koolitussüsteemi. 15 liikmesriigis (Belgia, Taani, Prantsusmaa, Kreeka, Iirimaa, Itaalia, Läti, Malta, Madalmaad, Poola, Portugal, Rumeenia, Slovakkia, Hispaania ja Rootsi) on loodud koordineerimismehhanism, millega soodustatakse haridus- ja koolitussektoris toimuva valideerimise alast vahetust ja ühtlustamist. Riiklike kvalifikatsiooniraamistike (NQF) ja valideerimissüsteemide vahelisi seoseid tugevdatakse enamikes riikides. Valideerimise tulemusel võib omandada raamistikus esitatud mis tahes kvalifikatsiooni 11 liikmesriigis (Belgia, Prantsusmaa, Iirimaa, Läti, Malta, Madalmaad, Poola, Portugal, Rumeenia, Ühendkuningriik) ja valideerimist saab kasutada krediidina kvalifikatsiooni omandamiseks veel neljas liikmesriigis (Taani, Eesti, Hispaania, Sloveenia).

Liikmesriigid liiguvad tööturu vajadustele vastava hariduse andmisel tervikliku strateegilise lähenemisviisi suunas. 2016. aastal võttis nõukogu oskuste tegevuskava osana vastu soovituse oskuste täiendamise kohta, mille eesmärk on aidata lahendada nappivate oskuste ja ebavõrdsuse probleeme ning tulla toime tööturu vajadusega üha kõrgetasemelisemate oskuste järele. Oskuste täiendamise meetmetega loovad ja rakendavad poliitikakujundajad poliitikameetmeid, mis on konkreetselt seotud väheste oskustega täiskasvanute vajadustega.

Mitu liikmesriiki (Hispaania, Itaalia, Portugal, Sloveenia ja hiljuti ka Belgia/Flandria) on komisjoni ja OECD ühisel toel välja töötanud riiklikku oskuste strateegiat. Diagnoosimisetapi lõpuleviimise järel ning olles välja selgitanud oskuste valdkonna suuremad probleemid, on Itaalia ja Sloveenia jõudnud protsessis eesmärkide ja meetmete kavandamiseni. Portugal on lõpule viinud nii diagnoosimise kui ka eesmärkide ja meetmete kavandamise ning käivitas oma tegevuskava selle aasta mais. Läti ja Poola käivitavad oskuste strateegia projektid 2018. aasta lõpus. Prantsusmaal luuakse 2018. aasta kutsehariduse reformiga uus asutus ("France competences"), mille eesmärk on tagada terviklik lähenemisviis vajalikele oskustele, koolituse kvaliteedile ja kuludele.

Astutakse uusi samme, et muuta juurdepääs kutseharidusele ja -õppele lihtsamaks ning osalemine selles rohkearvulisemaks. Luksemburg muutis elukestva õppe toetamist ja arendamist käsitlevaid õigusakte eesmärgiga tõhustada kulutusi elukestva kutseõppe kaasrahastamise kaudu. Prantsusmaa on eraldanud pädevustesse investeerimise kava (*Plan d'Investissement Competence* ehk PIC) kaudu täiendavaid rahalisi vahendeid kutseõppeks ja õpipoisiõppeks, mis tähendab et sellesse valdkonda suunatud riiklikke vahendeid on suurendatud keskmiselt peaaegu 10 % aastas. Prantsusmaal on kutsealase tuleviku valikuvabaduse seadusega (*Loi pour la Liberté de choisir son avenir professionnel*) seatud eesmärk tugevdada ja edendada juurdepääsu kutsealasele täiendõppele ja õpipoisiõppele. Malta kava „Get Qualified" eesmärk on parandada rahalist toetust õppijatele, kes soovivad kutseõppes osaleda.

Liikmesriigid kohandavad oma kutsehariduse ja -õppe süsteeme, et parandada nende vastavust tööturu vajadustele. Sloveenia on kehtestanud sertifikaadi lisa, kus esitatakse tööandja jaoks kutsekvalifikatsioone kirjeldavad täpsed, ühtlustatud ja rahvusvaheliselt võrreldavad andmed. Ühendkuningriik teatas, et viis tehnilise hariduse reformiga sisse T-tasemed, st tehnilised kvalifikatsioonid, mida 16–19aastased noored saavad omandada A-tasemete alternatiivina (A-tasemed on koolilõpetajate põhiline kvalifikatsioon). Kreeka laiendas kutsekeskhariduskoolide lõpetajatele pakutavat õpipoisiõppe toetust, mis võimaldab juurdepääsu Euroopa kvaliteediraamistiku 5. taseme kvalifikatsioonidele ja mille eesmärk on hõlbustada tööturule üleminekut. Horvaatia on muutnud kutsehariduse seadust, milles on sätestatud uute kutseõppekavade arendamine ja väljatöötamine selliste kutsekvalifikatsioonide omandamiseks, mida vajab tööturg. Lisaks kehtestati seadusega kvaliteeditagamise parem süsteem ja loodi piirkondlikud pädevuskeskused. Küprosel on valitsus kehtestanud meetmed, mille eesmärk on parandada kutsehariduse kvaliteeti ning tööturul vajalike oskuste ja pädevuste omandamist, selleks soodustatakse eelkõige kutsehariduse ja -õppe pakkujate ja tööstuse vahelist koostööd praktilise koolituse valdkonnas (nö tööstuses pakutavatele töökohtadele suunamine). Soomes on kutsehariduse ja -õppe reformi eesmärk edendada kutseharidus- ja kutseõppeasutuste ja tööturu vahelist suhtlust, samuti parandada paindlikkust haridusteel ning kiirendada üleminekut hariduse omandamiselt tööellu. Kutsehariduse ja -õppe reformi meetmete eesmärk on arendada õpipoisiõpet ja väljaõpet töökohal ning hõlbustada individuaalseid õppeviise ja pädevuste arendamist. Poola kõrgharidus- ja teadusreformiga seatakse rakenduskõrgkoolidele nõue pakkuda õppuritele kuuekuulist õpipoisiõpet või duaalset õpet, mis on organiseeritud koostöös tööandjatega, selleks et varustada õppureid tööturul vajalike oskustega.

Mitu liikmesriiki on võtnud eri meetmeid digioskuste arendamiseks. Bulgaarias on käivitatud ELi rahastatav projekt „Education for Tomorrow“, millega soodustatakse digitehnoloogia kasutamist hariduses ja viiakse sisse innovaatilised õpetamismeetodid ning suurendatakse õpimotivatsiooni ja õppimisel puhul ettetulevate raskuste ületamist. Ühendkuningriik võtab kasutusele riikliku ümberõppe kava, millele täiendavalt eraldatud 30 miljonit Inglise naela (34 miljonit eurot) suunatakse konkreetsetele digioskuste vajadustele. Hispaania võttis vastu noortele spetsialistidele mõeldud digioskuste koolitusprogrammi, millega pakutakse töötutele noortele riikliku noortegarantii süsteemi kaudu digitööstusele ja uutele ärimudelitele suunatud koolitust. Malta on loonud riikliku oskuste nõukogu allkomitee, kes tegeleb uurimisega ja esitab soovitusi, kuidas kõrvaldada digioskuste nõudluse ja pakkumise erinevusi. Kreeka taastas 2017. aastal riiklike oskuste täiendamise riikliku koalitsiooni. Portugalis rakendatakse INCoDe.2030 – terviklik avalik poliitika digipädevuste edendamiseks. See algatus tegeleb digipädevuste kontseptsiooniga laiemas mõttes ning siia on kaasatud nii digikirjaoskuse mõiste kui ka uute teadmiste tootmine teadusuuringute baasil.

Noorte tööhõive suurendamine ja noorte haridussüsteemist tööturule suundumise toetamine on jätkuvalt olulisel kohal. 2017. aastal registreeris end noortegarantiis üle 5 miljoni noore ning 3,5 miljonit võttis selle kaudu vastu tööpakkumise, jätkas õpinguid, asus praktikale või alustas õpipoisiõpet ning ligi pooled neist noortest jätkasid oma tööd, õpinguid või koolitust ka kuus kuud pärast seda, kui nende osalemine noortegarantii programmis oli lõppenud. Siiski on paljudes liikmesriikides noortegarantii programmi registreeritud NEET-noorte hinnanguline osakaal aasta lõikes ikka veel alla 50 %. Olukorras, kus noorte tööturunäitajad on oluliselt paranenud, on hakatud noortegarantii tulemuslikkuse aluseks olevaid poliitikameetmeid sihipärasemalt suunama.

Liikmesriigid tõhustavad teavitusmeetmetega seonduvat tööd ning muudavad teenused noortele kättesaadavamaks ja tagavad, et abivajajad leitakse paremini üles. Soomes muudeti alaliselt tegutsevaks noorte igakülgse nõustamise keskused (*Ohjaamo*), mille tegevust rahastati algselt ESFi vahenditega. Neile antakse suuremahulist rahalist tuge ning nende eesmärk on jõuda noorteni ja pakkuda lõimitud teenuseid. Saksamaal on kõikjal avatud noorte tööhõive ameteid. Küpros algatas teavitamisprojekti, mida koostöös tööministeeriumi ja Küprose noorsooametiga toetab haridusministeerium ja millega tahetakse jõuda 4000 mitteaktiivse NEET-nooreni, et pakkuda neile aktiveerimistoetust, s.o nõustamist ja vajadustele vastavat koolitust. Horvaatias on 2017. aasta novembrist olemas NEET-noorte kaardistamise süsteem, mille eesmärk on teha kindlaks registreerimata NEET-noored ja neile omased jooned, et sellele rühmale suunatud meetmed oleksid sihipärasemad.

Uusi meetmeid on võetud ka mitmeti ebasoodsas olukorras olevate noorte paremaks toetamiseks, sh tööhõive-, sotsiaal- ja haridusteenuste osutajate suurema koostöö kaudu. Austrias tegutsevad noortenõustajad, kes aitavad noortel võimalikult kaua haridus- ja koolitussüsteemis vastu pidada või siis neid uuesti süsteemi tagasi tuua. Iirimaal alustati 2018. aastal noorte tööhõive toetuskavaga (*Youth Employment Support Scheme*). Selle kavaga aidatakse noortel tööotsijatel, kes on pikaajalised töötud või kel on tööle minekul olulisi tõkkeid, praktikakohta leida. Kava raames pakutavates meetmetes osalejad õpivad tööalaseid ja sotsiaalseid oskusi toetavas keskkonnas ja neile makstakse miinimumnetopalgaga võrdset nädalapalka. Kreeka esitas läbivaadatud noortegarantii tegevuskava, mida iseloomustab suurem eelarve ja laiemad sekkumismeetmeid, mis hõlmavad kuni 29aastaseid NEET-noori.

Liikmesriigid toetavad jätkuvalt tööhõive- ja ettevõtlusstiimulitega tööturu nõudluse probleemi lahendamist, peamiselt kasutatakse sihipäraseid palga- ja värbamistoetusi.
2018. aasta märtsis võttis Belgia vastu uue seaduse, millega toetatakse uut „Starter Jobs“ programmi, mis ei ole veel jõustunud, kuid millega muudetakse 18–21aastaste kogemusteta noorte tööle võtmine vähem kulukaks ilma neile makstavat netopalka vähendamata. Valloonia on alates 2017. aasta juulist pakkunud rahalisi stiimuleid, mille eesmärk on haavatavate elanikkonnarühmade, nagu näiteks noorte, pikaajaliste töötute, väheste oskustega isikute ja vanemaealiste töötajate integreerimine. Et julgustada tööotsijaid läbima ametikoolitust reaalse integratsiooniväljavaatega erialadel, on 2018. aasta septembrist kasutusele võetud stiimul koolituseks tööjõupuudusega sektoris. Meetme “Coup de poing pénuries” eesmärk on aidata ettevõtjatel palgata pädevaid inimesi, milleks korraldatakse ettevõtjate jaoks vajadustele vastavaid ja tasuta koolitusi.

Samuti on reformitud koolitus- ja lõimimiskava, et teha seda tõhusamaks, nii et tööotsijatel oleks võimalus omandada oskusi lepingu alusel ning ettevõtjatel võimalus koolitada oma tulevasi töötajaid vastavalt oma vajadustele (võimaluse korral töökohal). Hispaanias on käivitatud 10 000-le 18–29aastasele töötule suunatud uus palgatoetusprogramm rõhuasetusega kõrgharidusega noortele (6000 kohta). Toetusperiood on pikem pikaajaliste töötute ja miinimumpalgasaajate värbamise korral. Veel on Hispaania otsustanud vähendada kolme aasta jooksul nende ettevõtjate sotsiaalkindlustusmakseid, kes muudavad koolituslepingud tähtajatuteks töölepinguteks, ja võtta kasutusele uued palgatoetused sellistele noortele ettevõtjatele (kuni 35aastased), kes esmakordselt võtavad tööle mõne töötaja. Toetusperiood on pikem noorte töötute (kuni 29aastased) korral. Itaalias on kasutusele võetud rida sotsiaalkindlustusmaksetega seotud stiimuleid, näiteks on vähendatud kolme aasta jooksul nende eraettevõtjate makseid, kes võtavad noori tööle tähtajatu töölepinguga, või antud täielik maksuvabastus kolme aasta jooksul ettevõtjatele, kes võtavad noori tööle tähtajatu töölepinguga pärast seda, kui nende noorte praktika või duaalse kutsehariduse ja-õppe programm on lõppenud, ja neile ettevõtjatele, kes võtavad tööle noortegarantiis registreeritud noori. Rumeenia suurendas tööhõivetoetust NEET-noorte ja noorte kõrgkooli lõpetanute värbamise korral 900 leult kuus (ligikaudu 196 eurot) 2250 leule kuus (ligikaudu 490 eurot). Rumeenia suurendas ka õpipoisiõppe lepingu sõlmimisel antavat toetust 1125 leult (ligikaudu 245 eurot) 2250 leule (ligikaudu 490 eurot) kuus ning samuti praktikalepingu sõlmimise toetust 1350 leult (ligikaudu 294 eurot) 2250 leule (ligikaudu 490 eurot) kuus. Ungari laiendas 2018. aasta augustis praktikaprogrammi territoriaalset katvust kogu riigile, et võimaldada noortel saada töökogemus.

Mitmes liikmesriigis on oluline fookus noorte oskuste täiendamisel ja ümberõppel aktiivsete tööturumeetmete kaudu. Horvaatia töö- ja pensionisüsteemi ministeerium ja Horvaatia tööhõiveameti juhatus on vastu võtnud uue aktiivsete tööturumeetmete paketi, milles pannakse rohkem rõhku koolitusele ja töökohal toimuvale koolitusele, sh noorte jaoks. Hispaanias 2018. aasta detsembris vastu võetud noorte tööhõive kava sisaldab meetmeid eesmärgiga edendada strateegilistes sektorites oskuste, kaasa arvatud võõrkeelte oskuse ja digioskuste omandamist, ergutada tööjõu vabatahtlikku liikuvust ning viia oskused vastavusse töökohtadega.

Liikmesriigid kohandavad jätkuvalt ka oma praktikaalaseid õigusakte praktika kvaliteediraamistikuga[66] ning on täiendavalt välja töötanud praktika jaoks mõeldud rahalisi stiimuleid. Leedus hakati uue, 1. juulil 2017. aastal jõustunud tööhõiveseadusega vahet tegema kahte liiki praktikal, nimelt „vabatahtlikul praktikal“ (artikkel 10) ja „edasijõudnute koolitusel“ (artikkel 39), ning seati sisse tasustamata ja tasustatud praktika konkreetsem raamistik. Hispaania 2018. aasta eelarveseadus hõlmab rahaeraldist, millega käivitatakse noortegarantii koolituspreemia (*bono de formacion garantia juvenil*), tegemist on 430 euro suuruse toetusega, mida makstakse kuni 18 kuud noortele, kes töötavad koolitus- ja praktikalepingu alusel. Rumeenia võttis 2018. aasta juulis vastu praktika seaduse, millega toetatakse üle 16 aasta vanuseid. Seadusega muudetakse tööandja jaoks kohustuslikuks maksta igal kuul vähemalt 50 % miinimumbrutopalgast kuni 720 töötunni eest (kuue kuu jooksul). Kui praktika lõpul võetakse noor tööle, saab ettevõtja preemiat.

[66] Nõukogu 10. märtsi 2014. aasta soovitus praktika kvaliteediraamistiku kohta (ELT 2014/C 88/01).

Tekstikast 2. Euroopa Sotsiaalfondi (ESF) võimaluste täielik ärakasutamine

Aastateks 2014–2020 ettenähtud 86,4 miljardi eurose eelarvega on Euroopa Sotsiaalfond (ESF) üks peamistest ELi vahenditest, millega toetada riigipõhistes soovitustes kindlaks tehtud probleemide kõrvaldamist. Rakenduskavadega aidatakse otseselt kaasa jätkusuutliku ja kvaliteetse tööhõive ja sotsiaalse kaasatuse edendamisele, haridusse ja koolitusse investeerimisele ning institutsioonilise suutlikkuse suurendamisele.

Üks peamisi poliitilisi prioriteete on noorte tööhõive, millega seotud meetmeid rahastatakse nii ESFi enda vahenditest kui ka noorte tööhõive algatuse raames. Noorte tööhõive algatuse eelarvet suurendati 2017. aastal 8,9 miljardi euroni kogu 2014.–2020. aasta programmitööperioodi jaoks. Noorte tööhõive algatus on spetsiaalselt suunatud mittetöötavatele ja mitteõppivatele noortele (NEET-noored) ning eelkõige ELi piirkondadele, kus noorte töötuse määr oli 2012. aastal kõige kõrgem.

Ajavahemikus 2014–2017 sai ESFi ja noorte tööhõive algatuse kaudu toetust üle 15 miljoni osaleja, sh peaaegu 3 miljonit pikaajalist töötut (17 %). Sekkumisvahendid on suunatud peamiselt alla 25aastastele noortele (42 % kõigist osalejatest) ja väheste oskustega isikutele, kes on lõpetanud põhihariduse 1. või 2. astme või põhihariduse ülemise astme (44 % kõigist osalejatest). Meetmete rakendamine, mis 2017. aastal järsult kiirenes, peaks pidevalt kasvama ka järgmistel aastatel.

Ajavahemikus 2014–2017 on noorte tööhõive algatuse vahendusel toetust saanud rohkem kui 2,4 miljonit NEET-noort:

– neist 1,5 miljonit noort on tööhõive algatuse raames toetatava sekkumismeetme läbi teinud;

– 780 000 noort omandas sekkumise lõppedes haridust või osales koolituses, omandas kutsekvalifikatsiooni või oli läinud tööle, sh alustanud tegevust füüsilisest isikust ettevõtjana;

– 550 000 noort said pärast sekkumise lõppemist tööpakkumise või võimaluse õpingute jätkamiseks, õpipoisiõppeks või praktikaks.

30. mail 2018 võttis Euroopa Komisjon vastu ettepaneku Euroopa Sotsiaalfond+-i (ESF+) kohta aastateks 2021–2027. Vastavalt ettepanekule võimaldaks ESF+ struktuuri- ja investeerimisfondide laiendatud raamistikus keskenduda toetamisel rohkem Euroopa poolaasta raames kindlaks tehtud probleemidele. Selleks ühendab ESF+:

- Euroopa Sotsiaalfondi (ESF) ja noorte tööhõive algatuse,
- Euroopa abifondi enim puudust kannatavate isikute jaoks (FEAD),
- ELi tööhõive ja sotsiaalse innovatsiooni programmi ning
- ELi terviseprogrammi.

Ettepaneku järgi oleks ESF+-i määruse eesmärk tagada, et jagatud eelarve täitmise alla kuuluva haru vahenditega keskendutakse kõige olulisematele kindlakstehtud probleemidele, eelkõige:

- Euroopa sotsiaalõiguste samba põhimõtete toetamisele ja Euroopa poolaasta raames esitatud soovituste rakendamisele;
- noorte jätkuvale toetamisele, nähes noorte töötuse kõrge määraga liikmesriikidele ette miinimumtasemel eraldise;
- sotsiaalse kaasatuse edendamisele miinimumtasemel eraldisega (25 %);
- liidu sotsiaalse innovatsiooni, liikuvus- ja tervisemeetmete toetamisele;
- kolmandate riikide kodanike pikaajalise integreerimise toetamisele koostöös varjupaiga- ja rändefondiga (AMF);
- sellele, et lihtsustada riiklike ametiasutuste või ESF+i toetust saavate organisatsioonide halduskoormuse vähendamist.

Mitmes liikmesriigis jätkatakse eakate töötajate tööturul osalemise soodustamiseks tehtavat tööd. Taani pensionilepinguga on loodud eakatele töötajatele kauem tööturule jäämiseks stiimuleid juurde. Mitme algatusega suurendatakse pensionisüsteemi paindlikkust, siia alla kuuluvad suuremad rahalised stiimulid pensionilejäämise edasilükkamiseks ja erapensioniskeemi loomiseks. Kreeka on vastu võtnud avalikule sektorile ning kohalikele ettevõtjatele, üksustele ja organisatsioonidele suunatud subsiidiumide programmi 10 000 pikaajalise töötu (vanuses 55–67) värbamiseks. Maltal saavad alla 65aastased pensionärid, kes on füüsilisest isikust ettevõtjad või kes töötavad osalise tööajaga, maksta sotsiaalmakseid pro rata määraga 15 % (täismäära asemel). Sloveenia võttis kasutusele toetuse, mille eesmärk on soodustada üle 58aastaste alalisele tööle võtmist, seades esikohale töötushüvitiste ja rahalise sotsiaalabi saajad. Selle toetuse suurus on 11 000 eurot ja seda makstakse tööandjale kahes osas (pool isiku töölevõtmisel ja teine pool pärast 18. kuupalga maksmist). Lisaks sellele alustati projektiga, millega toetatakse ettevõtjaid igakülgselt tööjõu aktiivsena vananemise soodustamisel. Mõlemat meedet kaasrahastab ESF. Hispaanias võeti 2017. aasta lõpus vastu füüsilisest isikust ettevõtja töö pakilise reformi seadus (24. oktoobri seadus 6/2017), millega edendatakse võimalust kombineerida oma tööd ja töötajatele üldises süsteemis ettenähtud pensionitoetusi. Selles on lubatud ka töö ja täispensioni kombineerimine juhul, kui FIE on palganud töötaja. Kooskõlas aktiivsena vananemise strateegiaga loodi 2018. aasta märtsis valitsuse tasandil aktiivsena vananemise ja põlvkondadevahelise koostöö nõukogu, kuhu kuuluvad ministrid ning kutseorganisatsioonide, vabaühenduste ja ettevõtjate esindajad. Slovakkia kehtestas 2018. aasta juulis sotsiaalkindlustushüvitise, mis on mõeldud alla 200 euro suuruse brutopalgaga pensionäridele, kes töötavad töösuhtest erineva kokkuleppe alusel.

Paljud liikmesriigid jätkavad tööd lapsehoiu- ja pikaajalise hoolduse teenuste valdkonnas, et kõrvaldada naiste tööhõivet takistavad tegurid. Saksamaal võeti 2018. aasta juunis vastu lapsehoiu rahastamise programm, millega toetatakse lasteaiakohtade pakkumist väga väikestele lastele, et suurendada täiskohaga töötavate naiste arvu. Programmi eelarve on 3,28 miljardit eurot ja selle raames luuakse 100 000 lasteaiakohta. Lisaks suurendati Saksamaal alates 2015. aastast kokku enam kui 5 miljardi euro ulatuses pikaajalise koduhoolduse hüvitisi. Iirimaal on loodud koolieelse hariduse kava eelkooliealistele lastele. 2018. aasta septembrist saavad lapsed käima hakata lapsehoiuteenust pakkuvas asutuses kahe aasta ja kaheksa kuu vanuselt ning käia seal kuni kohustusliku koolieani. Kreeka on laiendanud kohustusliku koolieelse hariduse kestust ühelt aastalt kahele aastale ning eraldanud 15 miljonit eurot veel 10 000 lasteaiakoha loomiseks. Mõni liikmesriik on võtnud meetmeid lapsehoiuteenuste taskukohasemaks muutmiseks. Hispaanias muudeti üksikisiku tulumaksu seadust, et võimaldada lapsehoiuteenuste kulude mahaarvamist kuni lapse kolmeaastaseks saamiseni või ka kauem, olenevalt autonoomsest piirkonnast. Soome vähendas madala ja keskmise sissetulekuga peredel väikelaste hariduse tasu. Hinnangute kohaselt saavad nii umbes 6700 uut peret kasutada tasuta alusharidus- ja lapsehoiuteenuseid. Iirimaa teatas ühtse taskukohase lapsehoiukava kehtestamisest, millega antaks rahalist toetust koolieelsete ja kooliealiste laste hoiu korraldamiseks. Bulgaarias võeti vastu meetmed, millega luuakse rohkem pikaajalise hoolduse teenuseid eakatele ja puuetega isikutele. Mõnes liikmesriigis on võetud ka meetmeid mitteametliku hoolduse eest maksmiseks. Tšehhi Vabariik võttis vastu seaduse hooldajate eripuhkuse kohta (kuni kolm kuud tasustatud puhkust pereliikmete mitteametlikele hooldajatele). Iirimaa kavatseb pikendada lapsehoolduspuhkust 26 nädalale (kuus kuud) iga lapse kohta. Kui see läbi läheb, antakse seaduse alusel veel kaheksa nädalat lapsehoolduspuhkust neile lapsevanematele, kes on 18nädalase õiguse juba ära kasutanud. Ungaris muudeti 2018. aasta jaanuaris lastesõimede ja minilastesõimede rahastamissüsteem ülesandepõhiseks, et tugevdada nende asutuste kestlikkust. Valitsus eraldas lasteaedade arendamiseks 2018. aastal 10 miljardit Ungari forintit (ligikaudu 31 miljonit eurot) ning 2019. aastal 11,5 miljardit Ungari forintit (ligikaudu 36 miljonit eurot), eesmärgiga suurendada 1–3aastaste laste päevahoiukohtade arvu 2020. aastaks 60 000 kohale. Eestis hakatakse hooldajatele andma viis puhkusepäeva lisaks (neid päevi tasustatakse miinimumpalga ulatuses).

Tasustatud lapsehoolduspuhkuse tasakaalustatud jaotumine naiste ja meeste vahel võib olla eriti kasulik, et soodustada naiste tööleminekut pärast lapse sündi. Hispaanias pikendati isadushüvitise saamise kestust neljalt nädalalt viiele. Lisaks jõuti sotsiaalpartneritega kokkuleppele, et avaliku sektori töötajate isapuhkust pikendatakse 16 nädalale, mida hakatakse kohaldama järk-järgult järgmise kolme aasta jooksul (2019. aastal 8 nädalat, 2020. aastal 12 nädalat ja 2021. aastal 16 nädalat). Tšehhi Vabariigis viidi sisse ühenädalane tasustatud isapuhkus. Sloveenia vähendas isapuhkuse kestust 90 päevalt 30 päevale, kuid suurendas märkimisväärselt isade toetust (100 % palgast). Madalmaades on parlamendile saadetud eelnõu, mille kohaselt pikendatakse isapuhkuse kestust kahelt päevalt viiele ja antakse lapsevanematele viis nädalat lisapuhkust. Eestis kavatsetakse muuta lapsehoolduspuhkuse kava paindlikumaks, nii et samal ajal saavad puhkusel olla mõlemad vanemad.

Mõnes liikmesriigis on kohandatud maksu- ja hüvitissüsteeme selliselt, et pere teise sissetuleku teenija jaoks ei oleks tööl käimine ebasoodsam. Taanis võeti 2018. aastal vastu maksukokkulepe täistööajaga töötamise soodustamiseks, see on suunatud just töötutele ja osalise tööajaga töötajatele. Hispaanias muudeti 2018. aastal eelarveseadust, et vähendada üksikisiku tulumaksu neil, kellel on ülalpeetav madala sissetulekuga partner. Lätis laiendati maksuvaba sissetuleku ulatust mittetöötavatele abikaasadele, kes hoolitsevad kuni kolme aastase lapse või vähemalt kolme kuni 18 aastase lapse eest.

Ainult üksikud liikmesriigid on võtnud samme soolise palgalõhe leevendamiseks. Rootsis loodi töökeskkonnaga tegelemiseks uus ametiasutus, kes kogub ja jagab teavet töökeskkonna poliitika kohta, sh soolise segregatsiooni kohta töökohtadel. Eesti kavatseb suurendada avaliku sektori palkade läbipaistvust ning töötada välja IT-vahendi, millega analüüsida meeste ja naiste palga erinevusi. Prantsusmaa teatas kümnest meetmest, millega soovitakse kõrvaldada sooline palgalõhe. Portugalis kehtestati 2018. aasta augustis meetmed, et edendada naiste ja meeste võrdset tasustamist võrdse töö või teevad võrdse väärtusega töö eest. Nende meetmete hulgas on aastaaruanne, mis sisaldab üld- ja sektoripõhist teavet tasustamise sooliste erinevuste kohta, samuti hinnangut ettevõtete, elukutsete ja kvalifikatsioonide tasemete kaupa. Kavandatud on tööinspektsiooni võetavad konkreetsed meetmed ja tööandjatele diskrimineeriva kohtlemise korral karistuste kehtestamine. Saksamaa algatas 2018. aastal palgastruktuuride läbipaistvuse suurendamise seaduse (*Entgelttransparenzgesetz*) esimese hindamise, kus rõhutati individuaalse palgateabenõude esitamise õigust ning seda, et naiste ja meeste soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse tasustamise küsimuses kehtib aruandluskohustus.

Paljudes liikmesriikides võetakse meetmeid, et edendada rändetaustaga inimeste lõimumist, kasutades strateegiakavasid, rahastamist, õigusakte ja innovaatilisi meetmeid. Soomes võeti kasutusele integratsiooni rahastamise uued mudelid, millega kiirendada integreerimist ja võimaldada rändajatel hariduse omandamist ja töötamist paindlikult kombineerida. Malta käivitas 2017. aasta detsembris rändajate integreerimise strateegia ja tegevuskava (Vision 2020), tegemist on eduka integreerimise mõistmise alustega. Belgias muudeti kohustuslikuks saksakeelse kogukonna integratsiooni programm üle 18aastastele välisriigi kodakondsusega isikutele, kes on registreeritud alates 2018. aasta jaanuarist mõnes omavalitsusüksuses ja kellel on vähemalt kolm kuud kehtiv elamisluba. Austrias jõustusid 2017. aasta suvel kaks uut integratsioonialast õigusakti, mis on osa integratsiooni edendamisel tehtavast laiemast tööst. Integratsiooniseaduses (Integration Act) nõutakse, et pagulased ja täiendava kaitse seisundi saanud isikud allkirjastaksid nn integreerimisleppe ja osaleksid integratsioonikursustel. Veel võeti vastu 1. jaanuarist 2018 kehtima hakkav föderaalne varjupaigaseadus (Federal Asylum Law), millega antakse täiendava kaitse saajatele ja varjupaigataotlejatele õigus saada integratsioonitoetust tingimusel, et rahvusvahelise kaitse andmine neile on väga tõenäoline.

Rändajate tööturule integreerimise edendamine on prioriteet mitmes liikmesriigis. Belgias on flaami avalik tööturuasutus (VDAB) rakendanud oma 2017. aasta tegevuskava „Integreerimine töö kaudu“. Rootsi võttis vastu uued meetmed, millega lihtsustada hiljutiste sisserändajate integreerimist, eelkõige tööturule integreerimist muu hulgas näiteks õigesti suunatud haridus- ja koolitusmeetmetega. Rootsi majandus- ja regionaalarengu amet aitab luua kontakte ja soodustab võrgustikutööd välisriigis sündinud naiste, eelkõige hiljuti saabunute, ja tööandjate vahel. Eestis algatati teavituskampaania, et parandada rändetaustaga isikute teise ja kolmanda põlvkonna võimalusi avalikku sektorisse tööle asuda. Lisaks algatati mentorluse pilootprogramm, millega lihtsustatakse kolmandate riikide kodanike pääsu tööturule.

Juurdepääs haridusele ja koolitusele võib olla üks tööturule ja laiemalt ühiskonda integreerumise peamisi tegureid. Rootsis saab kõiki hiljuti kolmandatest riikidest saabunud rändajaid, kes osalevad riikliku tööhõiveameti sissejuhatavas programmis ja kelle puhul peetakse töökoha saamisel vajalikuks seda, et nad omandavad hariduse või läbivad koolituse, suunata hariduse- ja koolituskohustuse raames taotlema haridus- ja koolitusvõimalust. Eestis täiendati 2017. aastal sisserändajatele mõeldud eesti keele õppimise veebiplatvormi. Soomes püütakse rändajate keelelist suutlikkust tugevdada põhi- ja kutseharidusreformide vahendusel. Lisaks võeti vastu seadusemuudatus, et täiskasvanuhariduses osalevad rändajad saaksid omandada kirjaoskust. Horvaatias parandati kvalifikatsioonide tunnustamise süsteemi rahvusvahelise kaitse saanutele, neile anti võimalus lõpetada päritoluriigis alustatud õpingud tasuta. Saksamaal rakendati meetmeid, millega aidatakse kolmandate riikide kodanikel tööturule integreeruda, tunnustades nende kutse- ja haridusalaseid kvalifikatsioone, samuti tunnustada nende mitteformaalseid oskusi.

Liikmesriigid võtavad ka spetsiaalseid pagulastele ja varjupaigataotlejatele mõeldud meetmeid. Belgias on varjupaigataotlejate vastuvõtuga tegelev föderaalamet (FEDASIL) ja Vallooni avalik tööhõiveamet (FOREM) kokku leppinud struktuurses koostöös, eelkõige selleks, et lihtsustada varjupaigataotlejate tööle asumist. Eestis on rahvusvahelise kaitse saajate jaoks kasutusele võetud uus tööturumeede „Minu esimene töökoht Eestis“, mida kaasrahastab Euroopa Sotsiaalfond. Luksemburgis on tööturuamet loonud teenuse rahvusvahelise kaitse saajate integreerimiseks tööturule. Madalmaades on loodud rahvusvahelise kaitse saajatele ja ELis sündinud rändetaustaga inimestele mõeldud programm, millega parandada juurdepääsu tööturule. Prantsusmaal on loodud algatus „Võimalused 1000 pagulasele“, mille raames saab 1000 rahvusvahelise kaitse saajat osaleda kaheksa kuud kestvas integratsiooniprogrammis, mis hõlmab majutuse pakkumist, keeleõpet ja sertifitseeritud kutseõpet.

Mitmes liikmesriigis edendatakse puuetega inimeste tööhõivet. 2017. aasta septembrist on Kreeka valitsus toetanud puuetega inimeste töölevõtmist ning töökohtade kohandamist kohalikes omavalitsustes ja eraettevõtetes. Ka Rootsis on puuetega isikute tööhõive toetamise määra tõstetud. Poolas rakendatakse Euroopa Sotsiaalfondi rahastatavat projekti, millega vähendatakse puuetega inimeste töölevõtmist takistavaid tegureid. Bulgaarias investeeritakse koolitusse eesmärgiga suurendada puuetega inimeste töölesobivust (koolitus ja töö) ning rõhuasetus on just raskema puudega inimestel. Hiljuti vastu võetud seaduses, mis käsitleb puuetega isikuid, kehtestati ka püsiva puudega inimeste värbamiskvoot, mis kehtib 50 ja rohkema töötajaga tööandjatele. Uue õigusaktiga on reguleeritud ka püsiva liitpuudega inimeste töötamine kaitstud töökeskkonnas ehk töökeskustes.

Tänu Euroopa Sotsiaalfondi kaasrahastamisele rakendab Belgia tööandjatele suunatud puuetealaseid teavituskampaaniaid ja puuetega inimeste koolitusprogramme. Prantsusmaal võeti vastu kutsealase tuleviku valikuvabaduse seadus (*Loi pour la Liberté de choisir son avenir professionnel*), mille eesmärk on edendada puuetega inimeste tööhõivet. See seadus hõlmab sotsiaal-meditsiiniliste lähenemisviiside süvendamist töö otsimisel, muudatust, mille kohaselt tuleb nüüdselt tööle võtta 6 % puuetega inimesi mitte üksuse, vaid ettevõtte tasandil, ning kohustuslikku ettevõtja deklaratsiooni (alates 2020. aasta jaanuarist) puuetega inimeste integreerimiseks võetud meetmete kohta. Portugalis võeti kasutusele uus sotsiaalhüvitis, mida antakse üle 60 %-se töövõimetusega inimestele, et julgustada neid töötamist jätkama või tööd otsima (praegu ei saa puuetega isikud töövõimetushüvitisi, kui neil on mistahes vormis töösissetulek). Malta võtab kasutusele uue eelarvemeetme, millega võimaldatakse puuetega inimestel töövõimetuspension täies ulatuses säilitada, kui nad töötavad või kui nad tööd saavad. Slovakkia kehtestas 2018. aasta juulis sotsiaalkindlustushüvitise, mis on mõeldud alla 200 euro suuruse brutopalgaga töövõimetuspensionäridele, kes töötavad töösuhtest erineva kokkuleppe alusel.

3.3. Suunis 7. Tööjõuturgude toimimise ja sotsiaaldialoogi tõhususe parandamine

Siin osas vaadatakse, kuidas on rakendatud tööhõivesuunist nr 7, milles soovitatakse liikmesriikidel parandada tööturu toimimist ja sotsiaaldialoogi tõhusust. See hõlmab paindlikkuse ja kindluse tasakaalustamist tööturupoliitikas, tööturu killustatuse vältimist ja tähtajatutele tööhõivevormidele ülemineku soodustamist, aktiivse tööturupoliitika ja avalike tööturuasutuste tõhususe tagamist, piisavate töötushüvitiste maksmist määral, mis ei muuda kiiret tööle naasmist ebasoodsamaks, ning töötajate ja õppijate liikuvuse edendamist. Veel soovitatakse suunises liikmesriikidel tagada, et poliitika kujundamisse ja rakendamisse kaasatakse õigeaegselt ja sisuliselt sotsiaalpartnerid, sh sotsiaalpartnerite suutlikkuse suurendamise toetamise teel.

Peatüki alguses tutvustatakse lühidalt peamisi näitajaid ja tuuakse välja selle valdkonna probleemid, mis on nimelt seotud tööturu killustatusega alaliste ja ajutiste töökohtade vahel (ja sellega seonduvate töökoha kvaliteedi küsimustega), aktiivses tööturupoliitikas osalemise ja avalike tööturuasutustega, töötushüvitiste toimimisega (andmed ajakohastatud 2018. aastal esitletud võrdlusuuringu põhjal) ning töötajate ja õppijate liikuvuse laiendamisega. Punktis 3.3.2 esitatakse kokkuvõte liikmesriikides neis valdkonnas võetud meetmetest.

3.3.1 Põhinäitajad

Tööturu killustatus, mis on ELi tasandil püsinud enam-vähem stabiilsena, on probleemiks mitmes liikmesriigis. Killustatus kujutab endast olukorda, kus tööturul eksisteerivad üheaegselt (vähemalt) kaks „segmenti“, mida iseloomustavad töötajate erinevad õigused ja/või töötingimused. See võib takistada tööturgude üldist toimimist ja õiglust eriti juhul, kui sellega seonduvalt väheneb võimalus minna ebatüüpilisest töösuhtest üle alalisele töökohale. Ajutiste töötajate suur osakaal võib olla liikmesriigi tööturu killustatuse umbkaudne näitaja. ELi tasandil (joonis 39) ei ole ajutiste lepingute osakaal kõigi töötajate hulgas viimaste aastate jooksul oluliselt muutunud, viimased kümme aastat on see püsinud keskmiselt 14 % lähedal. Samas on see näitaja mõnes liikmesriigis palju kõrgem, eelkõige Hispaanias, Poolas, Portugalis, Madalmaades ja Horvaatias, kus 2017. aastal registreeritud määr oli üle 20 %. Nende järel on veel kuus liikmesriiki (Sloveenia, Prantsusmaa, Rootsi, Soome, Itaalia ja Küpros), kus see määr oli vahemikus 15 % ja 20 %. Mõnes neist riikidest registreeriti ajavahemikus 2008–2017 selle näitaja märkimisväärne tõus, eelkõige Horvaatias (8 protsendipunkti), Slovakkias (5 protsendipunkti), Madalmaades (umbes 4 protsendipunkti) ja Itaalias (2 protsendipunkti). Ka Taanis registreeriti selle näitaja suur tõus (8,5 %-lt 2008. aastal 12,9 %-le 2017. aastal). Väga omapärane on olukord Hispaanias, kus ajutiste lepingute osakaal vähenes kriisi ajal oluliselt (29,2 %-lt 2008. aastal 23,2 %-le 2013. aastal) ja suurenes kriisist taastumisega taas (26,8 %-le 2017. aastal).

Joonis 39. Ajutiste töötajate osakaal kõigi 15–64aastaste töötajate hulgas

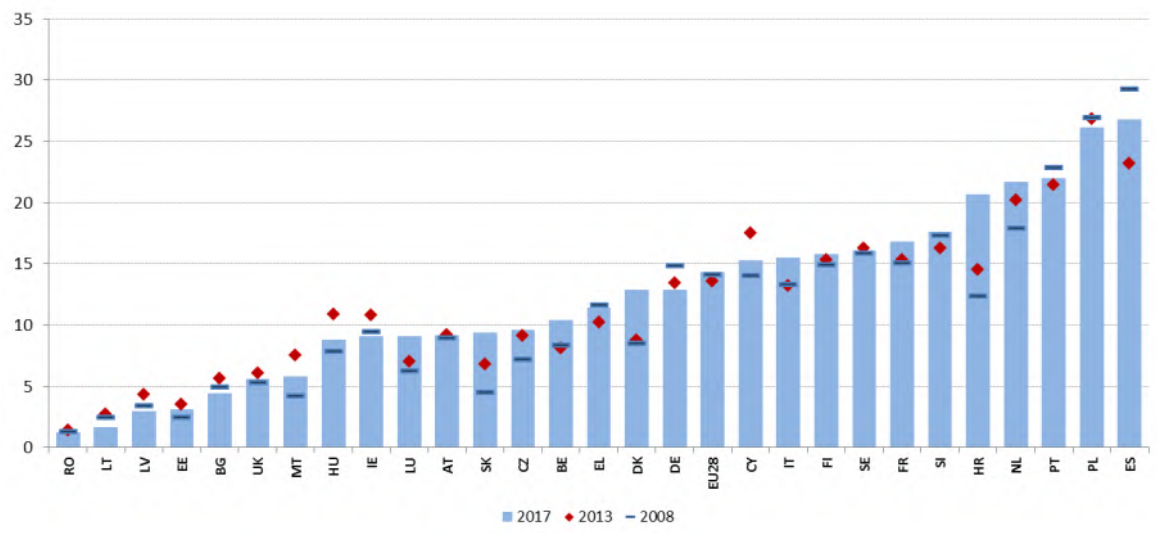

Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring.

Ajutised lepingud võivad olla hüppelauaks püsiva töölepingu saamisele, kuid sageli ei vii nad kuhugi. Joonisel 40 on näidatud ajutise töölepingu alaliseks töölepinguks muutmise määrad (kolme aasta keskmisena, et lühiajaliste kõikumiste mõju oleks võimalikult väike), mida võrreldakse ajutiste töölepingute osakaaluga töötajate koguarvus. Keskmiselt liigub 24 % ajutise töölepinguga töötajatest järgmisel aastal alalise lepinguga töökohale. Samas on mitmes liikmesriigis aastane üleminekumäär ELi keskmisest oluliselt madalam. Nii on see eelkõige Hispaanias, Prantsusmaal, Poolas ja Itaalias, kus madalale üleminekumäärale (ligikaudu 11 % kahe esimesena nimetatu puhul, 20 % Itaalias ja 22 % Poolas) lisaks on suur ka ajutiste lepingute osakaal, mis viitab killustatusele. Üleminekumäär on suhteliselt kõrgem liikmesriikides, kus tähtajaliste lepingute osakaal on väike. Samas kõrge tähtajalise lepingute osakaaluga riikides jäävad töötajad tihtipeale toppama ajutise lepinguga töösuhtesse. Märkimist väärivad erandid on Rootsi ja Sloveenia, kus hoolimata ajutiste töötajate suurest osakaalust on üleminekumäär 40 % lähedal või üle selle.

Joonis 40. Ajutiste töötajate osakaal kõigis 15–64aastastes töötajates (2017) ja ajutistelt alalistele töökohtadele ülemineku määr kolme aasta keskmisena (2016)

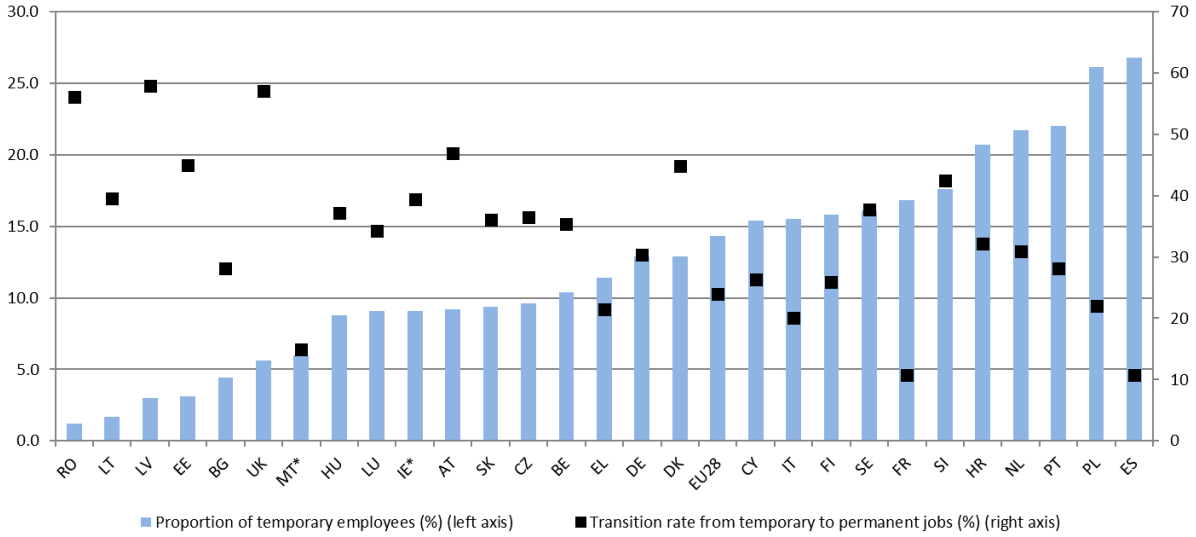

Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring, sissetulekut ja elamistingimusi käsitlev statistika.
Märkus: Iirimaa ja Malta üleminekumäärad on 2015. aasta kohta.

ELis on enamik ajutisi töötajaid tööl tähtajalise töölepinguga selle pärast, et nad ei suuda leida püsivat töökohta. Mittevabatahtlike ajutiste töötajate osakaal on veel üks tööturu killustatuse näitaja; ligikaudu 54 % kõigist 15–64aastastest ajutistest töötajatest ELis on just selles olukorras (2 protsendipunkti rohkem kui 2008. aastal), kuid see osakaal on üle 70 % 12 liikmesriigis.

Selles osas on olukord eriti keeruline sellistes liikmesriikides nagu Portugal, Horvaatia ja Hispaania, kus ajutiste töötajate suur osakaal esineb koos mittevabatahtlikkuse kõrge protsentuaalsusega (üle 80 %) (vt joonis 41). Ka Küprose olukorda peab jälgima: kuigi ajutiste töötajate osakaal on seal vaid veidi üle ELi keskmise, on 91,9 % neist sellises olukorras, sest nad ei suuda leida püsivat töökohta. Noored töötajad on tavaliselt rohkem valmis ajutist töökohta vastu võtma. Nagu joonisel 41 on näidatud, on 25–64aastaste arvestuses mittevabatahtlike ajutiste töötajate osakaal suurem kõigis liikmesriikides. Huvitaval kombel on 15–64 ja 25–64aastaste vanuserühmade vaheline erinevus kõige väiksem seal, kus mittevabatahtlike ajutiste töötajate osakaal on kõige suurem, mis näitab, et rohkem killustatud tööturul eelistavad ka noored töötajad kindlalt tähtajatuid töölepinguid. Selliste eakate töötajate osakaal (55–64aastased), kes töötavad mittevabatahtlike ajutiste töölepingutega, on kriisi ajal oluliselt suurenenud (51,9 %-lt 2008. aastal 60,6 %-le 2017. aastal).

Joonis 41. Mittevabatahtlike ajutiste töötajate osakaal kõigi ajutiste töötajate hulgas, 2017

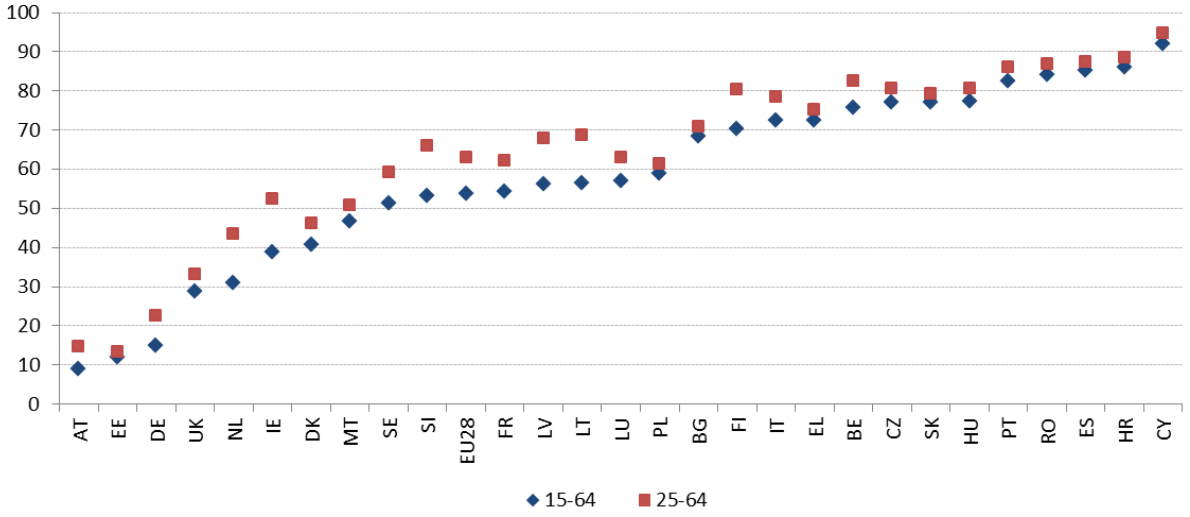

Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring.

Suur füüsilisest isikust ettevõtjate osakaal võib olla märk tööturu killustatusest. Kuigi füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemine on tavaliselt vabatahtlik, võib see endas peita majandusliku sõltuvusega töösuhet (nn näiline füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemine). Lisaks ei ole sotsiaalkindlustussüsteemid tihtipeale kohandatud selliselt, et arvestada füüsilisest isikust ettevõtjatega (seda küsimust on vaadeldud punktis 3.4). Füüsilisest isikust ettevõtjate sõltumatuse taset Eurostati võrreldava statistika alusel liikmesriigiti mõõta ei saa[67]. Ligilähedasi andmeid on siiski võimalik saada, vaadates töötajateta füüsilisest isikust ettevõtjate (üksikettevõtjate) osakaalu kõigi töötajate hulgas – kui see on suur, võib see olla märguanne vajadusest põhjalikuma riigipõhise hindamise järele. 2017. aastal olid selle järjestuse tipus Kreeka (22,3 %), Rumeenia (15,3 %) ja Itaalia (15,1 %), neile järgnesid Poola, Tšehhi Vabariik, Slovakkia, Ühendkuningriik ja Madalmaad, kelle puhul määrad olid üle 11 % (joonis 42). Järjestuse allosas paiknevad Taani, Saksamaa, Rootsi ja Ungari, kelle näitajad on 5 % ringis või alla selle. Alates 2008. aastast on üksikettevõtjate osakaalu ELi keskmine näitaja püsinud stabiilsena, kuid mõnes riigis, nimelt Madalmaades (8,4 %-lt 2008. aastal 11,5 %-le 2017. aastal) ja Ühendkuningriigis (9,8 %-lt 11,8 %-le) on see oluliselt tõusnud. Vastupidiselt aga on see märgatavalt vähenenud Horvaatias (11,7 %-lt 5,7 %-le) ja Portugalis (13,5 %-lt 8,9 %-le).

[67] Peagi valmib konkreetne Eurostati tööjõu-uuringu moodul füüsilisest isikust ettevõtjate kohta. Tulemusi, mis aitavad selles küsimuses rohkem selgust saada, on oodata 2019. aastal.

Eurofoundi andmete[68] kohaselt võiks umbes neljandiku ELi füüsilisest isikust ettevõtjatest liigitada 2015. aastal „haavatavate“ või „varjatud“ FIEde hulka,[69] samas on liikmesriikide vahel märkimisväärsed erinevused. Neid töötajaid iseloomustab majanduslik sõltuvus, vähene iseseisvus ja rahaline haavatavus, seepärast võivad näiliselt füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsejad kõige tõenäolisemalt kuuluda nende rühmade hulka. Joonisel 43 on näidatud füüsilisest isikust ettevõtjate jaotumine nende kahe kategooria vahel, osakaaluna kõigi töötajate hulgas ja liikmesriikide kaupa.

Joonis 42. Töötajateta füüsilisest isikust ettevõtjate protsent kogutööhõivest

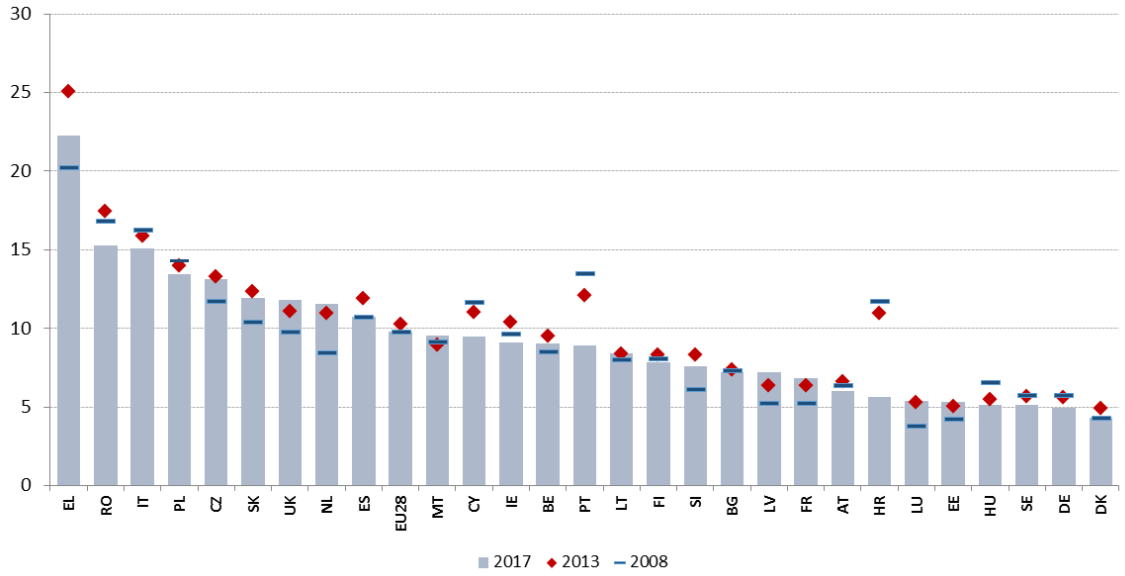

Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring (oma arvutused).

68 Eurofound (2017), *Exploring self-employment in the European Union* (Euroopa Liidu füüsilisest isikust ettevõtjate uuring), Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, Luxembourg.

69 Võttes aluseks 2015. aasta andmed kuuendast Euroopa töötingimuste uuringust (EWCS), võib eristada viit füüsilisest isikute ettevõtjate rühma (töötajad, stabiilsed üksikettevõtjad, väikekauplejad ja -talupidajad, haavatavad ja varjatud). Need rühmad saadi statistilise mudeli järgi (latentne klasside analüüs), millega kontrollitakse majandusliku sõltuvuse (nt klientide arv, uute klientide leidmise lihtsus), tegevuse sõltuvuse (nt võimalus võtta lühikese etteteatamisega vaba päeva) ja ettevõtlikkuse (nt mitme tegevuskoha omamine, FIEks hakkamise põhjused) näitajaid. Vt täpsemalt Eurofoundi uuringus (2017), *ibid*.

Joonis 43. „Haavatavate“ või „varjatud“ füüsilisest isikust ettevõtjate protsent kogutööhõivest

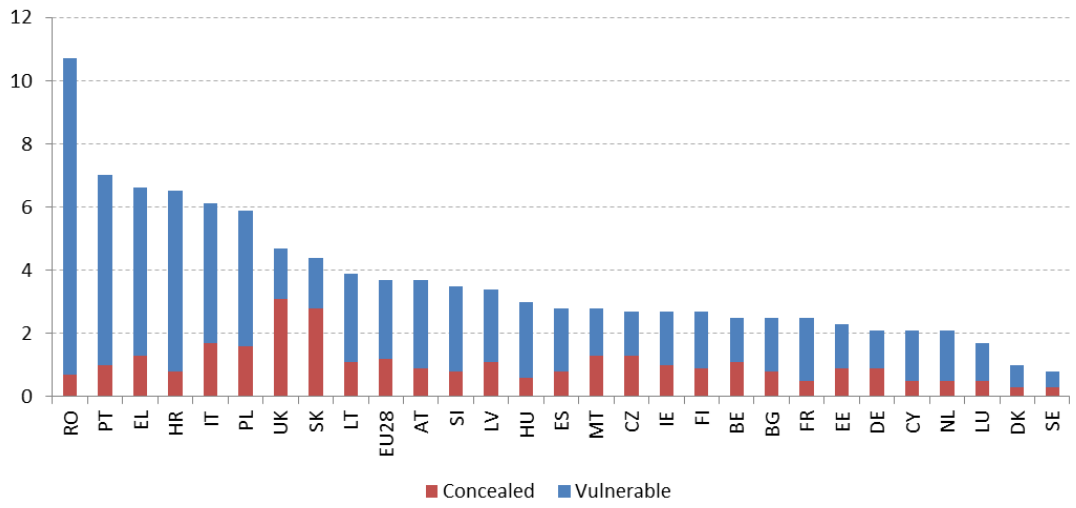

Allikas: Kuuenda Euroopa töötingimuste uuringu (2015) põhjal, Eurofound (2017).

Platvormitöö, mis praegu puudutab vaid väikest osa tööjõust, võib avaldada töötingimustele ja töökorraldusele olulist mõju. Hiljuti uuriti Euroopa Komisjoni veebipõhise uuringuga COLLEEM[70] veebiplatvormide kasutamist 16–74aastaste sagedaste internetikasutajate hulgas 14 ELi liikmesriigis ning saadi esialgsed tõendid platvormitöötajate olukorra kohta. Euroopa Komisjoni andmete (2018)[71] kohaselt näitavad uuringu tulemused, et selliste inimeste osakaal, kes teenivad üle poole oma sissetulekust platvormitööga, oli 2017. aastal veidi üle 2 %, kõige kõrgem oli see näitaja Ühendkuningriigis (4,3 %) ning Madalmaades (2,9 %). Ligikaudu pooled neist inimestest, kes teevad platvormitööd põhitööna, peavad end täielikult või osaliselt füüsilisest isikust ettevõtjaks, samas oluline osa (38 %) peab end töötajaks. See laseb oletada, et paljudel platvormitöötajatel ei ole sotsiaalkaitsega kaetust – küsimuse muudab keerulisemaks asjaolu, et sageli ei ole nende tööhõive staatus seadusandlikust vaatepunktist selge.

---

70 COLLEEMi (*Collaborative Economy and Employment*) uuring on digitaalseid platvorme käsitlev veebipõhine paneeluuring, mille tellis tööhõive, sotsiaalküsimuste ja sotsiaalse kaasatuse peadirektoraat ja mida koordineerib JRC. See viidi läbi 14 liikmesriigis (DE, ES, FI, FR, HR, HU, IT, LT, NL, PT, RO, SE, SK ja UK). Uuring viidi läbi juunis 2017. Vt Pesole *et al.*, (2018).

71 Euroopa Komisjon (2018). *Employment and Social Developments in Europe* (Euroopa tööhõive ja sotsiaalarengu aruanne). 2018. aasta ülevaade. Luksemburg: Euroopa Liidu Väljaannete Talitus.

Ajutiste töötajate töökohtade kvaliteet on madalam mitmes eri mõõtmes. Kuues Euroopa töötingimuste uuring (2015) annab teavet töökvaliteedi mitme olulise mõõtme kohta. Selle uuringu tulemuste põhjal arvutas Eurofound[72] välja seitse töökohtade kvaliteedi indeksit (mis puudutavad füüsilist töökeskkonda, sotsiaalset töökeskkonda, töö intensiivsust, oskusi ja valikuvabadust, tööaja kvaliteeti, väljavaateid ja töötasu). Kui vaadata seitsmest töökoha kvaliteedi indeksist[73] kuue puhul täheldatud näitajate erinevusi (tabel 3), on lühiajalise ajutise lepinguga töötajate näitajad keskmisest madalamad nelja indeksi osas, millest *väljavaated* (sh töökohakindlus ja karjääri edenemine) ning *oskused ja valikuvabadus* (sh näiteks ligipääs koolitusele ja otsustamise sõltumatus) on kõige probleemsemad. Mis puudutab sotsiaalset keskkonda, siis on näitajad keskmisest pisut kõrgemad. Pikemaajaliste ajutiste lepingutega töötajate puhul on suundumused samad, ent nende töökohtade kvaliteedi näitajad on keskmisele lähemal; lisaks on nende puhul *sotsiaalse keskkonna* näitajad keskmisega võrreldes halvemad. Erinevused on näha ka siis, kui kontrollida statistiliselt selliseid tegureid nagu üksikisiku või tööga seotud omadused (joonis 44). Ajutise lepinguga töötajate puhul on kolm korda suurem tõenäosus sattuda vaesuse riski kui alalistel töötajatel (ajutistel töötajatel oli vaesusriski näitaja 2017. aastal 16,3 %, samas alalistel töötajatel oli see 5,8 %). See lõhe on kriisi puhkemisest saadik pidevalt kasvanud.

---

72 Eurofound (2018), „Does employment Status matter for job quality?“ (Kas tööhõive staatus mõjutab töökoha kvaliteeti?), ilmumas.

73 Seitsmenda mõõtme indeks (töötasu) on välja jäetud, sest seda ei peetud usaldusväärseks.

Tabel 3. Töökoha kvaliteedi näitajad tööhõivestaatuste kaupa (2015)

		Dimesions of job quality					
		Physical environment	Work intensity	Working time quality	Social environment	Prospects	Skills and Discretion
Employment status	Indefinite Contract	84	35	71	65	56	56
	Fixed-term>1 year	83	34	70	59	46	52
	Fixed term<1 year	81	36	70	65	38	44
	Other employees	82	30	71	64	41	44
	Self-emp, no employees - dependent	83	27	72	44	44	54
	Self-emp, no employees - independent	83	26	67	47	50	64
	Employers	84	35	60	76	62	71
	Total	**83**	**34**	**70**	**64**	**53**	**56**

Allikas: Eurofoundi arvutused, EWCS 2015. Rohelisega on märgitud „keskmisest parem“, punasega „keskmisest halvem“. Värvide varjundid märgivad kõrvalekallet keskmisest (tumedam on keskmisest erinevam).

Joonis 44. Tööhõivestaatuse mõju töökoha kvaliteedi konkreetsetele aspektidele, võttes arvesse konkreetseid ja töökohaga seonduvaid karakteristikuid (2015)

Allikas: Eurofoundi arvutused, EWCS 2015.

Märkus: Värvid märgivad suhtelist seotust töökoha kvaliteedi näitaja ja tööhõivestaatuse vahel võrrelduna tähtajatute lepingutega töötajate võrdlusrühmaga. Tulemused on esitatud mitmetasandiliste regressioonisirgetena, mida kontrollitakse konkreetsete karakteristikute, töökohtade, sektorite ja muude näitajate kaudu.

Tõhus aktiivne tööturupoliitika on hästi toimivate tööturgude põhikomponent. See suurendab tööotsijate võimalusi leida uut töökohta ja parandab tööturu nõudluse ja pakkumise vahekorda. Peamine probleem, mida aktiivse tööturupoliitikaga püütakse lahendada, on töötus, täpsemalt pikaajaline töötus (st töötus on kestnud kauem kui aasta). Tõendid näitavad, et mida pikem on aeg, mida tööotsija töötuna veedab, seda suurem on oht, et ta oskused kaotavad oma väärtuse, et ta heitub ja jääb tööturult üldse eemale. Seepärast on pikaajaline töötus nii aktiivse tööturupoliitika tõhususe näitaja kui ka riigi ees töötute aktiveerimisega seonduvalt seisvate probleemide mõõtühik[74]. Joonisel 45 on näidatud pikaajalise töötuse määr (st kauem kui aasta töötuna veetnute arvu ja aktiivse elanikkonna suhe) 2017. aastal ja selle muutus võrreldes 2016. aastaga. Nii nagu ka 1. peatükis märgitud, on 2017. aastal pikaajaline töötus vähenenud kõigis liikmesriikides, seda tänu tööturu elavnemisele. Hoolimata sellest, et tööturu elavnemine on üha ulatuslikum (nagu näitab negatiivne regressioonisirge), on erinevused liikmesriikide vahel siiani suured – 2017. aasta määrad ulatuvad 1 %-st Tšehhi Vabariigis kuni 15,6 %-ni Kreekas. Koos Hispaaniaga (kus määr on 7,7 %) on Kreeka liigitatud kategooriasse „kehv, kuid paranemas“, sest nende puhul on ühendatud keskmisest palju kõrgem pikaajalise töötuse määr ja viimase aasta jooksul toimunud kiire vähenemise määr. Itaalia, kus registreeriti suhteliselt madal pikaajalise töötuse määr (6,5 %), on liigitatud kategooriasse „kriitilises olukorras“, sest arvesse võeti selle näitaja vaid vähest paranemist 2017. aastal võrreldes eelmise aastaga. Slovakkia olukorda peetakse „tähelepanu vajavaks“ (5,1 %). Riikide hulgas, kes on liigitaud kategooriasse „keskmisest parem“, väärivad märkimist Küpros, Portugal ja Horvaatia, kes on liigitaud sellesse rühma, sest nende aastase muutuse näitaja oli hea ja viitas 2017. aastal olulisele paranemisele (näitaja on ELi keskmise lähedal, kuid siiski suurem).

[74] Seepärast on tööhõivekomitee otsustanud lisada pikaajalise töötuse määra sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitajate hulka.

Joonis 45. Pikaajalise töötuse määr (sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

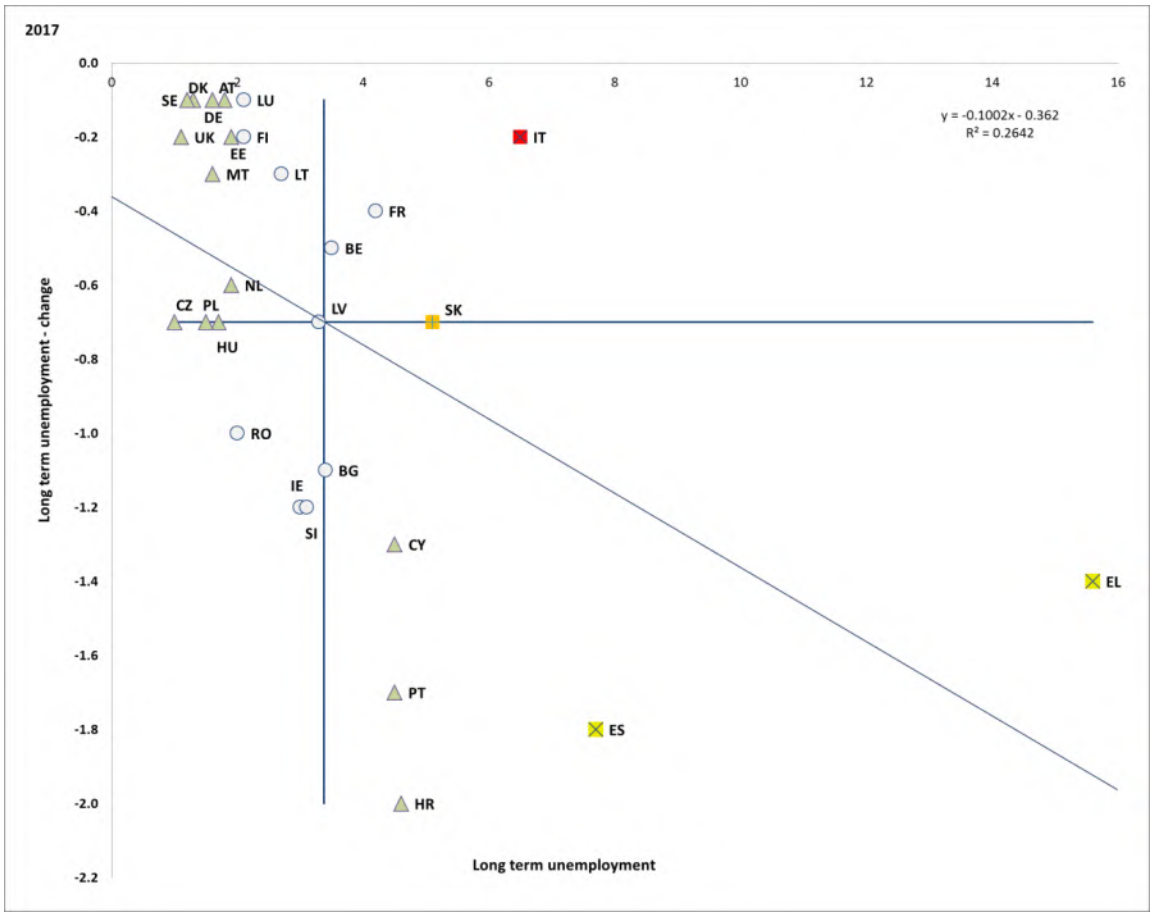

Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring. Ajavahemik: 2017. aasta tasemed ja muutused võrreldes 2016. aastaga. Märkus: telgede ristumispunktiks on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas.

Enamikus liikmesriikides ei ole pikaajalise töötuse määr veel taastunud kriisieelsele tasemele. Paranemine 2013. aasta näitajatega (kriisiaja kõrgeimad näitajad) võrreldes on olnud eriti märgatav (üle 4 protsendipunkti) Horvaatias, Hispaanias, Slovakkias, Portugalis, Iirimaal ja Bulgaarias. Mõnes liikmesriigis oli pikaajalise töötuse määr 2017. aastal endiselt võrdne 2013. aasta omaga (Prantsusmaa) või sellest kõrgem (Austrias +0,5 protsendipunkti, Soomes +0,4 protsendipunkti ja Luksemburgis +0,3 protsendipunkti). Lisaks oli 19 liikmesriigi pikaajalise töötuse määr siiani kõrgem 2008. aasta määrast, suurimad olid erinevused Kreekas (+11,9 protsendipunkti), Hispaanias (+5,7 protsendipunkti), Küprosel (+4 protsendipunkti) ja Itaalias (+3,5 protsendipunkti). See annab aimu viimaste aastate majanduslanguse intensiivsusest neis riikides ja majanduslanguse tekitatud mõju püsivast mõjust tööturu näitajatele, kuid samal ajal ka probleemidest, millega seisavad silmitsi avalikud tööturuasutused ja aktiivse tööturupoliitika jaoks loodud süsteemid, mis paljudel juhtudel on sattunud tööotsijate arvu järsu suurenemise tagajärjel tõsise surve alla. Teises liikmesriikides jäi pikaajalise töötuse määr 2017. aastal tunduvalt allapoole kriisieelset taset (eelkõige Saksamaal, Ungaris ja Tšehhi Vabariigis, kus see oli 2008. aasta määrast üle kahe korra väiksem).

Joonis 46. Pikaajaliste töötute protsent aktiivse elanikkonna hulgas

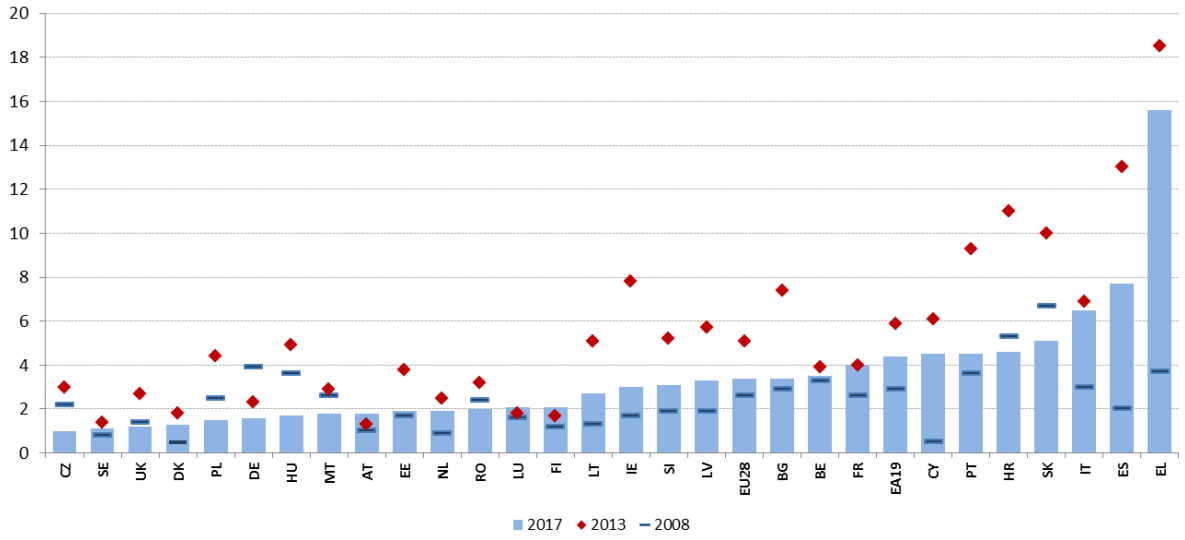

Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring.

Osalemine aktiivse tööturupoliitika meetmetes on ELi lõikes siiani väga erinev. Aktiivne tööturupoliitika on üheks nurgakiviks, millega kindlustada tööturuüleminekute edukus ja tööturgude hea toimivus. Koos tõhusa elukestva õppe taristuga on aktiivne tööturupoliitika see, mis pakub tegelikku toetust (ja tagab kindlustunde) tasakaalustatud turvalise paindlikkuse süsteemis, mida peetakse tööturu toimivust parandavaks teguriks. Selle taustal on liikmesriikide vahelised erinevused aktiveerimismeetmetes osalemise näitajate puhul eriti silmatorkavad[75]. Ühelt poolt on suur hulk liikmesriike (Kreeka, Rumeenia, Bulgaaria, Läti, Sloveenia, Horvaatia, Küpros ja Malta), kus 2016. aastal osales aktiivse tööturupoliitikaga pakutavas tegevuses vähem kui 10 % neist, kes töötada tahtsid. Lisaks vähenes neis enamikul juhtudel viimastel aastatel nende isikute osakaal veelgi. Teisalt on ka hulk riike, kus see osalemise määr on üle 40 % (Rootsi, Prantsusmaa, Taani, Ungari, Luksemburg ja Belgia). Neis riikides on üldine suundumus 2013. aastast alates positiivne või stabiilne. See näib viitavat sellele, et kõnealust poliitikat kirjeldava näitaja puhul liikmesriikide vahel lähenemist ei toimu. Enamikus riikides on osalemise määrad pärast kriisi langenud (märkimisväärsed erandid on Belgia, Ungari, Rootsi, Tšehhi Vabariik ja Eesti), mis näitab, et tööotsijate arvu suurenemine ei ole kaasa toonud aktiivse tööturupoliitika meetmetes osalemise proportsionaalset kasvu.

[75] Seda näitajat tuleks siiski tõlgendada ettevaatusega, kuna sellega mõõdetakse üksnes tööturupoliitika meetmetes osalemist (mitte nende tulemuslikkust), ja mitme riigi puhul on andmekogumisprotsessi tõttu küsitav ka statistika usaldusväärsus.

Joonis 47. Aktiivse tööturupoliitika meetmetes osalejad (100 töötada sooviva inimese kohta)

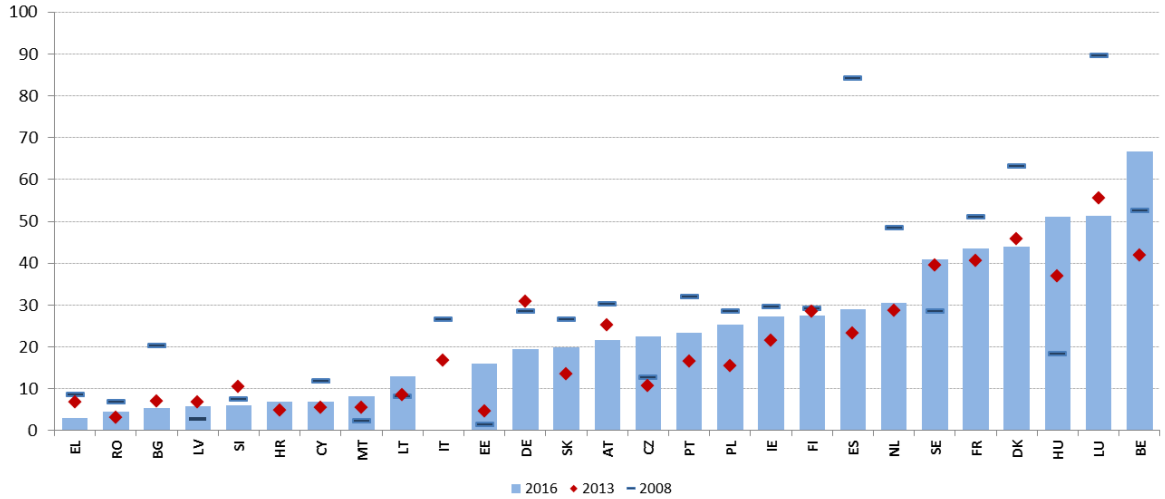

Allikas: tööturumeetmete andmebaas ja tööjõu-uuring. Ühendkuningriigi kohta värsked andmed puuduvad. Itaalia kohta 2016. aasta andmed puuduvad.

Ka koguinvesteeringud aktiivsesse tööturupoliitikasse tunduvad olema liikmesriigiti väga erinevad. Kui pikaajaliste töötute osakaal on aktiivse tööturupoliitika tulemuslikkuse ligikaudne näitaja, on ka see erinevus murettekitav. Kuigi tööturuteenustele ja -meetmetele suunatud kulutused on teatud määral seotud asjaomase liikmesriigi töötuse ja konkurentsi olukorraga, näitavad need arvud suurt erinevust selles osas, kuivõrd ollakse valmis looma tulemuslikku aktiivse tööturupoliitika süsteemi. Tööturuteenustele ja -meetmetele suunatud kulutused varieeruvad 1,5 %-st SKPst alla 0,1 %-ni SKPst liikmesriikides, kes investeerivad vähem (joonis 48). Liikmesriigid, kes investeerivad kõige vähem aktiivsesse tööturupoliitikasse, on tihti ka need, kus olulist osa selle poliitika süsteemist kaasrahastatakse ESFi vahenditest ja kus süsteemi jätkusuutlikkus pikas perspektiivis on küsitav.

Joonis 48. Tööturuteenustele ja -meetmetele tehtud kulutused (2016) ja pikaajalise töötuse osakaal (2017)

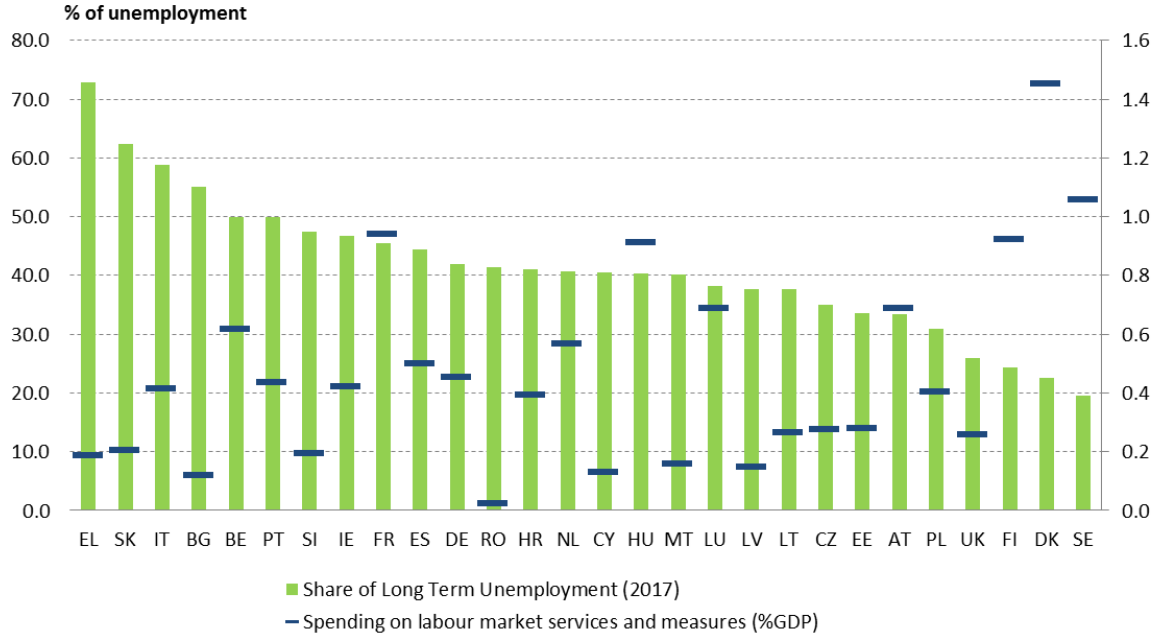

Avalikud tööturuasutused on tähtsaimad tööturuasutused, kes vastutavad tööotsimistoetuste eest ja kuhu tööotsijad aktiveerimismeetmetes osalemiseks pöörduvad. Kuigi avalikud tööturuasutused on igas riigis erinevalt üles ehitatud, on kõigi nende eesmärk viia nii registreeritud töötutele kui ka tööandjatele teenuseid osutades tööturul kokku nõudlus ja pakkumine. Eelkõige on nende ülesanne selgitada välja klientide profiili, nõustada neid ja pakkuda personaalset toetust, saata neid koolitusele või mõnes aktiveerimismeetmes osalema, lisaks maksavad nad (paljudes riikides) ka töötus- ja/või sotsiaaltoetust.

Hoolimata sellest on avalike tööturuasutuste tõhusus tööotsingutoetuste pakkumisel liikmesriikides ebaühtlane, sõltudes muu hulgas nende asutuste suutlikkusest, osutatavate teenuste kvaliteedist ja koordineeritusest muude tegijate pakutavate teenustega. Need erinevused peegeldavad paljudel juhtudel seda, kuivõrd töötud kasutavad töö otsimiseks avalike tööturuasutuste teenuseid (lisaks sellele, et nad täidavad ametliku töötuks registreerumise nõuet, mida on tavaliselt vaja selleks, et saada töötus- ja muid sotsiaaltoetusi).

Joonisel 49 on näidatud tööotsingutel avalike tööturuasutuste teenuseid kasutavate töötute osakaal. Need näitajad ei erine väga 2018. aasta ühises tööhõivearuandes esitatutest. Selle jaotuse madalamas osas olid Hispaania, Itaalia ja Rumeenia, kelle näitajad olid 2017. aastal kõige madalamad (alla 30 %), neile järgnesid Madalmaad, Ühendkuningriik ja Portugal (30 % ja 40 % vahel). Vastupidiselt aga näiteks oli Leedus, Slovakkias, Tšehhi Vabariigis, Austrias, Saksamaal ja Kreekas nende töötute osakaal, kes kinnitavad, et kasutavad tööotsingutel avalike tööturuasutuste teenuseid, üle 70 %. Keskmiselt on avalike tööturuasutuste teenuste kasutamine tööotsijate poolt kriisi puhkemisest saadik pidevalt vähenenud, täpsemalt langes see 58,1 %-lt 2008. aastal 45,2 %-le 2017. aastal (1 protsendipunkt vähem kui 2016. aastal). Mõnes liikmesriigis on aga registreeritud vastupidised suundumused, eriti suur on olnud kasv Lätis ja Küprosel (üle 30 protsendipunkti), Eestis ja Kreekas (umbes 15 protsendipunkti) ning Rumeenias ja Sloveenias (umbes 9 protsendipunkti). Mõnes neist riikidest võib suurem määr olla tingitud sellest, et hüvitiste saamiseks on muudetud registreerimise kohustus rangemaks. Joonis 50 annab aimu sellest, kuidas töötud kasutavad mõningaid alternatiivseid tööotsimismeetodeid, sh eraõiguslikke tööhõivetalitusi, otse tööandja juures kandideerimist ja mitteformaalseid meetodeid, näiteks sõpradelt, sugulastelt ja ametiühingutelt küsimine. Kuigi üldmustrit on raske leida, selgub, et liikmesriikides, kus avalike tööturuasutuste teenuste kasutamine oli väike, kasutatakse mitteformaalseid meetodeid kõige sagedamini.

Joonis 49. Tööotsingutel avalike tööturuasutuste teenuseid kasutavate töötute osakaal

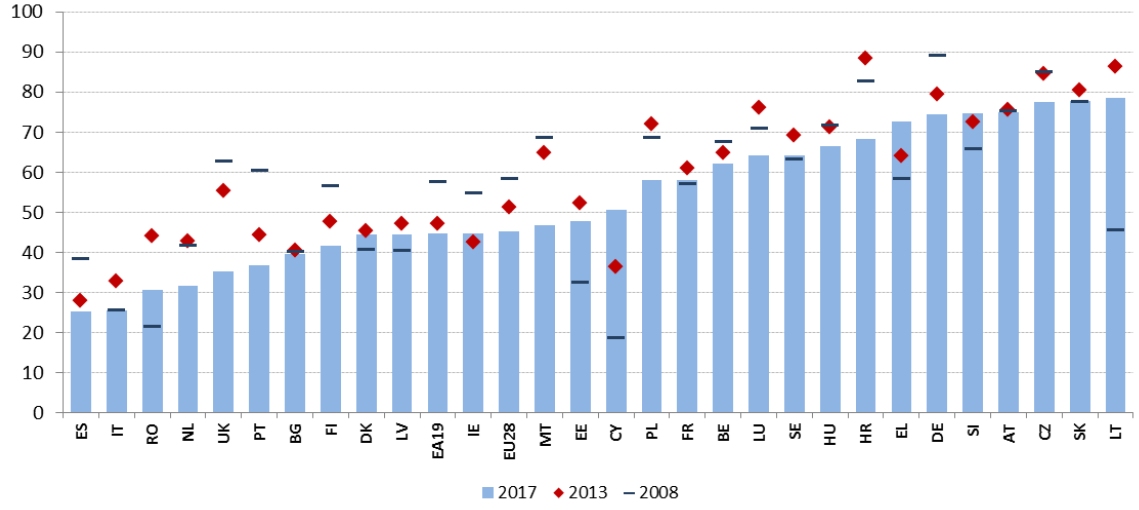

Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring.

Joonis 50. Tööotsingutel muid tööotsimisvõimalusi kasutavate töötute osakaal (2017)

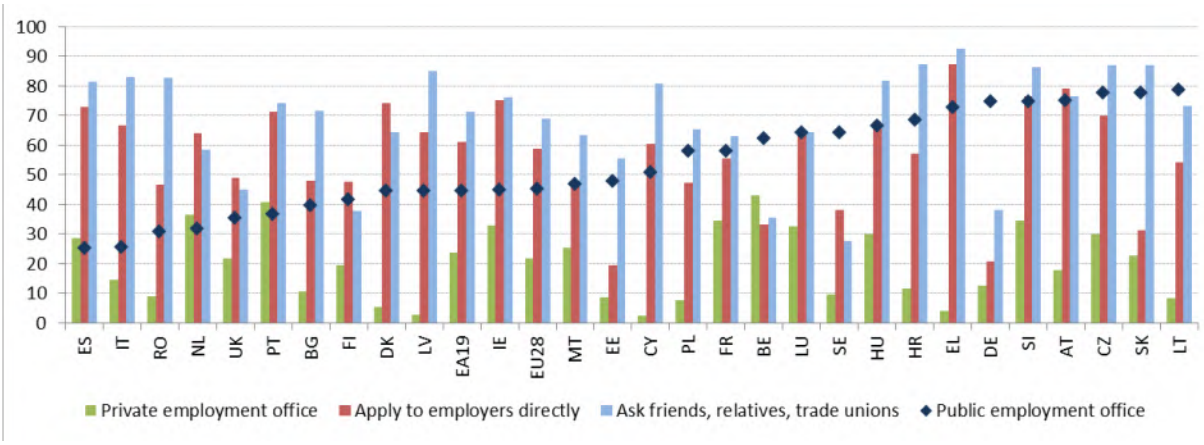

Allikas: Eurostat, tööjõu-uuring.

Piisavate töötushüvitiste maksmine mõistliku aja jooksul ja kõigile töötajatele, millele lisaks osutatakse ka tõhusaid aktiivse tööturupoliitika teenuseid, on tähtsaim vahend tööotsijate toetamiseks tööturustaatuste vahelise liikumise ajal. 2018. aasta ühises tööhõivearuandes on esitatud ELi töötushüvitissüsteemide põhijoonte põhjalik võrdlusanalüüs, mis põhineb tulemustel, mis tööhõivekomitee (EMCO) sai töötushüvitiste ja aktiivse tööturupoliitika meetmete võrdlemisel. Analüüs, milles vaadeldi mitmeid tulemuslikkuse ja poliitikavahenditega seotud näitajaid (2016. või 2017. aasta kohta sõltuvalt andmete kättesaadavusest) on üldjuhul ikka veel kehtiv, kuna käesoleva aruande vaatlusperioodi jooksul tehti vähe poliitilisi muudatusi (üksikasjalikum teave liikmesriikide poolt ellu viidud asjaomase valdkonna reformide kohta on esitatud punktis 3.3.2, liikmesriikides tehtud reformide pikaajaline ülevaade on Euroopa Komisjoni 2018. aasta dokumendis[76]). Selles osas tehakse ülevaade tehtust, täpsemalt poliitikavahenditega seotud näitajatest. Lisaks vaadeldakse täiendavaid näitajaid töötute tööotsijate puhul kehtiva töö otsimise nõude ranguse kohta, selle näitaja osas lepiti tööhõivekomitees kokku 2018. aastal.

Lühiajalistest töötutest[77] saab töötushüvitisi keskmiselt ligikaudu üks kolmandik. See osakaal on kriisi järel pisut vähenenud (34,4 %-lt 2008. aastal 32,7 %-le 2017. aastal), kuid püsinud viimastel aastatel stabiilsena. Samas on säilinud ka märkimisväärsed erinevused liikmesriikide vahel (joonis 51). Need erinevused sõltuvad sellest, kuidas eri riikide töötushüvitissüsteemide poliitika on kujundatud (eelkõige hüvitiste saamise tingimustest, hüvitiste maksimaalsest kestusest, tööotsimisnõuete rangusest ja kattumisest muude sotsiaalkaitsekavadega) ja ka nende majandustsükli positsioonist. Pikemat aega vaadeldes registreeriti ajavahemikul 2008–2017 suurim hüvitistega kaetuse kasv Lätis (peaaegu 16 protsendipunkti), Itaalias (10 protsendipunkti) ja Prantsusmaal (9 protsendipunkti).

---

76 Euroopa Komisjon (2018). *Labour Market and Wage Developments in Europe* (Tööturu ja palkade suundumused Euroopas), 2018. aasta aruanne. Luxembourg, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus.

77 Inimesed, kes on töötud olnud vähem kui aasta.

Teisest küljest registreeriti suurim langus Ungaris (–15 protsendipunkti), Luksemburgis (–12 protsendipunkti), Horvaatias ja Saksamaal (–10 protsendipunkti). Samas on Saksamaal ikkagi kaetuse määr kõige suurem (62,8 %), talle järgnevad Soome, Austria, Belgia ja Prantsusmaa, kus see määr on üle 50 %. Vastupidiselt registreeriti madalaim hüvitistega kaetuse määr Maltal, Horvaatias, Poolas, Rumeenias ja Bulgaarias, kus see määr jääb kaugele alla 15 % ega ilmuta paranemismärke.

- **Joonis 51. Lühiajaliste töötute töötushüvitistega kaetus**

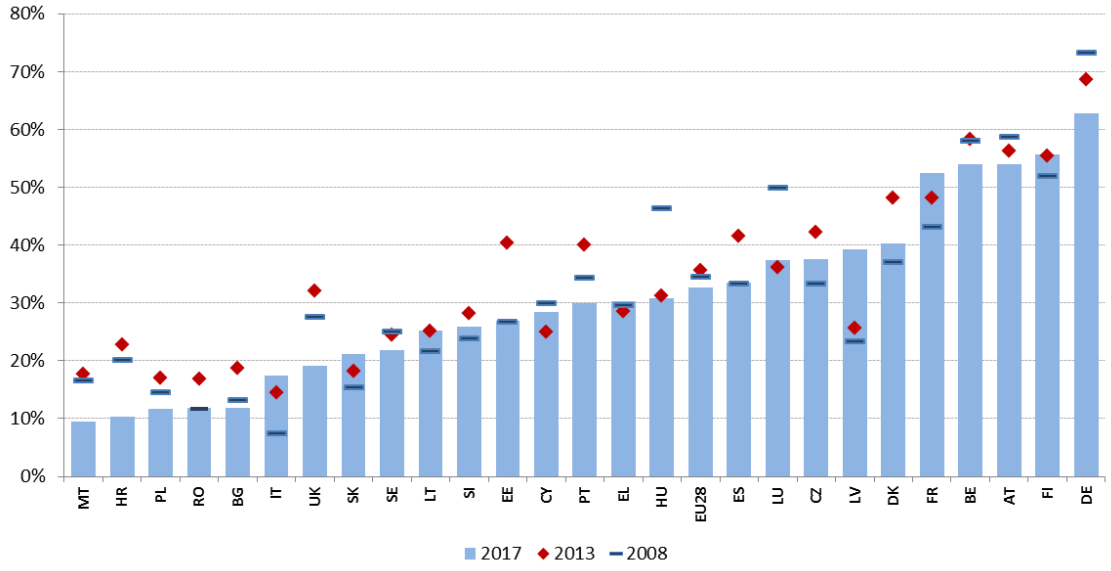

Allikas: Eurostati tööjõu-uuringu andmetel põhinevad arvutused. Märkus: Iirimaa ja Madalmade kohta andmed puuduvad.

Töötushüvitiste ülesehitus ei ole liikmesriikides ajavahemikus 2016–2018 palju muutunud. Töötushüvitiste saamiseks peab töötul üldjuhul olema omandatud miinimumtööstaaž ja/või peab ta olema teatava aja jooksul tasunud sotsiaalkindlustusmakseid. Nagu näha joonisel 52, ulatub see miinimumperiood vähem kui 20 nädalast Prantsusmaal ja Itaalias kuni aastani (52 nädalat) või üle selle Poolas, Rumeenias ja Slovakkias. Ajavahemikus 2016–2018 ei registreeritud peaaegu ühtegi muutust, on vaid kaks erandit. Bulgaarias pikendati töötushüvitise saamise õiguse tekkeks vajalikku perioodi üheksakuuliselt kindlustusperioodilt 15 kuu jooksul enne töötuks jäämist vähemalt 12kuulisele kindlustusperioodile 18 kuu jooksul enne töötuks jäämist. Sarnaselt pikendati seda perioodi Lätis, kus suurendati vähemalt üheksakuulist sissemakseperioodi 12 kuu jooksul enne töötuks jäämist vähemalt 12kuulisele kindlustusperioodile 16 kuu jooksul enne töötuks jäämist. Mis puudutab hüvitiste maksimumkestust (joonis 53), siis aastatel 2017 ja 2018 muutusi ei olnud. Belgia jääb töötushüvitise tähtajatu kestusega skaala kõrgeimale astmele, seda tuleks aga vaadata töötu abiraha süsteemi puudumise kontekstis. Vastupidises olukorras on Ungari ja Malta. Enamikus liikmesriikides on töötushüvitisega kaetuse kestus jätkuvalt lühem kui sissemakseperiood, vaid neljas riigis (Prantsusmaa, Madalmaad, Kreeka, Luksemburg) on need perioodid võrdsed ja kolmes riigis (Soome, Taani, Belgia) on töötushüvitise saamise periood pikem. Mis puudutab töötushüvitiste taset ja piisavust, siis on liikmesriikide vahelised erinevused samuti suured. Näiteks lühikese tööstaažiga (üks aasta) madalapalgalise töötaja puhul ulatub netoasendusmäär alla 20 % varasemast (neto)sissetulekust (Ungaris) kuni ligikaudu 90 %-le (Luksemburgis) (joonis 54). Kui võrrelda netoasendusmäärasid 2. ja 12. kuul pärast töötuks jäämist, on näha hüvitiste maksmise lõpetamise mõju (inimesed kuuluvad muude skeemide, näiteks töötus- või sotsiaalabiskeemide alla) või hüvitiste suuruse vähenemist aja jooksul[78].

[78] Selle näitaja jaoks kasutatud OECD mudelit täiendati nõukogus 2018. aastal vastuvõetud ühise tööhõivearuande põhjal, seda eelkõige Austria, Taani, Eesti, Soome, Saksamaa, Hispaania, Iirimaa, Itaalia ja Ühendkuningriigi puhul.

- **Joonis 52. Hüvitise saamise õiguse tekkeks vajalik periood (nädalates), 2016 ja 2018**

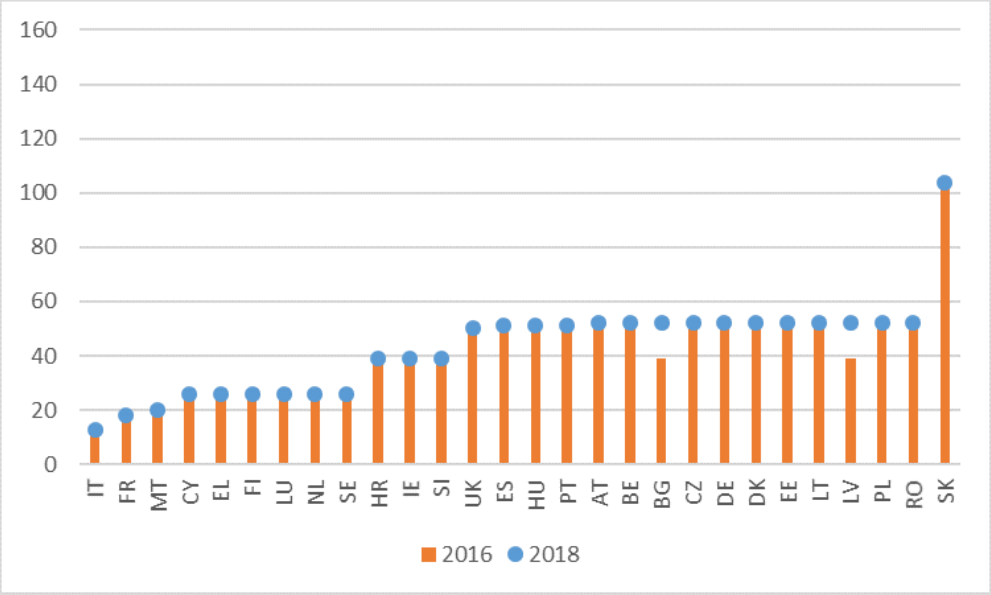

Allikas: Vastastikuse sotsiaalkaitse infosüsteemi (MISSOC) andmebaas ja riikide õigusaktid.
Märkus: Maltal (2018) on hüvitise saamise õiguseks vajalik miinimumperiood 50nädalane sissemakseperiood, millest vähemalt 20 nädalat peab olema makseid tehtud või krediteeritud kahe eelmise kalendriaasta jooksul; Iirimaal (2016 ja 2018) peab alates isiku esmakordsest tööleasumisest olema tehtud vähemalt 104 nädalast sissemakset.

- **Joonis 53. Hüvitiste maksimumkestus üheaastase tööstaaži korral, 2017 ja 2018**

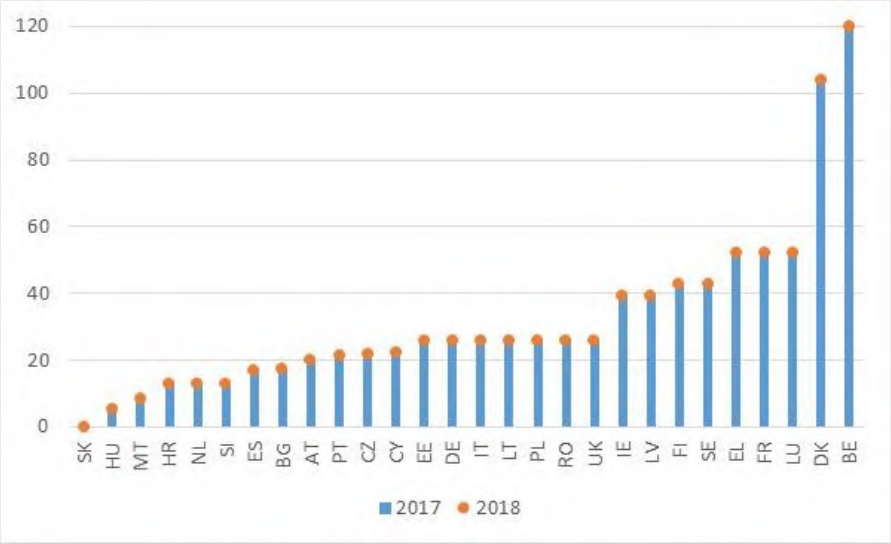

Allikas: Vastastikuse sotsiaalkaitse infosüsteemi (MISSOC) andmebaas ja riikide õigusaktid (jaanuar 2017 ja jaanuar 2018). Märkus: Belgias ei ole hüvitiste maksmise lõppu määratud. Küprosel arvutatakse nädalaid kuuepäevase töönädala alusel. Iirimaal makstakse hüvitisi 39 nädalat (234 päeva) ainult neile, kes on tasunud 260 nädalat või kauem sotsiaalkindlustussüsteemi (PRSI) sissemakseid. Slovakkias ei ole aastase tööstaažiga isikul õigust saada töötushüvitist (seal nõutakse vähemalt kaheaastast töötuskindlustusmaksete tegemist viimase nelja aasta jooksul). Poolas varieerub kestus sõltuvalt piirkonna töötuse määrast, mida võrreldakse riigi keskmise määraga.

Joonis 54. Töötushüvitiste netoasendusmäär 67 % juures keskmisest palgast töötuse 2. ja 12. kuul (2018)

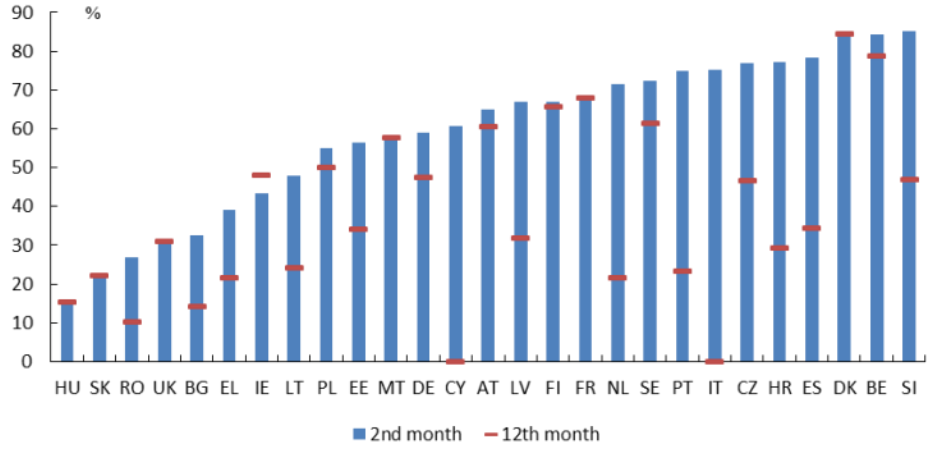

Allikas: Euroopa Komisjon OECD maksude ja hüvitiste mudelite põhjal. Märkus: Näitaja on arvutatud lasteta vallalise, 20aastase isiku lühikese tööstaaži (üks aasta) korral. Täpsemad metodoloogilised üksikasjad on allmärkuses 76.

Liikmesriigid on välja töötanud mitmeid strateegiad töötushüvitiste saajate aktiveerimiseks. Vastuvõetud poliitikavahendites järgitakse vastastikuste kohustuste põhimõtet. Eelkõige nõutakse töötushüvitiste saajatelt, et nad tegeleksid töö otsimisega. Samal ajal peavad riigiasutused neid inimesi töö otsimisel toetama ja võimalike töö saamisel ettetulevate takistuste ületamisel aitama, kusjuures nad peavad kontrollima, kuidas asjaomased inimesed vastavad töövalmiduse tingimusele, ja rakendama vajaduse korral karistusi. Varajase sekkumise ja töötutele tööotsijatele mõeldud teenuste vajaduspõhisuse põhimõtted on liikmesriikides laialdaselt omaks võetud, et lühendada töötusperioode, edendada tööotsijate ja tööandjate kokkuviimise kvaliteeti ning hoida ära pikaajalist töötust ja tööotsija heitumist. Enamikus liikmesriikides on avalikele tööturuasutustele seatud kohustuslike nõudmiste hulgas tööotsijatele teatavat liiki varajase toetuse pakkumine (tööotsija profiili ja personaalse tegevuskava koostamine, individuaalne nõustamine).

Erinevused töötushüvitisele lisanduvate töövalmiduse tingimuste ja tööotsimisnõuete rangusastmes on suured. Järgnev analüüs, mis toetub OECD näitajatele,[79] annab teavet õiguslike (st *de jure*) tingimuste kohta, kuid mitte nende tegeliku rakendamise kohta. Seetõttu ei tohiks neid näitajaid tõlgendada lihtsustatult, ka sel põhjusel, et tööotsimise ja -valmiduse kriteeriumide puhul ei ole võimalik määrata ranguse nn optimaalset taset. Joonisel 55 on näidatud töötushüvitiste saajatele esitatavate töövalmiduse nõuete ja töö sobivuse kriteeriumide rangusastet. Vastavad näitajad on kõige rangemad Poolas, Taanis, Maltal ja Horvaatias ning kõige leebemad Belgias, Leedus, Küprosel, Soomes ja Hispaanias. Joonisel 56 on näidatud tööotsimise ja töötute järelevalve nõuete ranguse suured erinevused. Rangemad nõuded on Maltal, Ühendkuningriigis ja Luksemburgis, samas leebemad nõuded on Küprosel, Kreekas ja Poolas. Lõpuks on joonisel 57 näidatud töötushüvitiste saajate suhtes töövalmidus- ja tööotsimisnõude mittetäitmise korral kohaldatavate karistuste suurt erinevust. Selgub, et karistused on kõige rangemad Sloveenias, Rumeenias, Luksemburgis, Kreekas, Horvaatias ja Portugalis ning kõige leebemad Austrias, Ungaris, Küprosel, Iirimaal, Taanis ja Saksamaal (mõnel juhul on see seotud hüvitiste maksmise lühiajalisusega). Malta, Horvaatia ja Eesti eeskirjad on kõige rangemad igas mõttes. Mitmes liikmesriigis on ranged eeskirjad teatud aspekti osas kombineeritud vähem rangetega mõne teise aspekti osas. Näiteks on Taani eeskirjad töövalmiduse ja töö sobivuse kriteeriumide osas ranguselt teisel kohal, kuid karistuste osas ühed leebemad. Need erinevad lähenemisviisid annavad aimu sellest, kuidas riiklikes süsteemides lahendatakse töötuskindlustushüvitistele omast moraaliriski küsimust. Näiteks peetakse rangemaid tööotsimise ja -valmiduse nõudeid tööotsimist ja tööpakkumisele kiiremat vastamist soodustavaks teguriks, mis seega tasakaalustavad töötushüvitissüsteemiga loodava võimaliku rahaliselt ebasoodsama olukorra teket ja vähendavad töötuse kestust. Samas võivad liiga ranged nõuded avaldada soovitule vastupidist mõju, näiteks selles osas, mis puudutab hüvitisega kaetuse vähenemist või tööotsijate ja tööandjate vähemkvaliteetset kokkuviimist, mis ei pruugi jääda pikemaks püsima (rohkem inimesi langeb üha sagedamini taas töötustaatusesse).

[79] Need poliitilised näitajad töötati välja OECDs ja neis on kasutatud põhjalike eksperdiuuringute andmeid.

Joonis 55. Töövalmiduse ja töö sobivuse kriteeriumid, 2017

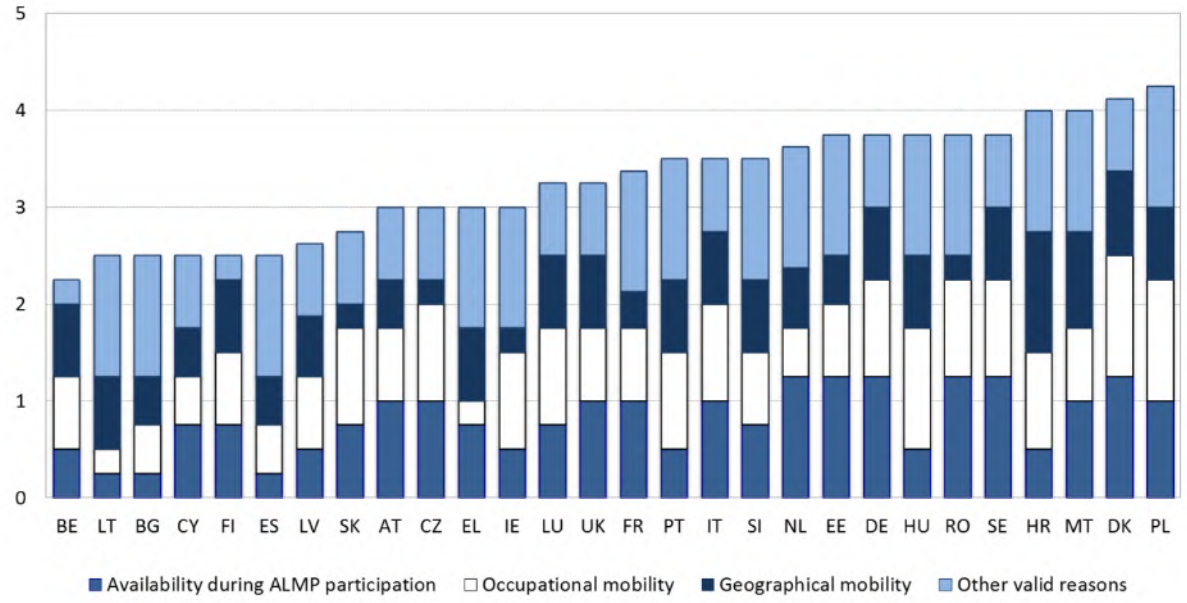

Allikas: OECD. Märkus: skaala algab ühest (kõige leebem) ja ulatub viieni (kõige rangem).

Joonis 56. **Tööotsimise ja töötute järelevalve nõuded, 2017**

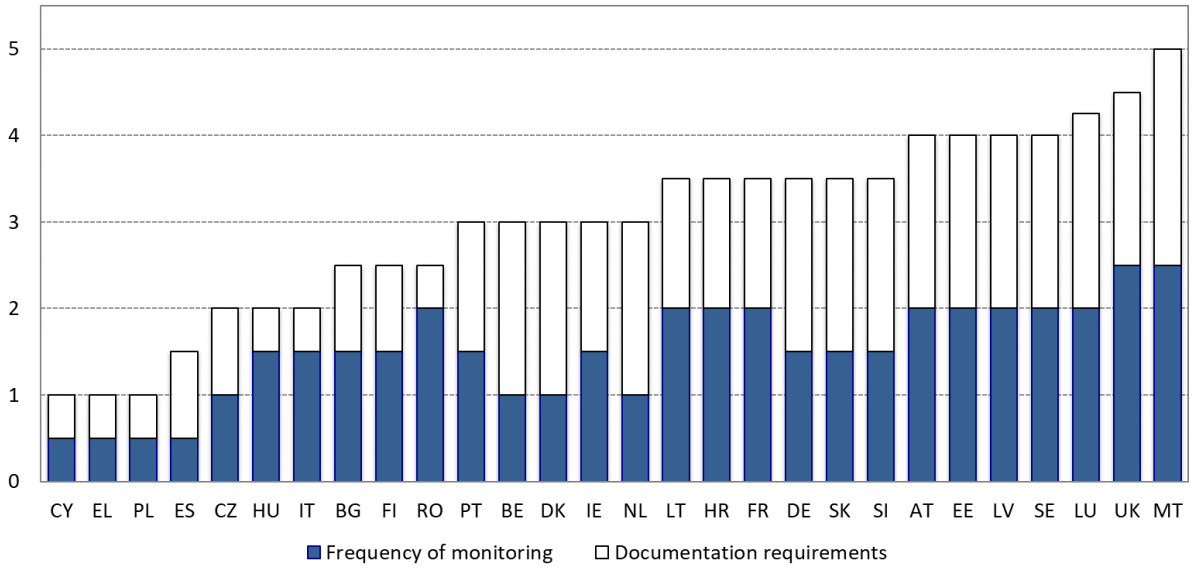

Allikas: OECD. Märkus: skaala algab ühest (kõige leebem) ja ulatub viieni (kõige rangem).

Joonis 57. Hüvitistega seonduvate karistuste rangus, 2017

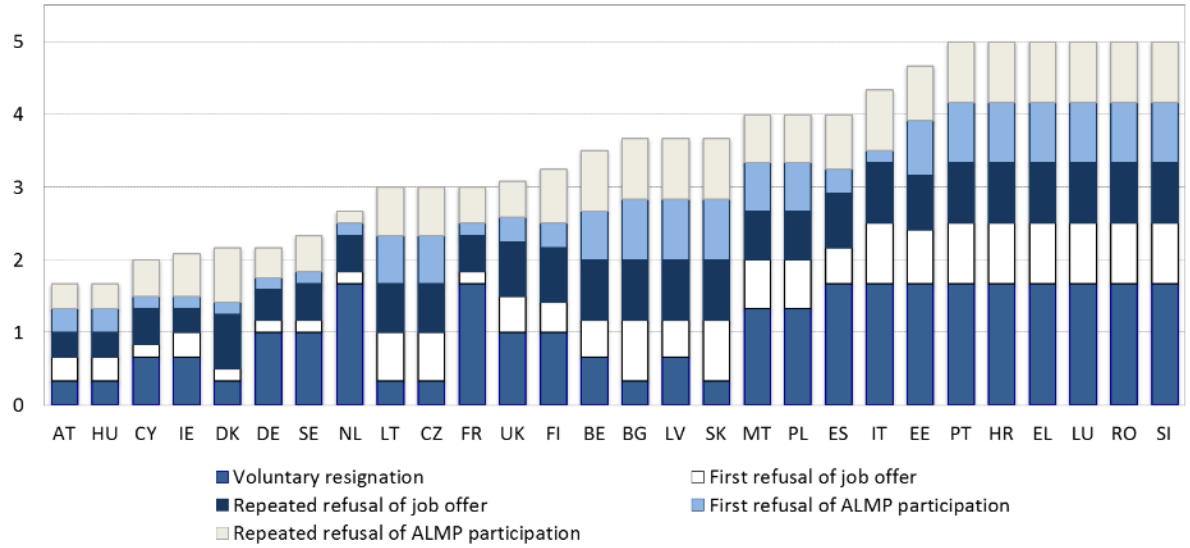

Allikas: OECD. Märkus: skaala algab ühest (kõige leebem) ja ulatub viieni (kõige rangem).

Töötajate ja õppijate liikuvuse ees seisvate takistuste kõrvaldamine võib aidata suurendada tööalast konkurentsivõimet ja arendada oskusi ning seega aidata Euroopa tööturu võimalusi täiel määral ära kasutada. 2017. aastal oli ELis ligikaudu 12,4 miljonit tööealist (20–64aastast) kodanikku, kes elasid oma kodakondsusjärgsest riigist erinevas liikmesriigis[80]. 2016. aastaga võrreldes on see näitaja suurenenud 5 % võrra, see kasvutempo on sarnane varasemate aastate omale. Saksamaa ja Ühendkuningriik olid 2017. aastal peamised vastuvõtvad elukohariigid, kus elas vastavalt 3 miljonit ja 2,6 miljonit mujalt saabunut, neile järgnesid Hispaania (1,4 miljonit inimest), Itaalia (1,2 miljonit inimest) ja Prantsusmaa (ligikaudu 1 miljon inimest). Kui Saksamaa ja Ühendkuningriigi puhul on näha kasvutrendi (alates 2015. aastast), siis Itaalia ja Prantsusmaa puhul on kasv tagasihoidlikum (ja keskmisest madalam). Skaala teises otsas oli Hispaanias EL 28-st saabunute absoluutarv kõige väiksem ning vähenes 2016. aastaga võrreldes 1 % võrra. Langustrendi jätkumist (kuigi aeglasemalt) võib täheldada juba 2014. aastast saadik. Peamised päritoluriigid 2016. aastaga võrreldes muutunud ei ole – Rumeenia, Poola, Portugali, Itaalia ja Bulgaaria kodanikud moodustavad ELi tasandil suurimad väljarändajate rühmad. Nende riikide näitajad kokku ulatuvad umbes 6,6 miljoni inimeseni, see on üle poole EL 28 liikuvatest kodanikest ELis. Rahvastiku osakaalust on suurim elanikkonna väljavool registreeritud Leedus, Rumeenias ja Lätis; kasvutrendi võib näha Leedu, Rumeenia, Läti, Eesti ja Horvaatia puhul. Peamised päritolu- ja sihtriigid on püsinud samadena ka majanduslikult aktiivsete kodanike (st töötajad ja tööotsijad) seisukohast vaadelduna.

Välismaal õppimine on kasulik oskuste arendamise ja tööturu väljavaadete seisukohast. Õpirändes osalejad aitavad pärast välismaal õppimist koju pöördudes oma riigis teadmisi arendada, tugevamat kultuurilist teadlikkust luua, uusi tehnoloogilisi oskusi rakendada ja suutlikkust suurendada. Lisaks suurendab riikide vaheline üliõpilasvahetus akadeemiliste asutuste vahelise koostöö võimalusi, aidates saavutada Euroopa eesmärki muuta haridussüsteemid avatumaks ja ajakohasemaks.

---

80 See arv viitab pikaajalistele EL 28 tööealistele liikuvatele kodanikele, kes elavad ELi 28 liikmesriigis, ning selle aluseks on Eurostati rahvastikustatistika. Täpsemalt vt (ilmuvat) 2018. aasta aruannet ELi-sisese tööjõu liikuvuse kohta, mille on koostanud tööhõive, sotsiaalküsimuste ja sotsiaalse kaasatuse peadirektoraat.

Praegu on vaid väike osa eurooplastest omandanud kõrghariduse välismaal. 2016. aastal oli vaid 10,7 % ELi liikmesriikidest pärit kõrgkoolilõpetanutest liikuvad; 3,1 % omandas kraadi välismaal ja lõpetas õpingud mõnes teises riigis kui riik, kus ta oli saanud bakalaureuse kraadi, ning 7,6 % osales ainepunktide omandamisega seotud liikuvuses ja veetis ajutise õppeperioodi ja/või õppepraktika välismaal. Liikmesriigid, kus väljaspool koduriiki kõrgkoolilõpetanute osakaal on suurim, on Luksemburg (84,4 %), Madalmaad (23,2 %) ja Soome (19,5 %). Veel neljas ELi liikmesriigis (Saksamaa, Prantsusmaa, Küpros ja Leedu) on üliõpilaste liikuvuse määr üle 15 %. Riikidevahelise liikuvuse mustreid saab selgitada mitmest tegurist lähtuvalt, näiteks võib tuua geograafilise läheduse, keelelise seotuse või ingliskeelsete õppeprogrammide olemasolu mitte inglise keelt kõnelevates riikides. Õpetamise kvaliteet kõrgkoolis ja kõrgkoolide reputatsioon aitab samuti huvi suurendada.

Sotsiaaldialoog, kas siis kahe- või kolmepoolne, on Euroopa sotsiaalse turumajanduse oluline element. See võimaldab teha kokkuleppeid ja võtta poliitikameetmeid, mis aitavad tasakaalustada tööturu mõlema osapoole huve. Tõhus sotsiaaldialoog aitab leida kõiki osapooli rahuldavad lahendused, sellega vähendatakse ühiskondlikke konflikte ja suurendatakse sotsiaalset ühtekuuluvust. Sotsiaaldialoogi oluline komponent on partnerite vaheline vastastikune austus ja usaldus, mis tuleneb varasemast koostöökogemusest ja tugineb positiivsetele läbirääkimistulemustele. Et sellised läbirääkimised õnnestuksid, peavad sotsiaalpartnerid olema üksteisest ja valitsusest sõltumatud (sotsiaalpartnerite autonoomsus). Sotsiaaldialoogist on kasu töötajatele, tööandjatele ja valitsustele. 2015. aasta märtsis tehtud algatuses „Sotsiaaldialoogi uus algus“, nõukogu järeldustes ja neljapoolses avalduses „Tugeva sotsiaaldialoogi uus algus“, millele on alla kirjutanud Euroopa sotsiaalpartnerid, komisjon ja Madalmaad kui eesistujariik nõukogu nimel (mõlemad võeti vastu 2016. aasta juunis), kutsutakse liikmesriike üles kaasama asjakohaste reformide ja poliitikate väljatöötamisel ja rakendamisel sotsiaalpartnereid ja järgima seejuures riiklike tavasid. Euroopa sotsiaalõiguste sambas ja uues tööhõivesuunises nr 7 on taas sõnastatud, et sotsiaaldialoog on Euroopa Liidu põhiväärtus.

Euroopa Liit seisab silmitsi sotsiaalse dialoogi riiklike süsteemide mitmekesisusega. Need erinevused on enamjaolt seotud erinevate institutsiooniliste raamistike ja sotsiaalpartnerite organisatsioonide tegevussuutlikkusega, mis kokkuvõttes muudavad sotsiaaldialoogi kvaliteedi vägagi erinevaks. Kuna kõigile ühtviisi sobivat mudelit ei ole, tuleks hästi toimiva ja tõhusa kolmepoolse sotsiaaldialoogi süsteemi ühise nimetajana käsitada õigesti ajastatud ja sisulist sotsiaalpartnerite kaasamist poliitika kujundamisse ja rakendamisse, kusjuures toetada tuleb sotsiaalpartnerite suutlikkuse suurendamist. Sama kehtib ka kahepoolse sotsiaaldialoogi suhtes.

Sotsiaalpartnerite suutlikkusel on sotsiaaldialoogi kujundamisel oluline roll. Sotsiaalpartnerite liikmesuse näitajad annavad aimu sellest, kuivõrd hästi suudavad sotsiaalpartnerid esindada kummagi tööturu osapoole vastavaid kollektiivseid huve (joonis 58). Mida suurem on liikmete arv ja mida laiem esindatus, seda tugevamad on väidetavalt nende hääl ja volitused. Samas ei anna need näitajat täielikku ülevaadet. Näiteks võib teatud liikmesriikides, kus ametiühingutesse kuulumise mõõdetud määr väike (nt Prantsusmaa), olla nende toetajaskond piisavalt lai ka mitteliikmete hulgas (vt Eurobaromeetri andmeid ametiühingute usaldamise kohta) ning nad võivad olla vägagi suutlikud poliitika arendamises osalemisel. Enamikus liikmesriikides on ametiühingutesse kuulumise määr 1980ndatest aastatest alates alanenud, tööandjate organisatsioonide määr aga püsinud enam-vähem sama. Liikmesuse koguarvule lisaks võib sotsiaalpartnerite suutlikkust mõjutada ka esindatuse struktuur (rohkem või vähem killustunud), seda eriti juhul, kui killustatud esindatusega kaasneb vähene koordineerimine.

- **Joonis 58. Ametiühingutesse kuulumise määr**

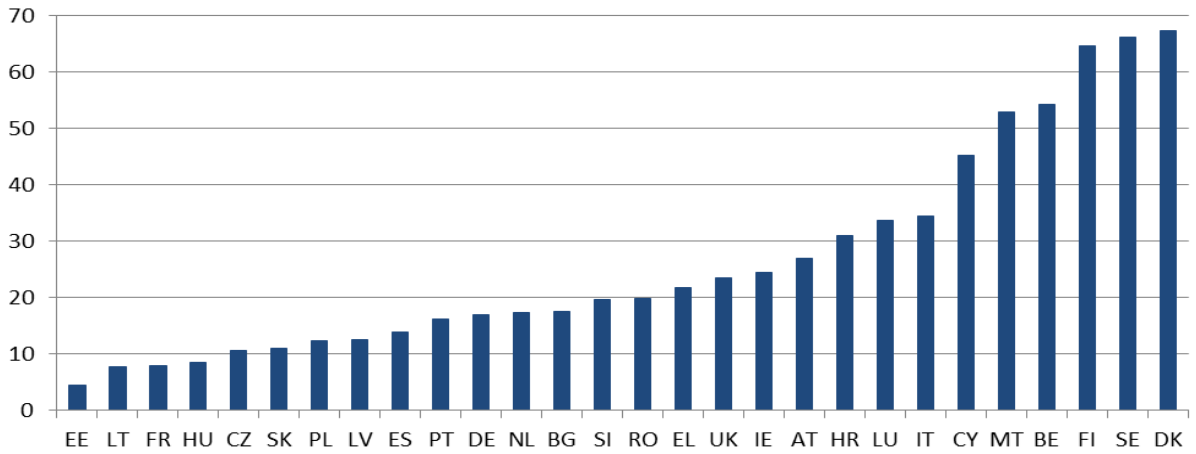

Allikas: OECD ja ICTWSSi andmed (allikat kasutati vastavalt liikmesriigi kohta uuemate andmete olemasolule). Märkus: määr on arvutatud ametiühingu liikmete osakaaluna kõigi töötajate hulgas. Andmete aastad: Rootsi puhul 2017, Austria, Tšehhi Vabariigi, Taani, Soome, Saksamaa, Ungari, Iirimaa, Itaalia, Leedu, Madalmaade ja Ühendkuningriigi puhul 2016, Belgia, Eesti, Prantsusmaa, Läti, Luksemburgi, Portugali, Slovakkia, Sloveenia ja Hispaania puhul 2015, Poola puhul 2014, Küprose ja Kreeka puhul 2013, Horvaatia, Malta, Bulgaaria ja Rumeenia puhul 2012. Tööandjate organisatsioonide määra ei ole mitme liikmesriigi puhul viimastel aastatel ajakohastatud, seepärast seda joonisel ei kajastata.

Suutlikkuse suurendamise meetmeid toetatakse mitmes liikmesriigis Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondide vahendusel. Rahalist toetust on selleks antud muu hulgas Bulgaarias, Küprosel, Tšehhi Vabariigis, Kreekas, Prantsusmaal, Ungaris, Leedus, Lätis, Poolas, Slovakkias ja Portugalis. Portugalis toetatakse Euroopa Sotsiaalfondi (ESF) vahenditest sotsiaalpartnerite institutsioonilise suutlikkuse suurendamist, pidades silmas sotsiaalpartnerite olulist rolli tööturu institutsioonide ajakohastamisel, sh aktiivse tööturupoliitika meetmete ning kutsehariduse ja -õppe haldamisel ja rakendamisel. Lätis toetatakse ESFi vahenditest kahepoolse sotsiaaldialoogi tugevdamist. Projektide eesmärk on luua õiguslik raamistik, mis lihtsustab eri sektorite vahelist sotsiaaldialoogi. Praegu on mitmes liikmesriigis ruumi parandada ELi vahendite kasutamist sotsiaalpartnerite suutlikkuse suurendamisel.

Töökeskkonna üldine muutumine loob sotsiaalpartnerite organisatsioonidele uusi võimalusi, kuid toob endaga kaasa ka uusi ohte. Juba praegu on erinevate lepingulise töökorraldusega töötajate esindatus sellistes organisatsioonides väga erinev. Täpsemalt on alalise töölepinguga töötajad ametiühinguga seotud oluliselt suuremal määral kui tähtajalise töölepinguga töötajad. Lisaks sellele puudub esindatus enamiku uusimate tööhõivevormide puhul. Madalmaades korraldatud uuringud näitavad, et need arengusuunad võivad mõjutada kollektiivläbirääkimiste tulemusi, vähendades palgatõusu sektorites, kus mõne muu sektoriga võrreldes on palju sõltumatuid töötajaid (ja vähem ametiühingute liikmeid)[81]. Samas on kasvavas teenussektoris tegutsevad ettevõtjad vähem tõenäoliselt tööandjate organisatsioonide liikmed kui tööstussektori tööandjad. Viimastel aastatel on sotsiaalpartnerite organisatsioonid püüdnud värvata uusi liikmeid või tugevdada teatavate alaesindatud rühmade (nt noorte ja platvormitöötajate) häält suunatud strateegiate ning värbamisalaste jõupingutustega, luues organisatsioonisiseseid eristruktuure[82].

ELis hinnatakse sotsiaalpartnerite organisatsioonide esindatust tavaliselt kahe põhimõtte alusel. Ühest küljest toetutakse mõnes riigis „õigusliku vastavuse“ põhimõttele, mis tähendab, et sotsiaalpartnerite esindatust reguleeritakse teatud arvu õiguslike nõuetega, täpsustakse kollektiivläbirääkimistes osalemise eeltingimused ja siduvate kollektiivlepingute olemasolu (nt valimised ja ametiühingu liikmesus ning töötajate kaetus või tööandja poolsete organisatsioonide liikmesus). Teisest küljest on liikmesriike, kus tuginetakse „vastastikuse tunnustamise“ põhimõttele, mis hõlmab sotsiaalpartnerite iseregulatsiooni. On ka riike, kes kombineerivad neid kahte põhimõtet. Praktikas võib läbipaistvuse puudumine muuta eri organisatsioonide esindatuse ühese hindamise keeruliseks[83].

---

81 DNB (2018), DNBulletin: *Flexibilisering arbeidsmarkt gaat gepaard met daling arbeidsinkomensquote*, avaldatud 1. veebruaril 2018.

82 Vt Euroopa tööhõive ja sotsiaalarengu 2017. ja 2018. aasta aruande 5. peatükki.

83 „The concept of representativeness at national, international and European level“ (Esindavuse põhimõte riigi, rahvusvahelisel ja Euroopa tasandil), Eurofound (2016).

Euroopa poolaasta raames pühendatakse sotsiaaldialoogile üha suuremat tähelepanu. 2017. aastal korraldas tööhõivekomitee täieulatusliku mitmepoolse järelevalvetegevuse, et vaadelda sotsiaalpartnerite kaasamist reformide tegemisel ja poliitika kujundamisel. Seda rõhutati institutsionaalselt tööhõivesuunistes ning see hõlmas 14 liikmesriigi olukorraga tutvumist ning vastavate riigipõhiste järelduste esitamist. Riiklikud sotsiaalpartnerite esindused viibisid kohal ja tutvustasid oma nägemust olukorrast. Kuigi sotsiaaldialoogi korraldus on igale riigile eriomane, ilmnesid läbivaatamise käigus probleemid, mis on ühised mitme läbivaadatud liikmesriigi jaoks. Siia alla kuuluvad näiteks sotsiaalpartnerite suutlikkuse küsimused ning vajadus prognoositava, sisulise ja õigeaegse sotsiaalpartneritega konsulteerimise järele reformide eri etappides. Selle mitmepoolse järelevalvetegevuse järeldused ja riikide aruannetes esitatud vastavad analüüsid tõid kaasa sotsiaaldialoogi tähtsuse rõhutamise riigipõhistes soovitustes (komisjon esitas need soovitused 2018. aasta mais ja nõukogu võttis vastu sama aasta juulis). Kahe liikmesriigi (Ungari ja Rumeenia) soovitustes rõhutati selgelt vajadust sotsiaaldialoogi parandamise järele, mitme teise liikmesriigi puhul tuletati põhjendustes meelde sotsiaalpartnerite rolli, mõnel juhul ka esinevaid probleeme. Nii mõnigi kord on ruumi sotsiaalpartnerite suutlikkuse parandamiseks ning selleks, et tagada neile prognoositava ja õigeaegse konsulteerimise jaoks piisav raamistik, sealhulgas Euroopa poolaasta kõigis olulistes etappides.

Ka kodanikuühiskonna organisatsioonidega konsulteerimine on oluline tagamaks, et reforme kavandatakse ja rakendatakse tõhusalt. Nagu on rõhutatud 2018 aasta juulis vastuvõetud läbivaadatud tööhõivesuunistes, peaksid liikmesriigid võtma vajaduse korral arvesse kodanikuühiskonna organisatsioonide kogemusi tööhõive ja sotsiaalküsimuste alal ning tuginema seejuures olemasolevatele riiklikele tavadele. Et nende organisatsioonide kaasamine oleks viljakas poliitiliste väljakutsete ja õiguskaitsevahendite kindlakstegemisel, on oluline, et dialoog oleks inspireeritud avatuse, pluralismi ja läbipaistvuse põhimõtetest. Esialgsed tõendid[84] viitavad sellele, et kodanikuühiskonna huvirühmade kaasamine on liikmesriigiti väga erinev, see puudutab nii Euroopa poolaastat kui ka üldisemalt konsultatsioone kavandatud reformide teemal. Huvirühmadega konsulteerimine võib olla keeruline riikides, kus kodanikuühiskond on vähem organiseerunud: eelkõige võivad mõnes liikmesriigis olla probleemiks kodanikuühiskonna organisatsioonide ebapiisavad võimalused aktiivselt poliitilises arutelus osalemiseks.

3.3.2 Poliitikameetmed

Mõnes liikmesriigis tehakse reforme töökaitsealaste õigusaktide valdkonnas, et saavutada parem tasakaal paindlikkuse ja kindluse vahel ning vältida killustatust. Prantsusmaal kehtestati 2018. aasta jaanuaris tööõiguse üldisema reformi osana kohustuslik staaži- ja vanusepõhine võrdlusalus töötajatele hüvitiste maksmiseks juhul, kui nad on majanduslikel põhjustel ametist ebaseaduslikult vabastatud; eesmärk on ühtlustada sarnaste juhtudega seotud summasid ja hõlbustada vaidluste lahendamist lepitamisetapis. Seevastu aga suurendatakse 25 % võrra lahkumishüvitist, mida makstakse juhul, kui ametist vabastamine on majanduslikult põhjendatud. Peale selle võivad ettevõtjad pärast ametiühingutega läbi rääkimist enamuse kokkuleppel rakendada RCC-menetlust (*Rupture Conventionnelle Collective*) ehk menetlust, mille kohaselt töötaja astub vastastikusel kokkuleppel tagasi ja saab hüvitist (mis ei või olla väiksem individuaalsest lahkumishüvitisest).

---

84 Need andmed on saadud näiteks 2. oktoobril 2018 Brüsselis toimunud seminarilt, mis kandis nime „The Social Pillar and European Semester as tools for delivering social Europe – a reflection with civil society“ (Sotsiaalõiguste sammas ja Euroopa poolaasta kui sotsiaalse Euroopa eesmärkide saavutamise vahendid – kodanikuühiskonnaga peetud arutelud).

Selle mehhanismi kasutamise peavad avaliku sektori asutused kinnitama, eelkõige selleks, et vältida kuritarvitust. Ajavahemikku, mille jooksul võib alustada kohtumenetlust ametist vabastamise vaidlustamiseks (v.a ahistamise ja diskrimineerimise korral), vähendati kahelt aastalt ühele aastale. Lisaks vaadati 2017. aasta detsembris läbi kollektiivläbirääkimiste eeskirjad, et piirata seda, millises ulatuses hinnatakse kollektiivset ametist vabastamist põhjendavaid finantsraskusi; ettevõtja majandusraskusi ei hinnata enam mitte üleilmselt, vaid üksnes riigi territooriumi piires, mis võimaldab ettevõtjatele suuremat paindlikkust kollektiivse ametist vabastamise põhjendamiseks. Belgias lühendati 2018. aastal uue töölepingu algusajal lubatavat ametist vabastamise etteteatamisaega (kahelt nädalalt ühele kolme esimese kuu jooksul ja neljalt nädalalt kolmele neljanda kuu jooksul). Horvaatias taaskehtestati 2017. aastal tööseaduse muudatusega võimalus (mis oli 2014. aastal tühistatud) esitada kohtule nõue jätta arvesse võtmata töönõukogu keeldumine anda nõusolek kaitstud töötajate (nt töönõukogu liikmeteks olevate töötajate või puuetega või eakamate töötajate) ametist vabastamiseks. Itaalias suurendati hiljuti töötajatele ebaõiglase ametist vabastamise eest makstavat hüvitist.

Mitmes liikmesriigis kavandatakse selles valdkonnas meetmeid, mis võidakse lähitulevikus vastu võtta. Madalmaades esitati 2018. aasta aprillis üldsusega konsulteerimiseks põhjalike meetmete pakett (eelnõu), mille eesmärk on saavutada töökaitsealases õiguses parem tasakaal. Pakett sisaldab tähtajatu lepinguga töötajate ametist vabastamise täiendava aluse kehtestamist (nn kumulatiivne alus), tähtajatute lepingute korral kehtiva katseaja võimalikku pikendamist (kahelt kuult viiele), järjestikuste ajutiste lepingute kestuse pikendamist kolme aastani (varasemalt kahelt aastalt) ning võimalust eristada töötuskindlustusmakseid olenevalt lepingu liigist. Soome valitsus esitas parlamendile ettepaneku muuta töölepinguseadust, et võtta paremini arvesse väikeettevõtjate olukorda, alandades individuaalsete koondamiste künnist.

Ajutiste lepingute suhtes võetakse mõnes liikmesriigis meetmeid, et kehtestada nende lepingute kasutamiseks rangemad tingimused (kuritarvituse vältimiseks) või jätta rohkem vabadust kollektiivläbirääkimiste pidamiseks selliste lepingute raamistiku üle läbi rääkimisel. Tšehhi Vabariigis hakkas 2017. aasta juulis kehtima mitu meedet, mille eesmärk on vältida rendiagentuuride poolseid kuritarvitusi; meetmed hõlmavad rangemaid karistusi kohustuste täitmata jätmise tõttu tegevusloast ilma jäänud rendiagentuuri vastutavale esindajale. Sloveenias on tööinspektsioonide seaduse muudatuste eesmärk vältida ebatüüpiliste töövormide (sh tsiviilõiguslike lepingute alusel töötamine) ebaseaduslikku kasutamist ja karistada tööandjaid, kes ei maksa töötasu õigel ajal. Eelkõige antakse tööandjale juhul, kui inspektor on kindlaks teinud, et tööd tehakse ebaseaduslikult tsiviilõigusliku lepingu alusel, ülesandeks pakkuda asjaomasele töötajale kolme päeva jooksul sobiv tööleping. Prantsusmaal on muudetud sektori tasandi läbirääkimised riigi tööõiguse suhtes ülimuslikuks, kui määratakse kindlaks tähtajaliste ja ajutiste lepingute kasutamise raamistikku (vt punkt 3.1). Ettevõtja tasandi lepingud võivad olla vähem soodsad kui sektori tasandi omad, sest jääb ära viimaste puhul olev võimalus lisada senise olukorra säilitamise klauslid (*lockdown clauses*). Portugalis lepiti 2018. aasta juunis sotsiaalpartneritega kokku põhjalik tööturu killustatuse vastane meetmepakett (pakett sätestatakse eeldatavasti õigusaktides 2018. aasta lõpuks). Muudetakse järgmist: tähtajaliste lepingute maksimumkestust lühendatakse kolmelt aastalt kahele (sh uuendamised), kusjuures uuendatud lepingute kogukestus ei või ületada algperioodi kestust; määramata tähtajaga töölepingute (*contratos de trabalho a termo incerto*) maksimumkestust lühendatakse kuuelt aastalt neljale; piiratakse nooremate töötajate ja pikaajaliste töötute puhul ajutiste lepingute kasutamise põhjenduste ulatust. Samas pikendatakse esmakordsete lepingute ja äsja tööle võetud pikaajaliste töötute puhul katseaega 180 päevani. Kolmepoolses kokkuleppes kutsutakse ka üles maksustama ülemäärast tööjõu voolavust, kusjuures termin „ülemäärane“ (sektorite kaupa) tuleb määratleda seadluses, kaasates sotsiaalpartnereid. Kreekas on kavas suurendada lepingulist tööd tegevate töötajate kaitset. Esimest korda kehtestatakse lõimitud eeskirjasüsteem, millega nähakse ette hankija, töövõtja ja alltöövõtja vastastikune ja ühine vastutus lepingulist tööd tegevate töötajate eest. Nii laiendatakse töötajate õigusi, mis on seotud töötasu, sotsiaalmaksete, koondamishüvitise ja tööõnnetushüvitistega. Itaalias lühendati ajutiste lepingute maksimumkestust 36 kuult 24-le.

Pikendamiste arvu ülempiiri vähendati viielt neljale ja pärast kaheteistkümnendat kuud lubatakse pikendamist vaid siis, kui esitatakse ametlikult uued põhjendavad asjaolud. Kõnealuse seadusega suurendati ka täiendavaid sotsiaalmakseid, mida maksavad tööandjad ajutiste lepingute uuendamise korral, 0,5 protsendipunkti võrra. Ajutiste lepingute alusel töötavate töötajate kvooti suurendati 20 %-lt töötajate koguarvust 30 %-le, kuid kvoot hõlmab nüüd ka renditöötajaid.

Teatavaid uuendusi tehakse uute töövormide, sh üksikettevõtjate ja platvormitöötajate valdkonnas. Prantsusmaal kehtestati võimalus internetipõhistel platvormidel võtta sõltumatute töötajate suhtes vabatahtlikult vastu sotsiaalharta. See harta peaks sisaldama internetipõhistel platvormidel registreerunud sõltumatute töötajate suhtes rakendatavaid põhimõtteid, sh see, et platvormid osalevad tööõnnetuskindlustuses ja on kohustatud rahastama sõltumatutele töötajatele ettenähtud koolitust. Belgias on paindliku tööajaga töökohtade kasutamist (mis on seni aset leidnud hotelli-, restorani- ja toitlustusteenuste ehk HORECA sektoris) laiendatud muudele sektoritele, eelkõige jaemüügisektorile; paindliku tööajaga töötamist võivad taotleda pensionärid ja töötajad, kelle lepinguga ettenähtud tööaeg on vähemalt neli viiendikku täistööajast. Töötaja ei pea paindliku tööajaga tööst saadud sissetulekult maksma sotsiaal- ega muid makse ning tööandja maksab väiksemaid sotsiaalmakse. Hispaanias oli iseseisvaid töötajaid käsitleva seaduse 2017. aasta reformi eesmärk parandada füüsilisest isikust ettevõtjate tööolusid, sh sotsiaalkaitset ja tööohutust. Uute meetmetega pikendati 50 euro suurust kindlamääralist sotsiaalmakset kuuelt kuult kaheteistkümnele ja võimaldati summade üle otsustamisel suuremat paindlikkust. Samuti ühildati reformiga pensionimaksed vabakutselise tööga, edendati töö- ja eraelu tasakaalu ning parandati juurdepääsu koolitusele. Lisaks kehtestas Hispaania valitsus nõude, et füüsilisest isikust ettevõtjad peavad hiljemalt 2019. aastaks olema kaetud töötus-, tööõnnetus- ja muude õnnetusjuhtumite ning kutsehaigushüvitistega. Iirimaal käsitletakse 2017. aasta tööhõive-eelnõus mitut kehtivate tööhõivealaste õigusnormide valdkonda madalapalgaliste, haavatavamate töötajate suhtes.

Eelnõu eesmärk on tagada töötajate varajane parem teavitamine nende töökorraldusest (ja põhitingimustest) – uue asjaoluna loetakse süüteoks seda, kui tööandja ei ole põhitingimusi kindlaksmääratud aja jooksul teatavaks teinud. Peale selle keelatakse enamikus olukordades nulltunnilepingud; kehtestatakse säte (nn *banded hours*), mis võimaldab määrata väheste töötundidega lepingu alusel töötavad töötajad, kes pidevalt töötavad lepingus ettenähtud tundide arvust rohkem, tegelikkusele paremini vastavasse tundide arvu rühma (nn *band*); nähakse ette suurem miinimumtasu töötajatele, kes on kutsutud teatavaks ajaks tööle, kuid tegelikult tööd ei teinud. Portugalis kavandatav süsteem „Contrato Geração“ sisaldab kaht osa: kehtestatakse rahaline toetus ettevõtjatele, kes võtavad korraga tööle noore töötu (või noore, kes läheb oma esimesele töökohale) ja vanemaealise pikaajalise töötu, ning toetus noorte töölevõtmiseks, kui samal ajal jääb vanem töötaja osalise ajaga pensionile.

Mõnes liikmesriigis on võetud meetmeid tööaja korralduse valdkonnas, seda mitte aga alati suuremat kohandatavust silmas pidades. Belgias ajakohastati ja lihtsustati 2017. aastal mitut osaajatööga seotud kohustust, eelkõige vähendati kindla või muutuva töögraafiku kindlaksmääramisega ning kõrvalekalletest teatamise ja nende üle järelevalve pidamisega seotud formaalsusi. Alates 2018. aasta veebruarist hakati kohaldama töökarjääri jooksul puhkuseaja kogumise (nn *career saving*) õiguslikku raamistikku. See võimaldab töötajatel sektori või ettevõtte tasandil saavutatud kokkuleppe korral jätta osa puhkust kasutamata ja koguda seda hilisemaks kasutamiseks. Samuti on lihtsustatud öö- ja pühapäevatöö rakendamist e-kaubanduses. Prantsusmaal on laiendatud konkurentsivõimelepingute (*accords de compétitivité*) reguleerimisvaldkondi (vt punkt 3.1). Portugal kavatseb sotsiaalpartneritega tööõiguse reformi kohta sõlmitud kolmepoolse kokkuleppe raames lõpetada ära individuaalsed tööaja pangad ja kollektiivsed pangad, mis põhinevad üksikutel kokkulepetel. Juba jõustunud kokkulepete kehtivus lõppeb hiljemalt aasta pärast uute eeskirjade rakendamise algust. Uued kokkulepped sõlmitakse kollektiivläbirääkimiste teel või kontserni tasandil ja pärast töötajatega konsulteerimist. Meetmega nähakse ette igapäevaste tundide piirmäär, töötajatepoolse heakskiidu määr ja kõige soodsama kohtlemise põhimõte.

Mitmes liikmesriigis on vastu võetud meetmeid, et vältida deklareerimata töö kasutamist, suurendada tööohutust ja/või tugevdada tööinspektsioonide tegevust. Bulgaarias reguleeritakse riigihangete seaduse muudatusega alates 2017. aasta lõpust osaleja kõrvaldamist riigihankemenetlusest juhul, kui eelmise kolme aasta jooksul on talle määratud karistus deklareerimata töö kasutamise eest. See nõue kehtib ka alltöövõtjate suhtes, kes on enamasti väike- ja mikroettevõtjad (sageli ehitussektoris). Korraldatakse ka teabekampaaniaid, et suurendada riskirühmade teadlikkust ümbrikupalga puudustest, eriti väiksemate sotsiaalmaksete osas. Kreekas valmis 2018. aastal süsteem, mis võimaldab automaatset teabevahetust eri ministeeriumide ja tööturuasutuste ning politsei andmebaaside vahel. Peale selle vaadati läbi sõltuva töötaja deklareerimata jätnud tööandjatele määratavate trahvide süsteem ning alandati märkimisväärselt trahvisummat juhul, kui tööandja võtab asjaomase deklareerimata töötaja kümne päeva jooksul pärast inspekteerimist täistööajaga lepingu alusel tööle (meetme eesmärk on motiveerida kasutama deklareerimata töö asemel ametlikku tööd). Hispaanias on autonoomsete piirkondadega kokkulepitud ja sotsiaalpartneritega konsulteerimisel põhineva 2018.–2020. aasta strateegilise, inimväärset tööd käsitleva kava eesmärk tugevdada tööinspektsioonide suutlikkust ning struktureerida nende tegevust konkreetsel ja mõõdetaval viisil. Kavas pööratakse tähelepanu ka väljakutsetele, mis on seotud uute töövormidega, töötingimustega ning mittediskrimineerimisega töökohal. Eestis parandatakse töötervishoiu ja tööohutuse seaduse 2018. aasta mais vastuvõetud muudatusega kaitset terviseohtude eest töökohal ning tagatakse, et ohutuseeskirju ja esmaabikoolitust kohandatakse vastavalt ettevõtja eripärale. Nagu eespool mainitud, võetakse Sloveenias meetmeid, et vältida ebatüüpiliste töövormide ebaseaduslikku kasutamist. Peale selle antakse tööinspektsioonile lisavolitused uurida töötasu maksmata jätmise juhtumeid (mis oli üks sagedasimaid rikkumisi 2009. aastal). Küprosel edendatakse tööinspektsioonide süsteemi läbivaatamist, et muuta need tulemuslikumaks ja tõhusamaks deklareerimata töö vastu võitlemisel. See hõlmaks trahvisummade suurendamist ja töö alustamise elektroonilise deklaratsiooni sisseviimist. Lähikuudel heakskiitmiseks on esitatud uus eelnõu, millega nähakse ette keskse tööinspektsiooni loomine.

Portugalis värvatakse praegu tööinspektoreid ja kuulutatakse nende leidmiseks välja uusi konkursse. Deklareerimata või aladeklareeritud töö vältimiseks kavatseb Portugal lisaks pikendada väga lühiajaliste lepingute maksimumkestust 15-lt päevalt 35-le (kusjuures sama tööandja juures võib selliste lepingute alusel töötada kuni 70 päeva aastas). Renditöö kasutamine muudetakse läbipaistvamaks, muutes töötajaga seotud teabes kohustuslikuks põhjenduse selle kohta, miks lõpetati leping rendiagentuuri ja seda kasutava ettevõtte vahel.

Vaatamata püsivatele probleemidele on liikmesriigid võtnud võrdlemisi vähe poliitikameetmeid aktiivse tööturupoliitika süsteemide tõhustamiseks. Kreekas rakendatakse uut aktiivse tööturupoliitika elluviimise süsteemi, mille eesmärk on muuta aktiveerimispoliitika tulemuslikumaks, parandades profiili koostamist ning oskuste ja vajaduste kokkusobitamist. Aktiivse tööturupoliitika sihipärasemaks muutmine on esmatähtis, et nende reformidega paremaid tulemusi saavutada, ja seni on ühes kohalikus tööhõiveasutuses hakatud läbi viima katseprojekti, mis hõlmab enam kui 3000 üle 45aastast töötut, kes on tööta olnud vähemalt kuus kuud. Küprosel on jõutud katseetappi aktiivse tööturupoliitika jälgimiseks ja hindamiseks hiljuti välja töötatud süsteemiga, mis võimaldab muuta tööturumeetmed tulemuslikumaks. See võimaldab poliitikakujundajatel paremini kavandada tööturuprogramme ja olemasolevaid läbi vaadata. Hispaanias on välja töötatud riikliku tööhõivesüsteemi koordineerimise üldine strateegiline raamistik. Selle meetmega loodi kõigi Hispaania riikliku tööhõivesüsteemi raames 2017.–2020. aastal rakendatavate meetmete korralduslik raamistik ning selle alusel kujundatakse ja juhitakse aktiivset tööturupoliitikat, koolitusmeetmeid ja paljusid muid piirkondlike avalike tööturuasutuste strateegiaid, samuti määratakse raamistiku alusel kindlaks põhimõtted, eesmärgid, vahendid ja finantsressursid.

Liikmesriigid peavad endiselt esmatähtsaks individuaalsemate teenuste osutamist. Et ennetada töötust, laiendatakse Eestis aktiivse tööturupoliitika meetmete pakkumist tööga hõivatud isikutele veelgi, lihtsustades valikukriteeriume. Sihtrühma kuuluvad teenus- või käsunduslepingu alusel töötavad isikud ning riigi keskmist palka teenivad inimesed. Jätkuvaid probleeme peaks aitama lahendada avalike tööturuasutuste stabiilsed kulutused aktiivsele tööturupoliitikale ja inimressurssidele. Ungaris on astutud lisasamme avaliku sektori töö kavaga seotud probleemide lahendamiseks ning rakendatud programme, mis aitavad neist paremini esmasele tööturule siirduda.

Töökohtade loomise programmis loetakse isiku töölevõtmist avalikus sektoris üheks esmase toetuse kategooriaks ning kahe muu programmiga pakutakse töölevõtustiimuleid või soodustusi või luuakse mentorlus avaliku sektori töö kavades osalenute hõlpsamaks integreerimiseks esmasele tööturule. Hispaanias hiljuti vastuvõetud noorte tööhõive kava (2019–2021) näeb ette avalike tööturuasutuste koosseisu integreeritud ning noori tööotsijaid täiendavalt suunavate ja toetavate nõustajate arvu suurendamist (+3000).

Jätkuvalt edendatakse ka aktiivse tööturupoliitika koolituskomponentide parandamise meetmeid. Horvaatias on vastu võetud uus üheksat aktiivset tööturumeedet sisaldav pakett. Uues paketis on pööratud suuremat tähelepanu koolitusele ja töökohal toimuvale koolitusele, eriti noorte, eakamate töötajate ja pikaajaliste töötute puhul. Rohkem soodustatakse ka füüsilisest isikust ettevõtjaks hakkamise toetusi. Samuti antakse toetusi tööandjatele, et toetada üle 50aastaste töötajate töölevõtmist. Prantsusmaal investeeritakse oskustesse investeerimise kava (*Plan d'Investissement dans les compétences*, vt punkt 3.2) kaudu jätkuvalt kutse- ja õpipoisiõppesse. Eesmärk on pakkuda kvalifikatsiooni andvat koolitust miljonile madala kvalifikatsiooniga töötule ning 800 000 mittetöötavale ja mitteõppivale noorele osaliselt õpipoisiõppeks ettevalmistamise kaudu.

Avalikud tööturuasutused järgivad oma reformikava, et suurendada institutsioonilist suutlikkust ajal, mil töötus väheneb. Siinkohal saavad avalikud tööturuasutused üha suuremat kasu osalemisest võrdleva õppimise projektis Benchlearning, mida rakendatakse avalike tööturuasutuste võrgustiku raames. Alates 2015. aastast toetatakse projekti Benchlearning kaudu avalikke tööturuasutusi tugevatest külgedest ja täiustamist vajavatest valdkondadest teadlikumaks saamisel, et need asutused osutaksid oma klientidele paremini teenuseid. Arvestades, et registreeritud tööotsijate arv on viimastel aastatel püsivalt vähenenud, nõutakse avalikelt tööturuasutustelt oma vahendite strateegilist ümberjaotamist vastavalt klientide vajadustele. Teatavad sihtrühmad, nagu pikaajalised töötud ja üha suurenev arv eakamaid töötajaid vajavad jätkuvalt intensiivset tuge olukorras, kus enamiku avalike tööturuasutuste kliendibaas vananeb. Leedus muudetakse avaliku tööturuasutuse tööd, optimeerides vahendeid, et parandada tööd klientidega ja vähendada töökoormust enam kui 400-lt juhtumilt alla 300 juhtumini juhtumi käsitleja kohta. Küprosel viiakse ellu perioodi 2014–2020 hõlmavat avaliku tööturuasutuse tõhustamise ja ajakohastamise projekti (*Enhancement and Modernization of PES*), rakendades oma avaliku tööturuasutuse tugevdamiseks reformimeetmeid.

Hiljuti võeti tööle 30 täiendavat nõustajat/nõuandjat, et avalikul tööturuasutusel oleks võimalik tulemuslikumalt ja tõhusamalt täita oma praegust volitust rakendada noortegarantiid ja nõukogu soovitust, milles käsitletakse pikaajaliste töötute integreerimist tööturule. Täiendavad meetmed hõlmavad töönõustajate ja avaliku tööturuasutuse ametnike koolitamist, avaliku tööturuasutuse rakendatava kandidaatide tööle suunamise süsteemi (*Candidate Placement System*, CPS) tõhustamist ja IT-platvormi loomist ning paremaid teenuseid nii tööotsijatele kui ka -andjatele. Hispaanias on astutud 2018. aastal samme, et parandada tööhõivet avalikus sektoris ja selle sektori töötingimusi. Ministeerium ja sotsiaalpartnerid kirjutasid alla dokumendile, mis kohustab neid edendama meetmeid, millega taastatakse ametnike ostujõud ja parandatakse nende töötingimusi. See meede eelnes 2017. aasta aprilli kokkuleppele vähendada 2020. aastaks ajutiste lepingute üldist osa avalikus sektoris 8 %-le, korraldades töölevõtmiskonkursse alaliste ametikohtade (u 250 000 kohta) täitmiseks. Kreekas on 2017.–2018. aastal jätkatud avaliku tööturuasutuse ümberkorraldamist, et parandada selle toimimist. 2017. aasta sügisel katsetati uut profiili koostamise metoodikat ja selle kasutuselevõtt algas 2018. aastal. Töötatakse välja uut oskuste hindamise vahendit. Täiendavate töönõustajate värbamisega, mis algas 2018. aasta esimesel poolel, peaks nõustajate arv 2018. aasta lõpuks peaaegu kahekordistuma. Austrias on astutud samme, et hinnata ja kavandada avalike tööturuasutuste tulemuslikumat juhtimist, eelkõige vaadates läbi kõik kõnealuse asutuse vahendid, mis toetavad inimeste tõhusat ja tulemuslikku taasintegreerimist tööturule, ning parandades neid. Tähtsustatakse töökohaspetsiifilist koolitust ja töökohaspetsiifilisi kvalifikatsioone koostöös tööandjatega ning suuremaid tööhõivestiimuleid.

Avalikelt tööturuasutustelt nõutakse suuremat koostööd tööandjate ja kohalike omavalitsustega, et paremini toime tulla pingelisemate tööturgude vajadustega. Seda arvestades töötavad avalikud tööturuasutused välja tööandjaid kaasavaid põhjalikke strateegiaid, milles on kindlaks määratud tööandjate segmentimise ja tööandjatele suunatud teenuste korraldamise eri meetodid. Enamikus avalikes tööturuasutustes on olemas tööandjatele suunatud teenuste keskne koordineerimistase, ehkki neis osutatakse tööandjatele teenuseid ka piirkondlikul ja kohalikul tasandil. Avalikud tööturuasutused peaksid koostama ka tööandjatele teenuste osutamise ühtsed miinimumstandardid, sh rahulolu hindamine. Itaalias ja Hispaanias hõlbustavad kesksed avalike tööturuasutuste agentuurid (vastavalt ANPAL ja SEPE) piirkondade vahel vastastikuse õppe tegevust, mille eesmärk on vahetada häid tavasid, mis võimaldavad parandada tööandjatele osutatavaid teenuseid. Leedu avalikul tööturuasutusel on kavas luua omavalitsuse ja avaliku tööturuasutuse koostöö mudel, mille eesmärk on ühiselt pakkuda sotsiaalabi saajate aktiveerimise meetmeid. Selle mudeliga peab kaasnema ka rakenduskava. Portugalis töötati tööandjatega suhtlemiseks välja uus metodoloogia ning määrati suurte tööandjatega suhtlemiseks üksainus juht-kontaktisik (“Gestor+”).

Liikmesriigid on jätkanud pikaajalist töötust käsitleva nõukogu soovituse rakendamist[85]. Liikmesriikides 2018. aastal tehtud enesehindamine näitas, et tulemused olid võrreldes 2016. aastaga 15 % paranenud, kusjuures kõige suuremat edu olid saavutanud vähem arenenud süsteemidega liikmesriigid. Konkreetsemalt töötute registreerimise valdkonnas on riikides kasutusele võetud eri lähenemisviise ja stiimuleid, et innustada töötuid end registreerima. Kõige tulemuslikumad on need, mille puhul on registreerumine seotud õigusega saada mingeid hüvitisi või teenuseid. Mitmes liikmesriigis (nt Bulgaarias, Eestis ja Rumeenias) on aga mitteaktiivsete isikuteni jõudmisel veel arenguruumi. Ka teenuste jaoks ainsa kontaktpunkti loomisele on mitu lähenemisviisi: mõnes liikmesriigis (nt Soomes, Saksamaal ja Iirimaal) on proovitud lõimida kõik teenused ainsasse punkti, mõnes (nt Madalmaades) kasutatakse aga nn sildpunkti, mis seob eri institutsioone või asutusi. Paljudes liikmesriikides (nt Horvaatias, Kreekas, Ungaris, Lätis, Rumeenias ja Hispaanias) valmistab endiselt raskusi sotsiaal- ja tööturuasutuste ja -teenuste vaheline tulemuslik koordineerimine, mida raskendavad sageli andmekaitse ja ressurssidega seotud probleemid. Kuigi on kavandatud meetmeid olukorra parandamiseks, ei ole neid veel rakendama hakatud. Peaaegu kõigis liikmesriikides on mingil kujul võetud kasutusele tööturule integreerimise lepingud, ehkki mõni element nende puhul puudub, eriti põhjalikud (uuesti)hindamised, kui need on nõutud. Mõnes liikmesriigis (nt Tšehhi Vabariigis, Kreekas ja Slovakkias) ei ole veel hakatud kasutama sihipärasemat/individualiseeritumat juhtumikorralduse käsitlust spetsiaalselt pikaajaliste töötute jaoks. Tööandjate kaasamise egiidi all toimub palju mitmesugust tegevust. Üldjuhul on kokkulepped tööturu osapooltega olemas, kuigi nende mõju ei jõua alati kohalikule tasandile. Mõnes liikmesriigis (nt Kreekas, Portugalis, Sloveenias ja Rootsis) on määratud konkreetsed avaliku tööturuasutuse töötajad tegema koostööd tööandjatega, mis paistab olevat hea lähenemisviis; mõnes liikmesriigis (nt Horvaatias, Prantsusmaal ja Itaalias) on siiski veel vaja teha täiustusi, eelkõige strateegilisemate partnerlussuhete ja käsitluste kujul.

[85] See lõik põhineb järeldustel, mille on teinud tööhõivekomitee pikaajaliste töötute tööturule integreerimist käsitleva nõukogu soovituse rakendamise 3. oktoobri 2018. aasta temaatilises ülevaates. Põhjalik hindamine on teoksil ja selle tulemused avaldatakse 2019. aasta algul koos nõukogule esitatava aruandega.

Liikmesriigid pakuvad individualiseeritumat tuge pikaajalistele töötutele ja paremini lõimitud teenuseid. Bulgaarias sõlmitakse nüüd pikaajalise töötu ja tööbüroo vahel tööturule integreerimise leping, mis hõlmab ettepanekuid konkreetsete tööhõiveteenuste kohta ja suunamist muude institutsioonide osutatavate teenuste juurde. Alates 2018. aasta jaanuarist osutavad tööhõiveameti ja sotsiaalabiameti töötajatest koosnevad pere- ja tööalase nõustamise ja mobiilsed ühisrühmad äärepoolsemate piirkondade töötutele ulatuslikke ja lõimitud teenuseid. Rumeenias viiakse ellu katseprojekti, mille eesmärk on luua lõimitud töörühmad mitme probleemi (sotsiaalsed, haridusega seotud ja meditsiinilised) üheaegseks käsitlemiseks, kaasates partnerlusse ka avaliku tööturuasutuse. Projekti raames katsetatakse seda käsitlust 139 kõige ebasoodsamas olukorras olevas kogukonnas, mis on välja valitud vaesuskaartide ja valitsuses kokku lepitud kriteeriumide alusel. Hiljem on kavas projekti laiendada. Sloveenias võeti vastu aastaid 2017–2020 hõlmav sotsiaalse aktiveerimise programm, mille eesmärk on soodustada 12 500 kõige raskemini tööle võetava ja kõige haavatavama isiku sotsiaalset ja tööturule kaasamist. Eesmärk on aidata neil omandada pädevused, mis hõlbustavad nende kaasamist tööturule. Iirimaal on vabatahtlik kava YESS (*Youth Employment Support Scheme*) mõeldud noortele tööotsijatele, kes on pikaajalised töötud või kellel on tööle saamisel olulisi takistusi. Süsteemi eesmärk on anda võimalus õppida põhilisi töö- ja sotsiaalseid oskusi toetavas keskkonnas praktika ajal. Praktika kestab tavaliselt kolm kuud, kuigi seda on võimalik pikendada kuue või üheksa kuuni, kui osakonnapoolne juhtumi käsitleja on edenemise läbi vaadanud.

Toetustest ja stiimulitest on saanud laialtkasutatav poliitikameede pikaajaliste töötute integreerimiseks tööturule. Küprosel on kasutusele võetud programm, et pakkuda stiimuleid töötute töölevõtmiseks erasektorisse. Toetust antakse üksnes 10 (+2) esimese töökuu eest. Kava kaudu on saanud kasu 946 ettevõtet ja leidnud töö umbes 1176 osalejat. Luksemburgis on uute meetmete eesmärk luua pikaajalistele töötutele toetatavad alalised töökohad, mis vastavad tööandjate uutele vajadustele; sihtrühma kuuluvad vähemalt 30aastased pikaajalised töötud ja süsteem sisaldab üle 50aastaste kohta eritingimust, mis võimaldab hüvitada kõik töötasukulud kuni pensionile jäämiseni. Paranevat tööturuolukorda arvestades on Prantsusmaal aga vähendatud toetatavaid töökohti käsitlevate kavade mahtu (vt ka punkt 3.1.2). Austrias on kavas võtta meetmeid, mille eesmärk on vähendada pikaajalist töötust, karmistades karistusi, tugevdades töötutele seatud piiranguid võtta vastu ka tööpakkumised, mis võivad nõuda igapäevast pikemat, kuni 2,5-tunnist pendelrändamist, ning reformides töötushüvitist ja töötusabi. Üldiselt on eesmärk luua töötutele tugevamad stiimulid võtta tööpakkumine vastu ning vähendada töötust ja muuta tööturupoliitika tulemuslikumaks. Rootsis on võetud kasutusele pikaajalistele töötutele ja äsja saabunud sisserändajatele mõeldud töökohad (introduction jobs), mida saab paindlikult kombineerida hariduse ja koolitusega. Nende töökohtade puhul makstakse toetust kuni 20 000 rootsi krooni suuruse brutopalga (umbes 1950 euro) eest kuni 80 % ulatuses. Sloveenias on toetuste eesmärk pakkuda alalist tööd üle 58aastastele, kuni nad vastavad pensionile jäämise tingimustele. Eelisjärjekorras makstakse toetust töötushüvitiste ja rahalise sotsiaalabi saajate eest. Toetuse suurus on 11 000 eurot ja see makstakse tööandjale kahes osas (pool töölevõtu ajal ja pool pärast 18. palga maksmist). Kreekas algatati programm, millega pakutakse kuni 36 kuuks täistöökohta avalikus tervishoiusektoris ning mille eesmärk on just pikaajaliste töötute intergreerimine tööturule.

Koostöös erasektoriga hõlbustatakse jätkuvalt esmasele tööturule üleminekut. Rootsi eelmisel valitsusel ja mõnedel sotsiaalpartneritel oli kokkulepe juurutada tööturule sisenemise kokkulepped (*entry agreements*), mille eesmärk on võimaldada pikaajalistel töötutel ja hiljuti riiki saabunud rändajatel leida tööd sellise tööandja juures, kes osaleb tööturule sisenemise kokkuleppeid käsitlevas kollektiivlepingus. Maltal vaadatakse läbi pikaajaliste töötute töölesuunamiseks kasutatavat kogukondliku töö kava, tagamaks, et tööturult eemale jäämise ohus olevad isikud on ametlikus tööhõives ja aktiivsed.

Töötushüvitiste valdkonnas hiljuti tehtud reformides on peamiselt keskendutud aktiveerimisnõuete tugevdamisele. Soomes on töötutel tööotsijatel alates 2018. aasta jaanuarist õigus saada täit töötushüvitist ainult siis, kui nad saavad ka mingit sissetulekut tasustatud töölt või osalevad töö saamise võimalusi parandavates teenustes (kehtivad teatavad künnised). Kui tööotsija ei suuda näidata, et ta on 65-päevase seireaja jooksul osalenud nõutud tegevuses, vähendatakse järgmise 65 päeva eest makstavat töötushüvitist 4,65 %. Lisaks valmistab valitsus ette õigusakti, mille kohaselt peaksid töötud tööotsijad kandideerima igal nädalal ühele töökohale, või nende töötushüvitist kärbitakse. Ettepaneku üle konsulteeritakse praegu sotsiaalpartneritega, kuid nii töötajate kui ka tööandjate pool on väljendanud selle suhtes kahtlusi, sest selle tulemus võib olla, et töötaja koostab taotlusi ilma kavatsuseta tööle saada. Sloveenias peavad alates 2018. aasta jaanuarist töötajad, kes ametist vabastatakse, sellest teavitama tööturuasutust juba etteteatamisaja jooksul juhul, kui tööleping lõpetatakse ärilistel või ebapädevusega seotud põhjustel. Kui nad seda ei tee, saavad nad kolme esimese tööta veedetud kuu jooksul töötushüvitiseks väiksemat summat (80 % asemel 60 %) aluseks olevast palgast. Väheste oskustega isikud, kelle kutseala järgi ei ole väga suurt nõudlust, võivad jätkuvalt saada 20 % oma töötushüvitisest kuni 12 kuu jooksul pärast töö leidmist. Prantsusmaal rakendatakse kutsealase tuleviku valikuvabaduse seaduse (*Loi pour la Liberté de choisir son avenir professionnel*) kohaselt tööotsimise suhtes rangemat kontrolli, mille tasakaalustamiseks võetakse rohkem vajadusekohaseid kõrvalmeetmeid. Kutsealade esindajatel soovitatakse pidada läbirääkimisi lepingute sõlmimiseks, et soodustada kestlikumaid töövorme, kuid kui kollektiivläbirääkimised ei toimi, võib valitsus sekkuda.

Töötushüvitise saajad võivad piiravamate tingimuste alusel tegeleda ka osaajategevusega. Töötushüvitist, mida rahastati varem üksnes sotsiaalmaksetest, täiendatakse nüüd üldisema maksu „CSG-Contribution sociale généralisée“ suurenemise arvelt. Alates 2019. aasta 1. jaanuarist kujundab töötuskindlustuse üle peetavate läbirääkimiste raamistiku valitsus, kes määrab kindlaks järgitava üldise rahastamispaketi ja täitmist vajavad eesmärgid. Teatavatel tingimustel saavad hüvitist ka sõltumatud töötajad ja lahkumisavalduse alusel lahkuvad töötajad. Hispaanias võeti kasutusele universaalne sotsiaalkaart, et koguda teavet kõigi isikute saadud sotsiaaltoetuste kohta ning samuti võimalike olukordade kohta, mis annavad õiguse sotsiaaltoetusi saada (nt sõltuvus, puue, töötus või suur pere). Oodatavasti aitab see parandada haldusasutuste vahelist koordineerimist, muuta sotsiaaltoetused tulemuslikumaks ja aidata selgitada välja haavatavuse olukordi. Universaalse sotsiaalkaardi süsteemi kavandamine ja arendamine lõppes 2017. aasta lõpus ning kaart võeti kasutusele 2018. aasta oktoobris.

Käimasolevate reformide osana on mõnel juhul muudetud töötushüvitiste saamise õiguse tingimusi, sageli rangemaks. Bulgaarias suurendati 2018. aastal minimaalset töötushüvitist 7,2 Bulgaaria leevilt (umbes 3,7 eurot) 9 Bulgaaria leevini (4,6 eurot) päevas, kusjuures maksimumsumma on 74,3 Bulgaaria leevi (38 eurot). Samas muudeti hüvitise saamise õigusega seotud nõuded rangemaks – kindlustatud isik peab olema 18 kuu jooksul töötanud vähemalt 12 kuud, mitte 9 kuud viimasest 15st, nagu nõuti varem. See nõuete rangemaks muutmine mõjutab tõenäoliselt nooremaid töötajaid ning neid, kelle karjääris esineb tõenäolisemalt katkestusi – eelkõige hooajatöötajaid ja ebakindla töö tegijaid. Liikudes erinevas suunas, on Portugalis vähendatud 180-lt päevalt 120 päevale ajavahemikku, mille jooksul on tagatud juurdepääs esialgsele töötushüvitisele tähtajalise lepingu lõppemise korral.

Austrias on kavas meetmepakett, et vähendada pikaajalist töötust, karmistades töötushüvitise saajate liikuvusega seotud eeskirju (nõue võtta vastu ka tööpakkumised, mis võivad nõuda igapäevast pikemat, kuni 2,5-tunnist pendelrändamist), lõpetades töötushüvitise saamise õiguse pikendamise haiguse korral (v.a statsionaarse ravi korral) ning piirates väikesemahulise töötamise kestust töötushüvitise saamise ajal. Üldiselt on eesmärk luua töötutele tugevamad stiimulid võtta tööpakkumine vastu ning vähendada töötust ja muuta tööturupoliitika tulemuslikumaks. Hispaanias asendati senised aegunud mitteosamakselise töötushüvitise skeemid (PREPARA ja PAE) spetsiaalse igakuise 460 euro suuruse töötu abirahaga. Samuti pikendati Hispaanias programmi PAE ajutiselt nende töötute jaoks, kellel ei ole õigust uut töötu abiraha saada.

Mõnes liikmesriigis on võetud meetmeid, et suurendada töötajate ja õppijate (sisest ja välist) liikuvust töölesobivuse ja oskuste arendamise parandamiseks ja/või meelitada tööjõu puuduse käes kannatavatesse sektoritesse ligi välisriikide töötajaid. Soomes võeti 2018. aastal kasutusele meetmed, et toetada töötute tööotsijate piirkondlikku liikuvust ja pendelrändamist, sh liikuvustoetuste andmine (mida saab nüüd ka vähem kui 18 töötundi nädalas hõlmava osaajatöö ja tööga seotud koolituse eest) ning sihipärase teabe andmine liikuvusega seotud majandusliku toetuse kohta. Erakordselt pikkade pendelrännuvahemaade korral on võimalik anda suuremat liikuvustoetust. Reformi üle peeti konsultatsioone sotsiaalpartneritega. Lätis laiendati 2018. aastal töötutele ettenähtud liikuvuse toetamise meetmeid, et need hõlmaksid ka pealinna (varem need Riiat ei hõlmanud). Meede hõlmab piirkondlikku liikuvust isikute puhul, kes võtavad vastu tööpakkumise muus piirkonnas, ning nende puhul, kes osalevad mõnes aktiivse tööturupoliitika meetmes, sh noortegarantii, subsideeritud töökohad ja kutseõppe meetmed. Detsembris 2017 alustati toetusmeetmetega, mille eesmärk on meelitada tööle meditsiinitöötajaid (arste ja õdesid) Riiast väljaspool asuvatesse piirkondadesse. Peale selle kiideti Lätis heaks nimekiri 237 kõrget kvalifikatsiooni nõudvast kutsealast, millel valitseb praegu märkimisväärne tööjõu puudus ja mis võiksid ligi tõmmata kolmandate riikide kodanikke. Neil juhtudel ELi sinist kaarti saada soovivate töötajate suhtes rakendatakse mõningaid soodustingimusi.

Poolas peaks 2017. aastal loodud riiklik akadeemilise vahetuse agentuur (*National Agency for Academic Exchange*) aitama rahvusvahelistada Poola ülikoole akadeemilise liikuvuse kvaliteedi edendamise toetamise kaudu. Bulgaarias on heaks kiidetud kolmandate riikide kodanikele sinise kaardi andmise lihtsustatud menetlus, et lahendada kindlakstehtud kvalifitseeritud spetsialistide puudus. ELi sinise kaardi väljastamiseks ei kasutata tööturu olukorra analüüsi; samuti võib ELi sinise kaardi nüüd väljastada kuni neljaks aastaks, mitte kuni aastaks, nagu seda varem tehti. Eestis välismaalaste seadusse tehtud muudatusega jäetakse sisserände piirarvu arvutamisel arvesse võtmata tippspetsialistid, lubatakse Eestis lühiajaliselt töötada kuni 12 kuud ning on samas jäetud sisserände piirarv muutmata.

Riikide sotsiaalpartnerite kaasamine tööhõive- ja sotsiaalreformide ja -poliitika kavandamisse ja elluviimisse erineb liikmesriigiti. Sellise kaasamise kvaliteet ja vorm peegeldab riikide institutsiooniliste raamistike ja sotsiaaldialoogi tavade mitmekesisust, kusjuures mitmes liikmesriigis on märgatav õigeaegse ja/või sisulise dialoogi puudumine. Samas on mitmes liikmesriigis sotsiaalpartnerid osalenud viimasel 18 kuul asjakohaste poliitikareformide kavandamises[86]. Uusi õigusakte ja meetmeid tööturu toimimise valdkonnas on arutatud või neis kokku lepitud näiteks Bulgaarias, Horvaatias, Taanis, Soomes, Madalmaades, Portugalis ja Rootsis (rändajate lõimimine). Nagu on kirjeldatud ka punktis 3.1, on sotsiaalpartnerid pidanud mitmes riigis läbirääkimisi palgakujundusraamistiku reformide üle. Eestis otsustas valitsus hakata uuesti pidama sotsiaalpartneritega korrapäraseid kolmepoolseid kohtumisi, mis olid alates 2002. aastast katkenud. Miinimumpalga kindlaksmääramise või suurendamise üle on läbirääkimisi peetud näiteks Bulgaarias, Eestis, Poolas, Portugalis ja Hispaanias. Sotsiaalpartnerid osalesid sotsiaalkaitse ja/või töötushüvitise reforme käsitlevas arutelus muu hulgas Horvaatias, Prantsusmaal, Soomes, Saksamaal, Portugalis, Hispaanias ja Sloveenias.

86 Üksikasjalik analüüs sotsiaalpartnerite osalemise kohta hiljutistes reformides on esitatud Eurofondi peatses (2019. aasta) dokumendis „Social dialogue practices within the context of the EU Semester“.

Hariduse ning kutsehariduse ja -õppe poliitikat ning reforme ja uusi poliitikameetmeid koolituse, õpipoisiõppe ja elukestva õppe valdkonnas on sotsiaalpartnerite osalusel arutatud Tšehhi Vabariigis, Taanis, Prantsusmaal, Lätis, Madalmaades ja Poolas. Ungaris loodi 2018. aasta veebruaris avalikke teenuseid osutavate riigi enamusosalusega firmade siseseks sotsiaaldialoogiks uus dialoogifoorum – avalike teenuste osutajate nõuandefoorum, millel on õigus viia läbi konsultatsioone, teha ettepanekuid ja anda nõu.

3.4. Suunis 8. Kõigi jaoks võrdsete võimaluste edendamine, sotsiaalse kaasatuse toetamine ja vaesuse vastu võitlemine

Selles osas antakse ülevaade tööhõivesuunise nr 8 rakendamisest; suunises soovitatakse liikmesriikidel ajakohastada sotsiaalkaitsesüsteeme, et edendada võrdseid võimalusi ning võidelda vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vastu. Kõigepealt antakse ülevaade sotsiaalsest olukorrast liikmesriikides selliste peamiste näitajate põhjal nagu netotulu, ebavõrdsus, rahaline vaesus ja sotsiaalne tõrjutus, pensionide piisavus ning juurdepääs eluasemele, tervishoiule ja pikaajalisele hooldusele. Punktis 3.4.2 antakse aru liikmesriikide sotsiaalkaitsesüsteeme käsitlevatest poliitikameetmetest, sh miinimumsissetulekusüsteemide, perehüvitiste, eluasemepoliitika, pensionide, pikaajalise hoolduse, tervishoiu ning puuetega inimeste kaasamise valdkonnas.

3.4.1 Põhinäitajad

Leibkonna kogutulu kasvas 2017. aastal jätkuvalt peaaegu kõigis ELi liikmesriikides. Leibkondade kasutada olev tegelik tulu (GDHI) elaniku kohta[87] suurenes kõigis liikmesriikides, v.a Hispaanias, Austrias ja Ühendkuningriigis, kus registreeriti selle väike vähenemine. Üldiselt on paranemine olnud kiireim ELi hiljuti astunud riikides, nt Rumeenias, Bulgaarias, Ungaris ja Eestis, ning aeglasem kauaaegsemates liikmesriikides, nagu Kreekas, Itaalias, Madalmaades, Soomes ja Rootsis. See näitab tasemete üksteisele lähenemist ning siinkohal on praegu parimaid tulemusi saavutanud Bulgaaria ja Rumeenia. Mitmes riigis on tegelik GDHI elaniku kohta ikka veel oluliselt allpool kriisieelset taset. See on nii eelkõige Kreekas, Küprosel ja Itaalias, kus see näitaja oli 2017. aastal vastavalt umbes 69,3 %, 84,6 % ja 91,3 % 2008. aastal registreeritud tasemest (kõik need kolm riiki on liigitatud kategooriasse „kriitilises olukorras“). Hispaanias, Austrias, Belgias (kategooriasse „tähelepanu vajav“ liigitatud riigid) ning Iirimaal ja Portugalis (kategoorias „keskmine“) oli tegelik GDHI elaniku kohta 90 % kuni 100 % 2008. aasta näitajast. Kõigis neis riikides peale Küprose ja Iirimaa jäi kasvumäär 2017. aastal alla ELi (kaalumata) keskmise või oli isegi negatiivne (Hispaanias ja Austrias).

87 GDHId mõõdetakse korrigeerimata, st reaalse tulu põhjal (mitterahalisi sotsiaalsiirdeid arvesse võtmata). 29. jaanuari 2019. aasta seisuga ei olnud Horvaatia, Malta ja Poola andmed kättesaadavad.

Joonis 59. Tegelik GDHI elaniku kohta, indeks 2008 = 100, ja selle aastane muutus (sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

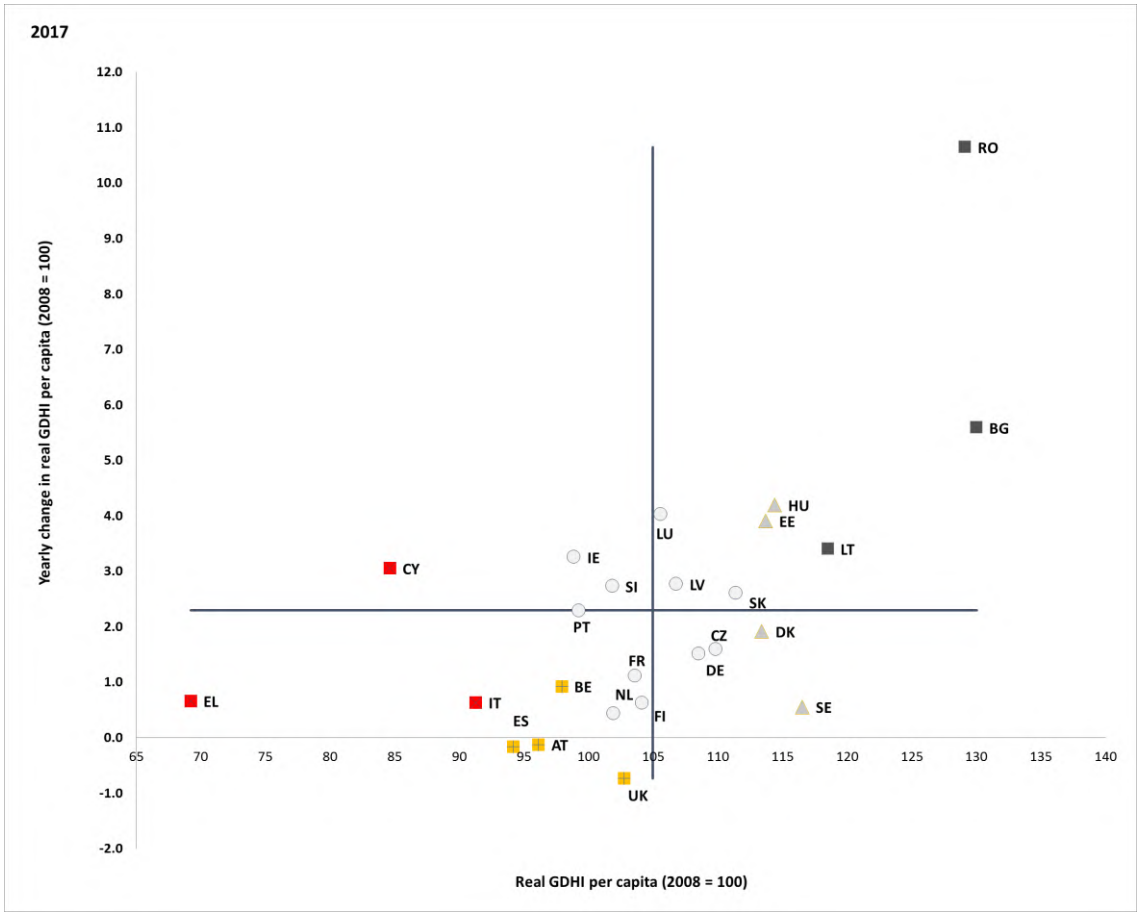

Allikas: Eurostat, rahvamajanduse arvepidamine [nasq_10_nf_tr and namq_10_gdp], oma arvutused. Ajavahemik: 2017. aasta tasemed ja muutused võrreldes 2016. aastaga. Märkus: telgede ristumispunktiks on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas. Horvaatia, Malta ja Poola andmed ei olnud 29. jaanuari 2019. aasta seisuga kättesaadavad.

Enamikus riikides paranes 2017. aastal taas oluliselt olukord seoses nende inimeste osakaaluga, kellel on vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse risk (AROPE)[88]. Majanduse elavnemise mõju on avaldunud, arvestades et vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski vähenemist on nüüdseks täheldatud kõigis liikmesriikides peale mõne üksiku erandi (vt ka punkt 1.2). Eriti on olukord paranenud Rumeenias, Küprosel ja Poolas, kus vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr langes rohkem kui 2 %. Seevastu Luksemburgis ja Madalmaades registreeriti vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määra statistiliselt oluline tõus aasta jooksul, kuigi maksab pidada silmas, et varasem määr oli madal. Bulgaaria, Kreeka ja Leedu on endiselt kriitilises olukorras, arvestades, et näitaja on ikka veel väga suur ja viimasel aastal on vähenemine olnud vaid tagasihoidlik. Suundumuste ja tasemete vaheline negatiivne korrelatsioon (vt joonis 60) annab tunnistust jätkuvast liikmesriikidevahelisest lähenemisest. Eri vanuserühmade seas on suurim vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse risk 18–24aastastel noortel (määraga 29,2 %). Enamikus liikmesriikides registreeriti selle näitaja paranemist, mis peegeldab noorte töötuse vähenemist.

88 Vt vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski ja nende komponentide määratlused punktis 1.2. Märkus: sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlevas ELi statistikas põhineb sissetulekustatistika eelmisel sissetulekuaastal. Seepärast põhinevad sissetulekuid ja elamistingimusi käsitleva ELi statistika 2017. aasta andmed vaesusriski (AROP), sissetulekukvintiilide suhte kordaja (S80/S20) jm kohta 2016. sissetulekuaastal.

Joonis 60. Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga elanike protsent 2017. aastal ja muutus võrreldes eelmise aastaga (sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

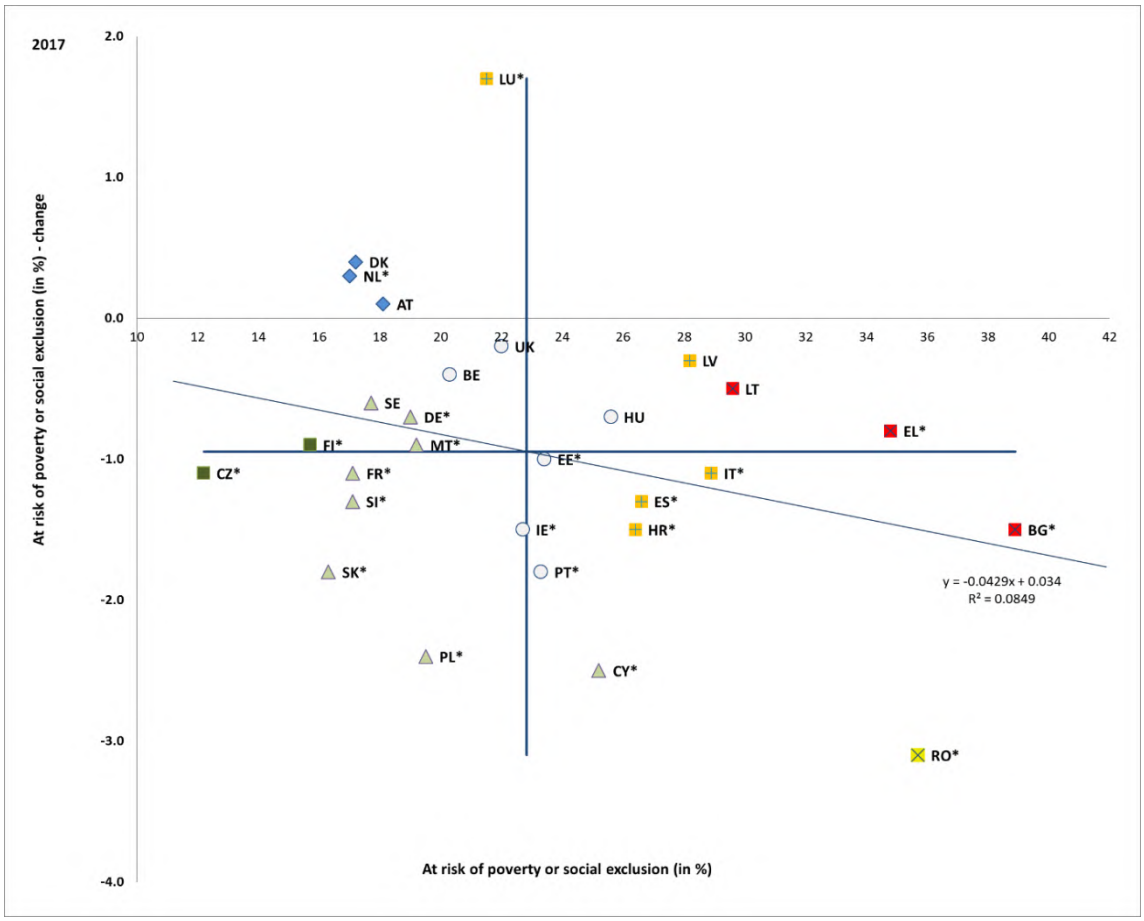

Allikas: Eurostat, sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika. Ajavahemik: 2017. aasta tasemed ja muutused võrreldes 2016. aastaga. Märkus: telgede ristumispunktiks on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas. Riigid, kus vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr muutus statistiliselt olulises ulatuses, on tähistatud tärniga (*).

Laste (vanuses 0–17) hulgas vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr küll langeb, kuid on enamikus liikmesriikides üldise elanikkonna näitajast palju kõrgem. 2017. aastal langes see määr kõigis sellistes liikmesriikides, kus see on ELi keskmisest (24,9 %) suurem. Määr on aga endiselt eriti kõrge Rumeenias (41,7 %), Bulgaarias (41,6 %) ja Kreekas (36,2 %). Seevastu mõnes liikmesriigis, kus laste vaesus on keskmisest väiksem, on suundumus olnud palju tasasem, peegeldades muu hulgas lapsrändajate olukorda. Nii on see Austrias, Belgias, Prantsusmaal ja Rootsis. Vanuserühmas 25–54 langes kõnealune määr 1,4 protsendipunkti võrra 21,5 %-ni. 55aastased ja vanemad on endiselt rühm, keda mõjutab vaesus või tõrjutus kõige väiksema tõenäosusega (vastav määr 20,6 %).

Rändetaustaga inimeste hulgas on vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse risk oluliselt suurem. 2017. aastal oli vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr väljaspool ELi sündinute hulgas peaaegu kaks korda kõrgem kui kohalike hulgas (vastavalt 38,3 % ja 20,7 %). See erinevus oli eriti suur Belgias (37,1 protsendipunkti), Kreekas (31,7 protsendipunkti) ja Rootsis (29,6 protsendipunkti), kuid oli väikseim Poolas (4,6 protsendipunkti), Portugalis (6,8 protsendipunkti) ja Tšehhi Vabariigis (7,8 protsendipunkti).

Joonis 61. Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määra allnäitajad

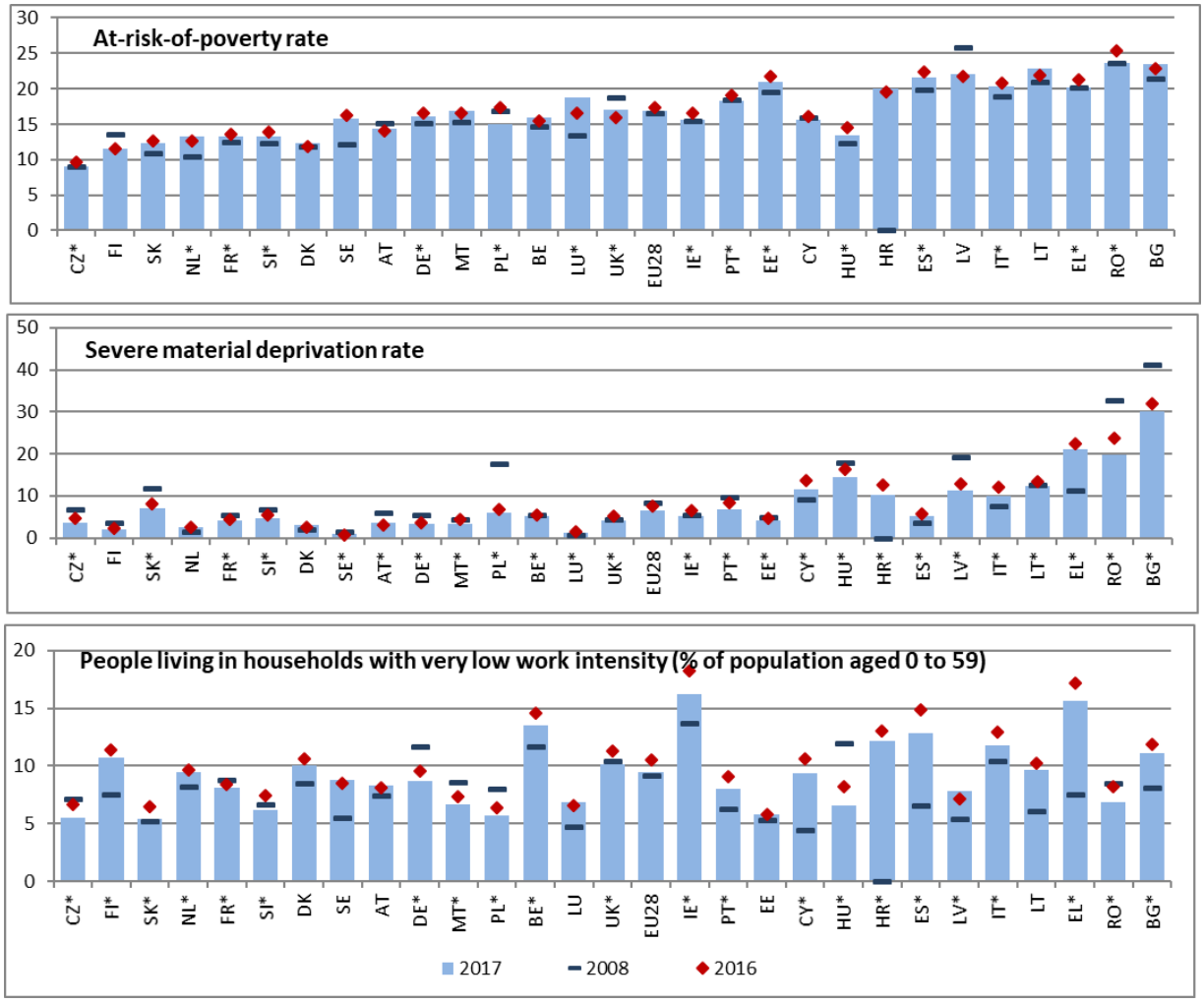

Allikas: Eurostat, sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika. Märkus: näitajad on järjestatud vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski 2017. aasta andmete alusel. Riigid, kus vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr muutus 2016.–2017. aastal statistiliselt olulises ulatuses, on tähistatud tärniga (*). Statistilise olulisuse märked ELi keskmiste kohta ei ole kättesaadavad. 2008. aasta kohta on kasutatud EL 27 näitajaid (puuduvad Horvaatia andmed).

Üldiselt vähenes vaesusriskiga ELi elanikkonna osa 2017. aastal pisut, pärast kolmeaastast näitajate stabiilsena püsimist. Suurim vähenemine registreeriti Poolas (–2,3 protsendipunkti), Rumeenias (–1,7 protsendipunkti) ja Ungaris (–1,1 protsendipunkti). Seevastu toimus selle näitaja statistiliselt oluline tõus Luksemburgis (+2,2 protsendipunkti), Ühendkuningriigis (+1,1 protsendipunkti) ja Madalmaades +0,5 protsendipunkti). Kõigis liikmesriikides peale seitsme oli vaesusriskiga inimeste osa 2017. aastal suurem kui kriisieelsel perioodil (2008) (joonis 61). Eurostati kiirhinnangute järgi langeb vaesusriski määr veelgi Kreekas, Rumeenias ja Portugalis ning tõuseb Ühendkuningriigis.

Suure materiaalse puuduse määr on langenud seni madalaimale tasemele. Määr langes 2017. aastal (statistiliselt oluliselt) peaaegu kõigis liikmesriikides. Rumeenias langes see aastaga kõige rohkem (4,1 protsendipunkti võrra). Liikmesriigiti esineb suuri erinevusi – Soomes ja Madalmaades on suure materiaalse puuduse määr alla 3 % ning skaala teises otsas on Bulgaaria (30 %), seejärel Kreeka (21,1 %) ja Rumeenia (19,7 %). Naistest on suures materiaalses puuduses veidi suurem osa (6,8 %) kui meestest (6,4 %). Määr langes kõigis vanuserühmades, kuid suurt materiaalset puudust kogevad endiselt kõige tõenäolisemalt 18–24aastased noored (7,5 %), seejärel 0–17aastased lapsed (7,1 %), parimas tööeas (25–54aastased) elanikud (6,6 %) ning eakad, st üle 65aastased (5,3 %).

Peaaegu tööta leibkondades elavate inimeste osa on taas vähenenud. Statistiliselt oluliselt vähenes 2017. aastal 21 liikmesriigis selliste 0–59aastaste elanike osa, kes elavad leibkonnas, kus täiskasvanud töötavad alla 20 % kogu võimalikust ajast. Ent vaatamata olukorra paranemisele on osakaal kriisieelsest tasemest väiksem vaid üheksas liikmesriigis. Suurim aastane vähenemine registreeriti Hispaanias (–2,1 protsendipunkti), Iirimaal (–2,0 protsendipunkti) Kreekas (–1,6 protsendipunkti) ja Rumeenias (–1,3 protsendipunkti). Enamikus liikmesriikides suureneb aga jätkuvalt peaaegu tööta leibkondades elavate inimeste vaesusrisk – vastav näitaja on 79,9 % Slovakkias, 78,2 % Leedus ja 77,8 % Lätis.

Endiselt valmistab raskusi palgavaesusriski vähendamine. Nagu on märgitud ka punktis 3.1, püsis palgavaesuse riskiga inimeste osa 2017. aastal stabiilsena vaatamata sellele, et vaesusriski määr üldiselt langes. Seitsmes liikmesriigis ähvardas vaesusrisk rohkem kui üht kümnendikku töötavatest inimestest. Vaatamata vähenemisele oli palgavaesusriski määr kõrgeim Rumeenias (17,4 % 2017. aastal võrreldes 19,7 %-ga 2014. aastal), kus põhitegur on endiselt ebakindel töö füüsilisest isikust ettevõtjana. Kõrge määr registreeriti ka Luksemburgis (13,7 %) ja Hispaanias (13 %), kus põhitegur oli ajutiste lepingute alusel töötavate isikute vaesusrisk. Kolmes riigis (Soomes, Tšehhi Vabariigis ja Iirimaal) oli palgavaesusriski määr aga alla 5 % või selle ümber.

Rahalise vaesuse sügavus on esimest korda pärast 2008. aastat vähenenud, kuid on kriisieelse tasemega võrreldes endiselt suur. Kriisijärgsel perioodil on enamikus liikmesriikides üha suurenenud vaesusriski süvik, mis tähistab vaesusriskiga isikute keskmist kaugust rahalise vaesuse piirist[89]. 2017. aastal see näitaja siiski vähenes üheteistkümnes liikmesriigis ja püsis üldjoontes sama viies, vähenedes keskmiselt 25 %-lt 24,1 %-le. Muutust põhjustas rahalise vaesuse sügavusega seotud olukorra paranemine tööealise elanikkonna seas ja eriti laste hulgas. Määr on endiselt kõrge (üle 30 %) eelkõige Rumeenias, Hispaanias, Bulgaarias ja Kreekas. 65aastaseid ja vanemaid ohustava rahalise vaesuse sügavus püsis seevastu samana. Olukord paranes kõige rohkem Itaalias, Ungaris ja Rumeenias.

[89] Vaesusriski süvik arvutatakse allpool suhtelise vaesuse piiri elavate inimeste mediaanekvivalentnetosissetuleku ja suhtelise vaesuse piiri vahena, mida väljendatakse protsendina suhtelise vaesuse piirist (milleks on 60 % riigi mediaanekvivalentsissetulekust).

Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse risk ähvardab oluliselt suurema tõenäosusega puuetega kui puueteta inimesi. 2016. aastal oli ELis vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse risk 30,1 %-l puuetega inimestest võrreldes 20,9 %-ga puueteta inimestest,[90] mis tähendab 9,2protsendipunkti suurust erinevust. Väga oluline selgitav tegur on puude raskusaste – ELis oli 2015. aastal vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse risk 36,1 %-l 16aastastest või vanematest sügava puudega isikutest, keskmise puudega isikutest aga 27,4 %-l ja puueteta isikutest 20,8 %-l.

Sissetulekute ebavõrdsus vähenes 2017. aastal veidi – pärast kriisi esimest korda. Rikkaima viiendiku sissetuleku osakaal võrreldes kõige vaesema viiendiku omaga vähenes enamikus liikmesriikides (joonis 62), ehkki enamikus neist oli sissetulekukvintiilide suhte kordaja 2017. aastal ikka veel suurem kui 2008. aastal. Sissetulekute suurim ebavõrdsus (sissetulekukvintiilide suhte kordaja suurem kui 6) registreeriti 2017. aastal Lätis, Hispaanias, Leedus ja Bulgaarias (kõik liigitatud kategooriasse „kriitilises olukorras“, kusjuures viimasena nimetatud riigis oli suurenemine oluline). Ehkki Rumeenias, Kreekas ja Itaalias (liigitatud kategooriasse „kehv, kuid paranemas“) oli ebavõrdsus endiselt suur, vähenes see seal oluliselt. Olukord paranes tänu leibkondade sissetuleku kiiremale suurenemisele madalaimas sissetuleku kvintiilis.

[90] Sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika (2017), vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga isikud tegutsemisvõime piiratuse taseme, soo ja vanuse järgi [hlth_dpe010].

Joonis 62. Sissetulekukvintiilide suhte kordaja ja selle aastane muutus (sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

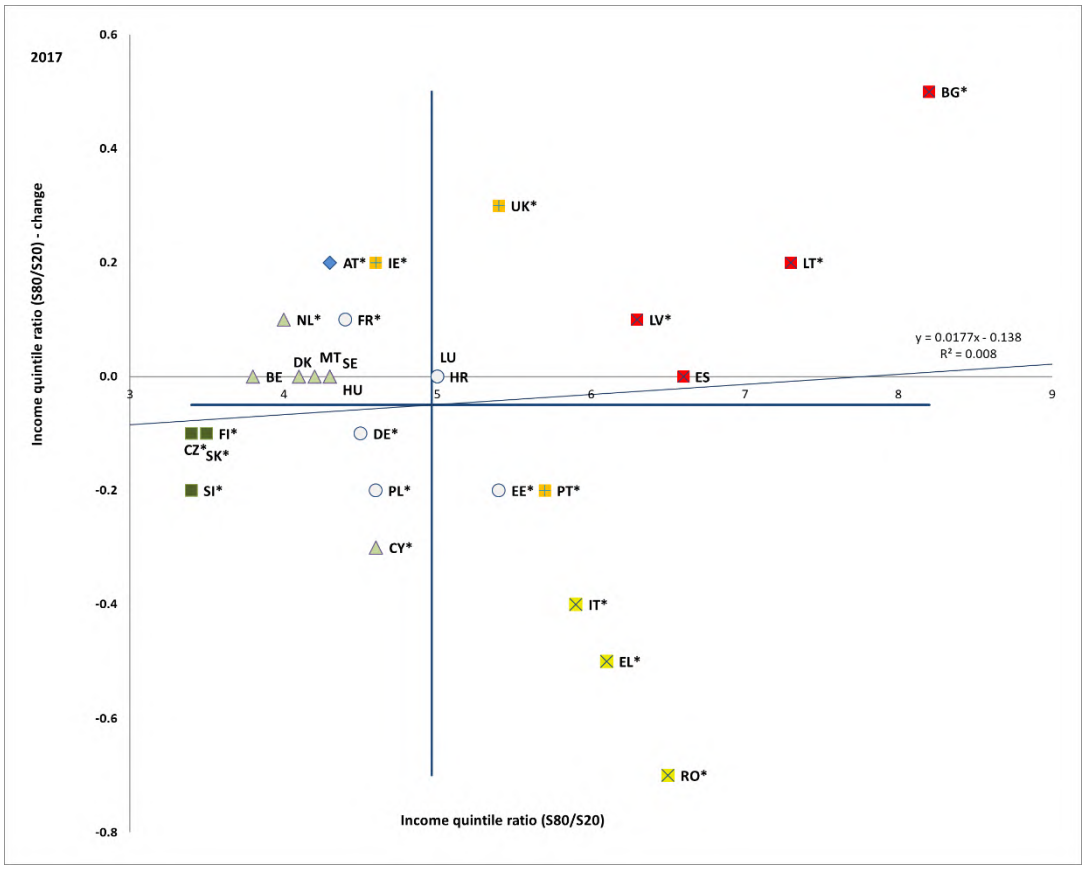

Allikas: Eurostat, sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika. Ajavahemik: 2017. aasta tasemed ja muutused võrreldes 2016. aastaga. Märkus: telgede ristumispunktiks on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas. Riigid, kus sissetulekukvintiilide suhte kordaja muutus statistiliselt olulises ulatuses, on tähistatud tärniga (*).

Sotsiaalkaitsekulutused suurenesid jätkuvalt kõigis liikmesriikides, ehkki riikide vahel esineb ikka veel suuri erinevusi[91]. Reaalarvudes suurenesid sotsiaalkaitsekulutused 2014. aastast 2015. aastani kõigis liikmesriikides[92]. Protsendina SKPst suurenesid sotsiaalkaitsekulutused aga vaid seitsmes, kuid vähenesid kuueteistkümnes liikmesriigis. Selle taga oli peamiselt töötushüvitistele tehtavate kulutuste väiksem osa vastavalt tööturutingimuste paranemisele. Haiguse ja tervisega seotud kulutused protsendina SKPst suurenesid seevastu kümnes riigis ja vähenesid kaheteistkümnes. Sotsiaalkaitsekulutuste osakaal SKPst oli üldiselt suurim Prantsusmaal (31,9 %), Taanis (31,1 %) ja Soomes (31,1 %). Need kulutused moodustasid aga vähem kui 15 % SKPst Leedus (14,8 %), Lätis (14,7 %) ja Rumeenias (14,3 %).

Sotsiaalsiirete mõju rahalise vaesuse vähendamisele on pisut tugevnenud. Sotsiaalsiiretega (v.a pension) vähendati vaesusriski 2017. aastal 33,9 % ja 2016. aastal 33,2 %. Liikmesriigiti esineb siiski veel märkimisväärseid erinevusi (joonis 63). Paljudes suurima vaesusriskiga riikides on ka sotsiaalsiirete mõju väikseim (Kreeka, Rumeenia, Itaalia, Bulgaaria ja Läti).

91 ESSPROSe andmete põhjal. Poola kohta 2015. aasta andmed puuduvad.

92 Vt ka Euroopa Komisjon (2018), „Employment and Social Developments in Europe“. Annual review 2018“, Luksemburg: Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, lk 38.

Joonis 63. Sotsiaalsiirete (v.a pensionid) mõju vaesuse vähendamisele ja selle aastane muutus (sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

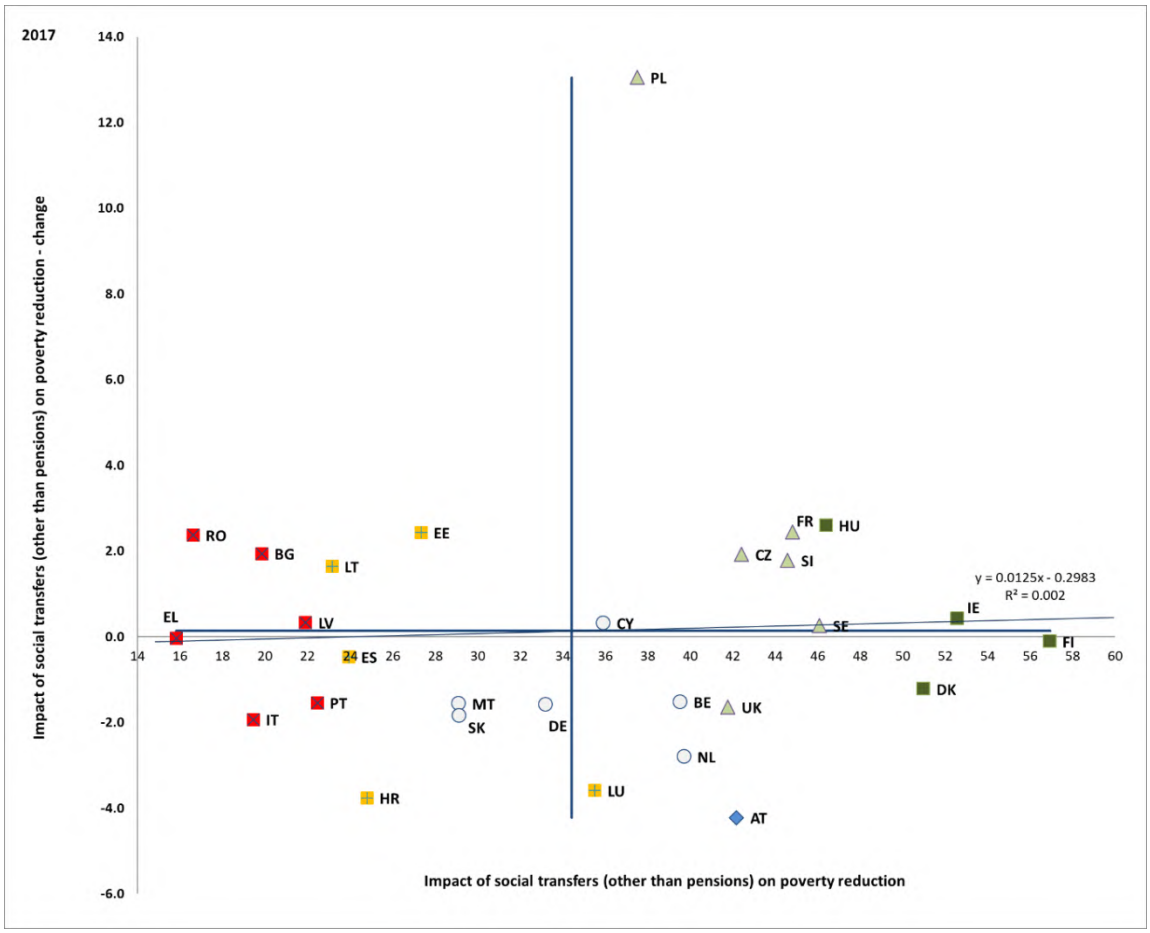

Allikas: Eurostat, sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika. Ajavahemik: 2017. aasta tasemed ja muutused võrreldes 2016. aastaga. Märkus: telgede ristumispunktiks on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas.

Füüsilisest isikust ettevõtjad ja ebatüüpilises töösuhtes olevad töötajad kannatavad suurema majandusliku ebakindluse all, kuna nende juurdepääs sotsiaalkaitsele on piiratud[93]. Füüsilisest isikust ettevõtjatel ei olnud 2017. aastal juurdepääsu töötuskaitsele üheteistkümnes riigis, kohustuslikule ravikindlustusele kolmes riigis ning kaitsele tööõnnetuste ja kutsehaiguste korral kümnes riigis[94]. Ebatüüpilises töösuhtes olevad töötajad on tavaliselt enamiku sotsiaaltoetussüsteemidega ametlikult kaetud samavõrd kui tüüplepingute alusel töötajad, kuid sageli ei kehti see teatavate kategooriate töötajate puhul (nt juhu- ja hooajatöötajad, väljakutse alusel töötajad ning renditöölepingute, tsiviilõiguslike lepingute või nulltunnilepingute alusel töötavad inimesed). Üldkokkuvõttes on peaaegu kõigis liikmesriikides kindlaks tehtud ebatüüpilises töösuhtes olevate töötajate ja füüsilisest isikust ettevõtjate ees seisvad tegeliku kaetusega seotud rohkem või vähem koormavad takistused (minimaalne õiguste omandamise periood, ooteajad, sotsiaalkaitseõiguste ülekantavuse puudumine).

Endiselt on raske kogunenud õigusi pärast töökoha vahetamist säilitada ja muusse kavasse üle kanda. Töömaailma muutudes saab see paindlikkus üha tähtsamaks ja ülekantavuse puudumine võib pärssida tööturu dünaamilisust ning oskuste ja vajaduste kokkusobitamist. Eri sektorite või tööhõivevormide vahel liikuvatele töötajatele teeb reguleerimise puudumine ülekandmise raskeks vähemalt neljas liikmesriigis ning mitmes liikmesriigis on sellist ülekandmist takistava tegurina kindlaks tehtud ka väga suured kulud ja see, et eri kavade kohta kehtivad eri eeskirjad. Paljudes riikides takistab sotsiaalkindlustusõiguste kohta läbipaistva teabe puudumine inimesi tegemast teadlikke otsuseid. Kuigi üldine teave sotsiaalkaitsekavade kohta on kättesaadav kõigis liikmesriikides peale viie, on individuaalne teave kättesaadav vaid pooltes neist (nt pensionisimulatsioon on võimalik Belgias, Saksamaal, Prantsusmaal, Hispaanias, Ühendkuningriigis ja Poolas).

---

93 Seda teemat on osaliselt käsitletud ka punktis 3.3.

94 Selles ja järgnevates lõikudes kasutatud tõendusmaterjalid põhinevad Euroopa Komisjoni töödokumendil SWD(2018) 70 final, „Impact Assessment Accompanying the Proposal for a Council recommendation on access to social protection for workers and the self-employed“ (mõjuhinnang, mis on lisatud ettepanekule nõukogu soovituse kohta, milles käsitletakse töötajate ja füüsilisest isikust ettevõtjate juurdepääsu sotsiaalkaitsele).

Nagu on toonitatud Euroopa sotsiaalõiguste sambas, **tuleks miinimumsissetulekusüsteemides kombineerida piisav toetuste tase juurdepääsuga kaupadele ja teenustele ning stiimulitele, mis võimaldavad töövõimelised inimesed (uuesti) tööturule integreerida**. Kasulikku teavet miinimumsissetulekusüsteemide toimimise kohta võib anda see, kui analüüsitakse võrdlevalt nende süsteemide ülesehituse erijooni ning nende koosmõju muude hüvitiste ja aktiveerimist toetavate meetmete pakkumisega. Järgmistes lõikudes esitatud analüüs põhineb 2017.–2018. aastal sotsiaalkaitsekomitees miinimumsissetulekutoetuste kohta tehtud võrdlusanalüüsil[95]. Selles võrdlusanalüüsi raamistikus keskendutakse miinimumsissetulekutoetustele, mis on ette nähtud töövõimelisele, kuid mittetöötavale tööealisele elanikkonnale, kellel ei ole õigust saada sotsiaalkindlustushüvitisi või kelle vastavad õigused on ammendatud.

Miinimumsissetulekutoetuste piisavus erineb liikmesriigiti oluliselt.
Miinimumsissetulekutoetuste piisavuse hindamiseks saab võrrelda toetusesaaja sissetulekut riigi vaesuspiiriga (mis näitab süsteemi mõju rahalise vaesuse leevendamisele) ning madalapalgaliste töötajate[96] sissetulekuga (mis näitab süsteemi aktiveerimismõõdet ja võimalikku takistavat mõju). Mõlema näitajaga on saadud liikmesriikides 2016. aastal valitsenud miinimumsissetulekute piisavuse kohta sarnased tulemused[97] (joonis 64). Ühe inimesega leibkondades oli piisavus 2016. aastal kõige suurem Madalmaades, Iirimaal, Taanis ja Luksemburgis. Neis liikmesriikides ületas toetuste tase 80 % riigi rahalise vaesuse piirist (mis on seatud 60 %-le riigi mediaan-ekvivalentnetosissetulekust pärast sotsiaalsiirdeid). Madalmaades oli toetuse tase 106 % vaesuspiirist, mis aitab lausa tuua toetuse saajad rahalisest vaesusest välja. Skaala madalamas otsas on Bulgaaria, Rumeenia, Ungari, Slovakkia ja Leedu, kus miinimumsissetuleku piisavus oli **2016. aastal** alla 40 % vaesuspiirist ehk üks kolmandik **madalapalgalise töötaja sissetulekust**.

95 Sotsiaalkaitsekomitees heaks kiidetud 2018. aasta juunis.
96 Madalapalgaline töötaja on võrdlusanalüüsi raamistikus määratletud kui see, kes teenib 50 % riigi keskmisest brutopalgast.
97 Näitajad põhinevad OECD maksude ja hüvitiste mudeli kohasel värskeimal teabel. Küprose kohta teave puudub. Itaaliat ja Kreekat käsitlev teave ei hõlma hiljuti kasutusele võetud miinimumsissetulekusüsteeme ja neid ei ole analüüsis arvesse võetud.

Joonis 64. Miinimumsissetuleku saajate netosissetulek protsendina suhtelise vaesuse piirist (jaotatud kolme aasta peale) ja madalapalgalise töötaja sissetulekust (2016)

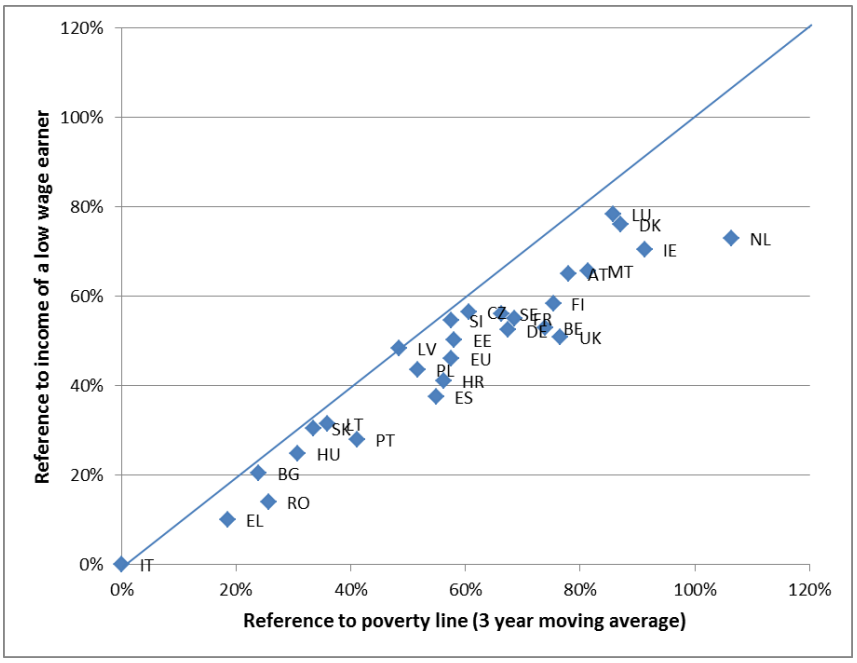

Allikas: Eurostat, OECD. Märkus: Küprose kohta teave puudub. Itaaliat ja Kreekat käsitlev teave ei hõlma 2017. aastal kasutusele võetud miinimumsissetulekusüsteeme. Viimane kättesaadav teave rahalise vaesuse piiri kohta Iirimaal, Horvaatias ja Ühendkuningriigis pärineb 2015. sissetulekuaastast.

Miinimumsissetulekutoetuste piisavus mõjutab eelkõige toetusesaajate rahalise vaesuse sügavust. Tööealiste (16–64aastaste) isikute puhul vähenes vaesusriski süvik[98] 2017. aastal esimest korda veidi, ühtemoodi üldise näitajaga, kuid ületab ikkagi märgatavalt kriisieelset taset. Süvik on oluliselt suurem 18–59aastaste peaaegu tööta leibkondades elavate isikute puhul (joonis 65). Sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi 2016. aasta statistika näitab, et rahaline vaesus oli (peaaegu) tööta leibkondades elavate inimeste hulgas sügavaim Leedus, Bulgaarias, Lätis, Itaalias ja Rumeenias (üle 50 %). Väikseimat süvikut täheldati aga Soomes, Madalmaades ja Iirimaal (alla 20 %). Peaaegu tööta leibkondades elavate isikute puhul täheldatud rahalise vaesuse süvik viitab tavaliselt puudustele toetussüsteemide piisavuses ja katvuses (nagu on märgitud ka sotsiaalkaitsekomitee 2018. aasta aruandes).

Joonis 65. Vaesusriski süvik 18–59aastaste peaaegu tööta leibkondades elavate isikute puhul (2016)

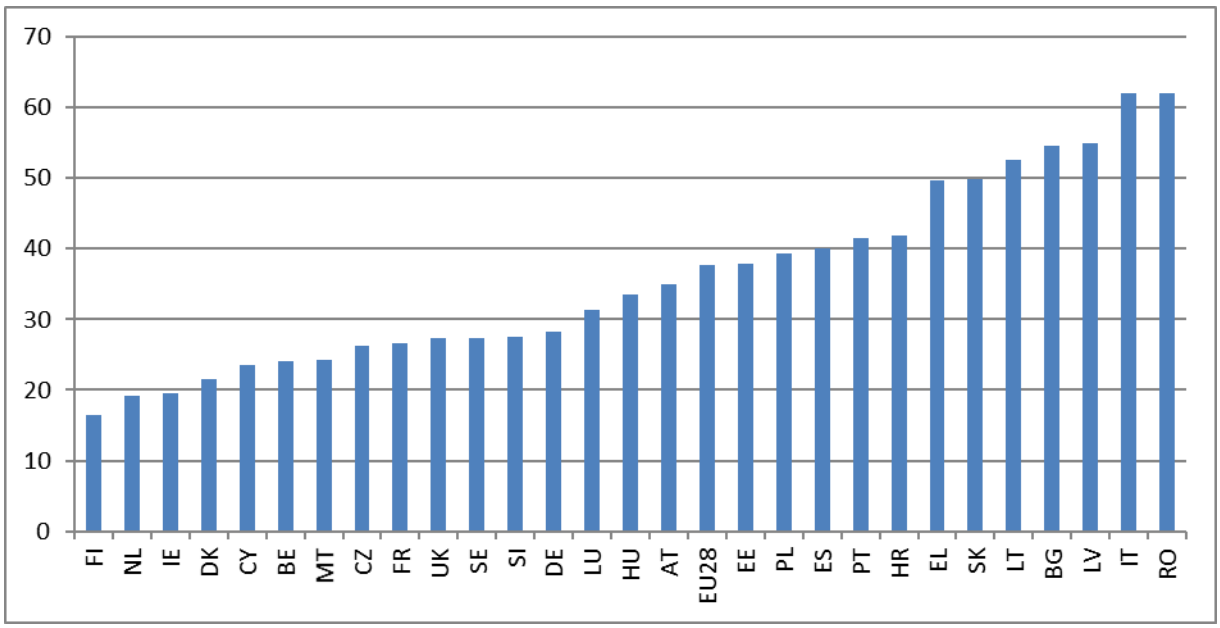

Allikas: Eurostat, sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika.

98 Vaesusriski süviku määratlus on allmärkuses 89.

Kõigis liikmesriikides kasutatakse miinimumsissetulekusüsteemide puhul vahendite kontrolli ja muid toetuse saamise õigusega seotud nõudeid. Rangemad toetuse saamise õigusega seotud nõuded tähendavad väiksemat katvust[99] ja vastupidi. Vahendite kontroll on kõige sagedamini kasutatav viis vaesuses elavate isikute suhtes abinõusid võtta[100]. Vahendite kontrolli tingimustega hinnatakse üldjuhul mitte ainult otsese taotleja, vaid kõigi leibkonna liikmete vahendeid (nt sissetulek, varad, kinnis- või vallasvara). Enamikus liikmesriikides kasutatakse vahendite kontrollis künnist, mis vastab antava toetuse maksimumtasemele (ning tegelik toetus on toetuse maksimumtaseme ja isiku või leibkonna sissetuleku erinevus), kuid mitmes liikmesriigis jäetakse osa inimeste sissetulekust arvestamata, mis mõjutab hästi süsteemide katvust ja aitab vähendada palgavaesuse riski. Süsteemide katvust mõjutavad ka muud toetuse saamise õigusega seotud (nt elukohta puudutavad) nõuded (sest selle põhjal võib väheneda riigi sees liikuvate või kodutute isikute kaetus).

Miinimumsissetuleku saajatel on raskem juurde pääseda mitmesugustele mitterahalistele teenustele. Teenustele juurdepääs (mille hindamise aluseks on rahuldamata vajadus arstiabi järele, liiga suurte eluasemekulude määr ja mitteosalemine kutsealaga seotud koolitusel[101]) on lõimitud aktiivse kaasamise strateegiate esmatähtis osa. 2016. aastal oli juurdepääs neile teenustele üldiselt väiksem 18–59aastastel peaaegu tööta leibkonnas elavatel vaesusriskiga inimestel kui samasse vanuserühma kuuluvatel inimestel, kel ei ole vaesusriski ja kes ei ela peaaegu tööta leibkonnas. Kui vaadelda tulemusi kõigi teenuste puhul, on Soome, Ungari ja Ühendkuningriik ainsad liikmesriigid, kus teenustele juurdepääsu lõhe oli 2016. aastal ELi keskmisest väiksem kõigis kolmes valdkonnas.

---

99 Selliste isikute arv, kes vastavad toetuse saamise õiguse nõuetele ja saavad süsteemi kasutada.

100 See erineb teoreetilisest üldise põhisissetuleku ideest, mille puhul tagataks kõigile kodanikele olenemata nende olukorrast teatav sissetulek. Üksikasjalikum teave: Euroopa Komisjon (2018), „Employment and Social Developments in Europe“, Annual Review 2018, lk 142.

101 Andmed pärinevad sissetulekuid ja elamistingimusi käsitleva ELi statistika 2016. aasta lisaküsimustikust teenuste kohta. Võrdlusanalüüsis arvesse võetud põhjused: „puuduvad sobivad kursused või programmid“ ja „ei saa seda endale lubada“.

Kreekas ja Lätis oli aga teenustele juurdepääsu lõhe kõigis kolmes uuritud valdkonnas ELi keskmisest suurem. Suurim lõhe seoses rahuldamata vajadusega arstiabi järele esines Lätis (14,8 protsendipunkti) ja Kreekas (34,1 protsendipunkti), väikseim aga Taanis, Hispaanias, Madalmaades ja Ühendkuningriigis (alla ühe protsendipunkti). Eluasemevaldkonnas täheldati liiga suurte eluasemekulude määraga seoses suurimat lõhet Taanis, Kreekas, Austrias ja Itaalias (üle 50 protsendipunkti), väikseimat aga Maltal, Küprosel, Iirimaal ja Soomes (alla 20 protsendipunkti)[102]. Täiskasvanuhariduse valdkonnas esines 2016. aastal Rootsis ja Taanis negatiivne lõhe, st parem juurdepääs (peaaegu tööta leibkondades elavatel vaesusriskiga inimestel, ning Maltal ja Ühendkuningriigis lõhe puudus. Suurimaid lõhesid täheldati Lätis, Hispaanias ja Leedus (üle 16 protsendipunkti).

Juurdepääs kvaliteetsele eluasemele on alates 2008. aastast paranenud, kuid mõnes riigis on oluline osa elanikest teatanud oma eluruumiga seotud kvaliteediprobleemide kogemisest. ELis teatas 2017. aastal 13,1 % elanikest elamisest lekkiva katuse, niiskete seinte, põrandate või niiske vundamendiga või pehkivate aknaraamide või põrandaga eluruumis. See arv on 2,3 protsendipunkti väiksem kui 2016. aastal[103]. Halbade elutingimuste komponendiga[104] on erilisi probleeme viies liikmesriigis (Küprosel, Portugalis, Ungaris, Lätis ja Sloveenias), kus üle 20 % elanikest teatab oma eluruumi puhul selle kvaliteediprobleemi kogemisest. Rumeenias paranes 2017. aastal olukord märkimisväärselt – selliste elanike osa, kes teatasid vanni või duši või siseruumides oleva vesikloseti puudumisest oma majapidamises, küll vähenes, kuid oli siiski võrdlemisi suur (27,2 %). Lätis, Bulgaarias ja Leedus puutub umbes 10 % elanikest kokku probleemiga, et eluruumides puudub vann või dušš ning et siseruumides puudub leibkonna ainukasutuseks mõeldud vesiklosett.

---

102 Rahuldamata vajadust arstiabi järele ja juurdepääsu eluasemele arutatakse põhjalikumalt selles punktis tagapool.

103 Selles lõigus kasutatud andmed pärinevad sissetulekut ja elamistingimusi käsitlevast ELi statistikast.

104 Halbades tingimustes elavate inimeste määr on näitaja, mis kajastab halbu tingimusi eluruumides ning mille arvutamisel võetakse arvesse leibkondi, kes kogevad vähemalt üht järgmistest: i) katus lekib, ii) eluruumides puudub vann/dušš või iii) siseruumides asuv tualettruum, iv) eluruumid on liiga pimedad.

Leibkonna kasutada oleva tulu osa, mis läheb eluasemega seotud kulutustele, on mitmes liikmesriigis endiselt märkimisväärne. Eluasemekulusid arvesse võttes on vaesusrisk 156 miljonil inimesel, samas kui eluasemekulusid arvestamata on see arv 85 miljonit. See olukord on eriti kurnav madalama sissetulekuga leibkondadele. 2017. aastal läks 10,2 %-l ELi leibkondadest üle 40 % nende kasutada olevast tulust eluasemekuludele, kuid see osakaal suureneb 37,8 %-ni, kui võtta arvesse vaesusriskiga leibkondi. Vaatamata mõningale vähenemisele võrreldes varasemate aastatega, on liiga suurte eluasemekulude määr endiselt suurim Kreekas (2017. aastal 39,6 %). Bulgaaria, Taani ja Saksamaa on Kreeka järel järgmised liikmesriigid, kus on kõige suuremal osal elanikest on liiga suured eluasemekulud (igas riigis üle 15 % elanikest). See mõju on eriti tuntav Taanis ja Saksamaal, kus vaesusriskiga inimeste osa on eluasemekulusid arvestamata ELi keskmisest väiksem, kuid neid arvesse võttes ELi keskmisest suurem. Seevastu Eestis, Iirimaal, Soomes, Küprosel ja Maltal elab liiga suurte eluasemekuludega leibkonnas vähem kui 5 % elanikest. Enamikus liikmesriikidest kannatavad üürnikud, kes üürivad eluruume turuhinnaga, hoopis rohkem liiga suurte eluasemekulude all kui hüpoteek- või muu laenuga eluaseme ostnud omanikud (ELi keskmine turuhinda maksvate üürnike hulgas 25,1 %, omanike hulgas 5 %).

Mõnes liikmesriigis kujutavad kallinevad üürihinnad vaestele elanikele järjest suuremat koormust. 2016. aastal tõusid seitsmes riigis (Iirimaal, Eestis, Leedus, Sloveenias, Ungaris, Austrias ja Poolas) reaalväärtusena arvutatud üürihinnad alates 2015. aastast enam kui 5 %. Kõrge üür võib suurendada vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski, eriti sellistes riikides nagu Sloveenia, Iirimaa, Austria ja Leedu, kus üürnike vaesusrisk on oluliselt suurem kui eluasemeomanikel. Riigi tasandi andmete taha võivad peitu jääda ka konkreetsetes linnades esinevad probleemid.

Kodutusega seotud hiljutine areng näitab, et olukord ei parane. Kodutute arvu kohta tehtud hinnanguid ei ole võimalik riikide vahel võrrelda, sest kodutute üle arve pidamiseks puuduvad ametlikud allikad ja kasutatakse erinevaid metoodikaid. Kättesaadavate andmete alusel on võimalik üksnes jälgida probleemi arengut aja jooksul (kasutades enamikul juhtudel kõige viimase aastana 2017. või 2016. aastat). Need andmed viitavad siiski sellele, et kodutus on hiljuti suurenenud kõigis 25 hõlmatud liikmesriigis, v.a Soomes, kus olukord on paranenud[105].

Pensionisissetulek annab eakamatele inimestele suhtelise kaitse vaesusriski eest. ELi tasandil on vaesusriski (AROP) määr eakamate hulgas väiksem kui tööealiste hulgas (2017. aastal vastavalt 14,6 % ja 16,7 %). Viimasel kümnendil on see suhe kriisieelse perioodiga võrreldes ümber pöördunud, mida selgitab osaliselt asjaolu, et kriisi tõttu vähenes keskmine leibkondade kasutada olev tegelik tulu eriti tööealiste hulgas peaaegu kõigis Euroopa riikides, kuid pensionid olid kriisi suhtes vastupidavamad. Eakamate hulgas vähenes aga ka suur materiaalne puudus (7,4 %-lt 2008. aastal 6,3 %-le 2017. aastal), mis viitab sellele, et üldine vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vähenemine ei olnud üksnes suhteline mõju.

105 Andmed on koondanud FEANTSA (Euroopa kodututega tegelevate riiklike kodanikuühiskonna organisatsioonide liit). Vt FEANTSA (2018), Third overview of housing exclusion in Europe (kolmas ülevaade eluasemeturult tõrjutuse kohta Euroopas).

Joonis 66. Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga 65aastaste ja vanemate elanike protsent võrreldes ELi keskmisega, 2017

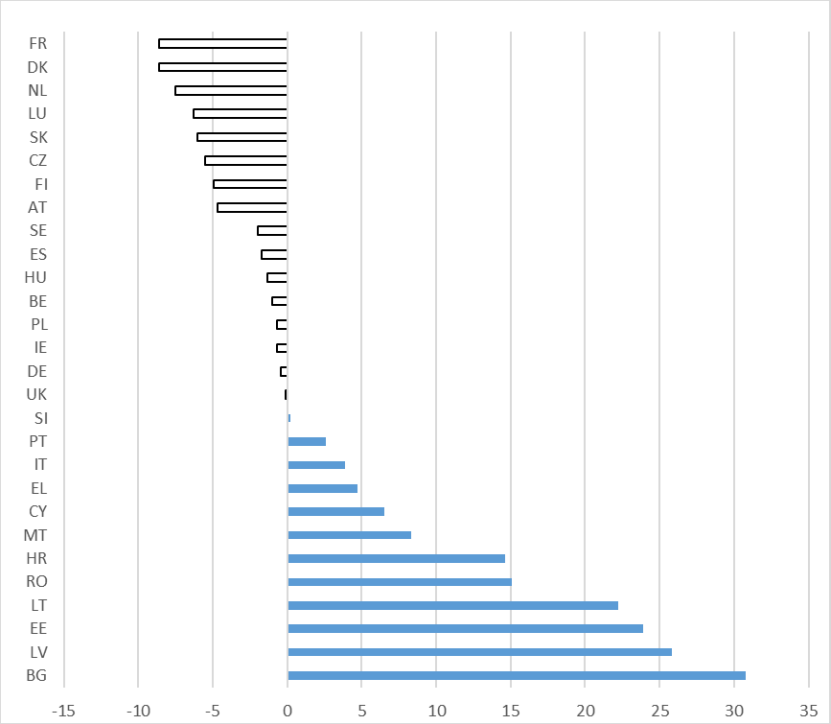

Allikas: Eurostat, sissetulekut ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika. Märkus: andmed on standarditud (EL 28 = 0). Iirimaa ja Ühendkuningriigi andmed on 2016. aasta kohta.

Enamikus liikmesriikides on vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse risk eakamate hulgas pidevalt vähenenud. Kokkuvõttes oli 2017. aastal vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riskiga 65aastaseid või vanemaid umbes 1,7 miljoni inimese võrra vähem kui enne kriisi (2008). Selle üldise paranemise taga peituvad aga märgatavad liikmesriikide vahelised erinevused – risk jääda vanaduses vaesusse või sotsiaalsesse tõrjutusse vähenes oluliselt Küprosel (–24,7 protsendipunkti alates 2008. aastast), Bulgaarias (–16,6 protsendipunkti), Rumeenias (–16,2 protsendipunkti) ja Lätis (–14.9 protsendipunkti), kuid suurenes Luksemburgis (+6,4 protsendipunkti) ja Saksamaal (+2,2 protsendipunkti).

Erilist muret valmistab aga vanemate naiste olukord, sest 65aastastest või vanematest naistest on ELis vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse risk ühel viiendikul. 2017. aastal küündis vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr naiste hulgas umbes 10 %-lt Taanis, Prantsusmaal ja Madalmaades üle 50 %-ni Bulgaarias ja üle 40 %-ni Balti riikides. Suurimat vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määra soolist erinevust on täheldatud Leedus (19,9 protsendipunkti), Eestis (19,7 protsendipunkti) ning seejärel Lätis (16,6 protsendipunkti) ja Bulgaarias (16,2 protsendipunkti). Vanemate naiste sissetulek on väiksem kui vanematel meestel: 2016. aastal oli ELis vanemate naiste mediaansissetuleku suhe nooremate naiste mediaansissetulekusse 6 protsendipunkti võrra madalam kui meeste puhul (90 % naistel ja 96 % meestel). Seega ei ole naistel väiksem sissetulek mitte üksnes tööelu jooksul, vaid ka pensionipõlves, ning see aitab kaasa vanas eas saadava sissetuleku soolisele ebavõrdsusele.

Kogu ELis keskmisena on 65aastaste ja vanemate sissetulekud veidi väiksemad kui noorematel vanuserühmadel. 2017. aastal oli 65aastaste ja vanemate mediaannetosissetulek 92 % noorema elanikkonna sissetulekust. Üldine mediaansissetulekute suhe oli alla 75 % viies riigis (Taani, Malta, Leedu, Läti ja Eesti) ning alla 80 % neljas riigis (Belgia, Rootsi, Küpros ja Tšehhi Vabariik). Küll aga oli 2017. aastal eakamatel meestel üheksas liikmesriigis (Luksemburg, Kreeka, Prantsusmaa, Hispaania, Ungari, Itaalia, Austria, Poola ja Rumeenia) ning eakamatel naistel kahes liikmesriigis (Luksemburg ja Kreeka) suurem mediaansissetulek kui alla 65aastastel.

Pensionid moodustavad küll keskmiselt enam kui poole karjääri lõpupoole teenitud palgast, kuid pensionide suude asendada sissetulekut erineb liikmesriigiti märkimisväärselt. 2017. aastal oli ELis keskmine asenduse kogumäär[106] 59 %, kuid esines olulisi riikidevahelisi erinevusi. Määr ulatus 80 %-st Luksemburgis alla 40 %-ni Iirimaal, Bulgaarias, ja Horvaatias[107].

---

106 65–74aastaste individuaalse mediaanbrutopensioni ja 50–59aastaste individuaalse mediaanbrutosissetuleku suhe.

107 Horvaatia ja Iirimaa andmed on 2016. aasta kohta.

Oodatava eluea pikenemist arvestades tuleb pensione kohandada; tööelu algab hiljem ja kestab kauem, kuna inimesed elavad üldiselt kauem. Peale rahalise vaesuse vähendamise ja sissetuleku asendamise on pensionide piisavuse kolmas oluline mõõde pensionil oleku kestus. Samal ajal kui vajadused koos vanusega kasvavad, pensionide väärtus pensioniea jooksul kahaneb. Praegu on ELis pensionil veedetud ja töötades veedetud aja suhe keskmiselt 51 %. Joonisel 67 on esitatud ülevaade liikmesriikides elu jooksul enne töötamist, töötades ja pärast pensionile jäämist keskmiselt veedetud ajast (arvestades hinnangulist töö algamise/tööturule sisenemise aega, hinnangulist keskmist tööturult lahkumise vanust ja oodatavat eluiga 60 aasta vanuses).

Joonis 67. Elu jooksul eri hõiveseisundites veedetav aeg, 2017

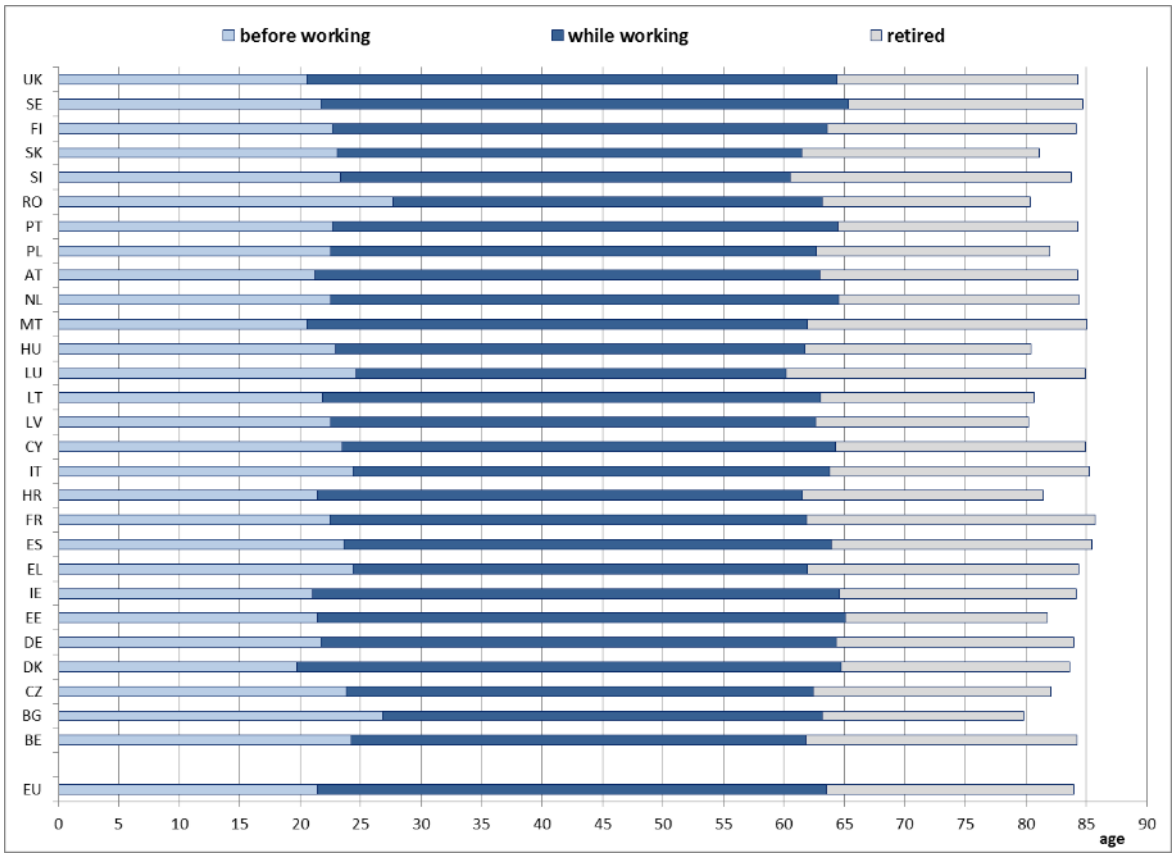

Allikas: 2018. aasta aruanne rahvastiku vananemise kohta – tööturule sisenemise ja sealt lahkumise vanus; Eurostat – oodatava eluea prognoosid. Märkus: „tööl“ tähendab tööturule sisenemise ja sealt lahkumise vanuse vahel.

Ebatüüpilises töösuhtes isikute või füüsilisest isikust ettevõtjate tingimused pensioniõiguste saamiseks ja kogumiseks ei ole sageli nii soodsad kui tähtajatu lepingu alusel täistööajaga töötajatel. SHARE uuringuandmete[108] abil saab hinnata füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemise mõju pensionipõlve sissetulekule ja elatustasemele, võrreldes pensioneerunud füüsilisest isikust ettevõtjate[109] ning pensioneerunud töötajate olukorda enamikus liikmesriikides[110]. Pensioneerunud füüsilisest isikust ettevõtjad teatavad pensioneerunud töötajate omast väiksemast sissetulekust peaaegu kõigis hõlmatud riikides. Suurimat sissetulekute erinevust võib täheldada Luksemburgis, Taanis ja Prantsusmaal ning üheksas riigis on lõhe suurem kui 20 % (2018. aasta aruanne pensionide piisavuse kohta, lk 67). Vaid Ungaris ja Eestis on pensioneerunud füüsilisest isikust ettevõtjate sissetulek veidi suurem kui pensioneerunud töötajatel (vt joonis 68). See sissetulekute erinevus koos suurema sissetulekute ebavõrdsusega[111] toob pensioneerunud füüsilisest isikust ettevõtjatele kaasa palju suurema vaesusriski (2018. aasta aruanne pensionide piisavuse kohta, lk 68) – keskmiselt umbes kaks korda suurema, kui on pensioneerunud töötajatel. Pensioneerunud füüsilisest isikust ettevõtjatel on pensioneerunud töötajate omast väiksemad sissetulekud kõigis vaadeldud riikides.

108 Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe (tervist, vananemist ja pensionile jäämist Euroopas käsitlev uuring). Andmete allikas: SHARE wave 7, 2017.

109 Selle võrdluse jaoks on pensioneerunud füüsilisest isikust ettevõtjad määratletud kui pensionärid, kes on veetnud 50 % või rohkem oma tööelust füüsilisest isikust ettevõtjana.

110 Tervist, vananemist ja pensionile jäämist Euroopas käsitlev uuring (SHARE) on valdkonnaülene ja riikidevaheline paneelandmebaas, mis sisaldab üksikandmeid rohkem kui 120 000 50aastase või vanema inimese (üle 297 000 intervjuu) tervise, sotsiaal-majandusliku seisundi ning sotsiaalsete ja perekondlike võrgustike kohta. SHARE hõlmab 27 Euroopa riiki. SHARE wave 7 uuring ei hõlmanud Iirimaad, Madalmaid ega Ühendkuningriiki. Mõnes liikmesriigis ei võimalda valimi suurus võrdlemist.

111 Sissetulekukvintiilide suhte kordaja on pensioneerunud füüsilisest isikust ettevõtjate puhul kolmandiku võrra suurem kui pensioneerunud töötajate puhul.

Joonis 68. Pensioneerunud töötajate ja pensioneerunud füüsilisest isikust ettevõtjate mediaan-ekvivalentnetosissetuleku suhteline erinevus protsentides, 2017

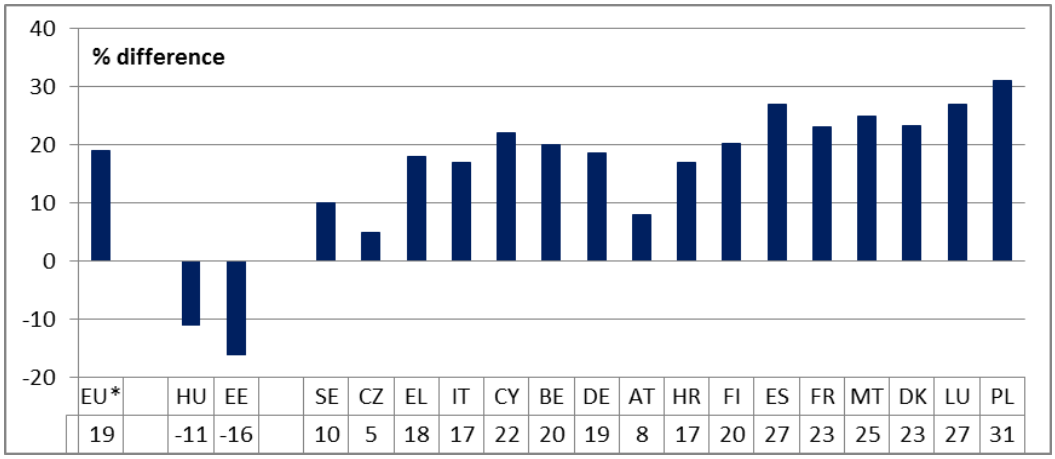

Allikas: SHARE. Märkused: EL* ei hõlma Iirimaad, Madalmaid ega Ühendkuningriiki. Bulgaaria, Läti, Leedu, Portugali, Rumeenia, Sloveenia ja Slovakkia valimi suurus ei võimalda pensionäride vahel eristust teha.

Joonis 69. Rahuldamata vajadus arstiabi järele inimeste endi hinnangul (sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitaja)

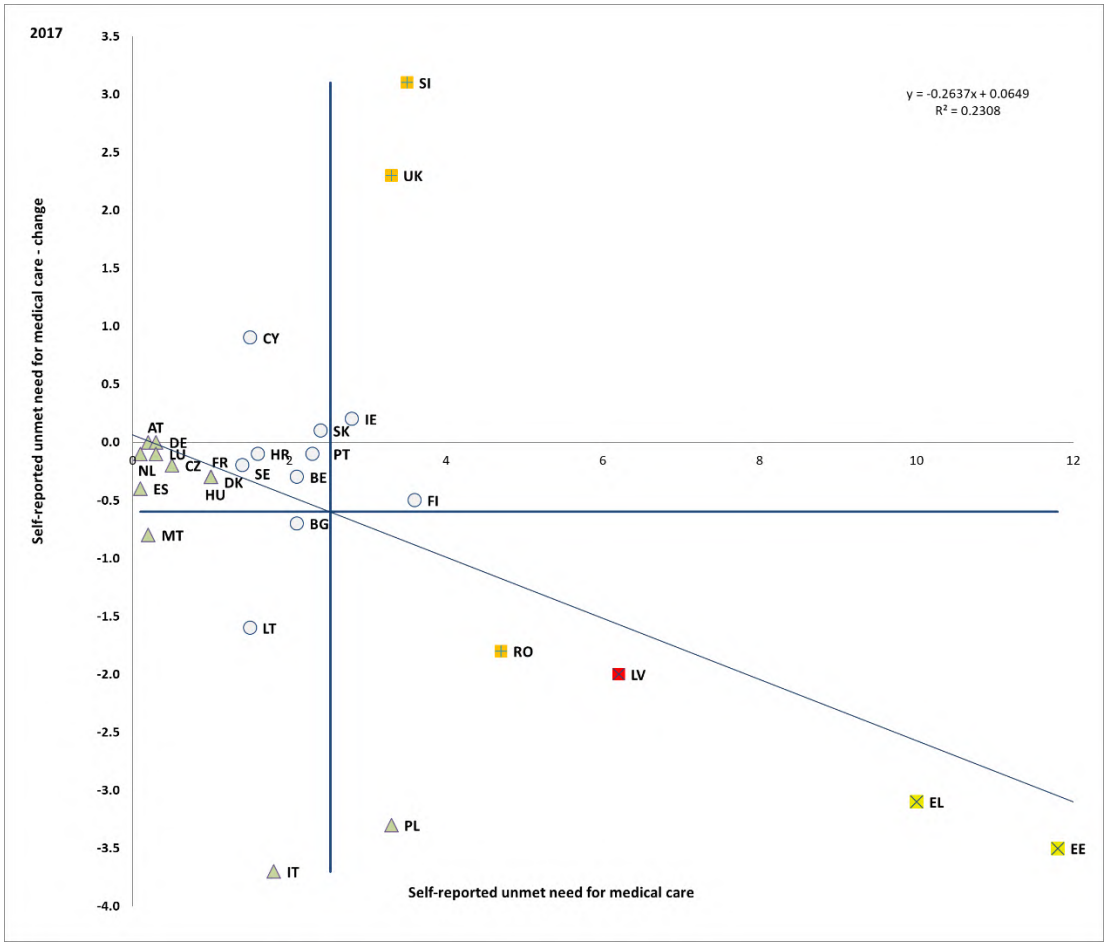

Allikas: Eurostat, sissetulekuid ja elamistingimusi käsitlev ELi statistika. Ajavahemik: 2017. aasta tasemed ja muutused võrreldes 2016. aastaga. Märkus: telgede ristumispunktiks on ELi kaalumata keskmine. Selgitus on esitatud lisas.

On mõningaid märke lähenemisest nende elanike osakaalus, kes teatasid rahuldamata vajadusest arstiabi järele[112]**.** Vastupidiselt varasemale arengusuunale on ilmnenud nõrk negatiivne korrelatsioon arstiabi järele olnud rahuldamata vajaduste taseme ja muutuste vahel, mis tähendab, et riikides, kus rahuldamata vajadused on suurimad, on suundumus kõige positiivsem (vt joonis 69). Mõnes liikmesriigis takistab tervishoiuteenustele juurdepääsu ikka veel oluliselt maksumus ja ooteaeg. Sellele vaatamata kahanes 2017. aastal keskmiselt 1,6 %-ni nende ELi elanike osakaal, kellel oli enda hinnangul rahuldamata vajadus arstiabi järele kas liiga suure maksumuse, liiga pika ooteaja või suure vahemaa tõttu. Mõjutatud inimeste osakaal oli ikka veel üle 5 % Eestis ja Kreekas (üle 10 %) ning Lätis. Selle osakaalu suurenemine registreeriti 2017. aastal Sloveenias, Ühendkuningriigis, Küprosel, Iirimaal ja Slovakkias.

Mõnes riigis võib probleeme juurdepääsul arstiabile aidata oluliselt selgitada ka hõiveseisund. Ehkki enamikus riikides ei esine hõiveseisundi põhjal olulist erinevust, võib mõnes olla töötutel (ja vähemal määral ka pensionäridel) raskem tervishoiuteenustele juurde pääseda (vt joonis 70). Isegi riikides, kus rahuldamata vajaduste protsent kogu elanikkonna hulgas on ELi keskmisest väiksem, viitavad andmed sellele, et töötutel võib olla raske arstiabile juurde pääseda (nt Belgias, Prantsusmaal, Itaalias ja Ungaris).

112 Rahuldamata vajadus arstiabi järele inimeste endi hinnangul kajastab inimeste subjektiivset hinnangut selle kohta, kas nad vajasid läbivaatust või ravi konkreetses tervishoiuteenuste valdkonnas ning kas neil jäi see saamata või nad ei otsinud abi kolmel järgmisel põhjusel: rahalised põhjused, ootejärjekord või liiga pikk vahemaa. „Arstiabi“ tähendab arstide või riiklikes tervishoiusüsteemides nendega võrdsustatud erialade esindajate poolt või nende otsese järelevalve all osutatavaid individuaalseid tervishoiuteenuseid (arstlik läbivaatus või muu ravi, v.a hambaravi) (Eurostati määratlus). Inimeste teatatud probleemid haiguse korral ravi saamisel võivad näidata, et ravile juurdepääsul esineb takistusi.

Joonis 70. Rahuldamata vajadus arstliku läbivaatuse järele inimeste endi hinnangul vastavalt hõiveseisundile (2016)

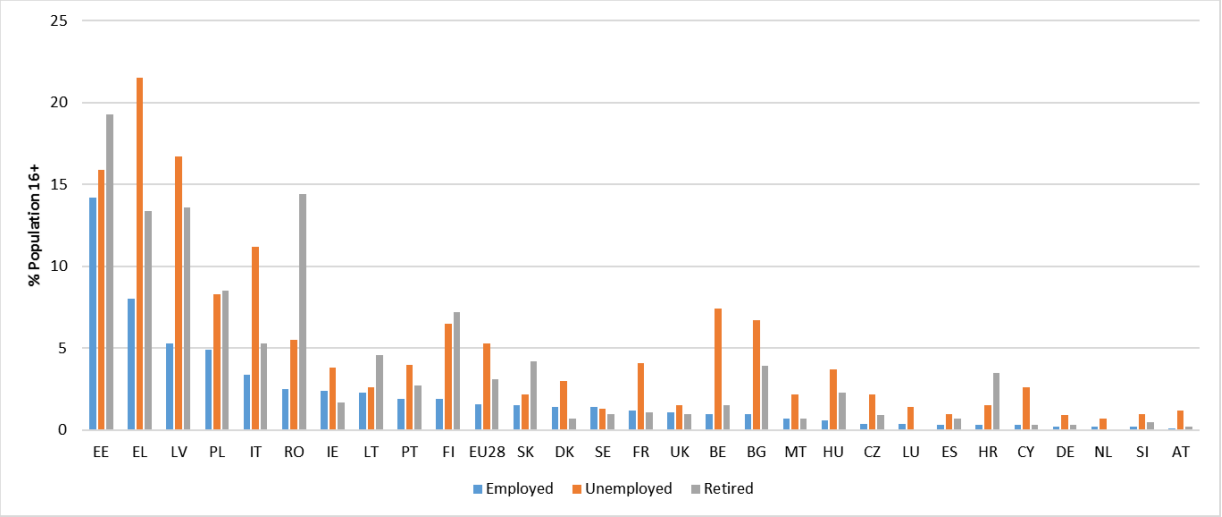

Allikas: Eurostat [hlth_silc_13].

Tervena elatud aastad (65aastaselt) pikenesid ELis taas meeste puhul 9,8 aastani ja naiste puhul 10,1 aastani. Kui kõige rohkem võib 65aastaselt oodata tervena elatud aastaid Rootsis, Maltal ja Iirimaa (umbes 12 aastat kummagi soo puhul), on eeldatavaid tervena elatavaid eluaastaid eriti vähe Lätis, Slovakkias ja Horvaatias (umbes 5 aastat).

Tervishoiuteenuseid rahastatakse eri kavade kaudu, kuid iga kava suhteline tähtsus on liikmesriigiti erinev. 2016. aastal moodustas omaosalus,[113] st leibkonna sellised kulutused tervishoiule (sh meditsiinitooted), mida ei hüvitata ühegi kava alusel või mida tasutakse organiseeritud kava alusel kulude jagamise korras ning mida mõõdetakse osakaaluna jooksvatest tervishoiukulutustest, Bulgaarias, Kreekas, Küprosel, Lätis ja Leedus üle 30 % (joonis 71).

113 Omaosaluskulud tähendavad seda, et kaupade ja teenuste eest tasutakse otse leibkonna esmasest tulust või säästudest, kusjuures kasutaja teeb makse kaupade ostmise või teenuste kasutamise ajal, ilma et ta saaks mingit hüvitist, või jagab kulusid organiseeritud kava alusel.

Joonis 71. Tervishoiukulutused rahastamisallikate kaupa, 2016

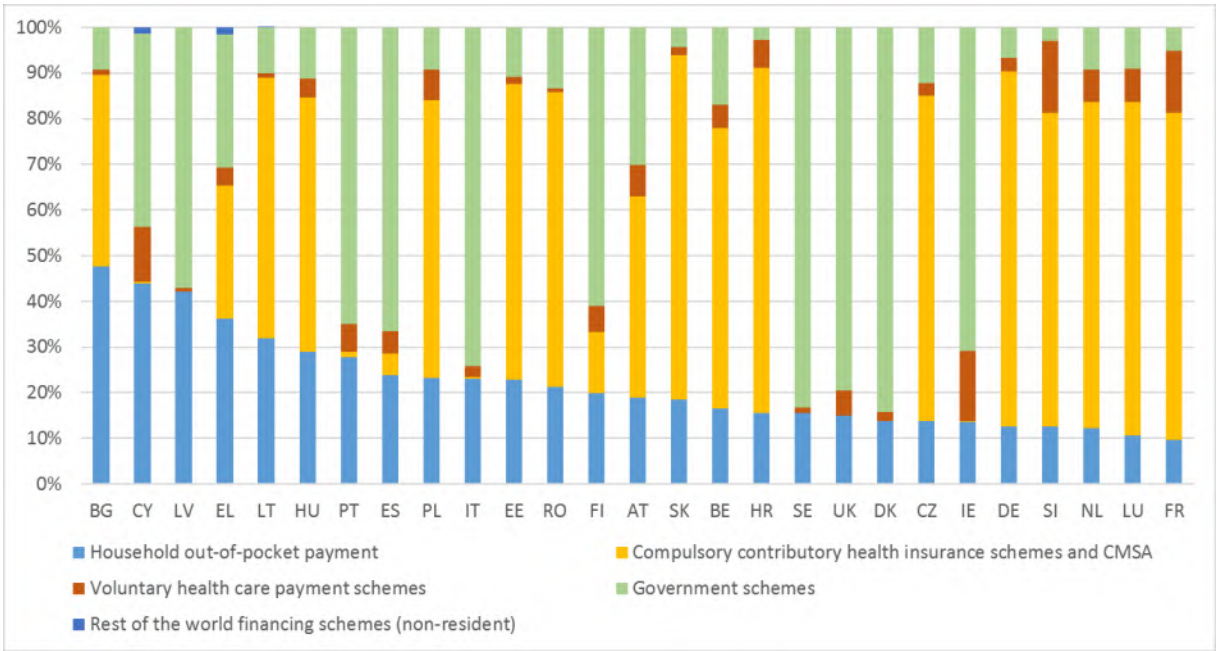

Allikas: Eurostat [hlth_sha11_hf]. Märkus: andmed kogutakse vastavalt komisjoni määrusele (EL) nr 2015/359, mis käsitleb tervishoiu kulude ja rahastamise statistikat (2011. aasta tervishoiu arvepidamissüsteemi käsiraamat).

ELi elanikkonna vananedes kasvab nõudlus pikaajalise hoolduse järele. Järgmise 60 aasta jooksul (2070. aastaks) üle 80aastaste eurooplaste arv eeldatavasti kahekordistub ja vanadussõltuvusmäär (65aastased ja vanemad inimesed võrreldes 15–64aastastega) tõuseb prognooside kohaselt 29,6 %-lt 2016. aastal 51,2 %-ni 2070. aastal[114] (ELis saab seega olema iga 65aastase ja vanema inimese kohta 3,3 tööealise inimese asemel vaid kaks tööealist inimest). Teistest sõltuvaks jäämise oht on suurem kõrgemas eas, mil inimesed jäävad suurema tõenäosusega põduraks (60 % 75–84aastastest ja 70 % 85aastastest ja vanematest teatab puudest).

Prognooside kohaselt suureneb oluliselt nõudlus pikaajalise hoolduse järele. Pikaajalise hoolduse kulud on võrreldes tervise- ja pensionikuludega kõige kiiremini suurenevad sotsiaalkulud. Prognoositakse, et ELi avaliku sektori kulutused pikaajalisele hooldusele suurenevad 2016.–2070. aastal 1,6 %-lt 2,7 %-ni SKPst, kuigi ELis esineb märgatavaid erinevusi (vt joonis 72).

114 2018. aasta aruanne rahvastiku vananemise kohta, Euroopa Komisjon.

Joonis 72. Prognoositavad avaliku sektori kulutused pikaajalisele hooldusele protsendina SKPst aastatel 2016 ja 2070

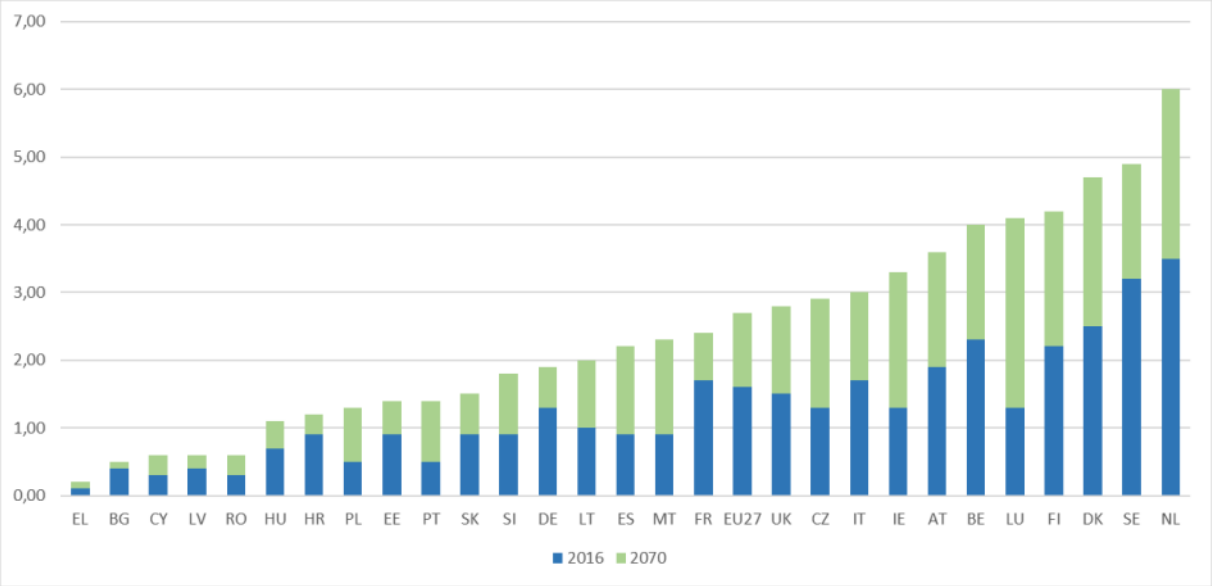

Allikas: rahvastiku vananemist käsitleva 2018. aasta aruande andmete põhjal. Märkus: elanikkonna vananemise töörühma võrdlusstsenaarium.

Pikaajalise hoolduse kestlikkus saab olema problemaatiline nende liikmesriikide jaoks, kus praegu toetutakse väga palju mitteametlikule hooldusele. Muutuvate peremudelite (vähem lapsi, pereliikmed elavad üksteisest kaugemal), naiste suurema tööhõive ja pensioniea tõstmise tõttu jääb mitteametlikke hooldajaid vähemaks. Mitteametlik hooldus tähendab ka suuri kulusid majandusele, sest mitteametlikud hooldajad vähendavad ametlikku töötamist või lõpetavad selle ning maksavad seega vähe sotsiaal- ja muid makse või ei maksa neid üldse. Samuti on raskusi hooldajate palkamise ja ametis hoidmisega. Sektoris on levinud osaajatöö ja ajutised lepingud, mis muudab selle töö vähem huvipakkuvaks.

3.4.2 Poliitikameetmed

Mitme liikmesriigi reformide eesmärk on tugevdada aktiivse kaasamise meetodit. Mõnes liikmesriigis suurendatakse teenuste lõimitud osutamist (näiteks sotsiaalabi, tööhõive- ja muud sotsiaalteenused), rakendades eelkõige isikukeskset lähenemisviisi, et rahuldada kõige haavatavamate inimeste keerukaid vajadusi. Bulgaarias rakendatakse lõimitud ja liikuvate teenuste osutamiseks tööhõive- ja sotsiaalabikeskusi[115]. 2018. aasta veebruariks tegutses 73 sellist keskust, mis on loodud Euroopa Sotsiaalfondi toetusel ning milles pakutakse tööhõive- ja sotsiaalabiteenuseid. Alates 2018. aastast saavad pikaajalised töötud sõlmida neis keskustes tööturule integreerimise lepingu, mille abil nad seotakse konkreetsete tööhõiveteenustega ja suunatakse muude institutsioonide osutatavate teenuste juurde. Iirimaal laiendatakse tööta leibkondi käsitleva tegevuskava (*Action Plan for Jobless Households*) abil aktiveerimisteenused, et need hõlmaksid ka inimesi, kes ei tööta, kuid keda ei käsitata tavapäraste meetmete raames töötutena. Kava eriline eesmärk on suurendada lastega leibkondades (nii tavapärane tuumperekond kui ka üksikvanemaga pere ja puuetega isikud) tööhõivet. Soomes on muudetud algselt Euroopa Sotsiaalfondi toetusel toiminud ühtsed noorte nõustamise keskused (*Ohjaamo*) alaliseks meetmeks, mida laiendatakse psühhosotsiaalse toe võrgustikuga. Kreekas on alates 2017. aastast avatud kogukonnakeskusi, mis toimivad sotsiaalteenuste ühtse kontaktpunktina omavalitsuse tasandil ja neid asub nüüd kõikjal riigis. Keskused aitavad rakendada sotsiaalset solidaarsissetulekukava (*Social Solidarity Income scheme*), viies toetusesaajad kokku täiendavate sotsiaalteenustega. 2018. aasta veebruariks tegutses 240 kavandatud keskusest 203. Peale selle pakub üha rohkem omavalitsusüksusi kõikjal ELis lõimitud sotsiaalteenuseid, mille põhitähelepanu all on haavatavate rühmade keerukad vajadused (nt ühtsed kontaktpunktid Ateenas või tervist edendavad teenused Essenis). Neid meetmeid toetas Euroopa Sotsiaalfond.

115 Sotsiaalabiameti ja tööhõiveameti töötajate ühisrühmad osutavad Bulgaaria äärepoolsemate piirkondade töötutele ulatuslikke ja lõimitud teenuseid.

Mitmes liikmesriigis jätkatakse tööd, et ajakohastada teatavaid hüvitisi ja muuta need piisavamaks, kuigi mõnel juhul on ette tulnud viivitusi. Leedus suurendati 2018. aastal riigi toetatavat sissetulekut ja perega seotud hüvitisi. Bulgaarias suurendati 2018. aastal 15 % võrra miinimumsissetulekut pärast seda, kui see oli üheksa aastat külmutatud. Kooskõlas 2013. aastal kehtestatud vaesuse vastu võitlemise mitmeaastase kavaga suurendati Prantsusmaal 2017. aasta septembris miinimumsissetulekut (*Revenu de solidarité active – RSA socle*) 1,6 % ja 2018. aasta aprillis 1 %. Need olid viimased mitmest suurendamisest, mis võimaldasid tõsta miinimumsissetulekut inflatsiooni suhtes, ning nende täiendamiseks on taas tähelepanu alla võetud toetusesaajate aktiveerimine (*Garantie d'activité*) hiljuti välja kuulutatud vaesusevastase kava raames. Rumeenias aga on olemasolevate sotsiaaltoetuste kavandatud konsolideerimine lükatud edasi 2019. aasta aprilli ning Horvaatias hakatakse uut sotsiaalhoolekande seadust rakendama alles 2019. aasta detsembris. Lätis kavandatud miinimumsissetuleku parandamise kava (mis esitati 2018. aasta mais ja mis peaks jõustuma 2020. aastal) ei ole valitsus veel vastu võtnud. Luksemburgis hakkab alates 2019. aasta jaanuarist kehtima õigusakt, mille alusel garanteeritud miinimumsissetuleku mehhanism (GMI) asendub sotsiaalselt kaasava sissetulekuga (*revenu d'inclusion sociale*). Selle eesmärk on kehtestada sotsiaalselt kaasav lähenemisviis, luua sidus püsiva toimetuleku, sotsiaalse aktiveerimise ja kutsealase taasintegreerimise meetmete süsteem, võtta meetmeid, et võidelda laste vaesuse ja ühe vanemaga perekondade vaesuse vastu, ning lihtsustada asjaajamist.

Mitmes liikmesriigis suureneb sotsiaalkaitsega kaetus. Belgias võeti vastu seadus, millega kaotatakse tingimused, mis piiravad noorte ja lühiajaliste lepingutega töötajate juurdepääsu ettevõtja pensionikavadele. Muudes riikides kavatsetakse võtta või on juba vastu võetud füüsilisest isikust ettevõtjaid või väikeettevõtjaid toetavaid meetmeid. Need meetmed hõlmavad väiksemaid sotsiaalmakse, kui sissetulek on allpool teatavat künnist (Läti, Poola), sõltumatute töötajate kaetust töötuskindlustuskavaga (Prantsusmaa) või võimalust kaasata sõltumatud töötajad tööõnnetuskindlustusse internetipõhistele platvormidele mõeldud sotsiaalharta kaudu (Prantsusmaa, vt ka punkt 3.3.2). Hispaania valitsus kehtestas nõude, et füüsilisest isikust ettevõtjad peavad hiljemalt 2019. aastaks olema kaetud töötus-, tööõnnetus- ja muude õnnetusjuhtumite ning kutsehaigushüvitistega.

Sissetulekute ebavõrdsuse ja palgavaesuse vastaste meetmetega võetakse sihile nii maksusüsteem kui ka hüvitiste piisavus. Palgavaesuse riski võivad peale miinimumpalga kindlaksmääramise leevendada mitmed maksu- ja hüvitissüsteemi puudutavad ebavõrdsuse vähendamise meetmed. Leedus kiideti 2018. aasta juunis heaks proportsionaalse tulumaksu süsteemi reform, millega kehtestatakse progressiivne kaheastmeline struktuur, mis peaks aitama vähendada ebavõrdsust. Lätis on üksikisiku progressiivse tulumaksu kehtestamisega kaasnenud ka meede, et osa isiku sissetulekust ei maksustata, kui on ülalpeetavaid. Tšehhi Vabariigis valmistatakse ette reformi (ajakava ebaselge) üksikisiku tulumaksu süsteemi ümberkorraldamiseks, mis muudaks selle progresseeruvamaks, eelkõige seeläbi, et lisatakse uus 23 % maksumäär suurematele sissetulekutele.

Mõnes liikmesriigis on võetud spetsiaalseid laste vaesuse vastaseid meetmeid. Hispaanias määrati 2018. aasta riigieelarves 100 miljonit eurot suure vaesuse vastu võitlemiseks, võttes eritähelepanu alla lastega pered. Leedus kehtestati lapsetoetuste seadusega (*Law on Benefits for Children*) universaalne lapsetoetuste süsteem. Lisaks saavad ühte või rohkemat last kasvatavad madala sissetulekuga pered ja kolme või rohkemat last kasvatavad pered täiendava summa sõltumata pere sissetulekust. Lätis on kahe või rohkema lapsega peredele kehtestatud riigitoetust täiendav toetus. Kreekas on heaks kiidetud lapsetoetuste süsteemi reform, mille tulemusel asendatakse varasemad kaks toetust (ühtne lapsetoetus ja suure pere toetus) üheainsa majanduslikust olukorrast sõltuva lapsetoetusega. Reformi eesmärk oli muuta meetmed sihipärasemaks ja suurendada toetatavate laste hulgas võrdsust. Poola käivitas 2018. aastal uue programmi („Hea algus“), et toetada kooliealiste lastega peresid. Igal aastal makstakse iga koolimineva lapse kohta ühekordset toetust, mille suurus on 300 Poola zlotti (ligikaudu 70 eurot), sõltumata pere sissetulekust.

Võetud on puuetega inimeste sotsiaalse kaasamise meetmeid, et täiendada tööhõivepoliitika meetmeid ja hoida ära vaesusest tingitud kannatusi. Tõhustamiseks ja selleks, et inimesed saaksid toetusi, millele neil on õigus, on Hispaanias kasutusele võetud universaalne sotsiaalkaart, mis võimaldab koondada ühte kohta teabe kõigi inimese saadavate toetuste kohta ning anda infot selle kohta, millistele muudele toetustele tal võib olla õigus. Eestis suurendati 2018. aastaks töövõimetoetust, mida antakse puuduva või osalise töövõimega inimestele. Maltal reformiti 2017. aastal täiendavalt invaliidsuspensione ning kehtestati kolmetasandiline maksesüsteem, mille kohaselt saavad puude tõttu töövõimetud isikud igal kuul järjest suureneva summa, kuni nende pension on võrdne miinimumpalgaga. Poola valitsuse 2016. aasta seaduse järgi antakse raske puudega lapse vanematele lapse esimesel eluaastal 4000 Poola zlotti toetust (umbes 940 eurot). Portugalis võeti 2017. aastal vastu uus iseseisva toimetuleku toetamise mudel (Modelo de Apoio à Vida Independente, MAVI), mida rahastatakse Euroopa Sotsiaalfondist ning mille kaudu on kõigil, kelle võimetus on vähemalt 60 %, õigus saada 40 tundi nädalas abi individuaalselt tugitöötajalt, kes abistab neid isiklikus hoolduses, tervishoius, toitumisel, reisimisel, kõrghariduse omandamisel või kutseõppes, kultuuritegevuses, spordis, tööotsimises, ühiskonnaelus osalemises ja kodanikutegevuses. Portugali valitsus koondas ühtlasi 2017. aastal kolm puudetoetust (puudehüvitise, sotsiaalinvaliidsuspensioni ja invaliidsuspensioni) üheks kaasamise sotsiaalhüvitiseks (Social Benefit for Inclusion). Rumeenias on hakatud puudetoetuse arvutamiseks kasutama tarbijahinnaindeksi asemel sotsiaalset võrdlusnäitajat (Social Reference Indicator), mille tulemusel suurenes puudega täiskasvanute toetus.

Mitmes liikmesriigis on tehtud reforme eluasemele juurdepääsu valdkonnas. Taanis on vastu võetud kodutuse vastane tegevuskava, mis põhineb ennetusmeetmete tugevdamisel ja paremate nõuannete andmisel selle kohta, kuidas kodutusest välja pääseda. Kreekas on kasutusele võetud uus majanduslikust olukorrast sõltuv eluasemetoetus, mis on ette nähtud väikese sissetulekuga peredele, kes elavad üüritud eluruumides või maksavad tagasi hüpoteeklaenu. Hispaanias on vastu võetud riiklik kava, mis hõlmab abi väikese sissetulekuga peredele üüri maksmisel ja seega väljatõstmise vältimisel, finantsabi noortele inimestele maja ostmiseks hõredalt asustatud piirkondades ning eluaseme remondi abi teatavatele haavatavatele rühmadele. Rootsi valitsus on eraldanud rohkem raha, et aidata mittetulundusühendustel võidelda noorte täiskasvanute kodutuse vastu. Leedu toetab rahaliselt noori peresid esimese eluaseme soetamisel teatavates piirkondades.

Pensionireformide fookusesse on kerkimas piisavusprobleemide lahendamine. Kuigi rahalise jätkusuutlikkuse parandamise meetmed on paljudes liikmesriikides pensionide valdkonnas ikka teravalt päevakorral, on peale selle võetud ka meetmeid, et muuta pensionide kooslust ning lahendada seega mõningaid tähtsaimaid tööturu ja pensionisüsteemiga seotud probleeme: pensionide piisavuse tagamine, töö kombineerimine pensionidega ning pensioniõiguste kohandamine konkreetsetele töötajate kategooriatele.

Mõnes liikmesriigis keskendutakse jätkuvalt pensioni kestuse tasakaalustamisele oodatava elueaga. Näiteks Tšehhi Vabariigis 2017. aastal toimunud reformi tulemusel seati järjest tõusva pensioniea ülempiiriks 65 aastat, milleni peaks jõutama 2030. aastal ning mis peaks hiljem seotama oodatava elueaga, ehkki selle seose kehtestamiseks on vaja edasisi õigusnorme. Muudes riikides pikendatakse karjääri kestuse nõudeid. Näiteks pikeneb Leedus sissemakseperiood järk-järgult, alates 30 aastast 2017. aastal kuni 35 aastani 2027. aastaks. Poolas kehtestati aga alates 2017. aasta oktoobrist uuesti madalam, meestele ja naistele erinev pensioniiga (vastavalt 65 ja 60 aastat). Sellest tulenevalt suurenes järsult pensionileminek, kusjuures uued pensionid on naistel keskmiselt palju väiksemad kui meestel[116].

[116] Euroopa Komisjon ja sotsiaalkaitsekomitee (2018). 2018. aasta aruanne pensionide piisavuse kohta: vanemaealiste inimeste sissetulekute praegune ja tulevane piisavus ELis (*The 2018 Pension Adequacy Report: current and future income adequacy in old age in the EU*).

Võetakse rohkem pensionireformimeetmeid, et vähendada vaesust (nt miinimumgarantiid) ja **säilitada paremini sissetulekud** (nt soodne indekseerimine, täiendavate pensionite rolli suurendamine). Lätis, Maltal ja Rumeenias tõsteti maksuvabastuse künnist, mis peaks tulema kasuks väiksema pensioni saajatele. Miinimumpensione suurendati Bulgaarias, Poolas ja Rumeenias, kus tõus oli 2017. aastal märkimisväärne 30 %. Kehtestati muidki meetmeid, nagu kaitseabinõud pika töökarjääriga pensionäridele, näiteks tõsteti Austrias 2017. aastal 883 eurolt 1000 euroni kuus nende miinimumpensioni, kes on sissemakseid teinud vähemalt 30 aastat[117]. Hispaanias tõsteti 2018. aastal miinimumpensione 3 % võrra.

Mitmes liikmesriigis on juhtpõhimõtteks saanud tervishoiusüsteemi tõhustamine parema kooskõlastamise kaudu ning seeläbi, et pööratakse suuremat tähelepanu esmatasandi tervishoiule. Eestis on tervisekeskuste ja haiglavõrgu praeguste kavade eesmärk luua multidistsiplinaarsed meeskonnad, määratleda uuesti perearstide ja eriarstide rollid ning täiustada koolitust. Iirimaal suurendatakse kapitaliinvesteeringuid, luues muu hulgas kõikjal riigis esmatasandi tervishoiu keskusi. Bulgaarias ja Prantsusmaal esitleti 2018. aasta sügisel tervishoiusüsteemi põhjaliku reformi ettepanekuid, mis hõlmavad tõhusamat haiglaravi ning raviteenuste paremat lõimimist. Slovakkias jätkatakse pingutusi, et tugevdada üldarstide nõrka rolli sõelujatena ja vältida tarbetuid suunamisi eriarstide juurde. Lätis muudetakse esmatasandi tervishoiu keskusi suuremateks tervisekeskusteks, kus on 3–6 perearsti, vähemalt kaks õde ja võib-olla mõni eriarst, samuti jätkatakse reforme, et kujundada ümber haiglaraviteenused. Horvaatias peaks haiglate funktsionaalne lõimimine (praegu veel katseetapis) ja parem esmatasandi tervishoid tooma kaasa kvaliteetsemad teenused, säästu ja rahalise tasakaalu ning suurema ohutuse ja patsientide rahulolu. Austrias avatakse 2021. aastaks 75 keskust, kus töötavad mitmest spetsialistist koosnevad meeskonnad.

---

117 *Ibid.*

Võetakse meetmeid tervishoiutöötajate koolitus- ja töötingimuste parandamiseks. Itaalias on kogukonnas raviteenuste pakkumiseks kombineeritud üld- ja eriarstide ning õdede pädevused. Ka Ungaris ja Rootsis on suur tähelepanu tervishoiusektoris vajalike oskuste ning töötingimuste ja -tasude parandamisel. Rumeenias tõsteti alates 2018. aasta 1. märtsist märkimisväärselt arstide ja õdede brutopalka (70–172 %). Läti valitsus kavatseb 2023. aastaks oluliselt (peaaegu kolm korda) suurendada tervishoiutöötajate palka. Lätis, Poolas, Portugalis ja Rumeenias võetakse peagi kasutusele toetusmeetmed, mille eesmärk on meelitada arste ja õdesid tööle linnalähedastesse või maapiirkondadesse.

Mõnes liikmesriigis **hõlmavad tervishoiule juurdepääsu parandamise erimeetmed omaosaluse**, eriti kaasmaksete **vähendamist**. Näiteks kiideti Küprosel 2017. aastal heaks suur reform, et muu hulgas muuta tervishoiuteenused 2020. aastaks üldiselt kättesaadavaks. Eestis laiendati alates 2018. aastast retseptiravimikulude täiendavat hüvitamist. Leedus võeti 2017. aastal mitu meedet, et piirata ravimitega seotud omaosaluskulusid ja muuta ravimipoliitika läbipaistvamaks. Meetmed hõlmasid kallitelt ravimitelt võetava käibemaksu vähendamist, piirangu seadmist apteegis müüdavate ravimite hinna ja võrdlushinna erinevusele, samuti geneeriliste ravimite ning ravimite mõistliku kasutamise edendamist.

Mõnes liikmesriigis on eesmärgiks pikaajalise hoolduse terviklik käsitlus. Bulgaarias on vastu võetud tegevuskava, et rakendada pikaajalise hoolduse riiklikku strateegiat, mis hõlmab lõimitud sotsiaalteenuste osutamise ja arendamise institutsioonilise raamistiku tugevdamist. Poolas on töötatud välja teistest sõltuvaid eakamaid inimesi käsitlev sotsiaalpoliitika, mis põhineb avaliku sektori asutuste poolsel mitteametlike hooldajate toetamise süsteemil ning kogukonnapõhiste ja institutsiooniliste teenuste võrgustikul. Saksamaal hakati 2017. aastal kasutama uut pikaajalise hoolduse vajaduste määratlust, milles võetakse arvesse kognitiivseid ja psühholoogilisi häireid, ning investeeriti sellistesse pikaajalist koduhooldust tugevdavatesse meetmetesse nagu pereliikmetest hooldajate toetamine, kohalikud tugistruktuurid ja uute majutusviiside väljatöötamine hooldust vajavate isikute jaoks. Saksamaa valmistab ette ka terviklikku tegevuskava pikaajalist hooldust osutavate spetsialistide töötingimuste parandamiseks.

Liikmesriigid pakuvad välja eri poliitikavariante hooldajate ringi suurendamiseks. Tšehhi Vabariigis kiideti heaks perest sõltuvate isikute mitteametlikele hooldajatele antav eripuhkus (tasuline kuni kolm kuud). Eestis on tööhõives olevatel hooldajatel (sugulasel, abikaasal, registreeritud partneril või hooldajal) võimalik võtta puudega täiskasvanu hooldamiseks viis tasustatud hooldajapuhkuse päeva kalendriaastas. Saksamaal reformitakse õdede haridust ja koolitust, et kehtestada tervishoiu, laste ravi ja pikaajalise hoolduse valdkonnas tegutsevate õdede jaoks ühine õpe ning vähendada tööjõupuudust. Ungari suurendas 2019. aasta jaanuarist nende lapsevanemate hüvitist, kelle laps vajab koduhooldust.

LISAD

1. lisa. Sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitajad, tasemed

	Equal opportunities and access to the labour market														
	Early leavers from education and training (% of poulation aged 18-24)			Gender employment gap (pps)			Income quintile ratio (S80/S20)			At risk of poverty or social exclusion (in %)			Youth NEET (% of total population aged 15-24)		
Year	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017
EU28	11.0	10.7	10.6	11.6	11.6	11.5	5.2	5.2	5.1	23.8	23.5	22.4	12.0	11.6	10.9
EA19	11.6	11.1	11.0	11.2	11.2	11.2	5.2	5.2	5.1	23.1	23.1	22.1	12.2	11.7	11.2
EUnw	9.8	9.5	9.4	10.7	10.6	10.5	5.1	5.0	5.0	24.3	23.8	22.8	11.7	11.0	10.4
EAnw	10.1	9.5	9.4	10.4	10.3	10.1	5.0	5.0	4.9	23.6	23.1	22.3	11.5	10.8	10.2
BE	10.1	8.8	8.9 b	8.3	9.3	9.8 b	3.8	3.8	3.8	21.1	20.7	20.3	12.2	9.9	9.3 b
BG	13.4	13.8	12.7	6.6	7.3	8.0	7.1	7.7 b	8.2	41.3	40.4 b	38.9	19.3	18.2	15.3
CZ	6.2	6.6	6.7	16.6	16.0	15.8	3.5	3.5	3.4	14.0	13.3	12.2	7.5	7.0	6.3
DK	7.8	7.2 b	8.8 b	7.6	6.7 b	6.5 b	4.1	4.1	4.1	17.7	16.8	17.2	6.2	5.8 b	7.0 b
DE	10.1	10.3	10.1	8.7	8.2	7.9	4.8	4.6	4.5	20.0	19.7	19.0	6.2	6.7	6.3
EE	12.2	10.9	10.8	7.9	8.2	7.3	6.2	5.6	5.4	24.2	24.4	23.4	10.8	9.1	9.4
IE	7.0	6.2	5.1 b	12.3	12.1	12.1	4.5	4.4	4.6	26.0	24.2	22.7	14.3	12.6	10.9 b
EL	7.9	6.2	6.0	18.0	19.0	19.7	6.5	6.6	6.1	35.7	35.6	34.8	17.2	15.8	15.3
ES	20.0	19.0	18.3	11.2	11.5	11.9	6.9	6.6	6.6	28.6	27.9	26.6	15.6	14.6	13.3
FR	9.2	8.8	8.9	7.2	7.5	7.9	4.3	4.3	4.4	17.7	18.2	17.1	12.0	11.9	11.5
HR	2.8 u	2.8 u	3.1	9.5	9.6	10.6	5.2	5.0	5.0	29.1	27.9	26.4	18.1	16.9	15.4
IT	14.7	13.8	14.0	20.0	20.1	19.8	5.8	6.3	5.9	28.7	30.0	28.9	21.4	19.9	20.1
CY	5.2	7.6	8.5	8.3	9.7	9.5	5.2	4.9	4.6	28.9	27.7	25.2	15.3	16.0	16.1
LV	9.9	10.0	8.6	4.1	2.9	4.3	6.5	6.2	6.3	30.9	28.5	28.2	10.5	11.2	10.3
LT	5.5	4.8	5.4	2.4	1.9	1.0	7.5	7.1	7.3	29.3	30.1	29.6	9.2	9.4	9.1
LU	9.3 b	5.5	7.3	11.7 b	11.0	7.9	4.3	5.0 b	5.0	18.5	19.8 b	21.5	6.2 b	5.4	5.9
HU	11.6 b	12.4	12.5	13.7	14.0	15.3	4.3	4.3	4.3	28.2	26.3	25.6	11.6 b	11.0	11.0
MT	20.2	19.2	17.7 b	26.8	25.5	24.1	4.2	4.2	4.2	22.4	20.1	19.2	10.5	8.8	8.6 b
NL	8.2	8.0	7.1	11.1	11.0	10.5	3.8	3.9 b	4.0	16.4	16.7 b	17.0	4.7	4.6	4.0
AT	7.3	6.9	7.4	8.2	7.8	8.0	4.0	4.1	4.3	18.3	18.0	18.1	7.5	7.7	6.5
PL	5.3	5.2	5.0	13.8	14.2	14.6	4.9	4.8	4.6	23.4	21.9	19.5	11.0	10.5	9.5
PT	13.7	14.0	12.6	6.7	6.8	7.5	6.0	5.9	5.7	26.6	25.1	23.3	11.3	10.6	9.3
RO	19.1	18.5	18.1	17.5	17.6	17.1	8.3	7.2	6.5	37.4	38.8	35.7	18.1	17.4	15.2
SI	5.0	4.9	4.3	8.6	6.6	7.2	3.6	3.6	3.4	19.2	18.4	17.1	9.5	8.0	6.5
SK	6.9	7.4	9.3	14.7	14.2	12.8	3.5	3.6	3.5	18.4	18.1	16.3	13.7	12.3	12.1
FI	9.2	7.9	8.2	2.1	3.3	3.5	3.6	3.6	3.5	16.8	16.6	15.7	10.6	9.9	9.4
SE	7.0	7.4	7.7	4.2	3.8	4.0	4.1	4.3	4.3	18.6	18.3	17.7	6.7	6.5	6.2
UK	10.8	11.2	10.6	11.2	11.0	10.3	5.2	5.1	5.4b	23.5	22.2	22.0b	11.1	10.9	10.3

Allikas: Eurostat.
Märkus: „EUnw“ tähistab ELi ja „EAnw“ euroala kaalumata keskmisi näitajaid.
Tähised – b: aegrea katkemine; e: hinnanguline; p: esialgne; u: väike usaldusväärsus (väike vaatluste arv).

1. lisa (järg). Sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitajad, tasemed

	Dynamic labour markets and fair working conditions														
	Employment rate (% population aged 20-64)			Unemployment rate (% active population aged 15-74)			Long term unemployment rate (% active population aged 15-74)			Real GDHI per capita (2008 = 100)			Net earnings of a full-time single worker earning the average wage (PPS)		
Year	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2014	2015	2016
EU28	70.1	71.1	72.2	9.4	8.6	7.6	4.5	4.0	3.4	100.7	102.6	103.4	:	:	:
EA19	69.0	70.0	71.0	10.9	10.0	9.1	5.5	5.0	4.4	98.0	99.4	100.4	:	:	:
EUnw	70.0	71.1	72.5	9.7	8.7	7.6	4.8	4.1	3.4	100.3	103.3	105.0	19063	19267	19671
EAnw	69.6	70.6	72.0	10.5	9.7	8.6	5.3	4.7	4.0	96.3	98.5	100.4	20118	20574	20987
BE	67.2	67.7	68.5 b	8.5	7.8	7.1 b	4.4	4.0	3.5 b	96.3	97.0	97.9	24355	24772	25082
BG	67.1	67.7	71.3	9.2	7.6	6.2	5.6	4.5	3.4	116.9	123.2	130.0	8164	8742	9329
CZ	74.8	76.7	78.5	5.1	4.0	2.9	2.4	1.7	1.0	104.9	108.2	109.9	13496	13809	14111
DK	76.5	77.4 b	76.9 b	6.2	6.2	5.7	1.7	1.4 b	1.3 b	107.8	111.3	113.4	25491	26170	26568
DE	78.0	78.6	79.2	4.6	4.1	3.8	2.0	1.7	1.6	105.3	106.9	108.5	25935	26528	27040
EE	76.5	76.6	78.7	6.2	6.8	5.8	2.4	2.1	1.9	105.7	109.4	113.7	13048	13741	14373
IE	69.9	71.4	73.0	10.0	8.4	6.7	5.3	4.2	3.0	92.9	95.8	98.9	24726	24994	25510
EL	54.9	56.2	57.8	24.9	23.6	21.5	18.2	17.0	15.6	69.6	68.8	69.3	18169	18447	18577
ES	62.0	63.9	65.5	22.1	19.6	17.2	11.4	9.5	7.7	92.7	94.3	94.2	21999	22584	23077
FR	69.5	70.0	70.6	10.4	10.1	9.4	4.6	4.6	4.2	100.9	102.5	103.6	23761	24291	24579
HR	60.6	61.4	63.6	16.1	13.4	11.1	10.2	6.6	4.6				:	12789	13113
IT	60.5	61.6	62.3	11.9	11.7	11.2	6.9	6.7	6.5	89.6	90.7	91.3	20597	20762	21070
CY	67.9	68.7	70.8	15.0	13.0	11.1	6.8	5.8	4.5	78.0	82.1	84.6	:	:	:
LV	72.5	73.2	74.8	9.9	9.6	8.7	4.5	4.0	3.3	98.5	103.9	106.8	6994	8502	10082
LT	73.3	75.2	76.0	9.1	7.9	7.1	3.9	3.0	2.7	108.2	114.6	118.5	9912	10517	11151
LU	70.9 b	70.7	71.5	6.5	6.3	5.6	1.9 b	2.2	2.1	102.5	101.5	105.6	31367	31922	32320
HU	68.9	71.5	73.3	6.8	5.1	4.2	3.1	2.4	1.7	103.4	109.8	114.4	11256	11480	11712
MT	69.0	71.1	73.0	5.9	5.2	4.6	2.4	1.9	1.6				21284	21218	21243
NL	76.4	77.1	78.0	6.9	6.0	4.9	3.0	2.5	1.9	100.1	101.5	102.0	27800	28570	28768
AT	74.3	74.8	75.4	5.7	6.0	5.5	1.7	1.9	1.8	95.2	96.3	96.1	25379	26039	26859
PL	67.8	69.3	70.9	7.5	6.2	4.9	3.0	2.2	1.5	117.7	124.8		12606	13221	13757
PT	69.1	70.6	73.4	12.6	11.2	9.0	7.2	6.2	4.5	94.7	97.0	99.3	16207	16043	15984
RO	66.0	66.3	68.8	6.8	5.9	4.9	3.0	3.0	2.0	106.1	116.7	129.1	8621	8987	9609
SI	69.1	70.1	73.4	9.0	8.0	6.6	4.7	4.3	3.1	94.6	99.1	101.8	14741	14958	15049
SK	67.7	69.8	71.1	11.5	9.7	8.1	7.6	5.8	5.1	105.8	108.6	111.4	11698	12106	12446
FI	72.9	73.4	74.2	9.4	8.8	8.6	2.3	2.3	2.1	102.6	103.5	104.2	24154	24346	24545
SE	80.5	81.2	81.8	7.4	6.9	6.7	1.5	1.3	1.2	113.3	115.9	116.5	25612	25892	25992
UK	76.8	77.5	78.2	5.3	4.8	4.4	1.6	1.3	1.1	104.4	103.5	102.7	28255	28770	29177

Allikas: Eurostat, OECD.
Märkus: „EUnw“ tähistab ELi ja „EAnw“ euroala kaalumata keskmisi näitajaid. Tegelikku GDHId elaniku kohta mõõdetakse korrigeerimata tulu põhjal (st võtmata arvesse mitterahalisi sotsiaalsiirdeid) ja ilma ostujõustandardi korrektsioonita. Netosissetulekut täiskohaga vallalise töötaja kohta, kellel ei ole lapsi ja kes teenib keskmist palka, tuleks käsitada ja tõlgendada koos muude näitajatega, nagu palgavaesuse määr, palgajaotuse viienda ja esimese detsiili suhe (D5/D1) ning muud asjakohased tööhõive olukorra jälgimise vahendi/sotsiaalkaitse olukorra jälgimise vahendi ja ühise hindamisraamistiku näitajad. Selle näitaja puhul kasutatakse lühiajaliste kõikumiste tasandamiseks kolme aasta keskmisi näitajaid.
Tähised – b: aegrea katkemine; e: hinnanguline; p: esialgne; u: väike usaldusväärsus (väike vaatluste arv).

1. lisa (järg). Sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitajad, tasemed

	Public support / Social protection and inclusion											
	Impact of social transfers (other than pensions) on poverty reduction (%)			Children aged less than 3 years old in formal childcare (%)			Self-reported unmet need for medical care (%)			Individuals who have basic or above basic overall digital skills (% of population aged 16-74)		
Year	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017
EU28	33.7	33.2	34.0	30.3	32.9	34.0	3.2	2.5	1.7	55.0	56.0	57.0
EA19	33.1	32.3	32.0	33.9	38.2	39.0	2.6	2.3	1.3	:	:	:
EUnw	35.2	34.3	34.4	28.0	29.9	33.0	3.4	3.1	2.5	55.2	55.6	57.3
EAnw	35.0	34.2	33.5	29.4	32.3	35.4	3.4	3.4	2.7	56.7	57.0	59.7
BE	44.2	41.1	39.5	50.1	43.8	53.0	2.4	2.4	2.1	60.0	61.0	61.0
BG	22.5	17.9 b	19.9	9.0	12.5	9.4	4.7	2.8 b	2.1	31.0	26.0	29.0
CZ	42.3	40.5	42.4	2.9	4.7	6.5	0.8	0.7	0.5	57.0	54.0	60.0
DK	52.7	52.2	51.0	77.3	70.0	71.7	1.3	1.3	1.0	75.0	78.0	71.0
DE	33.5	34.8	33.2	25.9	32.6	30.3	0.5	0.3	0.3	67.0	68.0	68.0
EE	22.3	24.9	27.3	21.5	30.2	27.0	12.7	15.3	11.8	65.0	60.0	60.0
IE	55.0	52.2	52.6	30.6	28.6	34.4	2.8	2.6	2.8	44.0	44.0	48.0
EL	16.1	15.9	15.8	11.4	8.9	20.5	12.3	13.1	10.0	44.0	46.0	46.0
ES	26.6	24.4	23.9	39.7	39.3	45.8	0.6	0.5	0.1	54.0	53.0	55.0
FR	43.1	42.4	44.8	41.8	48.9	50.5	1.2	1.3	1.0	57.0	56.0	57.0
HR	35.5	28.6	24.8	11.8	15.6	15.9	1.9	1.7	1.6	51.0	55.0	41.0
IT	21.7	21.4	19.4	27.3	34.4	28.6	7.2	5.5	1.8	43.0	44.0	:u
CY	36.2	35.6	35.9	20.8	24.9	28.2	1.5	0.6	1.5	43.0	43.0	50.0
LV	17.6	21.6	21.9	22.8	28.3	28.4	8.4 b	8.2	6.2	49.0	50.0 b	48.0
LT	22.4	21.5	23.2	9.7	15.2	20.3	2.9	3.1	1.5	51.0	52.0	55.0
LU	43.8	39.1 b	35.5	51.9	50.9	60.9	0.9	0.4 b	0.3	86.0	86.0	85.0
HU	42.0	43.8	46.4	15.3	15.6	0.0	2.6	1.3	1.0	50.0	51.0	50.0
MT	31.2	30.7	29.1	17.9	31.4	39.6	0.8	1.0	0.2	52.0	49.0	56.0
NL	48.0	42.5 b	39.7	46.3	53.0	61.6	0.1	0.2 b	0.1	72.0	77.0	79.0
AT	45.7	46.4	42.2	22.2	20.5	18.2	0.1	0.2	0.2	64.0	65.0	67.0
PL	23.1	24.5	37.5	5.4	7.8	11.6	7.3	6.6	3.3b	40.0	44.0	46.0
PT	26.1	24.0	22.5	47.2	49.9	47.6	3.0	2.4	2.3	48.0	48.0	50.0
RO	13.3	14.2	16.6	9.4	17.4	15.7	9.4	6.5	4.7	26.0	28.0	29.0
SI	42.3	42.8	44.6	37.4	39.5	44.8	0.2	0.4	3.5	51.0	53.0	54.0
SK	35.3	31.0	29.1	1.1	0.5	0.6	2.1	2.3	2.4	53.0	55.0	59.0
FI	53.7	57.0	56.9	32.6	32.6	33.2	4.3 b	4.1	3.6	74.0	73.0	76.0
SE	45.3	45.8	46.1	64.0	51.0	52.6	1.3	1.6	1.4	72.0	69.0 b	77.0
UK	43.3	43.4	41.8b	30.4	28.5	33.2	2.8	1.0	3.3b	67.0	69.0	71.0

Allikas: Eurostat.
Märkus: „EUnw“ tähistab ELi ja „EAnw“ euroala kaalumata keskmisi näitajaid.
Tähised – b: aegrea katkemine; e: hinnanguline; p: esialgne; u: väike usaldusväärsus (väike vaatluste arv).

2. lisa. Sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitajad, muutused ja erinevus ELi keskmisest

Year	Equal opportunities and access to the labour market														
	Early leavers from education and training (% of poulation aged 18-24)			Gender employment gap (pps)			Income quintile ratio (S80/S20)			At risk of poverty or social exclusion (in %)			Youth NEET (% of total population aged 15-24)		
	2017			2017			2017			2017			2017		
	Y-Y change	Distance to EU average	Y-Y for MS to Y-Y for EU	Y-Y change	Distance to EU average	Y-Y for MS to Y-Y for EU	Y-Y change	Distance to EU average	Y-Y for MS to Y-Y for EU	Y-Y change	Distance to EU average	Y-Y for MS to Y-Y for EU	Y-Y change	Distance to EU average	Y-Y for MS to Y-Y for EU
EU28	-0.1	1.2	0.0	-0.1	1.0	0.0	-0.1	0.1	-0.1	-1.1	-0.4	-0.2	-0.7	0.5	0.0
EA19	-0.1	1.6	0.0	0.0	0.7	0.1	-0.1	0.1	-0.1	-1.0	-0.7	-0.1	-0.5	0.8	0.2
EUnw	-0.1	0.0	0.0	-0.1	0.0	0.0	-0.1	0.0	0.0	-0.9	0.0	0.0	-0.7	0.0	0.0
EAnw	-0.1	0.0	0.0	-0.2	-0.4	-0.1	-0.1	-0.1	0.0	-0.8	-0.5	0.1	-0.6	-0.2	0.1
BE	0.1 b	-0.5	0.2	0.5 b	-0.7	0.6	0.0	-1.2	0.1	-0.4	-2.5	0.5	-0.6 b	-1.1	0.1
BG	-1.1	3.3	-1.0	0.7	-2.5	0.8	0.5 *	3.2	0.6	-1.5 *	16.1	-0.6	-2.9	4.9	-2.2
CZ	0.1	-2.7	0.2	-0.2	5.3	-0.1	-0.1 *	-1.6	-0.1	-1.1 *	-10.6	-0.2	-0.7	-4.1	0.0
DK	1.6 b	-0.6	1.7	-0.2 b	-4.0	-0.1	0.0	-0.9	0.1	0.4	-5.6	1.3	1.2 b	-3.4	1.9
DE	-0.2	0.7	-0.1	-0.3	-2.6	-0.2	-0.1 *	-0.5	-0.1	-0.7 *	-3.8	0.2	-0.4	-4.1	0.3
EE	-0.1	1.4	0.0	-0.9	-3.2	-0.8	-0.2 *	0.4	-0.2	-1.0 *	0.6	-0.1	0.3	-1.0	1.0
IE	-1.1 b	-4.3	-1.0	0.0	1.6	0.1	0.2 *	-0.4	0.3	-1.5 *	-0.1	-0.6	-1.7 b	0.5	-1.0
EL	-0.2	-3.4	-0.1	0.7	9.2	0.8	-0.5 *	1.1	-0.5	-0.8 *	12.0	0.1	-0.5	4.9	0.2
ES	-0.7	8.9	-0.6	0.4	1.4	0.5	0.0	1.6	0.1	-1.3 *	3.8	-0.4	-1.3	2.9	-0.6
FR	0.1	-0.5	0.2	0.4	-2.6	0.5	0.1 *	-0.6	0.2	-1.1 *	-5.7	-0.2	-0.4	1.1	0.3
HR	0.3	-6.3	0.4	1.0	0.1	1.1	0.0	0.0	0.1	-1.5 *	3.6	-0.6	-1.5	5.0	-0.8
IT	0.2	4.6	0.3	-0.3	9.3	-0.2	-0.4 *	0.9	-0.4	-1.1 *	6.1	-0.2	0.2	9.7	0.9
CY	0.9	-0.9	1.0	-0.2	-1.0	-0.1	-0.3 *	-0.4	-0.3	-2.5 *	2.4	-1.6	0.1	5.7	0.8
LV	-1.4	-0.8	-1.3	1.4	-6.2	1.5	0.1 *	1.3	0.2	-0.3	5.4	0.6	-0.9	-0.1	-0.2
LT	0.6	-4.0	0.7	-0.9	-9.5	-0.8	0.2 *	2.3	0.3	-0.5	6.8	0.4	-0.3	-1.3	0.4
LU	1.8	-2.1	1.9	-3.1	-2.6	-3.0	0.0	0.0	0.1	1.7 *	-1.3	2.6	0.5	-4.5	1.2
HU	0.1	3.1	0.2	1.3	4.8	1.4	0.0	-0.7	0.1	-0.7	2.8	0.2	0.0	0.6	0.7
MT	-1.5 b	8.3	-1.4	-1.4	13.6	-1.3	0.0	-0.8	0.1	-0.9 *	-3.6	0.0	-0.2 b	-1.8	0.5
NL	-0.9	-2.3	-0.8	-0.5	0.0	-0.4	0.1 *	-1.0	0.2	0.3 *	-5.8	1.2	-0.6	-6.4	0.1
AT	0.5	-2.0	0.6	0.2	-2.5	0.3	0.2 *	-0.7	0.3	0.1	-4.7	1.0	-1.2	-3.9	-0.5
PL	-0.2	-4.4	-0.1	0.4	4.1	0.5	-0.2 *	-0.4	-0.2	-2.4 *	-3.3	-1.5	-1.0	-0.9	-0.3
PT	-1.4	3.2	-1.3	0.7	-3.0	0.8	-0.2 *	0.7	-0.2	-1.8 *	0.5	-0.9	-1.3	-1.1	-0.6
RO	-0.4	8.7	-0.3	-0.5	6.6	-0.4	-0.7 *	1.5	-0.7	-3.1 *	12.9	-2.2	-2.2	4.8	-1.5
SI	-0.6	-5.1	-0.5	0.6	-3.3	0.7	-0.2 *	-1.6	-0.2	-1.3 *	-5.7	-0.4	-1.5	-3.9	-0.8
SK	1.9	-0.1	2.0	-1.4	2.3	-1.3	-0.1 *	-1.5	-0.1	-1.8 *	-6.5	-0.9	-0.2	1.7	0.5
FI	0.3	-1.2	0.4	0.2	-7.0	0.3	-0.1 *	-1.5	-0.1	-0.9 *	-7.1	0.0	-0.5	-1.0	0.2
SE	0.3	-1.7	0.4	0.2	-6.5	0.3	0.0	-0.7	0.1	-0.6	-5.1	0.3	-0.3	-4.2	0.4
UK	-0.6	1.2	-0.5	-0.7	-0.2	-0.6	0.3b *	0.4	0.4	-0.2b	-0.8	0.7	-0.6	-0.1	0.1

Allikas: Eurostat.
* tähistab statistiliselt olulisi muutusi.
Märkus: „EUnw“ tähistab ELi ja „EAnw“ euroala kaalumata keskmisi näitajaid. 26. oktoobri 2018. aasta seisuga ei olnud tööjõu-uuringu ning sissetulekuid ja elamistingimusi käsitleva ELi statistika põhiste näitajate muutuste statistilise olulisuse prognoosid veel kättesaadavad.
Tähised – b: aegrea katkemine; e: hinnanguline; p: esialgne; u: väike usaldusväärsus (väike vaatluste arv).

2. lisa (järg). Sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitajad, muutused ja erinevus ELi keskmisest

Year	Dynamic labour markets and fair working conditions														
	Employment rate (% population aged 20-64)			Unemployment rate (% active population aged 15-74)			Long term unemployment rate (% active population aged 15-74)			Real GDHI per capita (2008 = 100)			Net earnings of a full-time single worker earning the average wage		
	2017			2017			2017			2017			2016		
	Y-Y change	Distance to EU average	Y-Y for MS to Y-Y for EU	Y-Y change	Distance to EU average	Y-Y for MS to Y-Y for EU	Y-Y change	Distance to EU average	Y-Y for MS to Y-Y for EU	Y-Y change	Distance to EU average	Y-Y for MS to Y-Y for EU	Y-Y change	Distance to EU average	Y-Y for MS to Y-Y for EU
EU28	1.1	-0.3	-0.4	-1.0	0.0	0.1	-0.6	0.0	0.1	0.8	-1.5	-0.7	:	:	:
EA19	1.0	-1.5	-0.5	-0.9	1.5	0.2	-0.6	1.0	0.1	1.0	-4.6	-0.6	:	:	:
EUnw	1.5	0.0	0.0	-1.1	0.0	0.0	-0.7	0.0	0.0	1.6	0.0	0.0	2.6	0.0	0.0
EAnw	1.4	-0.6	-0.1	-1.1	0.9	0.0	-0.7	0.7	0.0	1.9	-4.5	0.4	1.9	0	-0.6
BE	0.8 b	-4.0	-0.7	-0.7 b	-0.5	0.4	-0.5 b	0.1	0.2	0.9	-7.0	-0.6	0.1	5411	-2.4
BG	3.6	-1.2	2.1	-1.4	-1.4	-0.3	-1.1	0.0	-0.4	5.6	25.1	4.0	8.6	-10342	6.0
CZ	1.8	6.0	0.3	-1.1	-4.7	0.0	-0.7	-2.4	0.0	1.6	4.9	0.0	2.2	-5560	-0.3
DK	-0.5 b	4.4	-2.0	-0.5	-1.9	0.6	-0.1 b	-2.1	0.6	1.9	8.5	0.4	1.3	6896	-1.3
DE	0.6	6.7	-0.9	-0.3	-3.8	0.8	-0.1	-1.8	0.6	1.5	3.6	0.0	1.7	7369	-0.9
EE	2.1	6.2	0.6	-1.0	-1.8	0.1	-0.2	-1.5	0.5	3.9	8.8	2.4	5.2	-5298	2.7
IE	1.6	0.5	0.1	-1.7	-0.9	-0.6	-1.2	-0.4	-0.5	3.3	-6.1	1.7	2.0	5839	-0.6
EL	1.6	-14.7	0.1	-2.1	13.9	-1.0	-1.4	12.2	-0.7	0.7	-35.7	-0.9	0.0	-1094	-2.5
ES	1.6	-7.0	0.1	-2.4	9.6	-1.3	-1.8	4.3	-1.1	-0.2	-10.8	-1.7	1.9	3406	-0.6
FR	0.6	-1.9	-0.9	-0.7	1.8	0.4	-0.4	0.8	0.3	1.1	-1.3	-0.4	0.6	4908	-2.0
HR	2.2	-8.9	0.7	-2.3	3.5	-1.2	-2.0	1.2	-1.3	:	:	:	2.3	-6558	-0.3
IT	0.7	-10.2	-0.8	-0.5	3.6	0.6	-0.2	3.1	0.5	0.6	-13.7	-0.9	0.7	1399	-1.9
CY	2.1	-1.7	0.6	-1.9	3.5	-0.8	-1.3	1.1	-0.6	3.1	-20.3	1.5	:	:	:
LV	1.6	2.3	0.1	-0.9	1.1	0.2	-0.7	-0.1	0.0	2.8	1.9	1.2	7.4	-9590	4.8
LT	0.8	3.5	-0.7	-0.8	-0.5	0.3	-0.3	-0.7	0.4	3.4	13.6	1.8	6.5	-8521	4.0
LU	0.8	-1.0	-0.7	-0.7	-2.0	0.4	-0.1	-1.3	0.6	4.0	0.6	2.5	0.7	12649	-1.8
HU	1.8	0.8	0.3	-0.9	-3.4	0.2	-0.7	-1.7	0.0	4.2	9.4	2.6	4.5	-7960	1.9
MT	1.9	0.5	0.4	-0.6	-3.0	0.5	-0.3	-1.8	0.4	:	:	:	0.4	1572	-2.2
NL	0.9	5.5	-0.6	-1.1	-2.7	0.0	-0.6	-1.5	0.1	0.4	-3.0	-1.1	1.2	9097	-1.4
AT	0.6	2.9	-0.9	-0.5	-2.1	0.6	-0.1	-1.6	0.6	-0.1	-8.8	-1.7	2.1	7188	-0.4
PL	1.6	-1.6	0.1	-1.3	-2.7	-0.2	-0.7	-1.9	0.0	:	:	:	4.9	-5915	2.3
PT	2.8	0.9	1.3	-2.2	1.4	-1.1	-1.7	1.1	-1.0	2.3	-5.7	0.7	-0.6	-3688	-3.2
RO	2.5	-3.7	1.0	-1.0	-2.7	0.1	-1.0	-1.4	-0.3	10.6	24.2	9.1	8.5	-10063	6.0
SI	3.3	0.9	1.8	-1.4	-1.0	-0.3	-1.2	-0.3	-0.5	2.7	-3.1	1.2	1.2	-4622	-1.4
SK	1.3	-1.4	-0.2	-1.6	0.5	-0.5	-0.7	1.7	0.0	2.6	6.5	1.1	3.1	-7225	0.5
FI	0.8	1.7	-0.7	-0.2	1.0	0.9	-0.2	-1.3	0.5	0.6	-0.8	-0.9	0.3	4874	-2.3
SE	0.6	9.3	-0.9	-0.2	-0.9	0.9	-0.1	-2.2	0.6	0.6	11.6	-1.0	1.5	6321	-1.1
UK	0.7	5.7	-0.8	-0.4	-3.2	0.7	-0.2	-2.3	0.5	-0.7	-2.2	-2.3	0.9	9506	-1.6

Allikas: Eurostat, OECD.
Märkus: „EUnw“ tähistab ELi ja „EAnw“ euroala kaalumata keskmisi näitajaid. Tegelikku GDHId elaniku kohta mõõdetakse korrigeerimata tulu põhjal (st võtmata arvesse mitterahalisi sotsiaalsiirdeid) ja ilma ostujõustandardi korrektsioonita. Netosissetulekut täiskohaga vallalise töötaja kohta, kellel ei ole lapsi ja kes teenib keskmist palka, tuleks käsitada ja tõlgendada koos muude näitajatega, nagu palgavaesuse määr, palgajaotuse viienda ja esimese detsiili suhe (D5/D1) ning muud asjakohased tööhõive olukorra jälgimise vahendi/sotsiaalkaitse olukorra jälgimise vahendi ja ühise hindamisraamistiku näitajad. Selle näitaja puhul väljendatakse kaugust ELi keskmisest ostujõu standardina, muutusi aga omavääringus reaalväärtusena; lühiajaliste kõikumiste tasandamiseks kasutatakse nii tasemete kui ka muutuste puhul kolme aasta keskmisi näitajaid.
26. oktoobri 2018. aasta seisuga ei olnud tööjõu-uuringu ning sissetulekuid ja elamistingimusi käsitleva ELi statistika põhiste näitajate muutuste statistilise olulisuse prognoosid veel kättesaadavad.
Tähised – b: aegrea katkemine; e: hinnanguline; p: esialgne; u: väike usaldusväärsus (väike vaatluste arv).

2. lisa (järg). Sotsiaalvaldkonna tulemustabeli põhinäitajad, muutused ja erinevus ELi keskmisest

Year	Public support / Social protection and inclusion											
	Impact of social transfers (other than pensions) on poverty reduction (%)			Children aged less than 3 years old in formal childcare (%)			Self-reported unmet need for medical care (%)			Individuals who have basic or above basic overall digital skills (% of population aged 16-74)		
	2017			2017			2017			2017		
	Y-Y change	Distance to EU average	Y-Y for MS to Y-Y for EU	Y-Y change	Distance to EU average	Y-Y for MS to Y-Y for EU	Y-Y change	Distance to EU average	Y-Y for MS to Y-Y for EU	Y-Y change	Distance to EU average	Y-Y for MS to Y-Y for EU
EU28	0.8	-0.4	0.6	1.1	1.0	-2.0	-0.8	-0.8	-0.2	1.0	-0.3	-0.3
EA19	-0.3	-2.4	-0.4	0.8	6.0	-2.3	-1.0	-1.2	-0.4	:	:	:
EUnw	0.1	0.0	0.0	3.1	0.0	0.0	-0.6	0.0	0.0	1.3	0.0	0.0
EAnw	-0.6	-0.9	-0.8	3.1	2.4	0.0	-0.6	0.2	0.0	1.9	2.3	0.6
BE	-1.5	5.1	-1.7	9.2	21.4	6.1	-0.3	-0.4	0.3	0.0	3.7	-1.3
BG	1.9	-14.6	1.8	-3.1	-22.2	-6.2	-0.7	-0.4	-0.1	3.0	-28.3	1.7
CZ	1.9	8.0	1.8	1.8	-25.1	-1.3	-0.2	-2.0	0.4	6.0	2.7	4.7
DK	-1.2	16.6	-1.4	1.7	40.1	-1.4	-0.3	-1.5	0.3	-7.0	13.7	-8.3
DE	-1.6	-1.2	-1.7	-2.3	-1.3	-5.4	0.0	-2.2	0.6	0.0	10.7	-1.3
EE	2.4	-7.1	2.3	-3.2	-4.6	-6.3	-3.5	9.3	-2.9	0.0	2.7	-1.3
IE	0.4	18.2	0.3	5.8	1.4	2.7	0.2	0.3	0.8	4.0	-9.3	2.7
EL	0.0	-18.6	-0.2	11.6	-11.1	8.5	-3.1	7.5	-2.5	0.0	-11.3	-1.3
ES	-0.5	-10.5	-0.6	6.5	14.2	3.4	-0.4	-2.4	0.2	2.0	-2.3	0.7
FR	2.4	10.4	2.3	1.6	18.9	-1.5	-0.3	-1.5	0.3	1.0	-0.3	-0.3
HR	-3.8	-9.6	-3.9	0.3	-15.7	-2.8	-0.1	-0.9	0.5	-14.0	-16.3	-15.3
IT	-1.9	-15.0	-2.1	-5.8	-3.0	-8.9	-3.7	-0.7	-3.1	:	:	:
CY	0.3	1.5	0.2	3.3	-3.4	0.2	0.9	-1.0	1.5	7.0	-7.3	5.7
LV	0.3	-12.5	0.2	0.1	-3.2	-3.0	-2.0	3.7	-1.4	-2.0	-9.3	-3.3
LT	1.6	-11.3	1.5	5.1	-11.3	2.0	-1.6	-1.0	-1.0	3.0	-2.3	1.7
LU	-3.6	1.1	-3.7	10.0	29.3	6.9	-0.1	-2.2	0.5	-1.0	27.7	-2.3
HU	2.6	12.0	2.5	-15.6	-31.6	-18.7	-0.3	-1.5	0.3	-1.0	-7.3	-2.3
MT	-1.6	-5.3	-1.7	8.2	8.0	5.1	-0.8	-2.3	-0.2	7.0	-1.3	5.7
NL	-2.8	5.3	-2.9	8.6	30.0	5.5	-0.1	-2.4	0.5	2.0	21.7	0.7
AT	-4.2	7.8	-4.4	-2.3	-13.4	-5.4	0.0	-2.3	0.6	2.0	9.7	0.7
PL	13.1	3.1	12.9	3.8	-20.0	0.7	-3.3b	0.8	-2.7	2.0	-11.3	0.7
PT	-1.5	-12.0	-1.7	-2.3	16.0	-5.4	-0.1	-0.2	0.5	2.0	-7.3	0.7
RO	2.4	-17.8	2.2	-1.7	-15.9	-4.8	-1.8	2.2	-1.2	1.0	-28.3	-0.3
SI	1.8	10.2	1.6	5.3	13.2	2.2	3.1	1.0	3.7	1.0	-3.3	-0.3
SK	-1.8	-5.3	-2.0	0.1	-31.0	-3.0	0.1	-0.1	0.7	4.0	1.7	2.7
FI	-0.1	22.5	-0.2	0.6	1.6	-2.5	-0.5	1.1	0.1	3.0	18.7	1.7
SE	0.3	11.7	0.1	1.6	21.0	-1.5	-0.2	-1.1	0.4	8.0	19.7	6.7
UK	-1.6b	7.4	-1.8	4.7	0.2	1.6	2.3b	0.8	2.9	2.0	13.7	0.7

Allikas: Eurostat.
Märkus: „EUnw“ tähistab ELi ja „EAnw“ euroala kaalumata keskmisi näitajaid.
Tähised – b: aegrea katkemine; e: hinnanguline; p: esialgne; u: väike usaldusväärsus (väike vaatluste arv). 26. oktoobri 2018. aasta seisuga ei olnud tööjõu-uuringu ning sissetulekuid ja elamistingimusi käsitleva ELi statistika põhiste näitajate muutuste statistilise olulisuse prognoosid veel kättesaadavad.

3. lisa. Tulemustabeli suundumuste ja tasemete kindlakstegemise metoodika

2015. aasta keskel leppisid Euroopa Komisjon, tööhõivekomitee ja sotsiaalkaitsekomitee kokku metoodikas, mille alusel hinnata liikmesriikide tulemusi peamiste tööhõive- ja sotsiaalnäitajate tulemustabeli jaoks. Kokkuleppe raames oli metoodika eesmärk võimaldada iga näitaja puhul esitada mõõtmistulemus liikmesriikide suhtelise olukorra kohta ELi näitajate väärtuste (skooride) jaotuses. Metoodikat kasutatakse ühiselt nii aasta tasandil (tasemed) kui ka aastase muutuse tasandil (muutused), mis võimaldab liikmesriigi tulemusi terviklikult hinnata[118].

2017. aastal otsustas komisjon kokkuleppel tööhõivekomitee ja sotsiaalkaitsekomiteega kasutada seda metoodikat sotsiaalvaldkonna tulemustabeli puhul, mis kuulub Euroopa sotsiaalõiguste samba juurde.

Iga näitaja tasemed ja muutused teisendatakse standardtulemusteks (tuntud ka kui z-skoorid), et kasutada kõikide näitajate puhul sama mõõtesüsteemi. See saavutatakse nii tasemete kui ka muutuste toorväärtuste ühtlustamisega järgmise valemi kohaselt:

$$LR_X\ z\text{-}skoor = \frac{[LR_X\ näitaja\ - keskmine\ (LR\ näitaja)]}{standardhälve\ (LR\ näitaja)}$$

Seejärel analüüsitakse skooride jaotust (tasemete ja muutuste puhul eraldi). See lähenemisviis võimaldab väljendada iga liikmesriigi puhul näitaja toorväärtust, pidades silmas, kui mitme standardhälbe võrra see erineb (kaalumata) keskmisest. Iga liikmesriigi tulemusi hinnatakse ja need liigitatakse, võrreldes saadud z-skoore eelnevalt kindlaks määratud künnistega, mis on kehtestatud standardhälbe kordajatena.

118 V.a uus näitaja „netosissetulek täiskohaga vallalise töötaja kohta, kellel ei ole lapsi ja kes teenib keskmist palka“, mille puhul kasutatakse lühiajaliste kõikumiste tasandamiseks nii tasemete kui ka muutuste puhul kolme aasta keskmisi näitajaid.

Kõige olulisem küsimus on selle lähenemisviisi puhul künniste määramine. Arvestades, et näitajate puhul ei saa saadud toorandmete jaotuse kohta parameetrilisi oletusi teha,[119] kasutatakse künniste määramisel üldiselt rusikareeglit. Tulemustabelis kasutatud põhinäitajate analüüsi põhjal lepiti kokku, et arvesse võetakse järgmist.

1. Mis tahes tulemus alla –1 on väga hea tulemus.
2. Mis tahes tulemus vahemikus –1 kuni –0,5 on hea tulemus.
3. Mis tahes tulemus vahemikus –0,5 kuni 0,5 on neutraalne tulemus.
4. Mis tahes tulemus vahemikus 0,5 kuni 1 on halb tulemus.
5. Mis tahes tulemus üle 1 on väga halb tulemus[120].

1. Tabel 4. Z-skoori künnisväärtused

	z-skoori künnisväärtused				
	–1,0	–0,5	0	0,5	1,0
	(madalam kui)	*(madalam kui)*	*(vahemikus)*	*(kõrgem kui)*	*(kõrgem kui)*
			Hinnang		
Tase	Väga madal	Madal	Keskmine	Kõrge	Väga kõrge
Muutus	Keskmisest palju väiksem	Keskmisest väiksem	Keskmine	Keskmisest suurem	Keskmisest palju suurem

119 Läbi viidi nii normaaljaotuse kui ka T-kujulise jaotuse katsed, millega lükati ümber mis tahes hüpoteesid jaotuse kohta.

120 Normaaljaotuse korral on künnised umbes 15 %, 30 %, 50 %, 70 % ja 85 % kumulatiivsest jaotusest.

Ühendades tasemete ja muutuste kohta tehtud hinnangu, on võimalik liigitada riikide üldiseid tulemusi vastavalt igale näitajale ühes järgmisest seitsmest kategooriast. Tunnusvärve on kasutatud vastavate näitajate puhul aruande põhiosas.

Allpool esitatud tabelites on esitatud liigitus, mis põhineb nende näitajate z-skooridel, mille puhul väikest väärtust hinnatakse kui head tulemust (nt töötuse määr, vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse risk).

Väga tubli	Riigi tulemus on vähem kui –1,0 tasemete ja vähem kui 1,0 muutuste puhul.	Liikmesriigid, kus tasemed on palju paremad kui ELi keskmine ning olukord on paranemas või mitte palju kiiremini halvenemas kui ELi keskmine.
Keskmisest parem	Riigi tulemus on vahemikus –1,0 kuni –0,5 tasemete ja vähem kui 1 muutuste puhul või tulemus on vahemikus –0,5 kuni 0,5 tasemete ja vähem kui –1,0 muutuste puhul.	Liikmesriigid, kus tasemed on paremad kui ELi keskmine ning olukord on paranemas või mitte palju kiiremini halvenemas kui ELis keskmine.
Hea, kuid vajab jälgimist	Riigi tulemus on vähem kui –0,5 tasemete ja rohkem kui 1,0 muutuste puhul *ning* muutused on suuremad kui null[121].	Liikmesriigid, kus tasemed on palju paremad või paremad kui ELi keskmine, kuid olukord on halvenemas palju kiiremini kui ELi keskmine.
Keskmine/neutraalne	Riigi tulemus on vahemikus –0,5 kuni 0,5 tasemete ja vahemikus –1,0 kuni 1,0 muutuste puhul.	Liikmesriigid, kus tasemed on ELi keskmised ning olukord ei ole paranemas ega halvenemas kiiremini kui ELi keskmine.
Kehv, kuid paranemas	Riigi tulemus on rohkem kui 0,5 tasemete ja vähem kui –1,0 muutuste puhul.	Liikmesriigid, kus tasemed on halvemad või palju halvemad kui ELi keskmine, kuid olukord on paranemas palju kiiremini kui ELi keskmine.

121 Viimati nimetatud tingimus hoiab ära selle, et madala või väga madala tasemega liikmesriik liigitatakse halveneva olukorraga riigiks, kui muutus on keskmisest palju suurem, kuid siiski vähenemas.

Tähelepanu vajav	Riigi tulemus on vahemikus 0,5 kuni 1,0 tasemete ja rohkem kui –1,0 muutuste puhul <u>või</u> tulemus on vahemikus –0,5 kuni 0,5 tasemete ja rohkem kui 1,0 muutuste puhul (*ning* muutused on suuremad kui null[122]).	Selles kategoorias on kaks võimalust: i) liikmesriigid, kus tasemed on halvemad kui ELi keskmine ning olukord on halvenemas või ei ole paranemas piisavalt kiiresti; ii) liikmesriigid, kus tasemed on ELi keskmised, kuid olukord on halvenemas palju kiiremini kui ELi keskmine.
Kriitilises olukorras	Riigi tulemus on rohkem kui 1,0 tasemete ja rohkem kui –1,0 muutuste puhul.	Liikmesriigid, kus tasemed on palju halvemad kui ELi keskmine ning olukord on halvenemas või ei ole paranemas piisavalt kiiresti.

Level	Change				
	Much lower than average	Lower than average	On average	Higher than average	Much higher than average
Very low					
Low					
On average					
High					
Very high					

122 Viimati nimetatud tingimus hoiab ära selle, et keskmise tasemega liikmesriik liigitatakse tähelepanu vajavaks riigiks, kui muutus on keskmisest palju suurem, kuid siiski vähenemas.

Allpool esitatud tabelites on esitatud liigitus, mis põhineb nende näitajate z-skooridel, mille puhul suurt väärtust hinnatakse kui head tulemust (nt tööhõive määr, lapsehoius osalemine).

Väga tubli	Riigi tulemus on rohkem kui 1,0 tasemete ja rohkem kui –1,0 muutuste puhul.	Liikmesriigid, kus tasemed on palju paremad kui ELi keskmine ning olukord on paranemas või mitte palju kiiremini halvenemas kui ELi keskmine.
Keskmisest parem	Riigi tulemus on vahemikus 1,0 kuni 0,5 tasemete ja rohkem kui –1,0 muutuste puhul või tulemus on vahemikus –0,5 kuni 0,5 tasemete ja rohkem kui 1,0 muutuste puhul.	Liikmesriigid, kus tasemed on paremad kui ELi keskmine ning olukord on paranemas või mitte palju kiiremini halvenemas kui ELis keskmine.
Hea, kuid vajab jälgimist	Riigi tulemus on rohkem kui 0,5 tasemete ja vähem kui –1,0 muutuste puhul *ning* muutused on väiksemad kui null[123].	Liikmesriigid, kus tasemed on palju paremad või paremad kui ELi keskmine, kuid olukord on halvenemas palju kiiremini kui ELi keskmine.
Keskmine/neutraalne	Riigi tulemus on vahemikus –0,5 kuni 0,5 tasemete ja vahemikus –1,0 kuni 1,0 muutuste puhul.	Liikmesriigid, kus tasemed on ELi keskmised ning olukord ei ole paranemas ega halvenemas kiiremini kui ELi keskmine.
Kehv, kuid paranemas	Riigi tulemus on vähem kui –0,5 tasemete ja rohkem kui 1,0 muutuste puhul.	Liikmesriigid, kus tasemed on halvemad või palju halvemad kui ELi keskmine, kuid olukord on paranemas palju kiiremini kui ELi keskmine.

[123] Viimati nimetatud tingimus hoiab ära selle, et kõrge või väga kõrge tasemega liikmesriik liigitatakse halveneva olukorraga riigiks, kui muutus on keskmisest palju väiksem, kuid siiski suurenemas.

Tähelepanu vajav	Riigi tulemus on vahemikus –0,5 kuni –1,0 tasemete ja vähem kui 1,0 muutuste puhul <u>või</u> tulemus on vahemikus –0,5 kuni 0,5 tasemete ja vähem kui –1,0 muutuste puhul (*ning* muutused on väiksemad kui null[124]).	Selles kategoorias on kaks võimalust: i) liikmesriigid, kus tasemed on halvemad kui ELi keskmine ning olukord on halvenemas või ei ole paranemas piisavalt kiiresti; ii) liikmesriigid, kus tasemed on ELi keskmised, kuid olukord on halvenemas palju kiiremini kui ELi keskmine.
Kriitilises olukorras	Riigi tulemus on vähem kui 1,0 tasemete ja vähem kui 1,0 muutuste puhul.	Liikmesriigid, kus tasemed on palju halvemad kui ELi keskmine ning olukord on halvenemas või ei ole paranemas piisavalt kiiresti.

Level	Change				
	Much higher than average	Higher than average	On average	Lower than average	Much lower than average
Very high					
High					
On average					
Low					
Very low					

124 Viimati nimetatud tingimus hoiab ära selle, et keskmise tasemega liikmesriik liigitatakse tähelepanu vajavaks riigiks, kui muutus on keskmisest palju väiksem, kuid siiski suurenemas.

Künniste kokkuvõtlik tabel

		Väga madal	Madal	Keskmine	Kõrge	Väga kõrge
Madala haridustasemega noored (% 18–24aastastest elanikest)	Tase	alla 5,4 %	alla 7,4 %	vahemikus 7,4 % kuni 11,4 %	üle 11,4 %	üle 13,4 %
	Muutus	alla –1,0 pp	alla –0,5 pp	vahemikus –0,5 kuni 0,4 pp	üle 0,4 pp	üle 0,8 pp
Sooline tööhõivelõhe (protsendipunktides)	Tase	alla 5,2 pp	alla 7,8 pp	vahemikus 7,8 kuni 13,2 pp	üle 13,2 pp	üle 15,9 pp
	Muutus	alla –1,0 pp	alla –0,5 pp	vahemikus –0,5 kuni 0,4 pp	üle 0,4 pp	üle 0,9 pp
Sissetulekukvintiilide suhte kordaja (S80/S20)	Tase	alla 3,7	alla 4,3	vahemikus 4,3 kuni 5,6	üle 5,6	üle 6,2
	Muutus	alla –0,3	alla –0,2	vahemikus –0,2 kuni 0,1	üle 0,1	üle 0,2
Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse riski määr (%)	Tase	alla 16,3 %	alla 19,6 %	vahemikus 19,6 % kuni 26,1 %	üle 26,1 %	üle 29,4 %
	Muutus	alla –1,9 pp	alla –1,4 pp	vahemikus –1,4 kuni –0,5 pp	üle –0,5 pp	üle 0,0 pp
NEET-noored (% kõigist 15–24aastastest elanikest)	Tase	alla 6,5 %	alla 8,4 %	vahemikus 8,4 % kuni 12,3 %	üle 12,3 %	üle 14,2 %
	Muutus	alla –1,5 pp	alla –1,1 pp	vahemikus –1,1 kuni –0,2 pp	üle –0,2 pp	üle 0,2 pp
Tööhõive määr (% 20–64aastastest elanikest)	Tase	alla 67,0 %	alla 69,8 %	vahemikus 69,8 % kuni 75,3 %	üle 75,3 %	üle 78,0 %
	Muutus	alla 0,5 pp	alla 1,0 pp	vahemikus 1,0 kuni 1,9 pp	üle 1,9 pp	üle 2,4 pp
Töötuse määr (% aktiivsest elanikkonnast vanuses 15–74 aastat)	Tase	alla 3,6 %	alla 5,6 %	vahemikus 5,6 % kuni 9,6 %	üle 9,6 %	üle 11,7 %
	Muutus	alla –1,7 pp	alla –1,4 pp	vahemikus –1,4 kuni –0,8 pp	üle –0,8 pp	üle –0,4 pp
Pikaajalise töötuse määr (% aktiivsest elanikkonnast vanuses 15–74 aastat)	Tase	alla 0,5 %	alla 1,9 %	vahemikus 1,9 % kuni 4,8 %	üle 4,8 %	üle 6,3 %
	Muutus	alla –1,3 pp	alla –1,0 pp	vahemikus –1,0 kuni –0,4 pp	üle –0,4 pp	üle –0,1 pp
Tegelik GDHI elaniku kohta (2008 = 100)	Tase	alla 91,9	alla 98,4	vahemikus 98,4 % kuni 111,5	üle 111,5	üle 118,0
	Muutus	alla –0,1 pp	alla 1,1 pp	vahemikus 1,1 kuni 3,5 pp	üle 3,5 pp	üle 4,7 pp
Netosissetulek täiskohaga vallalise töötaja kohta, kellel ei ole lapsi ja kes teenib keskmist palka (tase protsendipunktides, muutused omavääringus reaalväärtusena)	Tase	alla 12 559	alla 16 115	vahemikus 16 115 kuni 23 228	üle 23 228	üle 26 784
	Muutus	alla –0,1 %	alla 1,2 %	vahemikus 1,2 % kuni 3,9 %	üle 3,9 %	üle 5,2 %
Sotsiaalsiirete (v.a pensionid) mõju vaesuse vähenemisele (%)	Tase	alla 22,7 %	alla 28,6 %	vahemikus 28,6 % kuni 40,3 %	üle 40,3 %	üle 46,1 %
	Muutus	alla –3,1 pp	alla –1,5 pp	vahemikus –1,5 kuni 1,7 pp	üle 1,7 pp	üle 3,4 pp
Lastehoiuasutustes käivate kuni 3aastaste laste osakaal (%)	Tase	alla 14,6 %	alla 23,8 %	vahemikus 23,8 % kuni 42,1 %	üle 42,1 %	üle 51,3 %
	Muutus	alla –2,0 pp	alla 0,3 pp	vahemikus 0,3 kuni 4,9 pp	üle 4,9 pp	üle 7,1 pp
Rahuldamata vajadus arstiabi järele inimeste endi hinnangul (%)	Tase	alla 0,0 %	alla 1,1 %	vahemikus 1,1 % kuni 3,9 %	üle 3,9 %	üle 5,3 %
	Muutus	alla –2,1 pp	alla –1,4 pp	vahemikus –1,4 kuni 0,2 pp	üle 0,2 pp	üle 0,9 pp
Isikud, kellel on algtaseme või sellest kõrgema taseme üldised digioskused (% 16–74aastastest elanikest)	Tase	alla 43,4 %	alla 50,4 %	vahemikus 50,4 % kuni 64,3 %	üle 64,3 %	üle 71,3 %
	Muutus	alla –3,0 pp	alla –0,9 pp	vahemikus –0,9 kuni 3,5 pp	üle 3,5 pp	üle 5,6 pp

4. lisa. Ülevaade: jälgimist vajavad tööhõivesuundumused ja nende liikmesriikide arv, kus olukord on tööhõive olukorra jälgimise vahendi 2018. aasta andmetel halvenenud või paranenud.

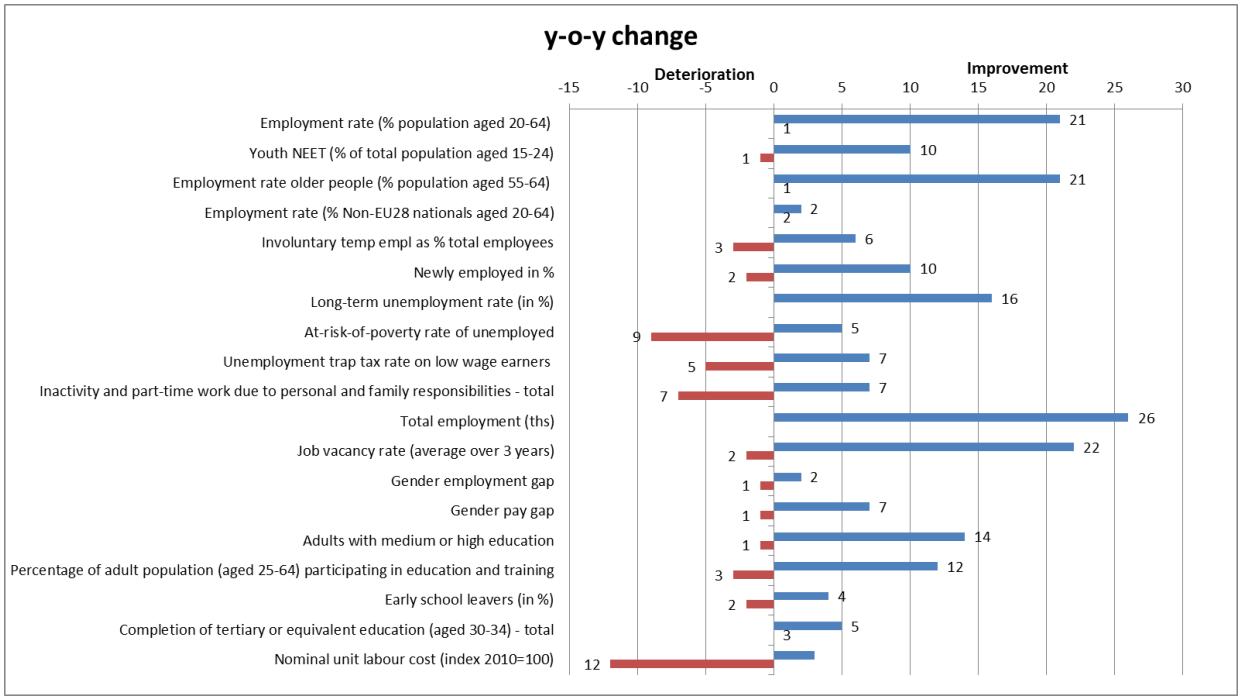

Märkus: 2016.–2017. aasta muutused, v.a töötute vaesusriski määra, töötuslõksu ja soolise palgalõhe näitajad, mille puhul on esitatud 2015.–2016. aasta muutused.

5. lisa. Ülevaade: jälgimist vajavad sotsiaalsed suundumused ja nende liikmesriikide arv, kus olukord on sotsiaalkaitse olukorra jälgimise vahendi 2018. aasta augusti ajakohastatud andmetel 2015.–2016. aastal halvenenud või paranenud.

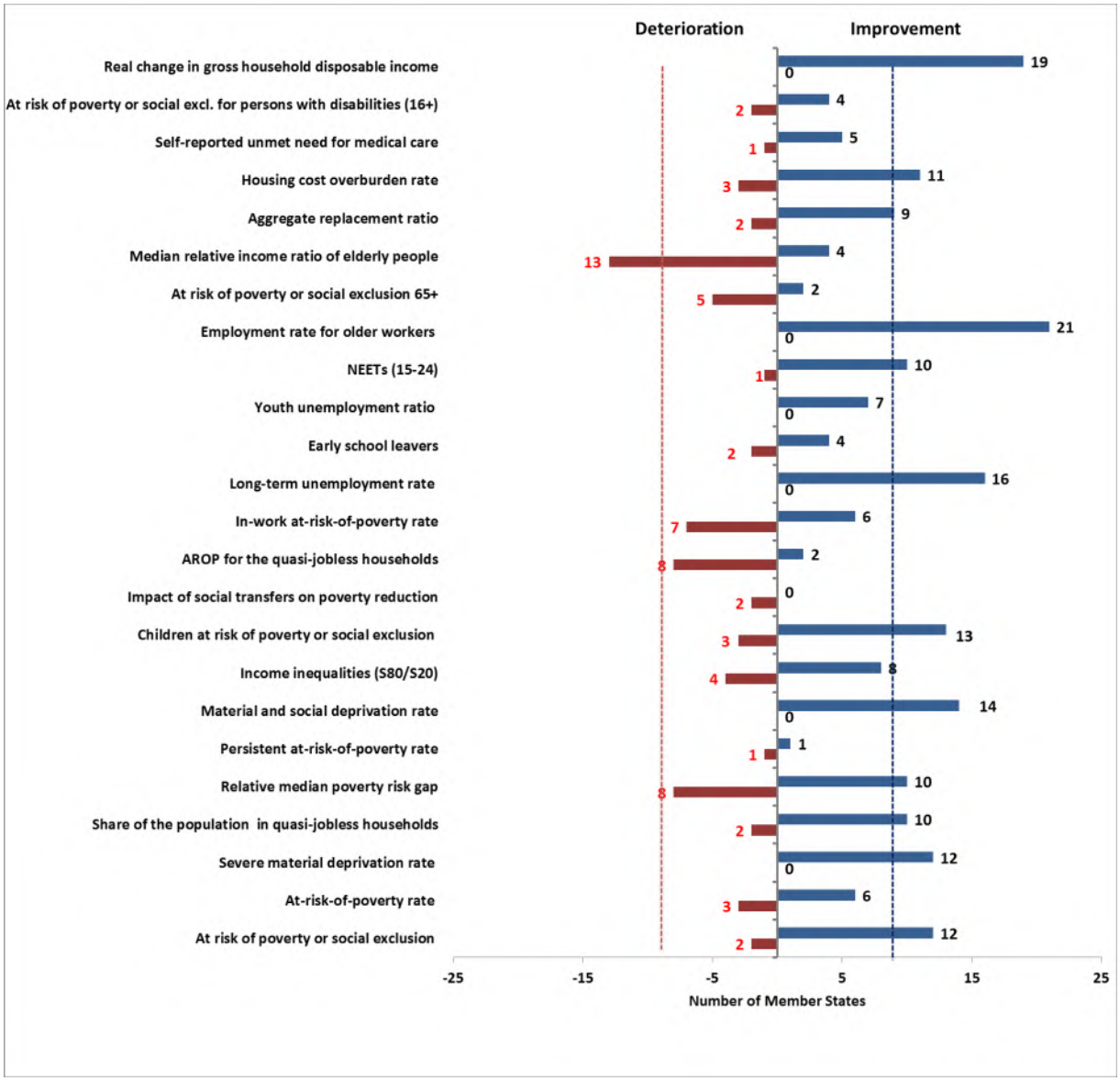

Märkus: sissetulekuid ja elamistingimusi käsitleva ELi statistika kohaste näitajate muutused 2015.–2016. aastal põhinevad leibkonna sissetuleku ja tööhõive näitajate puhul tegelikult enamasti 2014.–2015. aasta andmetel ning rahuldamata arstiabivajaduse puhul samuti sama ajavahemiku andmetel. Tööjõu-uuringul põhinevate näitajate (pikaajalise töötuse määr, madala haridustasemega noored, noorte töötute suhtarv, NEET-noored (15–24aastased) ja tööhõive määr (55–64aastased)) ning suure materiaalse puuduse puhul (2018. aasta augustiks ei olnud mitme liikmesriigi 2017. aasta andmed veel lõplikud) hõlmavad muutused ajavahemikku 2016–2017.